

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

الحق
علیه
صلاوة
وسلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

قرآن مجید

به همراه ۲۸ ترجمه و ۶ تفسیر

به زبان های زنده دنیا

الأحکاف

آشنایی . اعراب آیات . آوانگاری قرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قرآن مجید - ۲۸ ترجمه - ۶ تفسیر

نویسنده:

جمعی از نویسندگان

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	۴۶. سوره الأحقاف
۷	مشخصات کتاب
۷	سوره الأحقاف
۱۰	آشنایی با سوره
۱۰	شان نزول
۲۸	اعراب آیات
۵۵	آوانگاری قرآن
۶۰	ترجمه سوره
۶۰	ترجمه فارسی استاد فولادوند
۶۵	ترجمه فارسی آیت الله مکارم شیرازی
۷۰	ترجمه فارسی حجت الاسلام والمسلمین انصاریان
۷۶	ترجمه فارسی استاد الهی قمشه ای
۸۳	ترجمه فارسی حجت الاسلام والمسلمین قرائتی
۸۸	ترجمه فارسی استاد مجتبیوی
۹۳	ترجمه فارسی استاد آیتی
۹۸	ترجمه فارسی استاد خرمشاهی
۱۰۳	ترجمه فارسی استاد معزی
۱۰۷	ترجمه انگلیسی قرائتی
۱۱۲	ترجمه انگلیسی شاکر
۱۱۷	ترجمه انگلیسی ایروینگ
۱۲۲	ترجمه انگلیسی آربری
۱۲۶	ترجمه انگلیسی پیکتال
۱۳۱	ترجمه انگلیسی یوسفعلی

۱۳۷	ترجمه فرانسوی
۱۴۲	ترجمه اسپانیایی
۱۴۶	ترجمه آلمانی
۱۵۱	ترجمه ایتالیایی
۱۵۶	ترجمه روسی
۱۶۱	ترجمه ترکی استانبولی
۱۶۶	ترجمه آذربایجانی
۱۷۳	ترجمه اردو
۱۷۹	ترجمه پشتو
۱۸۱	ترجمه کردی
۱۸۲	ترجمه اندونزی
۱۸۸	ترجمه مالزیایی
۱۹۶	ترجمه سواحیلی
۲۰۱	تفسیر سوره
۲۰۱	تفسیر المیزان
۲۸۰	تفسیر نمونه
۳۵۷	تفسیر مجمع البیان
۴۱۹	تفسیر اطیب البیان
۴۴۴	تفسیر نور
۴۶۹	تفسیر انگلیسی
۴۷۸	درباره مرکز

مشخصات کتاب

سرشناسه: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۸ عنوان و نام پدیدآور: قرآن مجید به همراه ۲۸ ترجمه و ۶ تفسیر/ مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان مشخصات نشر دیجیتالی: اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ۱۳۸۸. مشخصات ظاهری: نرم افزار تلفن همراه و رایانه

موضوع: معارف قرآنی

سوره الاحقاف

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

حم (۱)

تَنْزِیْلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِیْزِ الْحَكِیْمِ (۲)

مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ (۳)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ اتُّنَوْنِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَنَارُهُ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۴)

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِیْبُ لَهُ إِلَى یَوْمِ الْقِیَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ (۵)

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ (۶)

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ (۷)

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِیضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِیْمُ (۸)

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَعَا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ (۹)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنَ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَأَمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنْ اللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (۱۰)

وَ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَ

إِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِنْكَ قَدِيمٌ (١١)

وَ مِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُوسَى إِمَامًا وَ رَحْمَةً وَ هَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَ بُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ (١٢)

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ (١٣)

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (١٤)

وَ وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ كُرْهًا وَ حَمَلُهُ وَ فِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتِكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَ عَلَى وَالِدَيَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَ أَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنَّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ (١٥)

أُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَ نَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَ عَدَّ الصَّدَقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ (١٦)

وَ الَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أَفِّ لَكُمَا أَتَعِدَانِي أَنْ أَخْرَجَ وَ قَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَ هُمَا يَسْتَفْتِحَانِ اللَّهَ وَ يَلْكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ (١٧)

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ (١٨)

وَ لِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا وَ لِيُؤْفَفِيَهُمْ أَعْمَالُهُمْ وَ هُمْ لَا يُظْلَمُونَ (١٩)

وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلْهَبْتُمْ طِبَّاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمْ الدُّنْيَا وَ اسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْرَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَ بِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ (٢٠)

وَ اذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَ قَدْ خَلَتْ الْأَنْدُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ إِلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (٢١)

قَالُوا أَجِئْنَا لِنَتَّكِفَ عَنْ آلِهَتِنَا فَآتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (٢٢)

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ (٢٣)

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمِطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢٤)

تَدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَى إِلَّا مَسَاكِينُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ (٢٥)

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَ أَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ

شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَ حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٢٦)

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَى وَ صَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (٢٧)

فَلَوْ لَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَ ذَلِكُمْ إِفْكُهُمْ وَ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ (٢٨)

وَ إِذْ صَرَّفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ (٢٩)

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَ إِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ (٣٠)

يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَ آمِنُوا بِهِ يُغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَ يُجْزِكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ (٣١)

وَ مَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَ لَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (٣٢)

أَوْ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ لَمْ يَعْبُدْ خَلْقَهُنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

(٣٣)

وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ

هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبُّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (۳۴)

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ (۳۵)

آشنایی با سوره

۴۶- احقاف [نام سرزمین قوم عاد در نزدیکی یمن]

در آیه ۲۱ می خوانیم: «حضرت هود، قوم خودش (عاد) را در سرزمین احقاف، از عذاب خدا بیم داد.» احقاف در قسمت جنوبی عربستان بوده و الآن آثاری از آن باقی نمانده است. هلاکت قوم هود و اقوامی دیگر در پیرامون مکه و نیز ایمان آوردن گروهی از جن، همچنین مطالبی درباره معاد، توحید و نبوت، از مسائل دیگر این سوره است. و در پیام پایانی سوره، فرمان صبر و بردباری به پیامبر می دهد این سوره با ۳۵ آیه، در مکه نازل شده است.

شان نزول

کتمان حقیقت

شان نزول آیه ۱۰ سوره احقاف

عید یهودیان بود؛ عید پاک. مغازه ها تعطیل بود و همه برای حضور در این جشن مذهبی به سوی کنیسه آمده بودند. عده ای زودتر برای خود جا گرفته و عده زیادی از یهودیان نیز بیرون از معبد در انتظار آغاز مراسم نشسته بودند. ناگهان پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله را دیدند که از دور نمایان شد. آنان گمان نمی کردند که پیامبر به آن مکان بیاید. بنابراین، از دیدن پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله شگفت زده شدند. عده ای فکر می کردند این یک حرکت صلح جویانه برای زدودن کینه و کدورت های مسلمانان و یهودیان است. با این که عده ای به آن واقعه خوش بینانه می نگریستند، ولی بیش تر یهودیان، نسبت به آن بدبین و از دیدن پیامبر و حضور او در کنیسه ناخشنود بودند، ولی چاره ای جز استقبال از پیامبر نداشتند. همه نگاه ها متوجه رسول خدا بود. آنان منتظر بودند پیامبر لب به سخن بگشاید و هدف خود را بیان کند. پیامبر اکرم ۹، خطاب به بزرگ یهودیان فرمود: شما دوازده نفر از میان خود به من

معرفی کنید که بر وحدانیت خدا و نبوت من شهادت دهند [و حقیقت را از تورات بیان کنند]. در این صورت خشم خداوند از همه یهودیان دنیا برداشته خواهد شد.

سکوت بر معبد حکم فرما و نگاه ها به سوی بزرگ کنیسه دوخته شد. تنها او اجازه داشت سخن بگوید و به پیامبر خدا پاسخ دهد، ولی او چیزی نگفت و متحیرانه به پیامبر می نگریست. شاید می خواست حقیقت را به نقل از تورات باز گوید، ولی از دیگر یهودیان می ترسید و شاید هم بغض و کینه دیرینه او نسبت به پیامبر زیاده تر شده بود؛ چون سخنان بر حق و رسواگر پیامبر همواره برای او تحمل ناپذیر بود. در هر حال، سکوت او ادامه داشت که تکرار سخن پیامبر وی را به خود آورد، ولی او هم چنان سکوت را ترجیح داد و چیزی نگفت. پیامبر برای سومین بار خواسته اش را تکرار کرد و یهودیان باز هم سکوت پیشه کردند و خواسته پیامبر را اجابت نکردند. پیامبر که دیگر ناامید شده بود، خطاب به جمع فرمود: شما حق را کتمان می کنید. به خدا سوگند، پیامبری که در تورات وعده اش داده شده است، من هستم. حقیقت همین است، گرچه شما ایمان نیاورید و تکذیبم کنید.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله پس از این سخنان برای خروج از معبد حرکت کرد، ولی هنوز چند قدمی برنداشته بود که صدای مردی، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را به خود آورد. پیامبر برگشت و مرد جوانی را دید که به سویش در حرکت است. مرد به پیامبر نزدیک شد و گفت: ای محمد! لحظه ای درنگ کن، می خواهم با تو سخنی بگویم. پیامبر به او اجازه داد. آن جوان رو به یهودیان

ایستاد و گفت: شما مرا چگونه فردی می دانید؟ همه گفتند: به خدا سوگند، تو و پدر و جدت از همه به کتاب تورات آگاه ترید. بار دیگر نیز از پیامبر خواست این سخن را تکرار کند. آن گاه با صدای رسا، به گونه ای که همه بشنوند، گفت: من شهادت می دهم که او همان پیامبری است که نام او در تورات و انجیل آمده است. حال بهتر است شما نیز گواهی دهید و به حقانیت او اعتراف کنید. یهودیان که انتظار نداشتند با این صحنه غافل گیر کننده روبه رو شوند، به خشم آمدند و سخنان مرد را تکذیب کردند. آنان گفتند: تو دروغ گویی. در تورات و انجیل، مطلبی در این باره نیامده است. معلوم می شود که محمد تو را فریفته و به سوی خود جلب کرده است. رسول خدا در دفاع از آن جوان فرمود: شما دروغ می گوید. انکارتان پذیرفته شده نیست. آن جوان که بعدها مشخص شد «عبدالله بن سلام»، است در حضور سران یهود، به توحید و رسالت پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله شهادت داد و مسلمان شد.

آیه ۱۰ سوره احقاف، ستمگرانی را که بر تکذیب سخنان پروردگار پافشاری می کنند، نکوهش می کند:

بگو: به من خبر دهید، اگر در این [قرآن] از نزد خدا باشد و شما بدان کافر شده باشید و شاهدی از فرزندان اسراییل به مشابَهت آن [با تورات] گواهی داده و ایمان آورده باشد. شما تکبر کرده باشید، [آیا باز هم شما ستمکار نیستید؟] البته خدا قوم ستمگر را هدایت نمی کند. ﴿۱﴾

پاورقی:

(۱) تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۳۱۳.

چشم داشت ثروتمندان به قدرت

شأن نزول آیه های ۱۱ و ۱۲ سوره احقاف

آیین نجات بخش اسلام با همه فشارها و موانعی که

مشركان ايجاد مي كردند، از سوي قشرهاي فقير و تهی دست، پذيرفته مي شد. «ابوذر غفاري»، در مکه اسلام آورد و به دنبال او قبيله «بنی غفار» نیز که بادیه نشين و فقير بودند، ايمان آوردند. در اين ميان، يک کنيز رومي به نام «ذی النيره»، دعوت پيامبر را اجابت کرد. جمعی از مردان پاک دل، ولی فقير و تهی دست، هم چون «بلال»، «صهيب» و «عمار»، اسلام را با آغوش باز پذيرفتند. مستکبران مغرور، اين استقبال گرم و پر شور از سوي اين افراد و گروه ها را که از بزرگ ترين امتيازهاي اين آيين الهی به شمار می آمد، نقطه ضعفی بزرگ می شمردند و می گفتند: اين چه آيينی است که پيروانش انبوهی باديه نشين فقير و تهی دست و کنيزان و بردگانند؟ اگر اسلام مکتب راستين و عاقلانه ای بود، هرگز نبايد افراد سطح پايين اجتماع از آن استقبال کنند و ما که افرادی سطح بالا- و چشم و چراغ جامعه هستيم، نبايد از پیوستن به آن مکتب بازمانيم. اين گونه انديشيدن نادرست، امروز هم از رایج ترين اندیشه ها در ميان ثروتمندان مغرور و هوس بازان مرفه است. آنان می گویند: مذهب به درد فقرا و پابرهنه ها می خورد و ما در سطحی بالاتر از اين ها قرار داريم. غافل از اين که اگر پرده های کبر و غرور قلب آنان را نپوشانده بود و فريفته مال و مقام و شهوت نبودند و خود برترينی و خودمحوری به آنان اجازه تحقيق برای يافتن حق را می داد، آنان نیز به سرعت جذب اسلام می شدند. در اين جا آيه ۱۱ و ۱۲ سوره احقاف نازل و نادانی مشرکان را ياد آور شد:

و کسانی که کافر شدند، به آنان که گرویده اند گفتند: اگر [این دین]

خوب بود، بر ما بدان پیش نمی گرفتند و چون بدان هدایت نیافته اند، به زودی خواهند گفت: این دروغی کهنه است (۱) و [حال آن که] پیش از آن به کتاب موسی، راهبر و [مایه] رحمتی بود و این [قرآن] کتابی است به زبان عربی که تصدیق کننده [آن] است تا کسانی را که ستم کرده اند، هشدار دهد و برای نیکوکاران مژده ای باشد. (۱) (۱)

پاورقی:

(۱) تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۳۱۶.

چشم داشت ثروتمندان به قدرت

شان نزول آیه های ۱۱ و ۱۲ سوره احقاف

آیین نجات بخش اسلام با همه فشارها و موانعی که مشرکان ایجاد می کردند، از سوی قشرهای فقیر و تهی دست، پذیرفته می شد. «ابوذر غفاری»، در مکه اسلام آورد و به دنبال او قبیله «بنی غفار» نیز که بادیه نشین و فقیر بودند، ایمان آوردند. در این میان، یک کنیز رومی به نام «ذی النیره»، دعوت پیامبر را اجابت کرد. جمعی از مردان پاک دل، ولی فقیر و تهی دست، هم چون «بلال»، «صهیب» و «عمار»، اسلام را با آغوش باز پذیرفتند. مستکبران مغرور، این استقبال گرم و پر شور از سوی این افراد و گروه ها را که از بزرگ ترین امتیازهای این آیین الهی به شمار می آمد، نقطه ضعفی بزرگ می شمردند و می گفتند: این چه آیینی است که پیروانش انبوهی بادیه نشین فقیر و تهی دست و کنیزان و بردگانند؟ اگر اسلام مکتب راستین و عاقلانه ای بود، هرگز نباید افراد سطح پایین اجتماع از آن استقبال کنند و ما که افرادی سطح بالا و چشم و چراغ جامعه هستیم، نباید از پیوستن به آن مکتب بازمانیم. این گونه اندیشیدن نادرست، امروز هم از رایج ترین اندیشه ها در میان ثروتمندان مغرور و هوس بازان مرفه است. آنان می گویند: مذهب

به درد فقرا و پابرهنه‌ها می‌خورد و ما در سطحی بالاتر از این‌ها قرار داریم. غافل از این‌که اگر پرده‌های کبر و غرور قلب آنان را نبوشانده بود و فریفته مال و مقام و شهوت نبودند و خود برترینی و خودمحوری به آنان اجازه تحقیق برای یافتن حق را می‌داد، آنان نیز به سرعت جذب اسلام می‌شدند. در این‌جا آیه ۱۱ و ۱۲ سوره احقاف نازل و نادانی مشرکان را یادآور شد:

و کسانی که کافر شدند، به آنان که گرویده‌اند گفتند: اگر [این دین] خوب بود، بر ما بدان پیش نمی‌گرفتند و چون بدان هدایت نیافته‌اند، به زودی خواهند گفت: این دروغی کهنه است ﴿ و [حال آن‌که] پیش از آن به کتاب موسی، راهبر و [مایه] رحمتی بود و این [قرآن] کتابی است به زبان عربی که تصدیق‌کننده [آن] است تا کسانی را که ستم کرده‌اند، هشدار دهد و برای نیکوکاران مژده ای باشد. ﴿ (۱)

پاورقی:

(۱) تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۳۱۶.

روشی مؤثر در تبلیغ

شان نزول آیه‌های ۲۹ تا ۳۲ سوره احقاف

پس از درگذشت ابوطالب که بزرگ‌ترین پشتیبان برادرزاده‌اش محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌به‌شمار می‌آمد، شکنجه و آزار مشرکان بر پیامبر فزونی یافت، تا جایی که زنان و کودکان نیز به او طعنه می‌زدند و به سوی سنگ پرتاب می‌کردند. پیامبر نیز با سر و صورتی خون‌آلود نزد همسرش خدیجه می‌آمد و خدیجه همسر وفادار پیامبر، زخم‌های او را مداوا و با او هم‌دردی می‌کرد و به او دلداری می‌داد. روزها می‌گذشت و پیامبر نیز صبر و شکیبایی از خود نشان می‌داد.

پیامبر تصمیم گرفت برای تبلیغ، به شهر طایف برود. تا یارانی برای خود بیابد

و آن جا را پایگاه اصلی خود قرار دهد. اشراف طایف، وقتی از حضور پیامبر در شهرشان با خبر شدند، از تیره شدن روابط دیرینه خود با مشرکان مکه به هراس افتادند و برای خوشایند آنان، از پذیرش پیامبر خودداری کردند و حتی وی را به عنوان مهمان معمولی نپذیرفتند. آنان عده ای از اوباش را تحریک کردند تا در کوچه های طایف، راه را بر پیامبر ببندند و با سنگ به او حمله کنند. در یک لحظه باران سنگ بر سر پیامبر سرازیر شد. پیامبر برای جلوگیری از برخورد سنگ ها، دستانش را سپر سر و صورت خود قرار داده بود، ولی در امان نماند و بدنش زخمی و سر و صورتش پر از خون گردید و از پاهایش نیز خون جاری شد. غم و اندوه بر دوش پیامبر سنگینی می کرد و بر رنج سفر می افزود. پیامبر، رانده شده از شهر طایف، تنها و سرگردان؛ خود را به باغی که در آن نزدیکی بود، رساند و در سایه درخت نخلی نشست. صاحبان باغ دو برادر از ثروتمندان طائف، «عتبه بن ربیع» و «شبه بن ربیع» از دور به باغ نزدیک می شدند. پیامبر آن دو را شناخت و چون از دشمنی آنان آگاه بود، از دیدنشان ناراحت شد، ولی به روی خود نیاورد. آن دو که وضعیت غم انگیز پیامبر را دیدند، غلامشان «عداس» را که مسیحی بود با ظرفی آب و طبقی از انگور نزد پیامبر فرستادند. پیامبر به عداس فرمود: از کجایی؟ غلام گفت: از نینوا. رسول خدا فرمود: از شهر بنده صالح خدا «یونس»؟ عداس با حیرت گفت: شما از کجا یونس را می شناسید؟ حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: من

رسول خدا هستم و خداوند این خبر را به من داده است. عداس که صداقت را در گفتار و رفتار پیامبر دید، به حقانیت پیامبر پی برد و در همان جا ایمان آورد و شهادتین را بر زبان جاری ساخت. او سجده کرد و پای پیامبر را بوسید. او تنها کسی بود که در این سفر به پیامبر ایمان آورد. پیامبر با راهنمایی عداس به مکه بازگشت. عتبه و شیبه، صاحبان باغ، وقتی دیدند غلامشان عداس اسلام اختیار کرده است، سخت برآشفتمند و او را سرزنش کردند. عداس در پاسخ آنان گفت: او مرد صالحی بود و مرا از اسرار ناشناخته پیامبرمان، یونس، خیر داد. من به رسالت او یقین کردم و به او ایمان آوردم. آن دو، او را ریشخند کردند و گفتند: مبادا تو را بفریبد، او مرد فریبکاری است، ولی این سخنان بر عداس اثری نداشت و او با پیامبر راهی مکه شد. پیامبر در راه مکه نزدیک نخلی به نماز ایستاد. گروهی از جنیان که اهل نصیبین بودند و از آن جا می گذشتند، وقتی صدای تلاوت قرآن را شنیدند، چون برای آنان تازگی داشت، خوب گوش فرادادند. آنان پس از آشنا شدن با پیامبر خدا به رسالت او پی بردند و ایمان آوردند. پس از آن به سرعت به سراغ طایفه خود آمدند و به تبلیغ دین اسلام پرداختند نخست از حقانیت قرآن سخن گفتند و با سه دلیل این مطلب را ثابت کردند. سپس به تشویق مردم قبیله خود پرداختند. و به آنان بشارت دادند که در سایه ایمان به این کتاب آسمانی، از عذاب آخرت رها می شوند. آنان در تبلیغ خود هم

بر مسئله «معاد» و هم به ارزش های اصیل آخرت در برابر ارزش های ناپایدار دنیا، تأکید کردند. در سومین مرحله، پی آمدهای ترک ایمان را به آنان گوشزد کردند و همراه با استدلال و دل سوزی به آنان هشدار دادند و سرانجام انحراف از این مسیر را گمراهی آشکار دانستند. این روش در تبلیغ، بسیار مؤثر است و می تواند الگوی خوبی برای مبلغان باشد.

آیه های زیر به ایمان آوردن این گروه اشاره می کند:

و چون تنی چند از جن را در به سوی تو روانه کردیم که قرآن را بشنوند، پس چون بر آن حاضر شدند [به یکدیگر] گفتند: گوش فرا دهید و چون به انجام رسید، هشدار دهنده، به سوی قوم خود بازگشتند. (۱) گفتند: ای قوم، ما کتابی را شنیدیم که پس از موسی نازل شده [و] تصدیق کننده [کتاب های] پیش از خود است و به سوی حق و به راهی راست راهبری می کند. (۲) ای قوم، دعوت کننده خدا را پاسخ [مثبت] دهید و به او ایمان آورید تا [خدا] برخی از گناهانتان را بر شما ببخشد و از عذابی پر درد پناهتان دهد. (۳)

و کسی که دعوت کننده خدا را اجابت نکند، در زمین درمانده کننده [خدا] نیست و در برابر او دوستانی ندارد، آنان در گمراهی آشکاری اند. (۴) (۱)

پاورقی:

(۱) تفسیر نورالثقلین، ج ۵، ص ۱۹.

روشی مؤثر در تبلیغ

شان نزول آیه های ۲۹ تا ۳۲ سوره احقاف

پس از درگذشت ابوطالب که بزرگ ترین پشتیبان برادر زاده اش محمد صلی الله علیه و آلهبه شمار می آمد، شکنجه و آزار مشرکان بر پیامبر فزونی یافت، تا جایی که زنان و کودکان نیز به او طعنه می زدند و به سویس سنگ پرتاب می کردند. پیامبر نیز

با سر و صورتی خون آلود نزد همسرش خدیجه می آمد و خدیجه همسر وفادار پیامبر، زخم های او را مداوا و با او هم دردی می کرد و به او دلداری می داد. روزها می گذشت و پیامبر نیز صبر و شکیبایی از خود نشان می داد.

پیامبر تصمیم گرفت برای تبلیغ، به شهر طایف برود. تا یارانی برای خود بیابد و آن جا را پایگاه اصلی خود قرار دهد. اشراف طایف، وقتی از حضور پیامبر در شهرشان با خبر شدند، از تیره شدن روابط دیرینه خود با مشرکان مکه به هراس افتادند و برای خوشایند آنان، از پذیرش پیامبر خودداری کردند و حتی وی را به عنوان مهمان معمولی نپذیرفتند. آنان عده ای از اوباش را تحریک کردند تا در کوچه های طایف، راه را بر پیامبر ببندند و با سنگ به او حمله کنند. در یک لحظه باران سنگ بر سر پیامبر سرازیر شد. پیامبر برای جلوگیری از برخورد سنگ ها، دستانش را سپر سر و صورت خود قرار داده بود، ولی در امان نماند و بدنش زخمی و سر و صورتش پر از خون گردید و از پاهایش نیز خون جاری شد. غم و اندوه بر دوش پیامبر سنگینی می کرد و بر رنج سفر می افزود. پیامبر، رانده شده از شهر طایف، تنها و سرگردان؛ خود را به باغی که در آن نزدیکی بود، رساند و در سایه درخت نخلی نشست. صاحبان باغ دو برادر از ثروتمندان طائف، «عتبه بن ربیع» و «شبهه بن ربیع» از دور به باغ نزدیک می شدند. پیامبر آن دو را شناخت و چون از دشمنی آنان آگاه بود، از دیدنشان ناراحت شد، ولی به روی خود نیاورد. آن دو که

وضعیت غم انگیز پیامبر را دیدند، غلامشان «عداس» را که مسیحی بود با ظرفی آب و طبقی از انگور نزد پیامبر فرستادند. پیامبر به عداس فرمود: از کجایی؟ غلام گفت: از نینوا. رسول خدا فرمود: از شهر بنده صالح خدا «یونس»؟ عداس با حیرت گفت: شما از کجا یونس را می شناسید؟ حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: من رسول خدا هستم و خداوند این خیر را به من داده است. عداس که صداقت را در گفتار و رفتار پیامبر دید، به حقانیت پیامبر پی برد و در همان جا ایمان آورد و شهادتین را بر زبان جاری ساخت. او سجده کرد و پای پیامبر را بوسید. او تنها کسی بود که در این سفر به پیامبر ایمان آورد. پیامبر با راهنمایی عداس به مکه بازگشت. عتبه و شیبه، صاحبان باغ، وقتی دیدند غلامشان عداس اسلام اختیار کرده است، سخت برآشفتمند و او را سرزنش کردند. عداس در پاسخ آنان گفت: او مرد صالحی بود و مرا از اسرار ناشناخته پیامبرمان، یونس، خبر داد. من به رسالت او یقین کردم و به او ایمان آوردم. آن دو، او را ریشخند کردند و گفتند: مبادا تو را بفریبد، او مرد فریبکاری است، ولی این سخنان بر عداس اثری نداشت و او با پیامبر راهی مکه شد. پیامبر در راه مکه نزدیک نخلی به نماز ایستاد. گروهی از جنیان که اهل نصیبین بودند و از آن جا می گذشتند، وقتی صدای تلاوت قرآن را شنیدند، چون برای آنان تازگی داشت، خوب گوش فرادادند. آنان پس از آشنا شدن با پیامبر خدا به رسالت او پی بردند و ایمان آوردند. پس از آن به سرعت به سراغ طایفه

خود آمدند و به تبلیغ دین اسلام پرداختند نخست از حقانیت قرآن سخن گفتند و با سه دلیل این مطلب را ثابت کردند. سپس به تشویق مردم قبیله خود پرداختند. و به آنان بشارت دادند که در سایه ایمان به این کتاب آسمانی، از عذاب آخرت رها می شوند. آنان در تبلیغ خود هم بر مسئله «معاد» و هم به ارزش های اصیل آخرت در برابر ارزش های ناپایدار دنیا، تأکید کردند. در سومین مرحله، پی آمدهای ترک ایمان را به آنان گوشزد کردند و همراه با استدلال و دل سوزی به آنان هشدار دادند و سرانجام انحراف از این مسیر را گمراهی آشکار دانستند. این روش در تبلیغ، بسیار مؤثر است و می تواند الگوی خوبی برای مبلغان باشد.

آیه های زیر به ایمان آوردن این گروه اشاره می کند:

و چون تنی چند از جن را در به سوی تو روانه کردیم که قرآن را بشنوند، پس چون بر آن حاضر شدند [به یکدیگر] گفتند: گوش فرا دهید و چون به انجام رسید، هشدار دهنده، به سوی قوم خود باز گشتند. (۱) گفتند: ای قوم، ما کتابی را شنیدیم که پس از موسی نازل شده [و] تصدیق کننده [کتاب های] پیش از خود است و به سوی حق و به راهی راست راهبری می کند. (۲) ای قوم، دعوت کننده خدا را پاسخ [مثبت] دهید و به او ایمان آورید تا [خدا] برخی از گناهانتان را بر شما ببخشد و از عذابی پر درد پناهتان دهد. (۳)

و کسی که دعوت کننده خدا را اجابت نکند، در زمین درمانده کننده [خدا] نیست و در برابر او دوستانی ندارد، آنان در گمراهی آشکاری اند. (۴) (۱)

پاورقی:

(۱) تفسیر نورالثقلین،

شان نزول آیه های ۲۹ تا ۳۲ سوره احقاف

پس از درگذشت ابوطالب که بزرگ ترین پشتیبان برادر زاده اش محمد صلی الله علیه و آلهبه شمار می آمد، شکنجه و آزار مشرکان بر پیامبر فزونی یافت، تا جایی که زنان و کودکان نیز به او طعنه می زدند و به سویش سنگ پرتاب می کردند. پیامبر نیز با سر و صورتی خون آلود نزد همسرش خدیجه می آمد و خدیجه همسر وفادار پیامبر، زخم های او را مداوا و با او هم دردی می کرد و به او دلداری می داد. روزها می گذشت و پیامبر نیز صبر و شکیبایی از خود نشان می داد.

پیامبر تصمیم گرفت برای تبلیغ، به شهر طایف برود. تا یارانی برای خود بیابد و آن جا را پایگاه اصلی خود قرار دهد. اشراف طایف، وقتی از حضور پیامبر در شهرشان با خبر شدند، از تیره شدن روابط دیرینه خود با مشرکان مکه به هراس افتادند و برای خوشایند آنان، از پذیرش پیامبر خودداری کردند و حتی وی را به عنوان مهمان معمولی نپذیرفتند. آنان عده ای از او باش را تحریک کردند تا در کوچه های طایف، راه را بر پیامبر ببندند و با سنگ به او حمله کنند. در یک لحظه باران سنگ بر سر پیامبر سرازیر شد. پیامبر برای جلوگیری از برخورد سنگ ها، دستانش را سپر سر و صورت خود قرار داده بود، ولی در امان نماند و بدنش زخمی و سر و صورتش پر از خون گردید و از پاهایش نیز خون جاری شد. غم و اندوه بر دوش پیامبر سنگینی می کرد و بر رنج سفر می افزود. پیامبر، رانده شده از شهر طایف، تنها و سرگردان؛ خود را به باغی که در آن

نزدیکی بود، رساند و در سایه درخت نخلی نشست. صاحبان باغ دو برادر از ثروتمندان طائف، «عتبه بن ربیع» و «شیه بن ربیع» از دور به باغ نزدیک می شدند. پیامبر آن دو را شناخت و چون از دشمنی آنان آگاه بود، از دیدنشان ناراحت شد، ولی به روی خود نیاورد. آن دو که وضعیت غم انگیز پیامبر را دیدند، غلامشان «عداس» را که مسیحی بود با ظرفی آب و طبقی از انگور نزد پیامبر فرستادند. پیامبر به عداس فرمود: از کجایی؟ غلام گفت: از نینوا. رسول خدا فرمود: از شهر بنده صالح خدا «یونس»؟ عداس با حیرت گفت: شما از کجا یونس را می شناسید؟ حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: من رسول خدا هستم و خداوند این خبر را به من داده است. عداس که صداقت را در گفتار و رفتار پیامبر دید، به حقانیت پیامبر پی برد و در همان جا ایمان آورد و شهادتین را بر زبان جاری ساخت. او سجده کرد و پای پیامبر را بوسید. او تنها کسی بود که در این سفر به پیامبر ایمان آورد. پیامبر با راهنمایی عداس به مکه بازگشت. عتبه و شیه، صاحبان باغ، وقتی دیدند غلامشان عداس اسلام اختیار کرده است، سخت برآشفتنند و او را سرزنش کردند. عداس در پاسخ آنان گفت: او مرد صالحی بود و مرا از اسرار ناشناخته پیامبرمان، یونس، خبر داد. من به رسالت او یقین کردم و به او ایمان آوردم. آن دو، او را ریشخند کردند و گفتند: مبادا تو را بفریبد، او مرد فریبکاری است، ولی این سخنان بر عداس اثری نداشت و او با پیامبر راهی مکه شد. پیامبر در راه مکه نزدیک

نخلی به نماز ایستاد. گروهی از جنیان که اهل نصیبین بودند و از آن جا می گذشتند، وقتی صدای تلاوت قرآن را شنیدند، چون برای آنان تازگی داشت، خوب گوش فرادادند. آنان پس از آشنا شدن با پیامبر خدا به رسالت او پی بردند و ایمان آوردند. پس از آن به سرعت به سراغ طایفه خود آمدند و به تبلیغ دین اسلام پرداختند نخست از حقانیت قرآن سخن گفتند و با سه دلیل این مطلب را ثابت کردند. سپس به تشویق مردم قبیله خود پرداختند. و به آنان بشارت دادند که در سایه ایمان به این کتاب آسمانی، از عذاب آخرت رها می شوند. آنان در تبلیغ خود هم بر مسئله «معاد» و هم به ارزش های اصیل آخرت در برابر ارزش های ناپایدار دنیا، تأکید کردند. در سومین مرحله، پی آمدهای ترک ایمان را به آنان گوشزد کردند و همراه با استدلال و دل سوزی به آنان هشدار دادند و سرانجام انحراف از این مسیر را گمراهی آشکار دانستند. این روش در تبلیغ، بسیار مؤثر است و می تواند الگوی خوبی برای مبلغان باشد.

آیه های زیر به ایمان آوردن این گروه اشاره می کند:

و چون تنی چند از جن را در به سوی تو روانه کردیم که قرآن را بشنوند، پس چون بر آن حاضر شدند [به یکدیگر] گفتند: گوش فرا دهید و چون به انجام رسید، هشدار دهنده، به سوی قوم خود باز گشتند. (۱) گفتند: ای قوم، ما کتابی را شنیدیم که پس از موسی نازل شده [و] تصدیق کننده [کتاب های] پیش از خود است و به سوی حق و به راهی راست راهبری می کند. (۲) ای قوم، دعوت کننده خدا را پاسخ

[مثبت] دهید و به او ایمان آورید تا [خدا] برخی از گناهانتان را بر شما ببخشد و از عذابی پر درد پناهتان دهد. «

و کسی که دعوت کننده خدا را اجابت نکند، در زمین درمانده کننده [خدا] نیست و در برابر او دوستانی ندارد، آنان در گمراهی آشکاری اند. « (۱)

پاورقی:

(۱) تفسیر نورالثقلین، ج ۵، ص ۱۹.

روشی مؤثر در تبلیغ

شأن نزول آیه های ۲۹ تا ۳۲ سوره احقاف

پس از درگذشت ابوطالب که بزرگ ترین پشتیبان برادر زاده اش محمد صلی الله علیه و آلهبه شمار می آمد، شکنجه و آزار مشرکان بر پیامبر فزونی یافت، تا جایی که زنان و کودکان نیز به او طعنه می زدند و به سویس سنگ پرتاب می کردند. پیامبر نیز با سر و صورتی خون آلود نزد همسرش خدیجه می آمد و خدیجه همسر وفادار پیامبر، زخم های او را مداوا و با او هم دردی می کرد و به او دلداری می داد. روزها می گذشت و پیامبر نیز صبر و شکیبایی از خود نشان می داد.

پیامبر تصمیم گرفت برای تبلیغ، به شهر طایف برود. تا یارانی برای خود بیابد و آن جا را پایگاه اصلی خود قرار دهد. اشراف طایف، وقتی از حضور پیامبر در شهرشان با خبر شدند، از تیره شدن روابط دیرینه خود با مشرکان مکه به هراس افتادند و برای خوشایند آنان، از پذیرش پیامبر خودداری کردند و حتی وی را به عنوان مهمان معمولی نپذیرفتند. آنان عده ای از او باش را تحریک کردند تا در کوچه های طایف، راه را بر پیامبر ببندند و با سنگ به او حمله کنند. در یک لحظه باران سنگ بر سر پیامبر سرازیر شد. پیامبر برای جلوگیری از برخورد سنگ ها، دستانش را سپر سر و صورت خود قرار

داده بود، ولی در امان نماند و بدنش زخمی و سر و صورتش پر از خون گردید و از پاهایش نیز خون جاری شد. غم و اندوه بر دوش پیامبر سنگینی می کرد و بر رنج سفر می افزود. پیامبر، رانده شده از شهر طایف، تنها و سرگردان؛ خود را به باغی که در آن نزدیکی بود، رساند و در سایه درخت نخلی نشست. صاحبان باغ دو برادر از ثروتمندان طائف، «عتبه بن ربیع» و «شبهه بن ربیع» از دور به باغ نزدیک می شدند. پیامبر آن دو را شناخت و چون از دشمنی آنان آگاه بود، از دیدنشان ناراحت شد، ولی به روی خود نیاورد. آن دو که وضعیت غم انگیز پیامبر را دیدند، غلامشان «عداس» را که مسیحی بود با ظرفی آب و طبقی از انگور نزد پیامبر فرستادند. پیامبر به عداس فرمود: از کجایی؟ غلام گفت: از نینوا. رسول خدا فرمود: از شهر بنده صالح خدا «یونس»؟ عداس با حیرت گفت: شما از کجا یونس را می شناسید؟ حضرت محمد صلی الله علیه و آله فرمود: من رسول خدا هستم و خداوند این خبر را به من داده است. عداس که صداقت را در گفتار و رفتار پیامبر دید، به حقانیت پیامبر پی برد و در همان جا ایمان آورد و شهادتین را بر زبان جاری ساخت. او سجده کرد و پای پیامبر را بوسید. او تنها کسی بود که در این سفر به پیامبر ایمان آورد. پیامبر با راهنمایی عداس به مکه بازگشت. عتبه و شبهه، صاحبان باغ، وقتی دیدند غلامشان عداس اسلام اختیار کرده است، سخت برآشفتنند و او را سرزنش کردند. عداس در پاسخ آنان گفت: او مرد صالحی بود و

مرا از اسرار ناشناخته پیامبران، یونس، خبر داد. من به رسالت او یقین کردم و به او ایمان آوردم. آن دو، او را ریشخند کردند و گفتند: مبادا تو را بفریبد، او مردفربکاری است، ولی این سخنان بر عداس اثری نداشت و او با پیامبر راهی مکه شد. پیامبر در راه مکه نزدیک نخلی به نماز ایستاد. گروهی از جنیان که اهل نصیبین بودند و از آن جا می گذشتند، وقتی صدای تلاوت قرآن را شنیدند، چون برای آنان تازگی داشت، خوب گوش فرادادند. آنان پس از آشنا شدن با پیامبر خدا به رسالت او پی بردند و ایمان آوردند. پس از آن به سرعت به سراغ طایفه خود آمدند و به تبلیغ دین اسلام پرداختند نخست از حقانیت قرآن سخن گفتند و با سه دلیل این مطلب را ثابت کردند. سپس به تشویق مردم قبیله خود پرداختند. و به آنان بشارت دادند که در سایه ایمان به این کتاب آسمانی، از عذاب آخرت رها می شوند. آنان در تبلیغ خود هم بر مسئله «معاد» و هم به ارزش های اصیل آخرت در برابر ارزش های ناپایدار دنیا، تأکید کردند. در سومین مرحله، پی آمدهای ترک ایمان را به آنان گوشزد کردند و همراه با استدلال و دل سوزی به آنان هشدار دادند و سرانجام انحراف از این مسیر را گمراهی آشکار دانستند. این روش در تبلیغ، بسیار مؤثر است و می تواند الگوی خوبی برای مبلغان باشد.

آیه های زیر به ایمان آوردن این گروه اشاره می کند:

و چون تنی چند از جن را در به سوی تو روانه کردیم که قرآن را بشنوند، پس چون بر آن حاضر شدند [به یکدیگر] گفتند:
گوش فرا

دهید و چون به انجام رسید، هشدار دهنده، به سوی قوم خود باز گشتند. ﴿ گفتند: ای قوم، ما کتابی را شنیدیم که پس از موسی نازل شده [و] تصدیق کننده [کتاب های] پیش از خود است و به سوی حق و به راهی راست راهبری می کند. ﴿ ای قوم، دعوت کننده خدا را پاسخ [مثبت] دهید و به او ایمان آورید تا [خدا] برخی از گناهانتان را بر شما ببخشد و از عذابی پر درد پناهتان دهد. ﴿

و کسی که دعوت کننده خدا را اجابت نکند، در زمین درمانده کننده [خدا] نیست و در برابر او دوستانی ندارد، آنان در گمراهی آشکاری اند. ﴿ (۱)

پاورقی:

(۱) تفسیر نورالثقلین، ج ۵، ص ۱۹.

اعراب آیات

{بِسْمِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر / فعل مقدر یا محذوف / فاعل محذوف
{الرَّحْمَنِ} نعت تابع {الرَّحِيمِ} نعت تابع

{حَم}

{تَنْزِيلُ} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {الْكِتَابِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {مَنْ} حرف جر {اللَّهِ} اسم مجرور یا در محل جر / خبر در تقدیر یا محذوف یا در محل {الْعَزِيزِ} نعت تابع {الْحَكِيمِ} نعت تابع

{مَا} حرف نفی غیر عامل {خَلَقْنَا} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (نا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {السَّمَاوَاتِ} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {وَالْأَرْضِ} حرف عطف / معطوف تابع {وَمَا} حرف عطف / معطوف تابع {بَيْنَهُمَا} ظرف یا مفعول فیه، منصوب یا در محل نصب / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {إِلَّا} حرف استثنا {بِالْحَقِّ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَأَجَلٍ} حرف

عطف / معطوف تابع {مُسَمَّى} نعت تابع {وَالَّذِينَ} (و) حرف عطف / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {كَفَرُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {عَمَّا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {أَنْذَرُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، نائب فاعل {مُعْرِضُونَ} خبر، مرفوع یا در محل رفع

{قُلْ} فعل امر مبنی بر سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {أَرَأَيْتُمْ} همزه (أ) حرف استفهام / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {مَا} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {تَدْعُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {مِنْ} حرف جر {دُونَ} اسم مجرور یا در محل جر {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {أَرُونِي} فعل امر، مبنی بر حذف نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / (ن) حرف وقایه / (ی) ضمیر متصل در محل نصب، مفعول به {مَا} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {ذَا} خبر، مرفوع یا در محل رفع {خَلَقُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {مِنْ} حرف جر {الْأَرْضِ} اسم مجرور یا در محل جر {أُمٌّ} حرف عطف {لَهُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / خبر مقدم محذوف {شَرَكٌ} مبتدا مؤخر {فِي} حرف جر {السَّمَاوَاتِ} اسم مجرور یا در محل جر {أَتْتُونِي} فعل امر، مبنی بر حذف نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / (ن) حرف وقایه

(ی) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به {بِكِتَابٍ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {مَنْ} حرف جر {قَبِيلِ} اسم مجرور یا در محل جر {هَذَا} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {أَوْ} حرف عطف {أَثَارِهِ} معطوف تابع {مَنْ} حرف جر {عَلِمَ} اسم مجرور یا در محل جر {إِنْ} حرف شرط جازم {كُنْتُمْ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {صَادِقِينَ} خبر کان، منصوب یا در محل نصب

{وَمَنْ} (و) حرف استیناف / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {أَصْلُ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {مَنْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {يُدْعُوا} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {مَنْ} حرف جر {دُونَ} اسم مجرور یا در محل جر {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {مَنْ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {لَا} حرف نفی غیر عامل {يَسْتَجِيبُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {لَهُ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {إِلَى} حرف جر {يَوْمِ} اسم مجرور یا در محل جر {الْقِيَامَةِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {وَهُمْ} (و) حالیه / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {عَنْ} حرف جر {دُعَائِهِمْ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {غَافِلُونَ} خبر، مرفوع یا در محل رفع

{وَإِذَا} (و) حرف عطف / ظرف یا مفعولٌ فیه، منصوب یا در محل نصب {حُشِرَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {النَّاسُ} نائب

فاعل، مرفوع یا در محل رفع {كَانُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {لَهُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {أَعْدَاءُ} خبر کان، منصوب یا در محل نصب {وَكَانُوا} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {بِعِبَادَتِهِمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {كَافِرِينَ} خبر کان، منصوب یا در محل نصب

{وَإِذَا} (و) حرف استیناف / ظرف یا مفعولٌ فیهِ، منصوب یا در محل نصب {تَتْلَى} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری {عَلَيْهِمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {آيَاتِنَا} نائب فاعل، مرفوع یا در محل رفع / (نا) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {بَيِّنَاتٍ} حال، منصوب {قَالَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {الَّذِينَ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {كَفَرُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {لِلْحَقِّ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {لَمَّا} ظرف یا مفعولٌ فیهِ، منصوب یا در محل نصب {جَاءَهُمْ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {هَذَا} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {سَيَحْرَبُ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {مُبِينٌ} نعت تابع

{أَمْ} حرف عطف {يَقُولُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {أَفْتَرَاهُ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / (ه)

ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {قُلْ} فعل امر مبنی بر سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {إِنْ} حرف شرط جازم {أَفْتَرَيْتَهُ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به {فَلَا-} {ف} رابط جواب برای شرط / حرف نفی غیر عامل {تَمْلِكُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {لِي} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {مَنْ} حرف جر {اللَّهِ} اسم مجرور یا در محل جر {شَيْئًا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {هُوَ} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {أَعْلَمُ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {بِمَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {تُفِيضُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {فِيهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / فاعل محذوف {شَهِيدًا} تمییز، منصوب {بَيْنِي} ظرف یا مفعولٌ فيه، منصوب یا در محل نصب / (ی) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَيُؤَيِّنُكُمْ} (و) حرف عطف / معطوف تابع / (ك) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَهُوَ} (و) حرف عطف / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {الْغُفُورُ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {الرَّحِيمُ} خبر ثان (دوم)، مرفوع یا در محل رفع

{قُلْ} فعل امر مبنی بر سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر

{ما} حرف نفی غیر عامل {كُنْتُ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {بِدْعًا} خبر کان، منصوب یا در محل نصب {مِنْ} حرف جر {الرَّسُولِ} اسم مجرور یا در محل جر {وَمَا} (و) حرف عطف / حرف نفی غیر عامل {أَذْرِي} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر {ما} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {يُفْعَلُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / نائب فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {بِي} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَلَا} (و) حرف عطف / حرف نفی غیر عامل {بِكُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {إِنْ} حرف نفی غیر عامل {اتَّبِعْ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر {إِلَّا} حرف استثنا {ما} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {يُوحَى} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / نائب فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {إِلَيَّ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَمَا} (و) حرف عطف / حرف نفی غیر عامل {أَنَا} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {إِلَّا} حرف استثنا {نَذِيرٌ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {مُبِينٌ} نعت تابع

{قُلْ} فعل امر مبنی بر سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {أَرَأَيْتُمْ} همزه (أ) حرف استفهام / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {إِنْ} حرف شرط جازم {كَانَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / اسم کان، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر

{مِنْ} حرف جر {عِنْدِ} اسم مجرور یا در محل جر {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر / خبر کان، محذوف یا در تقدیر {وَكَفَرْتُمْ} (و) حالیه / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {بِهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَشَهِدَ} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {شَاهِدٌ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {مِنْ} حرف جر {بَيْنِي} اسم مجرور یا در محل جر {إِسْرَائِيلَ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {عَلَى} حرف جر {مِثْلِهِ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {فَأَمَّنَ} (ف) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {وَأَسِيَّتُكِبْرْتُمْ} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {إِنَّ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ {اللَّهِ} اسم إنّ، منصوب یا در محل نصب {لَا} حرف نفی غیر عامل {يَهْدِي} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر / خبر إنّ محذوف {الْقَوْمَ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {الظَّالِمِينَ} نعت تابع

{وَقَالَ} (و) حرف استیناف / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {الَّذِينَ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {كَفَرُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {الَّذِينَ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {آمَنُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل

رفع و فاعل {لَوْ} حرف شرط غیر جازم {كَانَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / اسم کان، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {خَيْرًا} خبر کان، منصوب یا در محل نصب {مَا} حرف نفی غیر عامل {سَيَبْقَوْنَ} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / (نا) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به {إِلَيْهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَأِذْ} (و) حرف عطف / ظرف یا مفعولٌ فیه، منصوب یا در محل نصب {لَمْ} حرف جزم {يَهْتَدُوا} فعل مضارع مجزوم به حذف نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {بِهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {فَسَيَقُولُونَ} (ف) حرف عطف / (س) حرف استقبال / فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {هَذَا} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {إِفْكٌ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {قَدِيمٌ} نعت تابع

{وَمِنْ} (و) حرف استیناف / حرف جر {قَبْلَهُ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه / خبر مقدم محذوف {كِتَابٌ} مبتدا مؤخر {مُوسَى} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {إِمَامًا} حال، منصوب {وَرَحْمَةً} (و) حرف عطف / معطوف تابع {وَهَذَا} (و) حرف عطف / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {كِتَابٌ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {مُصَدِّقٌ} نعت تابع {لِسَانًا} حال، منصوب {عَرَبِيًّا} نعت تابع {لِيُنذِرَ} (ل) حرف نصب / فعل مضارع، منصوب به فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {الَّذِينَ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل

نصب {ظَلَمُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {وَبُشْرَى} (و) حرف عطف / معطوف تابع {لِلْمُحْسِنِينَ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور

{إِنَّ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ {الَّذِينَ} اسم إنّ، منصوب یا در محل نصب {قَالُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {رَبَّنَا} مبتداء، مرفوع یا در محل رفع / (نا) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {اللَّهُ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {ثُمَّ} حرف عطف {اسْتَيْقَمُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {قَالَ} (ف) حرف زائد / حرف نفی غیر عامل {خَوْفٌ} مبتداء، مرفوع یا در محل رفع {عَلَيْهِمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / خبر در تقدیر یا محذوف یا در محل / خبر إنّ محذوف {وَلَا} (و) حرف عطف / حرف نفی غیر عامل {هُمْ} مبتداء، مرفوع یا در محل رفع {يَحْزَنُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر در تقدیر یا محذوف یا در محل

{أُولَئِكَ} مبتداء، مرفوع یا در محل رفع {أَصْحَابٌ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {الْجَنَّةِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {خَالِدِينَ} حال، منصوب {فِيهَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / فعل مقدر یا محذوف / فاعل محذوف {جَزَاءً} مفعول لأجله، منصوب {بِمَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {كَانُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {يَعْمَلُونَ} فعل مضارع، مرفوع

به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر کان، محذوف یا در تقدیر

{وَوَصَّيْنَا} (و) حرف استیناف / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (نا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {الْإِنْسَانَ} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {بِوَالِدَيْهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {إِحْسَانًا} مفعول مطلق یا نائب مفعول، منصوب {حَمَلْتُهُ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / (ت) تأنیث / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعول به {أُمُّهُ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع / (ک) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {كُرْهًا} مفعول مطلق یا نائب مفعول، منصوب {وَوَضَعْنَاهُ} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / (ت) تأنیث / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعول به / فاعل، ضمیر مستتر (هی) در تقدیر {كُرْهًا} مفعول مطلق یا نائب مفعول، منصوب {وَحَمَلُهُ} (و) حرف عطف / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَفِصَالُهُ} (و) حرف عطف / معطوف تابع / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {ثَلَاثُونَ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {شَهْرًا} تمیز، منصوب {حَتَّى} حرف ابتدا {إِذَا} ظرف یا مفعول فیه، منصوب یا در محل نصب {بَلَغَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {أَشُدَّهُ} مفعول به، منصوب یا در محل نصب / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَبَلَغَ} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر فتحه

ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {أَرْبَعِينَ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {سِنَّةً} تمییز، منصوب
 {قَالَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {زَبَّ} منادا، منصوب یا در محل نصب
 / مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {أَوْزَعْنِي} فعل امر مبنی بر سکون / (ن) حرف وقایه / (ی) ضمیر متصل در محل نصب،
 مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {أَنْ} حرف نصب {أَشْكُرُ} فعل مضارع، منصوب به فتحه ظاهری یا تقدیری /
 فاعل، ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر {نِعْمَتَكَ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب / (ك) ضمیر متصل در محل جر، مضاف
 الیه {الَّتِي} نعت تابع {أَنْعَمْتَ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {عَلَيَّ} حرف جر و اسم
 بعد از آن مجرور {وَعَلَى} (و) حرف عطف / حرف جر {وَالِدَيَّ} اسم مجرور یا در محل جر / (ی) ضمیر متصل در محل جر،
 مضاف الیه {وَأَنْ} (و) حرف عطف / حرف نصب {أَعْمَلُ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر
 (أنا) در تقدیر {صَالِحًا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {تَرْضَاهُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / (ه)
 ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {وَأَصْلِحُ} (و) حرف عطف / فعل امر مبنی بر
 سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {لِي} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {فِي} حرف جر {ذُرِّيَّتِي} اسم مجرور
 یا در محل

جر / (ی) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {إِنِّي} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ی) ضمیر متصل در محل نصب، اسم إنَّ {تُبْتُ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل / خیر إنَّ محذوف {إِلَيْكَ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَأِنِّي} (و) حرف عطف / حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ی) ضمیر متصل در محل نصب، اسم إنَّ {مَنْ} حرف جر {الْمُسْلِمِينَ} اسم مجرور یا در محل جر / خیر إنَّ محذوف

{أَوْلَادِكَ} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {الَّذِينَ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {تَقَبَّلُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (نحن) در تقدیر {عَنْهُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {أَحْسَنَ} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {مَا} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {عَمِلُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {وَتَجَاوَزُ} (و) حرف عطف / فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (نحن) در تقدیر {عَيْنُ} حرف جر {سَيِّئَاتِهِمْ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {فِي} حرف جر {أَصْحَابِ} حال، منصوب {الْجَنَّةِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {وَعِدَ} مفعول مطلق یا نائب مفعول، منصوب {الصَّادِقِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {الَّذِي} نعت تابع {كَانُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم كان {يُوعَدُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر

متصل در محل رفع، نائب فاعل / خبر کان، محذوف یا در تقدیر

{وَالَّذِي} (و) حرف استیناف / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {قَالَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {لِوَالْتَدْيَةِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {أَفَّ} اسم فعل / فاعل، ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر {لَكُمَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {أَتَعِدَانِي} همزه (أ) حرف استفهام / فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (ا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / (ن) حرف وقایه / (ی) ضمیر متصل در محل نصب، مفعول به {أَنْ} حرف نصب {أُخْرِجَ} فعل مضارع، منصوب به فتحه ظاهری یا تقدیری / نائب فاعل، ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر {وَوَعْدُ} (و) حالیه / حرف تحقیق {خَلَّتِ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / (ت) تانیث {الْقُرُونُ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {مَنْ} حرف جر {قَبْلِي} اسم مجرور یا در محل جر / (ی) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَهُمَا} (و) حالیه / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {يَسْتَتِغِيثَانِ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (ا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر در تقدیر یا محذوف یا در محل {اللَّهِ} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {وَوَيْلَكَ} مفعول مطلق یا نائب مفعول، منصوب / (ك) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {أَمِنْ} فعل امر مبنی بر سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {إِنَّ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ {وَوَعْدُ}

اسم إنّ، منصوب یا در محل نصب {اللّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {حَقُّ} خبر إنّ، مرفوع یا در محل رفع {فَيَقُولُ} (ف) حرف عطف / فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {ما} حرف نفی غیر عامل {هَذَا} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {إِلَّا} حرف استثنا {أَسَاطِيرُ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {الْأَوَّلِينَ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر

{أَوْلِيَكَ} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {الَّذِينَ} خبر، مرفوع یا در محل رفع / خبر (الذی) {حَقَّ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {عَلَيْهِمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {الْقَوْلُ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {فِي} حرف جر {أُمَّم} حال، منصوب {قَدْ} حرف تحقیق {خَلَّتْ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / (ت) تأنیث / فاعل، ضمیر مستتر (هی) در تقدیر {مِنْ} حرف جر {قَبْلِهِمْ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {مَنْ} حرف جر {الْجِنِّ} اسم مجرور یا در محل جر {وَالْبَاطِنِ} (و) حرف عطف / معطوف تابع {إِنَّهُمْ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، اسم إنّ {كَانُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {خَاسِرِينَ} خبر کان، منصوب یا در محل نصب / خبر إنّ محذوف

{وَلِكُلِّ} (و) حرف استیناف / حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / خبر مقدّم محذوف {دَرَجَاتٍ} مبتدا مؤخّر {مِمَّا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {عَمِلُوا} فعل ماضی، مبنی بر

ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {وَلَيُؤْفِقِيَهُمْ} (و) حرف عطف / (ل) حرف نصب / فعل مضارع، منصوب به فتحه ظاهری یا تقدیری / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعول به / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {أَعْمَالَهُمْ} مفعول به ثان (دوم)، منصوب یا در محل نصب / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَهُمْ} (و) حالیه / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {لا-} حرف نفی غیر عامل {يُظَلَّمُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع، نائب فاعل / خبر در تقدیر یا محذوف یا در محل

{وَيَوْمَ} (و) حرف استیناف / ظرف یا مفعول فیه، منصوب یا در محل نصب {يُعْرَضُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری {الَّذِينَ} نائب فاعل، مرفوع یا در محل رفع {كَفَرُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {عَلَى} حرف جر {النَّارِ} اسم مجرور یا در محل جر {أَذْهَبْتُمْ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {طَيِّبَاتِكُمْ} مفعول به، منصوب یا در محل نصب / (ك) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {فِي} حرف جر {حَيَاتِكُمْ} اسم مجرور یا در محل جر / (ك) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {الدُّنْيَا} نعت تابع {وَأَسَدِيَّتَمَتَّعْتُمْ} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {بِهَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {فَالْيَوْمَ} (ف) حرف عطف / ظرف یا مفعول فیه، منصوب یا در محل نصب {تُجْرَوْنَ} فعل

مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع، نائب فاعل {عَذَابٌ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {الْهُونِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {بِمَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {كُنْتُمْ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {تَسْتَكْبِرُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خیر کان، محذوف یا در تقدیر {فِي} حرف جر {الْأَرْضِ} اسم مجرور یا در محل جر {بِغَيْرِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {الْحَقُّ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {وَبِمَا} (و) حرف عطف / حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {كُنْتُمْ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {تَفْسِقُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خیر کان، محذوف یا در تقدیر

{وَأَذُكُرُ} (و) حرف استیناف / فعل امر مبنی بر سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {أَخَا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {عَادٍ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {إِذْ} ظرف یا مفعولٌ فیهِ، منصوب یا در محل نصب {أَنْذَرَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {قَوْمَهُ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {بِالْأَحْقَافِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَوَقَدُ} (و) حالیه / حرف تحقیق {خَلَّتِ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری /

(ت) تأنیث {النَّذْرُ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {مَنْ} حرف جر {بَيْنَ} اسم مجرور یا در محل جر {يَدَيْهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَمِنْ} (و) حرف عطف / حرف جر {خَلْفِهِ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {أَلَّا} (أَنْ) حرف تفسیر / (لا) حرف جزم {تَعْبُدُوا} فعل مضارع مجزوم به حذف نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {إِلَّا} حرف استثنا {اللَّهِ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {إِنِّي} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ی) ضمیر متصل در محل نصب، اسمِ إِنَّ {أَخَافُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر / خیرِ إِنَّ محذوف {عَلَيْكُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {عَذَابٍ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {يَوْمٍ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {عَظِيمٍ} نعت تابع

{قَالُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {أَجْتَنَّا} همزه (أ) حرف استفهام / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل / (نا) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به {لِتَأْتِكُنَا} (ل) حرف نصب / فعل مضارع، منصوب به فتحه ظاهری یا تقدیری / (نا) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {عَنْ} حرف جر {آلِهَتِنَا} اسم مجرور یا در محل جر / (نا) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {فَأَتَانَا} (ف) رابط جواب برای

شرط / فعل امر، مبنی بر حذف حرف عله (ی) / (نا) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {بِما} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {تَعِدُنَا} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / (نا) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {إِنْ} حرف شرط جازم {كُنْتَ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {مَنْ} حرف جر {الصَّادِقِينَ} اسم مجرور یا در محل جر / خبر کان، محذوف یا در تقدیر

{قَالَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {إِنَّمَا} حرف مكفوف (كافه و مكفوفه) {الْعِلْمُ} مبتدأ، مرفوع یا در محل رفع {عِنْدَ} ظرف یا مفعولٌ فیه، منصوب یا در محل نصب {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر / خبر در تقدیر یا محذوف یا در محل {وَأُبَلِّغُكُمْ} (و) حرف عطف / فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / (ك) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر {ما} مفعولٌ به ثان (دوم)، منصوب یا در محل نصب {أُرْسِلْتُ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل در محل رفع، نائب فاعل {بِهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَلَكِنِّي} (و) حرف عطف / حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ی) ضمیر متصل در محل نصب، اسم لکن {أَرَأَيْكُمْ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / (ك) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل،

ضمیر مستتر (أنا) در تقدیر / خبر لکن محذوف {قَوْمًا} مفعولٌ به ثان (دوم)، منصوب یا در محل نصب {تَجْهَلُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل

{فَلَمَّا} (ف) حرف استیناف / ظرف یا مفعولٌ فیه، منصوب یا در محل نصب {رَأَوْهُ} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به {عَارِضًا} حال، منصوب {مُسَيِّقًا} نعت تابع {أَوْدِيَّتِهِمْ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {قَالُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {هَذَا} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {عَارِضٌ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {مُمَطَّرُنَا} نعت تابع / (نا) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {بَلْ} حرف اضراب {هُوَ} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {مَا} خبر، مرفوع یا در محل رفع {اسْتَعْجَلْتُمْ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل، در محل رفع و فاعل {بِهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {رِيحٌ} بدل تابع {فِيهَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / خبر مقدم محذوف {عِيْدَابٌ} مبتدا مؤخر {أَلَيْمٌ} نعت تابع

{تُدَمَّرُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هی) در تقدیر {كُلٌّ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {شَيْءٍ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {بِأَمْرِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {رَبِّهَا} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف

اليه {فَأَصِيْبُحُوا} (ف) حرف عطف / فعل ماضى، مبني بر ضمه / (و) ضمير متصل در محل رفع، اسم أصبح {لا} حرف نفى غير عامل {يُرَى} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهري يا تقديرى {إِلَّا} حرف استثنا {مَسَاكِنُهُمْ} نائب فاعل، مرفوع يا در محل رفع / (ه) ضمير متصل در محل جر، مضاف اليه / خبر أصبح محذوف {كَذَلِكَ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {نَجْزِي} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهري يا تقديرى / فاعل، ضمير مستتر (نحن) در تقدير {الْقَوْمُ} مفعول به، منصوب يا در محل نصب {الْمُجْرِمِينَ} نعت تابع

{وَلَقَدْ} (و) حرف قسم / (ل) حرف جواب / حرف تحقيق {مَكَّنَاهُمْ} فعل ماضى، مبني بر سكون / (نا) ضمير متصل در محل رفع و فاعل / (ه) ضمير متصل در محل نصب، مفعول به {فِيْمَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {إِنْ} حرف نفى غير عامل {مَكَّنَّاكُمْ} فعل ماضى، مبني بر سكون / (نا) ضمير متصل در محل رفع و فاعل / (ك) ضمير متصل در محل نصب، مفعول به {فِيْهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَجَعَلْنَا} (و) حرف عطف / فعل ماضى، مبني بر سكون / (نا) ضمير متصل در محل رفع و فاعل {لَهُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {سَيِّمَعًا} مفعول به، منصوب يا در محل نصب {وَأَبْصَارًا} (و) حرف عطف / معطوف تابع {وَأَفْتَدَهُ} (و) حرف عطف / معطوف تابع {فَمَا} (ف) حرف عطف / حرف نفى غير عامل {أَغْنَى} فعل ماضى، مبني بر فتحه ظاهري يا تقديرى {عَنْهُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {سَمِعُهُمْ} فاعل، مرفوع

یا در محل رفع / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَلَا-} (و) حرف عطف / حرف نفی غیر عامل {أَبْصَارُهُمْ} معطوف تابع / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَلَا} (و) حرف عطف / حرف نفی غیر عامل {أَفْتَدَتْهُمْ} معطوف تابع / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {مَنْ} حرف جر زائد {شَيْءٍ} مفعول مطلق یا نائب مفعول، منصوب {إِذْ} ظرف یا مفعولٌ فیه، منصوب یا در محل نصب {كَانُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {يَجْعَلُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر کان، محذوف یا در تقدیر {بِآيَاتِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {وَوَحَاقَ} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {بِهِمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {مَا} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {كَانُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {بِهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {يَسْتَهْزِؤْنَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر کان، محذوف یا در تقدیر

{وَلَقَدْ} (و) حرف عطف / (ل) حرف قسم / حرف تحقیق {أَهْلَكْنَا} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (نا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {مَا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {حَوْلَكُمْ} ظرف یا مفعولٌ فیه، منصوب یا در محل نصب / (ك) ضمیر متصل در

محل جر، مضاف الیه {مَنْ} حرف جر {الْقَرَى} اسم مجرور یا در محل جر {وَصَيَّرْنَا} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر سکون / (نا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {الْآيَاتِ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {لَعَلَّهُمْ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، اسم لعل {يَرْجِعُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر لعل محذوف

{فَلَوْلَا} (ف) حرف عطف / حرف توبيخ {نَصِيْرَهُمْ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به {الَّذِينَ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {اتَّخَذُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {مَنْ} حرف جر {دُونِ} اسم مجرور یا در محل جر {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {قُرْبَانًا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {آلِهَةٍ} بدل تابع {بَلْ} حرف اضراب {ضَلُّوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {عَنْهُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {وَذَلِكَ} (و) حرف استیناف / مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {إِنْكُهُمْ} خبر، مرفوع یا در محل رفع / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَمَا} (و) حرف عطف / معطوف تابع {كَانُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {يَفْتَرُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر کان، محذوف یا در تقدیر

{وَأِذْ} (و) حرف استیناف

/ ظرف یا مفعولٌ فيه، منصوب یا در محل نصب {صَيَّرْنَا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (نا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل
 {إِلَيْكَ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {نَفَرًا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {مِنْ} حرف جر {الْحِجْنَ} اسم مجرور
 یا در محل جر {يَسِدٍ تَمْعُونُ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {الْقُرْآنَ} مفعولٌ به،
 منصوب یا در محل نصب {فَلَمَّا} (ف) حرف عطف / ظرف یا مفعولٌ فيه، منصوب یا در محل نصب {حَضَرُوهُ} فعل ماضی،
 مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به {قَالُوا} فعل ماضی، مبنی بر
 ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {أَنْصَتُوا} فعل امر، مبنی بر حذف نون / نائب فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر
 {فَلَمَّا} (ف) حرف عطف / ظرف یا مفعولٌ فيه، منصوب یا در محل نصب {قُضِيَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا
 تقدیری / نائب فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {وَلَوْأَ} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل
 {إِلَى} حرف جر {قَوْمِهِمْ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {مُنْذِرِينَ} حال، منصوب
 {قَالُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {يَا} (یا) حرف ندا {قَوْمَنَا} منادا، منصوب یا در
 محل نصب / (نا) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {إِنَّا} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ /

(نا) ضمیر متصل در محل نصب، اسم **إِنَّ** {سَيَمَعْنَا} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (نا) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر **إِنَّ** محذوف {كِتَابًا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {أَنْزَلَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / نائب فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {مِنْ} حرف جر {بَعْدِ} اسم مجرور یا در محل جر {مُوسَى} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {مُصَدِّقًا} نعت تابع {لِما} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {بَيْنَ} ظرف یا مفعولٌ فیهِ، منصوب یا در محل نصب {رَبِّدَايِهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {يَهْدِي} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {إِلَى} حرف جر {الْحَقِّ} اسم مجرور یا در محل جر {وَأِلَى} (و) حرف عطف / حرف جر {طَرِيقٍ} اسم مجرور یا در محل جر {مُسْتَقِيمٍ} نعت تابع

{يا} {یا} حرف ندا {قَوْمَنَا} منادا، منصوب یا در محل نصب / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {أَجِيبُوا} فعل امر، مبنی بر حذف نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {دَاعَى} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {وَأَمَّنُوا} (و) حرف عطف / فعل امر، مبنی بر حذف نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {رَبِّهِ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {يَعْفِرُ} فعل مضارع، مجزوم به سکون / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {لَكُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {مِنْ}

حرف جر {ذُنُوبِكُمْ} اسم مجرور یا در محل جر / (ك) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {وَيُجِزُّكُمْ} (و) حرف عطف / فعل مضارع، مجزوم به سکون / (ك) ضمیر متصل در محل نصب، مفعولٌ به / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {مَنْ} حرف جر {عَذَابٍ} اسم مجرور یا در محل جر {أَلِيمٍ} نعت تابع

{وَمَنْ} (و) حرف عطف / اسم شرط جازم در محل رفع و مبتدا {لا-} حرف نفی غیر عامل {يُجِبُّ} فعل مضارع، مجزوم به سکون / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {دَاعِيَ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {اللَّهِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {فَلَيْسَ} (ف) رابط جواب برای شرط / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / اسم لیس، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {بِمُعْجِزٍ} (ب) حرف جر زائد / خبر لیس، منصوب یا در محل نصب {فِي} حرف جر {الْأَرْضِ} اسم مجرور یا در محل جر {وَلَيْسَ} (و) حرف عطف / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {لَهُ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / خبر لیس محذوف {مِنْ} حرف جر {دُونِهِ} اسم مجرور یا در محل جر / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {أَوْلِيَاءٍ} اسم لیس، مرفوع یا در محل رفع {أَوْلِيَاكَ} مبتدا، مرفوع یا در محل رفع {فِي} حرف جر {ضَلَالٍ} اسم مجرور یا در محل جر / خبر در تقدیر یا محذوف یا در محل {مُبِينٍ} نعت تابع

{أَوْلَمَ} همزه (أ) حرف استفهام / (و) حرف عطف / حرف جزم {يَرَوْا} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری / (و) ضمیر متصل

در محل رفع و فاعل {أَنَّ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ {اللَّهِ} اسم آن، منصوب یا در محل نصب {الَّذِي} نعت تابع {خَلَقَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {السَّمَاوَاتِ} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {وَالْأَرْضِ} حرف عطف و اسم بعد از آن معطوف {وَلَمْ} {و} حرف عطف / حرف جزم {يُعَي} فعل مضارع مجزوم به حذف حرف عله (ی) / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {بِخَلْقِهِنَّ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / (ه) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {بِقَادِرٍ} (ب) حرف جر زائد / خبر آن، مرفوع یا در محل رفع {عَلَى} حرف جر {أَنَّ} حرف نصب {يُحْيِي} فعل مضارع، منصوب به فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {الْمَوْتَى} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {بَلَى} حرف جواب {إِنَّهُ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ه) ضمیر متصل در محل نصب، اسم إنَّ {عَلَى} حرف جر {كُلِّ} اسم مجرور یا در محل جر {شَيْءٍ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {قَدِيرٌ} خبر إنَّ، مرفوع یا در محل رفع

{وَيَوْمَ} {و} حرف استیناف / ظرف یا مفعولٌ فیه، منصوب یا در محل نصب {يُعْرَضُ} فعل مضارع، مرفوع به ضمه ظاهری یا تقدیری {الَّذِينَ} نائب فاعل، مرفوع یا در محل رفع {كَفَرُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {عَلَى} حرف جر {النَّارِ} اسم مجرور یا در محل جر {أَلَيْسَ} همزه (أ) حرف استفهام / فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا

تقدیری {هَذَا} اسم لیس، مرفوع یا در محل رفع {بِالْحَقِّ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور / خبر لیس محذوف {قَالُوا} فعل ماضی، مبنی بر ضمه / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {بَلَى} حرف جواب {وَرَبَّنَا} (و) حرف قسم / اسم مجرور یا در محل جر / (نا) ضمیر متصل در محل جر، مضاف الیه {قَالَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری / فاعل، ضمیر مستتر (هو) در تقدیر {فَقَدْ وَقُوا} (ف) رابط جواب برای شرط / فعل امر، مبنی بر حذف نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {الْعَذَابِ} مفعول به، منصوب یا در محل نصب {بِمَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {كُنْتُمْ} فعل ماضی، مبنی بر سکون / (ت) ضمیر متصل در محل رفع، اسم کان {تَكْفُرُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر کان، محذوف یا در تقدیر

{فَاصْبِرْ} (ف) رابط جواب برای شرط / فعل امر مبنی بر سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {كَمَا} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {صَبِرَ} فعل ماضی، مبنی بر فتحه ظاهری یا تقدیری {أُولَئِكَ} فاعل، مرفوع یا در محل رفع {الْعَزْمِ} مضاف الیه، مجرور یا در محل جر {مَنْ} حرف جر {الرُّسُلِ} اسم مجرور یا در محل جر {وَلَا} (و) حرف عطف / حرف جزم {تَسْتَعْجِلُ} فعل مضارع، مجزوم به سکون / فاعل، ضمیر مستتر (أنت) در تقدیر {لَهُمْ} حرف جر و اسم بعد از آن مجرور {كَانَهُمْ} حرف مشبه بالفعل یا حرف نفی ناسخ / (ه) ضمیر متصل

در محل نصب، اسم کَانَ {يَوْمَ} ظرف یا مفعولٌ فيه، منصوب یا در محل نصب {يَزُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل {مَا} مفعولٌ به، منصوب یا در محل نصب {يُوعِدُونَ} فعل مضارع، مرفوع به ثبوت نون / (و) ضمیر متصل در محل رفع، نائب فاعل {لَمْ} حرف جزم {يَلْبَثُوا} فعل مضارع مجزوم به حذف حرف عله (ی) / (و) ضمیر متصل در محل رفع و فاعل / خبر کَانَ محذوف {إِلَّا} حرف استثنا {سَاعَةً} ظرف یا مفعولٌ فيه، منصوب یا در محل نصب {مِنْ} حرف جر {نَهَارٍ} اسم مجرور یا در محل جر / مبتدا مقدر یا محذوف یا در محل {بِالْبَلَاغِ} خبر، مرفوع یا در محل رفع {فَقَوْلٍ} (ف) حرف استیناف / حرف استفهام {يُهَاكِكُ} حرف استثنا {إِلَّا} نائب فاعل، مرفوع یا در محل رفع {الْقَوْمِ} نائب فاعل، مرفوع یا در محل رفع {الْفَاسِقُونَ} نعت تابع

آوانگاری قرآن

.Bismi Allahi alrrahmani alrraheemi

Ha-meem.۱

Tanzeelu alkitabi mina Allahi alAAazeezi alhakeemi.۲

Ma khalaqna alssamawati waal-arda wama baynahuma illa bialhaqqi waajalin.۳
musamman waallatheena kafaroo AAamma onthiroo muAAaridoona

Qul araaytum ma tadAAaona min dooni Allahi aroonee matha khalaqoo mina al-ardi.۴
am lahum shirkun fee alssamawati eetoonee bikitabin min qabli hatha aw atharatin
min AAilmin in kuntum sadiqueena

Waman adallu mimman yadAAoo min dooni Allahi man la yastajeebu lahu ila yawmi .۵
alqiyamati wahum AAan duAAa-ihim ghafiloona

Wa-itha hushira alnnasu kanoo lahum aAAdaan wakanoo biAAaibatihim kafireena.۶

Wa-itha tutla AAalayhim ayatuna bayyinatun qala allatheena kafaroo lilhaqqi lamma .۷
jaahum hatha sihrun mubeenun

Am yaqooloona iftarahu qul ini iftaraytuhu fala tamlikoona lee mina Allahi shay-an.۸

huwa aAAalamu bima tufeedoona feehi kafa bihi shaheedan baynee wabaynakum
wahuwa alghafooru alrraheemu

Qul ma kuntu bidAAan mina alrrusuli wama adree ma yufAAalu bee wala bikum in.9
attabiAAu illa ma yooha ilayya wama ana illa natheerun mubeenun

Qul araaytum in kana min AAindi Allahi wakafartum bihi washahida shahidun min.10
banee isra-eela AAala mithlihi faamana waistakbartum inna Allaha la yahdee
alqawma alththalimeena

Waqala allatheena kafaroo lillatheena amanoo law kana khayran ma sabaqoona.11
ilayhi wa-ith lam yahtadoo bihi fasayaqooloona hatha ifkun qadeemun

Wamin qablihi kitabu moosa imaman warahmatan wahatha kitabun musaddiqun.12
lisanan AAarabiyyan liyunthira allatheena thalamoo wabushra lilmuhsineena

Inna allatheena qaloo rabbuna Allahu thumma istaqamoo fala khawfun AAalayhim.13
wala hum yahzanoona

Ola-ika as-habu aljannati khalideena feeha jazaan bima kanoo yaAAamaloona.14

Wawassayna al-insana biwalidayhi ihsanan hamalat-hu ommuhu kurhan.15
wawadaAAat-hu kurhan wahamluhu wafisaluhu thalathoona shahran hatta itha
balagha ashuddahu wabalagha arbaAAeena sanatan qala rabbi awziAAanee an
ashkura niAAamataka allatee anAAamta AAalayya waAAala walidayya waan aAAamala
salihan tardahu waaslih lee fee thurriyyatee innee tubtu ilayka wa-innee mina
almuslimeena

Ola-ika allatheena nataqabbalu AAanhum ahsana ma AAamiloo wanatajawazu.16
AAan sayyi-atihim fee as-habi aljannati waAAda alssidqi allathee kanoo yooAAadoona

Waallathee qala liwalidayhi offin lakuma ataAAidaninee an okhraja waqad khalati.17
alquroonu min qablee wahuma yastagheethani Allaha waylaka amin inna waAAda
Allahi haqqun fayaqoolu ma hatha illa asateeru al-awwaleena

Ola-ika allatheena haqqa AAalayhimu alqawlu fee umamin qad khalat min qablihim.18

mina aljinni waal-insi innahum kanoo khasireena

Walikullin darajatun mimma AAamiloo waliyuwaffiyahum aAAamalahum wahum la .۱۹
yuthlamoona

Wayawma yuAAradu allatheena kafaroo AAala alnnari athhabtum tayyibatikum fee .۲۰
hayatikumu alddunya waistamtaAAatum biha faalyawma tujzawna AAathaba alhooni
bima kuntum tastakbiroona

fee al-ardi bighayri alhaqqi wabima kuntum tafsuqoona

Waothkur akha AAadin ith anthara qawmahu bial-ahqafi waqad khalati alnnuthuru. ٢١
min bayni yadayhi wamin khalfihi alla taAAabudoo illa Allaha innee akhafu AAalaykum
AAathaba yawmin AAatheemin

Qaloo aji/tana lita/fikana AAan alihatina fa/tina bima taAAaiduna in kunta mina. ٢٢
alssadiqeena

Qala innama alAAilmu AAinda Allahi waoballighukum ma orsiltu bihi walakinnee. ٢٣
arakum qawman tajhaloona

Falamma raawhu AAaridan mustaqbila awdiyatihim qaloo hatha AAaridun. ٢٤
mumtiruna bal huwa ma istaAAajaltum bihi reehun feeha AAathabun aleemun

Tudammiru kulla shay-in bi-amri rabbiha faasbahoo la yura illa masakinuhum. ٢٥
kathalika najzee alqawma almujrimeena

Walaqad makkannahum feema in makkannakum feehi wajaAAalna lahum. ٢٦
samAAan waabsaran waaf-idatan fama aghna AAanhum samAAuum wala
absaruhum wala af-idatuhum min shay-in ith kanoo yajhadoona bi-ayati Allahi
wahaqa bihim ma kanoo bihi yastahzi-oona

Walaqad ahlakna ma hawlakum mina alqura wasarrafna al-ayati laAAallahum. ٢٧
yarjiAAoona

Falawla nasarahumu allatheena ittakhathoo min dooni Allahi qurbanan alihatan bal. ٢٨
dalloo AAanhum wathalika ifkuhum wama kanoo yaftaroon

Wa-ith sarafna ilayka nafaran mina aljinni yastamiAAoona alqur-ana falamma. ٢٩
hadaroohu qaloo ansitoo falamma qudiya wallaw ila qawmihim munthireena

Qaloo ya qawmana inna samiAAna kitaban onzila min baAAadi moosa musaddiqan. ٣٠
lima bayna yadayhi yahdee ila alhaqqi wa-ila tareeqin mustaqeemin

Ya qawmana ajeeboo daAAiya Allahi waaminoo bihi yaghfir lakum min. ٣١

thunoobikum wayujirkum min AAathabin aleemin

Waman la yujib daAAiya Allahi falaysa bimuuAAjizin fee al-ardi walaysa lahu min. ۳۲
doonihi awliyaa ola-ika fee dalalin mubeenin

Awa lam yaraw anna Allaha allathee khalaqa alssamawati waal-arda walam. ۳۳
yaAAaya bikhalqihinna biqadirin AAala an yuhyiya almawta bala innahu AAala kulli
shay-in qadeerun

Wayawma yuAAradu allatheena kafaroo AAala alnnari alaysa hatha bialhaqqi qaloo. ۳۴
bala warabbina qala

Faisbir kama sabara oloo alAAazmi mina alrrusuli wala tastaAAjil lahum.۳۵
kaannahum yawma yarawna ma yooAAadoona lam yalbathoo illa saAAatan min
naharin balaghun fahal yuhlaku illa alqawmu alfasiqoona

ترجمه سوره

ترجمه فارسی استاد فولادوند

به نام خداوند رحمتگر مهربان

حاء، میم. (۱)

فرو فرستادن این کتاب، از جانب خدای ارجمند حکیم است. (۲)

[ما] آسمانها و زمین و آنچه را که میان آن دو است جز به حق و [تا] زمانی معین نیافریدیم، و کسانی که کافر شده اند، از آنچه هشدار داده شده اند رویگردانند. (۳)

بگو: «به من خیر دهید، آنچه را به جای خدا فرا می خوانید به من نشان دهید که چه چیزی از زمین [را] آفریده یا [مگر] آنان را در [کار] آسمانها مشارکتی است؟ اگر راست می گوید، کتابی پیش از این [قرآن] یا بازمانده ای از دانش نزد من آورید.» (۴)

و کیست گمراه تر از آن کس که به جای خدا کسی را می خواند که تا روز قیامت او را پاسخ نمی دهد، و آنها از دعایشان بی خبرند؟ (۵)

و چون مردم محشور گردند، دشمنان آنان باشند و به عبادتشان انکار ورزند. (۶)

و چون آیات روشن ما بر ایشان خوانده شود، آنان که چون حقیقت به سویشان آمد منکر آن شدند، گفتند: «این سحری آشکار است.» (۷)

یا می گویند: «این [کتاب را بر یافته است.» بگو: «اگر آن را بر یافته باشم؛ در برابر خدا اختیار چیزی برای من ندارید. او آگاه تر است به آنچه [با طعنه در آن فرو می روید. گواه بودن او میان من و شما بس است، و اوست آمرزنده مهربان.» (۸)

بگو: «من از [میان پیامبران، نودرآمدی نبودم و نمی دانم

با من و با شما چه معامله ای خواهد شد. جز آنچه را که به من وحی می شود، پیروی نمی کنم؛ و من جز هشداردهنده ای آشکار [بیش نیستم.]» (۹)

بگو: «به من خبر دهید، اگر این [قرآن از نزد خدا باشد و شما بدان کافر شده باشید و شاهدی از فرزندان اسرائیل به مشابعت آن [با تورات گواهی داده و ایمان آورده باشد، و شما تکبر نموده باشید [آیا باز هم شما ستمکار نیستید؟] البته خدا قوم ستمگر را هدایت نمی کند.» (۱۰)

و کسانی که کافر شدند، به آنان که گرویده اند گفتند: «اگر [این دین خوب بود، بر ما بدان پیشی نمی گرفتند.» و چون بدان هدایت نیافته اند، به زودی خواهند گفت: «این دروغی کهنه است.» (۱۱)

و [حال آنکه پیش از آن، کتاب موسی، راهبر و [مایه رحمتی بود؛ و این [قرآن کتابی است به زبان عربی که تصدیق کننده آن است، تا کسانی را که ستم کرده اند هشدار دهد و برای نیکوکاران مژده ای باشد. (۱۲)

محققاً کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداست» سپس ایستادگی کردند، بیمی بر آنان نیست و غمگین نخواهند شد. (۱۳)

ایشان اهل بهشتند که به پاداش آنچه انجام می دادند جاودانه در آن می مانند. (۱۴)

و انسان را [نسبت به پدر و مادرش به احسان سفارش کردیم. مادرش با تحمّل رنج به او باردار شد و با تحمّل رنج او را به دنیا آورد. و باربرداشتن و از شیر گرفتن او سی ماه است، تا آنگاه که به رشد کامل خود برسد و به چهل سال برسد، می گوید: «پروردگارا، بر دلم بیفکن تا نعمتی را که

به من و به پدر و مادرم ارزانی داشته ای سپاس گویم و کار شایسته ای انجام دهم که آن را خوش داری، و فرزندانم را برایم شایسته گردان؛ در حقیقت، من به درگاه تو توبه آوردم و من از فرمان پذیرانم.» (۱۵)

اینانند کسانی که بهترین آنچه را انجام داده اند از ایشان خواهیم پذیرفت و از بدیهایشان درخواست؛ در [زمره بهشتیانند؛ همان وعده راستی که بدانان وعده داده می شده است. (۱۶)

و آن کس که به پدر و مادر خود گوید: «اف بر شما، آیا به من وعده می دهید که زنده خواهم شد و حال آنکه پیش از من نسلا سپری [و نابود] شدند.» و آن دو به [درگاه خدا زاری می کنند: «وای بر تو، ایمان بیاور. وعده [و تهدید] خدا حق است.» و [لی پسر] پاسخ می دهد: «اینها جز افسانه های گذشتگان نیست.» (۱۷)

آنان کسانی اند که گفتار [خدا] علیه ایشان - همراه با امتهایی از جنیان و آدمیان که پیش از آنان روزگار به سر بردند - به حقیقت پیوست، بی گمان آنان زیانکار بودند. (۱۸)

و برای هر یک در [نتیجه آنچه انجام داده اند درجاتی است، و تا [خدا پاداش اعمالشان را تمام بدهد؛ و آنان مورد ستم قرار نخواهند گرفت. (۱۹)

و آن روز که آنهایی را که کفر ورزیده اند، بر آتش عرضه می دارند [به آنان می گویند: «نعمتهای پاکیزه خود را در زندگی دنیایتان [خودخواهانه صرف کردید و از آنها برخوردار شدید؛ پس امروز به [سزای] آنکه در زمین بناحق سرکشی می نمودید و به سبب آنکه نافرمانی می کردید، به عذاب خفت آور] کیفر می یابید.» (۲۰)

و برادر عادیان را به

یاد آور، آنگاه که قوم خویش را در ریگستان بیم داد - در حالی که پیش از او و پس از او [نیز] قطعاً هشداردهندگان گذشته بودند - که: «جز خدا را میپرستید؛ واقعاً من بر شما از عذاب روزی هولناک می ترسم.» (۲۱)

گفتند: «آیا آمده ای که ما را از خدایانمان برگردانی؟ پس اگر راست می گویی، آنچه به ما وعده می دهی [بر سرمان بیاور.» (۲۲)

گفت: «آگاهی فقط نزد خداست، و آنچه را بدان فرستاده شده ام به شما می رسانم، ولی من شما را گروهی می بینم که در جهل اصرار می ورزید.» (۲۳)

پس چون آن [عذاب را] به صورت ابری روی آورنده به سوی وادیهای خود دیدند، گفتند: «این ابری است که بارش دهنده ماست.» [هود گفت: «نه، بلکه همان چیزی است که به شتاب خواستارش بودید: بادی است که در آن عذابی پر درد [نهفته است. (۲۴)

همه چیز را به دستور پروردگارش بنیان کن می کند.» پس چنان شدند که جز سراهایشان دیده نمی شد. این چنین گروه بدکاران را سزا می دهیم. (۲۵)

و به راستی در چیزهایی به آنان امکانات داده بودیم که به شما در آنها [چنان امکاناتی نداده ایم، و برای آنان گوش و دیده ها و دلهایی [نیرومندتر از شما] قرار داده بودیم، و [لی چون به نشانه های خدا انکار ورزیدند] نه گوششان و نه دیدگانشان و نه دلهایشان، به هیچ وجه به دردشان نخورد، و آنچه ریشخندش می کردند به سرشان آمد. (۲۶)

و بی گمان، همه شهرهای پیرامون شما را هلاک کرده و آیات خود را گونه گونه بیان داشته ایم، امید که آنان باز گردند. (۲۷)

پس چرا آن کسانی را که غیر از خدا،

به منزله معبودانی، برای تقرّب [به خدا] اختیار کرده بودند، آنان را یاری نکردند بلکه از دستشان دادند؟ و این بود دروغ آنان و آنچه برمی یافتند. (۲۸)

و چون تنی چند از جن را به سوی تو روانه کردیم که قرآن را بشنوند؛ پس چون بر آن حاضر شدند [به یکدیگر] گفتند: «گوش فرا دهید.» و چون به انجام رسید، هشداردهنده به سوی قوم خود بازگشتند. (۲۹)

گفتند: «ای قوم ما، ما کتابی را شنیدیم که بعد از موسی نازل شده [و] تصدیق کننده [کتابهای پیش از خود است، و به سوی حق و به سوی راهی راست راهبری می کند. (۳۰)

ای قوم ما، دعوت کننده خدا را پاسخ [مثبت دهید و به او ایمان آورید تا [خدا] برخی از گناهانتان را بر شما ببخشد و از عذابی پر درد پناهتان دهد. (۳۱)

و کسی که دعوت کننده خدا را اجابت نکند، در زمین درمانده کننده [خدا] نیست و در برابر او دوستانی ندارد. آنان در گمراهی آشکاری اند. (۳۲)

مگر ندانسته اند که آن خدایی که آسمانها و زمین را آفریده و در آفریدن آنها درمانده نگردید؛ می تواند مردگان را [نیز] زنده کند؟ آری، اوست که بر همه چیز تواناست. (۳۳)

و روزی که کافران بر آتش عرضه می شوند [از آنان می پرسند:] «آیا این راست نیست؟» می گویند: «سوگند به پروردگارمان که آری.» می فرماید: «پس به [سزای آنکه انکار می کردید عذاب را بچشید.» (۳۴)

پس همان گونه که پیامبران نستوه، صبر کردند، صبر کن، و برای آنان شتابزدگی به خرج مده. روزی که آنچه را وعده داده می شوند بنگرند، گویی که آنان جز ساعتی از روز را [در

دنیا] نمانده اند؛ [این ابلاغی است. پس آیا جز مردم نافرمان هلاکت خواهند یافت؟ (۳۵)

ترجمه فارسی آیت الله مکارم شیرازی

به نام خداوند بخشنده بخشایشگر.

«۱» حم

«۲» این کتاب از سوی خداوند عزیز و حکیم نازل شده است!

«۳» ما آسمانها و زمین و آنچه را در میان این دو است جز بحق و برای سرآمد معینی نیافریدیم؛ اما کافران از آنچه انذار می شوند روی گردانند!

«۴» به آنان بگو: (این معبودهایی را که غیر از خدا پرستش می کنید به من نشان دهید چه چیزی از زمین را آفریده اند، یا شرکتی در آفرینش آسمانها دارند؟ کتابی آسمانی پیش از این، یا اثر علمی از گذشتگان برای من بیاورید [که دلیل صدق گفتار شما باشد] اگر راست می گوئید!)

«۵» چه کسی گمراهتر است از آن کس که معبودی غیر خدا را می خواند که تا قیامت هم به او پاسخ نمی گوید و از خواندن آنها [کاملاً] بی خبر است؟! [و صدای آنها را هیچ نمی شنود!]

«۶» و هنگامی که مردم محشور می شوند، معبودهای آنها دشمنانشان خواهند بود؛ حتی عبادت آنها را انکار می کنند!

«۷» هنگامی که آیات روشن ما بر آنان خوانده می شود، کافران در برابر حقی که برای آنها آمده می گویند: (این سحری آشکار است!)

«۸» بلکه می گویند: (این آیات را بر خدا افترا بسته است!) بگو: (اگر من آن را بدروغ به خدا نسبت داده باشم [لازم است مرا رسوا کند و] شما نمی توانید در برابر خداوند از من دفاع کنید! او کارهایی را که شما در آن وارد می شوید بهتر می داند؛ همین بس که خداوند گواه میان من و شما باشد؛ و او آمرزنده و مهربان است!)

«۹» بگو:

(من پیامبر نوظهوری نیستم؛ و نمی دانم با من و شما چه خواهد شد؛ من تنها از آنچه بر من وحی می شود پیروی می کنم، و جز بیم دهنده آشکاری نیستم!)

«۱۰» بگو: (به من خبر دهید اگر این قرآن از سوی خدا باشد و شما به آن کافر شوید، در حالی که شاهدی از بنی اسرائیل بر آن شهادت دهد، و او ایمان آورد و شما استکبار کنید [چه کسی گمراهتر از شما خواهد بود؟! خداوند گروه ستمگر را هدایت نمی کند!)

«۱۱» کافران درباره مؤمنان چنین گفتند: (اگر [اسلام] چیز خوبی بود، هرگز آنها [در پذیرش آن] بر ما پیشی نمی گرفتند!) و چون خودشان بوسیله آن هدایت نشدند می گویند: (این یک دروغ قدیمی است!)

«۱۲» و پیش از آن، کتاب موسی که پیشوا و رحمت بود [نشانه های آن را بیان کرده]، و این کتاب هماهنگ با نشانه های تورات است در حالی که به زبان عربی و فصیح و گویاست، تا ظالمان را بیم دهد و برای نیکوکاران بشارتی باشد!

«۱۳» کسانی که گفتند: (پروردگار ما الله است)، سپس استقامت کردند، نه ترسی برای آنان است و نه اندوهگین می شوند.

«۱۴» آنها اهل بهشتند و جاودانه در آن می مانند؛ این پاداش اعمالی است که انجام می دادند.

«۱۵» ما به انسان توصیه کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند، مادرش او را با ناراحتی حمل می کند و با ناراحتی بر زمین می گذارد؛ و دوران حمل و از شیر بازگرفتنش سی ماه است؛ تا زمانی که به کمال قدرت و رشد برسد و به چهل سالگی بالغ گردد می گوید: (پروردگارا! مرا توفیق ده تا شکر نعمتی را که به

من و پدر و مادرم دادی بجا آورم و کار شایسته ای انجام دهم که از آن خوشنود باشی، و فرزندان مرا صالح گردان؛ من به سوی تو بازمی گردم و توبه می کنم، و من از مسلمانانم!

«۱۶» آنها کسانی هستند که ما بهترین اعمالشان را قبول می کنیم و از گناهانشان می گذریم و در میان بهشتیان جای دارند؛ این وعده راستی است که وعده داده می شدند.

«۱۷» و کسی که به پدر و مادرش می گوید: (اف بر شما! آیا به من وعده می دهید که من روز قیامت مبعوث می شوم؟! در حالی که پیش از من اقوام زیادی بودند [و هرگز مبعوث نشدند]! و آن دو پیوسته فریاد می کشند و خدا را به یاری می طلبند که: وای بر تو، ایمان بیاور که وعده خدا حق است اما او پیوسته می گوید: اینها چیزی جز افسانه های پیشینیان نیست!

«۱۸» آنها کسانی هستند که فرمان عذاب درباره آنان همراه اقوام [کافری] که پیش از آنان از جنّ و انس بودند مسلّم شده، چرا که همگی زیانکار بودند!

«۱۹» و برای هر کدام از آنها درجاتی است بر طبق اعمالی که انجام داده اند، تا خداوند کارهایشان را بی کم و کاست به آنان تحویل دهد؛ و به آنها هیچ ستمی نخواهد شد!

«۲۰» آن روز که کافران را بر آتش عرضه می کنند [به آنها گفته می شود: از طیبیات و لذائذ در زندگی دنیا خود استفاده کردید و از آن بهره گرفتید؛ اما امروز عذاب ذلّت بار بخاطر استکباری که در زمین بناحق کردید و بخاطر گناهایی که انجام می دادید؛ جزای شما خواهد بود!

«۲۱» [سرگذشت هود] برادر قوم عاد را یاد کن، آن زمان

که قومش را در سرزمین (احقاف) بیم داد در حالی که پیامبران زیادی قبل از او در گذشته های دور و نزدیک آمده بودند که: جز خدای یگانه را نپرستید! [و گفت:] من بر شما از عذاب روزی بزرگ می ترسم!

«۲۲» آنها گفتند: (آیا آمده ای که ما را [با دروغهایت] از معبودانمان باز گردانی؟! اگر راست می گویی عذابی را که به ما وعده می دهی بیاور!)

«۲۳» گفت: (علم [آن] تنها نزد خداست [و او می داند چه زمانی شما را مجازات کند]؛ من آنچه را به آن فرستاده شده ام به شما می رسانم، [وظیفه من همین است!] ولی شما را قومی می بینم که پیوسته در نادانی هستید!)

«۲۴» هنگامی که آن [عذاب الهی] را بصورت ابر گسترده ای دیدند که بسوی درّه ها و آبگیرهای آنان در حرکت است [خوشحال شدند] گفتند: (این ابری است که بر ما می بارد!) [ولی به آنها گفته شد:] این همان چیزی است که برای آمدنش شتاب می کردید، تندبادی است [وحشتناک] که عذاب دردناکی در آن است!

«۲۵» همه چیز را بفرمان پروردگارش در هم میکوبد و نابود میکند [آری] آنها صبح کردند در حالی که چیزی جز خانه هایشان به چشم نمی خورد؛ ما این گونه گروه مجرمان را کیفر می دهیم!

«۲۶» ما به آنها [= قوم عاد] قدرتی دادیم که به شما ندادیم، و برای آنان گوش و چشم و دل قرار دادیم؛ [اما به هنگام نزول عذاب] نه گوشها و چشمها و نه عقلهایشان برای آنان هیچ سودی نداشت، چرا که آیات خدا را انکار می کردند؛ و سرانجام آنچه را استهزا می کردند بر آنها وارد شد!

«۲۷» ما آبادیهایی را که پیرامون شما بودند نابود ساختیم،

و آیات خود را بصورت‌های گوناگون [برای مردم آنها] بیان کردیم شاید بازگردند!

«۲۸» پس چرا معبودانی را که غیر از خدا برگزیدند - به گمان اینکه به خدا نزدیکشان سازد - آنها را یاری نکردند؟! بلکه از میانشان گم شدند! این بود نتیجه دروغ آنها و آنچه افترا می بستند!

«۲۹» [به یاد آور] هنگامی که گروهی از جنّ را به سوی تو متوجّه ساختیم که قرآن را بشنوند؛ وقتی حضور یافتند به یکدیگر گفتند: (خاموش باشید و بشنوید!) و هنگامی که پایان گرفت، به سوی قوم خود بازگشتند و آنها را بیم دادند!

«۳۰» گفتند: (ای قوم ما! ما کتابی را شنیدیم که بعد از موسی نازل شده، هماهنگ با نشانه‌های کتابهای پیش از آن، که به سوی حقّ و راه راست هدایت می کند.

«۳۱» ای قوم ما! دعوت کننده الهی را اجابت کنید و به او ایمان آورید تا گناهانتان را ببخشد و شما را از عذابی دردناک پناه دهد!

«۳۲» و هر کس به دعوت کننده الهی پاسخ نگوید، هرگز نمی تواند از چنگال عذاب الهی در زمین فرار کند، و غیر از خدا یار و یآوری برای او نیست؛ چنین کسانی در گمراهی آشکارند!

«۳۳» آیا آنها نمی دانند خداوندی که آسمانها و زمین را آفریده و از آفرینش آنها ناتوان نشده است، می تواند مُردگان را زنده کند؟! آری او بر هر چیز تواناست!

«۳۴» روزی را به یاد آور که کافران را بر آتش عرضه می دارند [و به آنها گفته می شود]: آیا این حقّ نیست؟! می گویند: (آری، به پروردگاران سوگند [که حقّ است]!) [در این هنگام خداوند] می گوید: (پس عذاب را بخاطر

کفرتان بچشید!

«۳۵» پس صبر کن آن گونه که پیامبران (أولو العزم) صبر کردند، و برای [عذاب] آنان شتاب مکن! هنگامی که وعده هایی را که به آنها داده می شود ببینند، احساس می کنند که گویی فقط ساعتی از یک روز [در دنیا] توقف داشتند؛ این ابلاغی است برای همگان؛ آیا جز قوم فاسق هلاک می شوند؟!

ترجمه فارسی حجت الاسلام والمسلمین انصاریان

به نام خدا که رحمتش بی اندازه است و مهربانی اش همیشگی.

حم (۱)

این کتاب نازل شده از سوی خدای توانای شکست ناپذیر حکیم است. (۲)

ما آسمان ها و زمین و آنچه را میان آن دوست، جز به حقّ و تا سرآمدی معین نیافریدیم، و کافران از آنچه بيمشان داده اند، روی گردانند. (۳)

[به مشرکان] بگو: به من خبر دهید [و نشانم دهید] معبودانی که به جای خدا می پرستید چه چیزی از زمین را آفریده اند یا مگر آنان را در آفرینش آسمان ها مشارکتی است؟ اگر راستگو هستید کتابی پیش از این قرآن یا بازمانده ای از دانش استواری [که ادعای شما را تصدیق کند] برای من بیاورید؛ (۴)

و چه کسانی گمراه ترند از کسانی که به جای خدا معبودانی را می خوانند که تا روز قیامت پاسخشان را نمی دهند و آنان از خواندنشان بی خبرند؟ (۵)

و هنگامی که مردم را [در قیامت] گرد آورند [معبودانشان] با آنان دشمن باشند و پرستش آنان را انکار کنند، (۶)

و چون آیات روشن ما را بر آنان بخوانند، کافران درباره حقّی که به سويشان آمده می گویند: این جادویی آشکار است. (۷)

بلکه می گویند: این قرآن را از نزد خود ساخته و به خدا نسبت داده است. بگو: اگر آن را از نزد خود ساخته و به خدا

نسبت داده باشم [و خدا بخواهد برای این کار مرا به عذابی سخت گرفتار کند] شما نمی توانید برای من چیزی از عذاب خدا را دفع کنید، خدا به باطلی که در آن فرو می روید [و آن طعنه زدن به قرآن و جادو خواندن آن است] داناتر است، و کافی است که خدا میان من و شما گواه باشد، و او بسیار آمرزنده و مهربان است. (۸)

بگو: از میان فرستادگان خدا فرستاده ای نوظهور نیستم [که گفتار و کردارم مخالف گفتار و کردار آنان باشد، بلکه به من هم چون آنان وحی می شود] و نمی دانم با من و شما [در دنیا و آخرت] چه خواهد شد، من فقط از آنچه به من وحی شده پیروی می کنم، و من جز بیم دهنده ای آشکار نیستم. (۹)

بگو: به من خبر دهید که اگر این قرآن از ناحیه خدا باشد و شما به آن کفر ورزیده باشید و شاهدی هم از بنی اسرائیل به نظیر آن [که تورات واقعی و تصدیق کننده قرآن است] شهادت داده باشد [که همان طوری که تورات وحی خداست، قرآن هم وحی خداست و] پس [از شهادتش به قرآن] ایمان آورده باشد و شما از ایمان به آن تکبر ورزیده باشید [آیا گمراه نبوده اید؟] بی تردید خدا گروه ستمکار را هدایت نمی کند. (۱۰)

و کافران درباره مؤمنان گفتند: اگر [آیین محمّد] بهتر [از آیین ما] بود [آنان در پذیرفتنش] بر ما نسبت به آن پیشی نمی گرفتند [بلکه خود ما زودتر از آنان به این کتاب ایمان می آوردیم]. و چون [خودشان به خاطر کبر و عنادشان] به وسیله آن هدایت نیافتند، به زودی خواهند گفت: این

یک دروغ قدیمی است. (۱۱)

[چگونه یک دروغ قدیمی است] در حالی که پیش از آن کتاب موسی پیشوا و رحمت بود [و از نزول آن بر پیامبر اسلام خبر داده]، و این قرآن تصدیق کننده [آن] است در حالی که به زبان عربی [فصیح و گویا] است تا ستمکاران را بیم دهد، و برای نیکوکاران بشارتی باشد. (۱۲)

بی تردید کسانی که گفتند: پروردگار ما الله است، سپس [در میدان عمل بر این حقیقت] استقامت ورزیدند، نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین می شوند. (۱۳)

اینان اهل بهشت اند که به پاداش اعمال شایسته ای که همواره انجام می دادند، در آن جاودانه اند.... (۱۴)

و انسان را درباره پدر و مادرش به نیکی سفارش کردیم. مادرش او را با تحمل رنج و زحمت باردار شد و با رنج و زحمت او را زایید. و دوران بارداری و بازگرفتنش از شیر سی ماه است، تا زمانی که به رشد و نیرومندی خود و به چهل سالگی برسد، گوید: پروردگارا! به من الهام کن تا نعمت را که بر من و پدر و مادرم عطا کرده ای سپاس گزارم، و کار شایسته ای که آن را می پسندی انجام دهم و ذریه و نسل مرا برای من صالح و شایسته گردان که من به سوی تو بازگشتم و به یقین از تسلیم شدگان [به فرمان ها و احکام] توام. (۱۵)

اینانند کسانی که ما از آنان بهترین اعمالی که انجام داده اند می پذیریم، و از گناهانشان در زمره اهل بهشت درمی گذریم؛ [خدا وعده داد] وعده درست و راست که همواره به آن وعده داده می شدند؛ (۱۶)

و کسی که به پدر و مادرش

گفت: اُف بر شما! [من از شما متنفر و دلتنگم]، آیا به من وعده می دهید که [پس از مرگ] زنده خواهم شد، در حالی که پیش از من اقوام بسیاری در گذشتند، [و هیچ کدام از آنان زنده نشدند]. و آن دو همواره [برای بازگشت فرزندشان] از خدا یاری می خواهند [و به فرزندشان می گویند]: وای بر تو ایمان بیاور، بی تردید وعده خدا [درباره سعادت و رستگاری مؤمنان در قیامت و شقاوت و بدبختی کافران] حق است. [ولی او در پاسخشان] می گوید: این [وعده ها] جز افسانه های گذشتگان نیست!! (۱۷)

اینانند کسانی که [به خاطر انکار وعده های حق] فرمان عذاب درباره آنان در زمره گروه هایی از جن و انس که پیش از آنان در گذشتند، محقق و ثابت شده است؛ زیرا آنان زیانکار بودند. (۱۸)

برای هر کدام [از گروه مؤمنان و کافران] بر پایه اعمالی که انجام داده اند درجاتی است [که در آن قرار می گیرند]، و تا خدا اعمالشان را به طور کامل به آنان بدهد؛ و آنان مورد ستم قرار نمی گیرند. (۱۹)

و روزی که کافران را بر آتش عرضه کنند [به آنان گویند]: نعمت های پاکیزه خود را [که می توانست وسیله آبادی آخرتتان باشد] در زندگی دنیایتان مصرف کردید و [همانجا] از آن برخوردار شدید؛ بنابراین امروز به سبب اینکه به ناحق در زمین تکبر می ورزیدید و در برابر اینکه همواره نافرمانی می کردید با عذاب خفت بار کیفر می یابید. (۲۰)

و [سرگذشت هود] برادر قوم عاد را یاد کن، هنگامی که قومش را در سرزمین احقاف بیم داد، و بی تردید بیم دهندگانی پیش از او و پس از او [در آن سرزمین] گذشته بودند که

فقط خدا را بپرستید؛ زیرا من بر شما از عذاب روزی بزرگ می ترسم. (۲۱)

گفتند: آیا آمده ای تا ما را از [پرستش] معبودانمان بر گردانی، پس اگر راستگویی عذابی که ما را تهدید می کنی بیاور!
(۲۲)

گفت: آگاهی [به کیفیت عذاب و زمان آمدنش] فقط نزد خداست، و من آیینی را که به آن فرستاده شده ام به شما ابلاغ می کنم، ولی من شما را گروهی می دانم که همواره نادانی می کنید. (۲۳)

پس هنگامی که عذاب را [در پهنه فضا] به صورت ابری گسترده دیدند که به سوی درّه ها و آبگیرهایشان روی آورده، گفتند: این ابری باران زا برای ماست. [هود گفت: نه] بلکه این همان چیزی است که آن را به شتاب خواستید، بادی است که در آن عذابی دردناک است؛ (۲۴)

[چنان بادی است که] همه چیز را به فرمان پروردگارش در هم می کوبد و نابود می کند. پس آنان [به سبب آن عذاب] چنان شدند که جز خانه هایشان دیده نمی شد. این گونه مردم گناهکار را کیفر می دهیم. (۲۵)

همانا ما به آنان در اموری قدرت و تمکن داده بودیم که شما را در آن امور چنان قدرت و نیرویی نداده ایم، و برای آنان گوش و چشم و دل قرار داده بودیم، ولی گوش و چشم و دلشان چیزی از عذاب را از آنان برطرف نکرد؛ زیرا همواره [با داشتن آن ابزار تشخیص] آیات ما را انکار می کردند، و سرانجام عذابی که همواره آن را مسخره می کردند، آنان را احاطه کرد. (۲۶)

و به راستی ما [اهل] آبادی هایی را که پیرامون شما [اهل مکه] بودند [به کیفر طغیانشان] هلاک کردیم و آیات خود را به

صورت های گوناگون [برای آنان] بیان داشتیم، باشد که برگردند. (۲۷)

پس چرا معبودانی که به جای خدا انتخاب کردند به گمان اینکه آنان را به خدا نزدیک کند، آنان را [هنگام نزول عذاب] یاری نکردند بلکه [گم شده] از دستشان رفتند، و این بود [سرانجام و نتیجه] دروغشان و آنچه را همواره افترا می زدند. (۲۸)

و [یاد کن] هنگامی که گروهی از جن را به سوی تو متوجه کردیم که قرآن را بشنوند، پس وقتی که نزد قرائت آن حاضر شدند، گفتند: [برای شنیدن قرآن] خاموش باشید. پس چون قرائت پایان یافت به سوی قومشان در حالی که گفتند: بیم دهنده بودند، باز گشتند. شنیدیم که (۲۹)

ای قوم ما! به راستی ما کتابی را شنیدیم که پس از موسی نازل شده است، تصدیق کننده همه کتاب های پیش از خود است، به سوی حق و به سوی راه راست هدایت می کند. (۳۰)

ای قوم ما! دعوت کننده [به سوی] خدا [پیامبر اسلام] را اجابت کنید و به او ایمان آورید تا خدا برخی از گناهانتان را بپامزد و از عذابی دردناک پناهتان دهد؛ (۳۱)

و آنان که دعوت کننده خدا را اجابت نکنند نمی توانند [خدا را] در زمین عاجز کنند [تا از دسترس قدرت او بیرون روند] و آنان را در برابر خدا یاورانی نیست [که عذاب را از آنان دفع کند]، اینان در گمراهی آشکاری هستند. (۳۲)

آیا ندانسته اند خدایی که آسمان ها و زمین را آفرید و از آفرینش آنها در مانده و خسته نشد، قدرت دارد که مردگان را زنده کند؟ آری، او بر هر کاری تواناست؛ (۳۳)

و روزی که کافران را بر آتش

عرضه می کنند [از آنان می پرسند:] آیا این حق نیست؟ می گویند: آری! سوگند به پروردگاران حق است، [پرسش کننده] می گوید: پس این عذاب را برای آنکه همواره کفر می ورزیدید، بچشید. (۳۴)

پس صبر کن همان گونه که پیامبران اولوالعزم صبر کردند، و برای آنان در [نزول عذاب] شتاب مکن، روزی که آنان آنچه را که وعده داده می شوند ببینند، گویی فقط ساعتی از یک روز [در دنیا] درنگ داشتند؛ [این قرآن] ابلاغی است برای همه؛ پس آیا جز مردم نافرمان هلاک می شوند؟ (۳۵)

ترجمه فارسی استاد الهی قمشه ای

بنام خداوند بخشنده مهربان

حم قسم به خدای حمید و مجید (۱)

تنزیل این قرآن عظیم از جانب خدای مقتدر حکیم است (۲)

ما آسمانها و زمین و آنچه بین آنها است جز به حق و برای حکمت و مصلحت خلق و جز در وقت معین نیافریده ایم و آنان که کافرند از هر چه پند و اندرزشان کنند روی میگردانند (۳)

ای رسول ما، مشرکان را بگو جز خدا همه آن بتهایی که به خدائی میخوانید به من نشان دهید که آیا در زمین چیزی آفریده اند؟ یا شرکتی با خدا در خلقت آسمانها دارند یا از کتب آسمانی پیشین دلیلی بر خدائی بتان دارید یا کمتر اثر و نشان بر درستی عقیده شرک یافته اید اگر راست میگوئید بر من بیاورید (۴)

و کیست گمراه تر از آنکه جز خدا کسی را پرستد که هیچ در حوائج تا قیامت او را اجابت نکند و نتواند کرد و از هر چه بخواندش خود بی خبر باشد؟ (۵)

و چون در قیامت خلق محشور شوند آنجا معبودان باطل با مشرکان، دشمن و از

پرستش آنها بیزارند (۶)

و هرگاه رسولان حق آیات روشن ما را بر مردم تلاوت کنند آنان که چون آیات الهی آمد به خدا کافر شدند گویند که این کتاب سحر آشکارائست (۷)

یا کافران میگویند که محمد (ص) خود این آیات قرآن را فرا بافته است. ای رسول، جواب آنها بگو اگر این قرآن را من از خود بافته باشم خدا مرا عذاب میکند و شما از قهر خدا هیچ قدرت بر نجات من ندارید و او به افکاری که در آن فرو می روید و رد و ایراد سخنانی که بر علیه من میگوئید داناتر است و گواه میانمن و شما هم او کافی است و اوست خدای آمرزنده مهربان (۸)

ای رسول ما، امت را بگو من از بین رسولان اولین پیغمبر نیستم که تازه در جهان آوازه رسالت بلند کرده باشم تا تعجب و انکار کنید و نمیدانم که با من و شما عاقبت چه میکنند؟ و خدا در دنیا و عقبی بر ما چه مقدر فرموده است؟ من جز آنچه وحی میشود پیروی نمیکنم و جز آنکه با بیان روشن خلق را آگاه کنم و از خدا بترسانم وظیفه ای ندارم (۹)

ای رسول، باز با منکران قرآن بگو چه تصور میکنید؟ اگر از جانب خدا باشد و شما به آن کافر شوید در صورتی که از بنی اسرائیل شاهدی چون عبد الله سلام عالمی بر حق بودن قرآن گواهی دهد و ایمان آرد و شما تکبر ورزید؟ جز آنکه به عذاب خدا گرفتار میشوید؟ آری البته خدا مردم ستمکار را هدایت نخواهد کرد (۱۰)

و کافران با اهل ایمان

گفتند اگر دین اسلام بهتر از بت پرستی بود مردم فقیر زبونی از ما در ایمان به آن سبقت نمی گرفتند آنها از لجاج و عناد چون به قرآن هدایت نمیشوند خواهند گفت که این کتاب وحی خدا نیست بلکه دروغی از گفتار پیشینیان است (۱۱)

و پیش از قرآن کتاب تورات بر موسی که امام و پیشوای مهربان خلق بود نازل گردید و این کتاب قرآن مصدق کتب آسمانی پیشین به زبان فصیح عربی نازل شده تا ستمکاران عالم را از عذاب خدا بترساند و نیکوکاران را بشارت به رحمت ایزد دهد (۱۲)

آنان که گفتند آفریننده ما خداست و بر این سخن پایدار و ثابت ماندند بر آنها هیچ ترس و بیمی و حزن و اندوهی در دنیا و عقبی نخواهد بود (۱۳)

آنان اهل بهشتند و به پاداش اعمال نیک همیشه در بهشت ابد مخلد خواهند بود (۱۴)

و ما انسان را به احسان در حق پدر و مادر سفارش کردیم یاد کند که مادر نه ماه چگونه با رنج و زحمت بار حمل کشید و باز با درد و مشقت وضع حمل نمود و سی ماه تمام مدت حمل و شیرخواری بود که تحمل رنج فراوان کرد تا وقتی که طفل به حد رشد رسید آدمی چهل ساله گشت و عقل و کمال یافت آنگاه سزد که عرض کند بارخدایا مرا بر نعمتی که به من و پدر و مادر من عطا فرمودی شکر بیاموز و به کار شایسته ای که رضا و خشنودی تو در اوست موفق دار و فرزندان مرا صالح گردان بارالها من به درگاه تو بدعا بازآمدم

و از تسلیمان فرمان تو شدم (۱۵)

این بندگانند که به نیکوترین اعمال خود مقبول در گاه ما شده و از گناهانشان میگذریم و داخل اهل بهشت می گردانیم این وعده صدقی است که به آنها در قرآن بشارت داده اند (۱۶)

و چقدر ناخلف است فرزندی که پدر و مادر را گفت اف بر شما باد به من وعده می دهید که پس از مرگ مرا زنده کرده و از قبر بیرون می آرند؟ در صورتی که پیش از منگروه و طوایف بسیاری رفتند و یکی باز نیامد آنگاه پدر و مادر به خدا استغاثه کنند که پروردگارا تو فرزند ما را هدایت کن و به او گویند وای بر تو به خدا ایمان بیار البته وعده حشر و نشر و دوزخ و بهشت خدا بر حق و حقیقت است باز آن نااهل فرزند گوید این سخنان جز افسانه و اوهام پیشینیان نیست (۱۷)

اینان در میان طوایف بسیاری از جن و انس که از این پیش به کفر مردند کسانی هستند که وعده عذاب خدا بر آنها حتم است و اینها به حقیقت زیانکاران عالمند (۱۸)

و برای تمام مردم مومن و کافر به مقتضای اعمالشان درجاتی معین است در عالم قیامت و همه به پاداش و مزد اعمال خود کاملاً میرسند و هیچ ستمی به آنها نخواهد شد (۱۹)

و روزی که کافران را بر آتش دوزخ متوجه سازند فرشتگان قهر و عذاب به آنها گویند شما لذات بهشتی و خوشیهایتان را در زندگانی دنیا به شهوت رانی و ظلم و عصیاناز بین بردید و بدان لذات دنیوی برخوردار و دلباخته بودید پس امروز به عذاب

ذلت و خواری مجازات می‌شوید چون در زمین به ناحق ظلم و تکبر کردید و راه فسق و تبه کاری پیش گرفتید (۲۰)

و یاد آر ای رسول، حال هود، پیغمبر قوم عاد را که چون در سرزمین احقاف امتش را وعظ و اندرز کرد و از قهر خدا بترسانید و پیش از هود و بعد از او هم بسیار پیمبر بر انداز خلق آمد باری هود قومش را گفت هرگز جز خدای عالم کسی را نپرستید که من بر شما از عذاب روز بزرگ قیامت میترسم چون آن روز مشرکان به عذابی سخت گرفتارند (۲۱)

قوم هود در پاسخ گفتند آیا تو آمده ای ما را از پرستش بتان که خدایان ما هستند منع کنی هرگز این نتوانی پس تو زود وعده عذابی که به ما بر بت پرستی میدهی بیار اگر راست میگوئی که ما دست از بتان خود هرگز برنمیداریم (۲۲)

هود در جواب گفت من آگه نیستم که وعده عذاب کی خواهد بود؟ عملش نزد خداست و من آنچه را که بر آن رسالت داشتم به شما ابلاغ کردم و لیکن شما را بسیار مردم بدبخت نادانی می بینم (۲۳)

پس چون آن عذاب را به شکل ابری دیدند که بر رودخانه هاشان روی آورد شادمان شدند و گفتند این ابری است که بر ما باران رحمت میبارد هود به آنها گفت چنین نیست بلکه اثر عذاب است که به تعجیل درخواستید این باد سختی است که در آن شما را عذاب دردناک است (۲۴)

این بادیست که هر چیزی را به امر خدا نابود و هلاک میسازد پس شبی صبح کردند

که همه قوم عاد هلاک باد شدند و جز خانه های ویرانه آنها اثری از آنان نماند. بلی ما بدینگونه قوم بدکار را مجازات میکنیم
(۲۵)

و به آن قوم عاد تمکین و قوتی دادیم که شما امت را چنان نیروی بدنی ندادیم و با آنکه بر آنها حواس ظاهر و باطن از گوش و چشم و قلب مدرک قرار دادیم تابا قوای ادراکی خداشناس شوند هیچ این قوای مدرک خدا را نشناخت و آنها را از عذاب نرهانید بدین جهت که آیات خدا را از عناد نکار میکردند و آن عذابی را که استهزاء کردند به آنها فرا رسید و همه هلاک شدند (۲۶)

و ما چه بسیار اهل شهر و دیار را که در اطراف شما بودند به کیفر کفر همه را هلاک کردیم و آیت عبرت برای مردم گردانیدیم تا مگر در آنها بنگرند و از کفر و گناه به درگاه خدا بازگردند (۲۷)

پس چرا جز خدا معبودانی که به آنها تقرب می جستند هیچ آنها را یاری نکردند؟ بلکه از نظرشان محو و نابود شدند و خدائی آن بتها سخنان بی حقیقت و دروغی بود که خود می یافتند (۲۸)

ای رسول ما، یاد آر وقتی را که ما تنی چند از جنیان را متوجه تو گردانیدیم تا استماع آیات قرآن کنند چون نزد رسول رسیدند با هم گفتند گوش فرا دهید تا آیات خدا بشنوید چون قرائت تمام شد ایمان آوردند و کتاب خدا دانستند و به سوی قومشان برای تبلیغ و هدایت بازگردیدند (۲۹)

و گفتند ای طایفه ما گروه جنیان ما آیات کتابی را شنیدیم که پس از

موسی نازلشده بود در حالی که کتب آسمانی تورات و نجیل را که در مقابل او بود به راستی تصدیق میکرد و خلق را به سوی حق و طریق راست هدایت می فرمود (۳۰)

ای طایفه ما شما هم مانند ما دعوت خدا را اجابت کنید و به او ایمان آرید تا خدا از گناهانتان درگذرد و شما را از عذاب دردناک قیامت نگاه دارد (۳۱)

و هر که داعی حق محمد مصطفی (ص) را اجابت نکند در زمین مفر و پناهی از قهر خدا نتواند یافت و جز او هیچ یار و یآوری نخواهد داشت و چنین کسان که به راه حق نیابند دانسته در ضلالت و گمراهی هستند (۳۲)

آیا کافران ندیدند خدائی که آسمانها و زمین را آفرید و هیچ فرونماند البته هم او قادر بر آنست که مردگان را باز زنده کند و روز جزا نیک و بد خلق را پاداش دهد که البته او بر هر چیز قادر است (۳۳)

و روزی که کافران را بر آتش دوزخ عرضه کنند و آنان آتش را به چشم بینند به آنها گویند آیا این وعده دوزخ حقیقت نبود گویند بلی پروردگارا حق بود فسوس که ما از جهالت ایمان نیاوردیم خدا گوید پس امروز به کیفر کفرتان سختی عذاب دوزخ را بپوشید (۳۴)

ای رسول ما، تو هم مانند پیغمبران اولوالعزم در تبلیغ دین خدا و تحمل اذیتامت صبور باش و بر امت به عذاب تعجیل مکن تا روزی که آنچه وعده داده شده به چشم بینند آن روز پندارند که در دنیا به جز ساعتی از روز درنگ نداشتند. این قرآن و آیات وعد

و وعیدش تبلیغ رسالت و اتمام حجتی است بر تمام خلق تا مردم از شهوت و معصیت به راه طاعت و عبادت باز آیند پس آیا به قیامت جز مردم شهوت پرست فاسق هیچکس هلاک خواهد شد؟ ابدا نخواهد شد (۳۵)

ترجمه فارسی حجت الاسلام والمسلمین قرائتی

به نام خداوند بخشنده ی مهربان.

ح، میم. (۱)

نزول (این) کتاب از طرف خداوند عزیز و حکیم است. (۲)

ما آسمان ها و زمین و آنچه را میان آنهاست، جز بر اساس حق و زمان بندی مشخص نیافریدیم، و (لی) کسانی که کفر ورزیدند، از آنچه بدان هشدار داده شده اند روی گردانند. (۳)

بگو: آیا آنچه را به جای خداوند می خوانید، دیده اید؟ به من نشان دهید که چه چیزی را از زمین آفریده اند، یا در (آفرینش) آسمان ها چه مشارکتی داشته اند؟ اگر راستگو هستید، کتابی پیش از این (قرآن) یا نشانه ای علمی (بر ادعای خود) برای من بیاورید. (۴)

و کیست گمراه تر از کسی که به جای خداوند، کسانی را می خواند که تا روز قیامت پاسخش را نمی دهند و حتی از خواننده شدن خود بی خبرند. (۵)

و آنگاه که مردم محشور شوند، آنها دشمن شان خواهند بود و عبادتشان را انکار خواهند کرد. (۶)

و هرگاه آیات روشنگر ما بر آنان خوانده شود، کسانی که کفر ورزیدند، در باره حقی که برایشان آمده، گویند: این سحر آشکار است. (۷)

یا اینکه می گویند: (آنچه را پیامبر آورده) افتراست. بگو: اگر من آن را به دروغ به خدا بسته باشم، (در آن هنگام) شما در برابر قهر خداوند نمی توانید از من دفاع کنید. خداوند به آنچه در آن وارد می شوید (و به گفتگو و جدال می پردازید) آگاه تر است. برای گواه به میان من و شما

خداوند کافی است و اوست بسیار آمرزنده و مهربان. (۸)

بگو: من در میان پیامبران بی سابقه نیستم و نمی دانم با من و شما چگونه عمل خواهد شد و جز آنچه به من وحی می شود از چیز دیگری پیروی نمی کنم و من جز هشدار دهنده ای آشکار نیستم. (۹)

بگو: اگر (این قرآن) از نزد خدا باشد و شما به آن کفر ورزید، در حالی که گواهی از بنی اسرائیل، بر همانند آن (یعنی تورات) گواهی داده و ایمان آورده، ولی شما (همچنان) تکبر ورزیده اید، آیا (عاقبت کار را) دیده اید؟ همانا خداوند قوم ستمگر را هدایت نمی کند. (۱۰)

و کسانی که کفر ورزیدند، درباره کسانی که ایمان آورده اند، گویند: اگر (اسلام) خوب بود، آنان در پذیرفتن آن بر ما سبقت نمی گرفتند. و چون خود هدایت نیافتند، به زودی خواهند گفت: این دروغی سابقه دار است. (۱۱)

و پیش از قرآن، کتاب موسی امام و رحمت بود و این کتاب که به زبان عربی است، تصدیق کننده (کتاب های آسمانی) است تا به ظالمان هشدار دهد و برای نیکوکاران بشارت باشد. (۱۲)

همانا کسانی که گفتند: پروردگار ما خداست، سپس (بر ایمان و گفته خود) پایداری کردند، هیچ بیمی بر آنان نیست و اندوهگین نخواهند شد. (۱۳)

آنان به خاطر آنچه (از کارهای نیک) انجام می دادند، اهل بهشتند و همواره در آن خواهند ماند. (۱۴)

و ما انسان را سفارش کردیم که به والدین خود نیکی کند، مادرش او را با سختی حمل کرد و با سختی به دنیا آورد و دوران حمل تا از شیر گرفتنش سی ماه (به طول کشد)، تا آنگاه که به رشد کامل رسد و چهل ساله

شود، گوید: پروردگارا! مرا توفیق ده تا نعمتی را که بر من و والدین من لطف کردی شکرگزاری کنم و عمل شایسته ای انجام دهم که تو آن را بیسندی و فرزندانم را برای من شایسته گردان، همانا من به سوی تو بازگشته و از مسلمین و تسلیم شدگانم. (۱۵)

آنانند کسانی که بهترین آنچه را انجام داده اند، از آنان می پذیریم و از بدی هایشان درمی گذریم، در حالی که در زمره بهشتیانند. (این بهشت، همان) وعده راستی است که همواره به آنان وعده داده می شدند. (۱۶)

و آنکه به والدین خود گفت: اُف بر شما، آیا به من وعده می دهید که (پس از مرگ از گور) خارج گردم، در حالی که نسل های بسیاری پیش از من گذشته اند (و هرگز زنده نشده اند). ولی والدین او، خدا را به فریادرسی می خوانند (و به او می گویند): وای بر تو، ایمان بیاور قطعاً وعده خداوند حق است، اما او می گوید: این (وعده ها) جز افسانه پیشینیان نیست. (۱۷)

آنان کسانی هستند که در میان اقوام کافری از جن و انس که پیش از آنان بودند، عذاب خدا بر آنان قطعی شده است، حتماً آنان زیانکارانند. (۱۸)

و برای هر یک (از جن و انس، گذشتگان و آیندگان)، از آنچه انجام داده اند، درجاتی است (که به آن خواهند رسید) و (خداوند) جزای کارهایشان را کامل بدهد و آنان مورد ستم قرار نگیرد. (۱۹)

و (یاد کن) روزی که کافران بر آتش عرضه شوند. (به آنان گفته شود): شما در زندگی دنیا، نعمت های دل پسندان را تلف کردید و از آنها کامیاب شدید (و برای امروزتان چیزی ذخیره نکردید) پس امروز به خاطر استکبار

ناحقی که در زمین داشتید و پیوسته مرتکب گناه می شدید به عذاب خوارکننده کیفر داده می شوید. (۲۰)

و سرگذشت برادر قوم عاد (حضرت هود) را یاد کن آنگاه که قومش را در منطقه احقاف هشدار داد. در حالی که پیش از او و پس از او هشدار دهندگانی آمده بودند. (او به مردم گفت:) جز خدا را نپرستید که من از عذاب روز بزرگ بر شما می ترسم. (۲۱)

(قوم عاد به حضرت هود) گفتند: آیا به سراغ ما آمده ای تا ما را از خدایانمان برگردانی؟ پس اگر از راستگویانی آنچه را وعده می دهی برای ما بیاور. (۲۲)

هود گفت: علم (به زمان وقوع قیامت) تنها نزد خداست و من آنچه را بدان فرستاده شده ام به شما ابلاغ می کنم ولی (متأسفانه) شما را گروهی جاهل می بینم. (۲۳)

پس چون آن توده ی ابر را دیدند که به سمت سرزمین آنان روی آورده است، گفتند: این ابر باران زاست، (هود گفت: چنین نیست) بلکه آن عذابی است که به شتاب خواستارش بودید. بادی که در آن عذابی دردناک نهفته است. (۲۴)

(آن باد) به فرمان پروردگارش همه چیز را در هم می کوبد. پس صبح کردند در حالی که چیزی جز خانه هایشان دیده نمی شد، اینگونه، تبه کاران را جزا می دهیم. (۲۵)

و همانا به قوم عاد چنان امکاناتی دادیم که به شما (اهل مکه) ندادیم و به آنان گوش و چشم و دل دادیم ولی گوش و چشم و دل آنان به حالشان سودی نبخشید، زیرا پیوسته آیات خدا را انکار می کردند و (بالاخره) عذابی که آن را به مسخره می گرفتند آنان را فراگرفت. (۲۶)

و همانا آبادی هایی را که

در اطراف شما (اهل مکّه) بود، نابود کردیم و آیات خود را گونه گونه بیان کردیم تا شاید (از راه باطل خود) باز گردند.
(۲۷)

پس چرا معبودانی که به جای خداوند برای تقوّب برگزیده بودند، آنان را یاری نکردند؟ بلکه از نزد آنان محو شدند و این بود (سرانجام) انحراف آنان و آنچه که می یافتند. (۲۸)

و آنگاه که گروهی از جن را به سوی تو روانه ساختیم تا قرآن را بشنوند، پس چون نزد آن حاضر شدند، گفتند: خاموش باشید (و گوش فرا دهید) پس چون (شنیدن آیات) به انجام رسید به سوی قوم خود باز گشتند تا آنان را هشدار دهند. (۲۹)

گفتند: ای قوم ما! همانا ما (آیات) کتابی را شنیدیم که بعد از موسی نازل شده و کتاب های پیش از خود را تصدیق می کند. مردم را به سوی حق و به سوی راه راست هدایت می نماید. (۳۰)

ای قوم ما! دعوت گر الهی را اجابت کنید و به او ایمان آورید تا خداوند از گناهانتان بر شما ببخشد و از عذاب دردناک امانتان دهد. (۳۱)

و هر که دعوت گر الهی را پاسخ نگوید، پس نمی تواند (عوامل قهر الهی) در زمین را عاجز کند و جز خداوند هیچگونه یابوری نخواهد داشت، آنان در گمراهی آشکارند. (۳۲)

آیا ندیده اند که خداوندی که آسمان ها و زمین را آفریده و در آفرینش آنها درنمانده، می تواند مردگان را زنده کند، آری، او بر هر کاری بسیار تواناست. (۳۳)

و روزی که کافران بر آتش عرضه شوند (به آنان گفته شود): آیا این (جهنّم) حق نیست؟ گویند: به پروردگارمان سوگند که چنین است. (خداوند به آنان) گوید:

پس به خاطر کفرتان، عذاب را بچشید. (۳۴)

پس (ای پیامبر)، صبر کن همان گونه که پیامبران اولوا العزم صبر کردند و برای (عذاب) آنان شتاب نکن. روزی که آنچه را وعده داده شده اند بنگرند گویی جز ساعتی از روز (در دنیا) نمانده اند (این) ابلاغی است (برای همگان) پس آیا جز گروه بدکار هلاک می گردند؟ (۳۵)

ترجمه فارسی استاد مجتبی

به نام خدای بخشاینده مهربان

ح، میم. (۱)

فرو فرستادن این کتاب از سوی خدای توانای بی همتا و دانای با حکمت است. (۲)

ما آسمانها و زمین و آنچه را میان آنهاست نیافریدیم مگر بحق و [تا] سرآمدی نامبرده، و کسانی که کافر شدند از آنچه بیم داده شدند روی گردانند. (۳)

بگو: مرا گویند که آنچه جز خدا می خوانید به من بنمایید که چه چیز از این زمین - یا کدام بخش زمین - را آفریده اند یا مگر در [آفرینش] آسمانها شرکت داشته اند؟! اگر راستگویند، برای من [دلیلی از] کتابی که پیش از این [قرآن] آمده باشد یا بازمانده ای از دانش [پیشینیان] بیارید. (۴)

و کیست گمراه تر از کسی که به جای خدا کسی - یا چیزی - را می خواند که تا روز رستاخیز او را پاسخ نمی دهد و آنها از خواندن اینان بی خبرند (۵)

و چون مردم [در رستاخیز] برانگیخته و فراهم شوند، [پرستیدگان] دشمن آنان - پرستندگان - باشند و پرستش ایشان را انکار کنند. (۶)

و چون آیات روشن ما بر آنان خوانده شود، کافران [سخن] حق - قرآن - را آنگاه که بدیشان آید، گویند: این جادویی است آشکار. (۷)

بلکه می گویند که آن (قرآن) را بریافته است، بگو: اگر من آن را بریافته باشم

پس [به عذابی گرفتار شوم که] شما در برابر خدا چیزی را برای من در توان ندارید. او داناتر است بدانچه درباره آن گفت و گو می کنید - طعن می زنی و آن را جادو می نامید -، او میان من و شما گواهی بسنده است، و او آمرزگار و مهربان است. (۸)

بگو: من نو آمده ای از پیامبران نیستم - نخستین پیامبری نیستم که مبعوث شده ام، پیش از من پیامبران بوده اند -، و نمی دانم که با من و با شما چه خواهند کرد. پیروی نمی کنم مگر آنچه را که به من وحی می شود، و من جز بیم دهنده ای آشکار نیستم. (۹)

بگو: مرا گویند که اگر آن (قرآن) از نزد خدا باشد و شما بدان کافر شوید و گواهی از فرزندان اسرائیل بر مانند آن - یعنی بر قرآن - گواهی دهد - که این قرآن از نزد خداست - پس ایمان آورد و شما بزرگی و گردن کشی نمایید [آیا گمراه و ستم کار نیستید؟] همانا خدا مردم ستم کار را راه ننماید. (۱۰)

و کافران درباره مومنان گفتند: اگر [دین مسلمانی] بهتر بود [اینان] به سوی آن بر ما پیشی نمی گرفتند - بلکه ما پیشی می گرفتیم - و چون به آن راه نیافته اند خواهند گفت که این دروغی است کهن. (۱۱)

و حال آنکه پیش از آن، کتاب موسی راهنما و رحمت بود، و این کتابی است باور دارنده [آن] به زبان تازی تا کسانی را که ستم کردند بیم دهد و نیکوکاران را نوید باشد. (۱۲)

همانا کسانی که گفتند: پروردگار ما خدای یکتاست و سپس [بر آن] استوار و پایدار ماندند پس نه بیمی بر آنهاست و نه

اینان اهل بهشتاند که در آن جاودانه اند، به پاداش آنچه می کردند. (۱۴)

و آدمی را به نیکوکاری با پدر و مادر خویش سفارش کردیم [بویژه مادر، زیرا که] مادرش او را به دشواری بار برداشت و به دشواری بنهاد، و بار برداشتن و از شیر گرفتن او سی ماه شد. تا آنگاه که به نیروی جوانی خود رسید و به چهل سالگی رسید، گفت: پروردگارا، بر دلم افکن - مرا الهام کن و توفیق ده - تا نعمت تو را که بر من و بر پدر و مادرم ارزانی داشتی سپاس گزارم و تا کاری نیک و شایسته کنم که بیسندی، و برای من در فرزندانم شایستگی پدید آر، همانا من سوی تو بازگشتم و همانا من از مسلمانانم - از گردن نهادگان و فرمانبردارانم -. (۱۵)

اینانند که از ایشان نیکوترین آنچه را کرده اند می پذیریم و از بدی هاشان درمی گذریم، در زمره بهشتیان، وعده راستی است که به آنها داده می شد. (۱۶)

و آن که به پدر و مادرش [آنگاه که او را به ایمان به آخرت می خواندند] گفت: اف بر شما، آیا به من وعده می دهید که [از گور] بیرون آورده شوم و حال آنکه پیش از من مردمان بسیار بگذشته اند [و کسی باز نیامده است]؟! و آن دو از خدا فریاد می خواستند [و به فرزند کافر خود می گفتند]: وای بر تو، ایمان بیار، همانا وعده خدا - روز رستاخیز - راست است، و او می گفت: این [وعده] جز افسانه های پیشینیان نیست (۱۷)

اینانند که آن گفتار - وعده عذاب - بر آنان در زمره گروه هایی از پریان و آدمیان که

پیش از آنها بگذشتند سزا گشت، همانا ایشان زیان کار بودند. (۱۸)

و هر کدام [از دو گروه مومن و کافر] را پایه هایی است از آنچه کرده اند [تا عدل خدا درباره آنها آشکار شود] و تا به آنان [پاداش] کارهایشان را تمام بدهد و به ایشان ستم نخواهد شد. (۱۹)

و روزی که کافران را بر آتش عرضه کنند، [به آنان گفته شود:] خوشی ها و لذت های خود را در زندگی دنیاتان بردید و بدانها بهره مند شدید، پس امروز عذاب خواری پاداش داده می شوید به سزای آنکه در زمین به ناروا گردن کشی می نمودید و به کیفر آنکه از فرمان [حق] بیرون می شدید. (۲۰)

و یاد کن برادر قوم عاد - هود - را آنگاه که قوم خود را در سرزمین احقاف بیم می داد - و پیش از او و پس از او بیم کنندگان بگذشتند - که جز خدای را نپرستید، که من بر شما از عذاب روزی بزرگ می ترسم. (۲۱)

گفتند: آیا نزد ما آمده ای تا ما را از خدایانمان بگردانی؟ پس آنچه را به ما وعده می دهی بیار اگر راستگویی. (۲۲)

گفت: همانا دانش [این که عذاب کی خواهد بود] نزد خداست، و من آنچه را بدان فرستاده شده ام به شما می رسانم، ولیکن شما را مردمی می بینم که نادانی می کنید. (۲۳)

پس چون آن [ابر عذاب] را دیدند که روی به وادی های آنها نهاده، گفتند: این برای ما ابری باران زاست. [نه،] بلکه این همان [عذابی] است که به شتاب می خواستید، بادی است که در آن عذابی دردناک است (۲۴)

که به فرمان پروردگارش هر چیز را [که بر آن بگذرد] هلاک می کند، پس چنان گشتند

که بجز خانه هایشان دیده نمی شد. اینچنین مردم بزه کار را کیفر می دهیم. (۲۵)

و هرآینه آنان (قوم عاد) را در چیزهایی جایگاه و توان دادیم که شما - کافران مکه - را در آنها آن توانایی نداده ایم، و برای آنها گوش و دیدگان و دلها قرار دادیم، ولی گوش و دیدگان و دلهاشان چیزی را از آنها کفایت نکرد و به کارشان نیامد، زیرا آیات خدا را انکار می کردند و آنچه بدان استهزا، می کردند آنان را فرو گرفت. (۲۶)

و هرآینه [مردم] آبادی هایی را که پیرامون شما - اهل مکه - بودند هلاک ساختیم، و آیات را گونه گون بیان کردیم شاید که باز گردند. (۲۷)

پس چرا آنهایی - خدایانی - که به جای خدا برای تقرب [به خدا] به خدایی گرفتند آنان را یاری نکردند؟ بلکه از آنان گم شدند، و این بود [سرانجام] دروغ و بافته های آنان. (۲۸)

و [یاد کن] آنگاه که گروهی از پریان را به سوی تو روانه کردیم که قرآن را می شنیدند، و چون نزدش حاضر آمدند گفتند: خاموش باشید و گوش فرادارید، و چون [خواندن قرآن] به پایان رسید، برای بیم دادن به سوی قوم خود باز گشتند. (۲۹)

گفتند: ای قوم ما، همانا ما کتابی را شنیدیم که پس از موسی فرو فرستاده شده، باور دارنده کتابهایی است که در پیش آن است، به حق و به راه راست راه می نماید (۳۰)

ای قوم ما، خواننده [به سوی] خدا - پیامبر - را اجابت کنید و به او ایمان آورید تا [خدا] برخی از گناهانتان را بیامرزد و شما را از عذابی دردناک پناه دهد (۳۱)

و هر

که خواننده خدای را اجابت نکند، پس [بداند که] در زمین ناتوان کننده [خدای از عذاب کردن] نیست، و او را جز او (خدا) دوستان کارسازی نباشد، اینان در گمراهی آشکارند. (۳۲)

آیا ندیده اید - ندانسته اند - که آن خدای که آسمانها و زمین را آفرید و در آفریدن آنها ناتوان و وامانده نشد تواناست بر اینکه مردگان را زنده کند؟ آری، او بر هر چیزی تواناست. (۳۳)

و روزی که کافران را بر آتش دوزخ عرضه کنند [به آنها گویند]: آیا این حق نیست - که شما آن را انکار می کردید -؟ گویند: آری، به پروردگاران سوگند [که حق است، خدای] گویند: پس بچشید عذاب را به سزای آنکه کفر می ورزیدید. (۳۴)

پس شکیبایی کن، همچنان که پیامبران اولوا العزم - خداوندان آهنگ استوار و جد و پایداری، یا صاحبان شریعت و کتاب - شکیبایی کردند و برای آنها [عذاب را] به شتاب مخواه. آن روز که آنچه را وعده داده می شوند ببینند چنان است که گویی جز ساعتی از یک روز - در دنیا - درنگ نکرده اند. [این قرآن] رسانیدن پیام [خدا] است، پس آیا جز مردم بدکار نافرمان هلاک می شوند (۳۵)

ترجمه فارسی استاد آیتی

به نام خدای بخشاینده مهربان

حأ، میم. (۱)

نازل شدن این کتاب از جانب خدای پیروزمند و حکیم است. (۲)

ما آسمانها و زمین و آنچه را که در میان آن دوست جز به حق و در مدتی معین نیافریده ایم. و کافران از آنچه بیمشان می دهند اعراض می کنند. (۳)

بگو: از آنهایی که جز الله به خدایی می خوانید خبر دهید. به من نشان دهید که از این زمین

چه چیز را آفریده اند؟ یا در خلقت آسمانها شرکت داشته اند؟ اگر راست می گویند، برای من کتابی که پیش از این قرآن آمده باشد یا اگر دانشی از پیشینیان مانده است، بیاورید. (۴)

و کیست گمراه تر از آن که به جز الله چیزی را به خدایی می خواند که تا روز قیامت به او جواب نمی دهد، که بتان از دعای بتپرستان بی خبرند. (۵)

و چون در قیامت مردم را گرد آرند، بتان با پرستندگان خویش دشمن باشند و عبادتشان را انکار کنند. (۶)

چون آیات ما به روشنی بر آنان خوانده شود، کافران حقیقتی را که برایشان نازل شده است، گویند: جادویی آشکار است. (۷)

یا می گویند: این کتاب، دروغی است که خود بافته است. بگو: اگر من آن را چون دروغی به هم بافته باشم، شما نمی توانید خشم خدا را از من بازدارید. خدا از آن طعنها که بدان می زنید آگاه تر است. و شهادت او میان من و شما کافی است. و اوست آمرزنده مهربان. (۸)

بگو: من از میان دیگر پیامبران بدعتی تازه نیستم و نمی دانم که بر من، یا بر شما چه خواهد رفت. من از چیزی جز آنچه به من وحی می شود، پیروی نمی کنم و من جز بیمدهنده ای آشکار نیستم. (۹)

بگو: چه می کنید اگر قرآن از جانب خدا باشد و شما بدان ایمان نیاورید؟ یکی از بنی اسرائیل بدان شهادت داد و ایمان آورد. ولی شما گردنکشی می کنید. خدا مردم ستمکار را هدایت نمی کند. (۱۰)

کافران مومنان را گفتند: اگر در آن خیری می

بود، اینان در پذیرفتنش بر ما سبقت نمی گرفتند. و چون بدان راه نیافته اند خواهند گفت که این دروغی دیرینه است. (۱۱)

و پیش از آن کتاب موسی راهنما و رحمت بود. و این، کتابی است تصدیقکننده آن، به زبان عربی، تا ستمکاران را بیمی و نیکوکاران را مژده ای باشد. (۱۲)

هر آینه آنان که گفتند که پروردگار ما الله است و سپس پایداری ورزیدند، بیمی بر آنها نیست و اندوهگین نمی شوند. (۱۳)

اینان به پاداش اعمالشان اهل بهشتند و در آنجا جاودانه اند. (۱۴)

آدمی را به نیکی کردن با پدر و مادر خود سفارش کردیم. مادرش بار او را به دشواری برداشت و به دشواری بر زمین نهاد. و مدت حمل تا از شیر باز گرفتنش سی ماه است تا چون به سن جوانی رسد و به چهل - سالگی درآید، گوید: ای پروردگار من، به من بیاموز تا شکر نعمتی که بر من و بر پدر و مادرم ارزانی داشته ای به جای آرم. کاری شایسته بکنم که تو از آن خشنود شوی و فرزندان مرا به صلاح آور. من به تو باز گشتم و از تسلیم شد گانم. (۱۵)

اینان کسانی هستند که کارهای نیکشان را می پذیریم و از گناهشان در می گذریم. در زمره اهل بهشتند. هر وعده ای که به آنها داده شده راست است. (۱۶)

و آن که به پدر و مادرش گفت: اف بر شما، آیا به من وعده می دهید که از گورم برخیزانند و حال آنکه مردمی پیش از من بوده اند که برنخاسته اند؟ و آن دو به درگاه خدا استغاثه می

کنند و گویند: وای بر تو ایمان بیاور که وعده خدا حق است. می گوید: اینها چیزی جز همان افسانه پیشینیان نیست. (۱۷)

درباره اینان همان سخن که درباره امتهای پیشین از جن و انس گفته شده بود به حقیقت می پیوندد. اینان زیان کنندگانند. (۱۸)

و هر یک را نسبت به کاری که کرده است درجتی است تا خدا پاداش کارهایشان را به تمامی بدهد و به آنان ستم نمی شود. (۱۹)

و روزی که کافران را بر آتش عرضه کنند: در زندگی دنیوی از چیزهای پاکیزه و خوش بهره مند شدید، امروز به عذاب خواری پاداشتان می دهند. و این بدان سبب است که در زمین بی هیچ حقی گردنکشی می کردید و عصیانگری پیش گرفته بودید. (۲۰)

برادر قوم عاد را به یاد بیاور که چون قوم خود را در احقاف بیم داد - و پیش از او پیامبرانی بودند و رفتند و پس از او پیامبرانی آمدند - که جز خدای یکتا را نپرستید که من از عذاب روزی بزرگ بر شما بیمناکم. (۲۱)

گفتند: آیا آمده ای تا ما را از خدایانمان رویگردان سازی؟ اگر راست می گویی، هر چه به ما وعده داده ای بیاور. (۲۲)

گفت: این را خدا می داند و من آنچه را بدان مبعوث شده ام به شما می رسانم. ولی می بینم که مردمی نادان هستید. (۲۳)

چون ابری دیدند که از جانب رودخانه هاشان می آید، گفتند: این ابری باران زاست. نه، این همان چیزی است که آن را به شتاب می طلبید. باد است و در آن باد عذابی دردآور (۲۴)

به فرمان پروردگارش همه چیز را هلاک می کند. چنان شدند که اکنون جز خانه هاشان را نبینی. و ما مجرمان را اینسان پاداش می دهیم. (۲۵)

به آنها چنان مکاتی داده بودیم که به شما نداده ایم. برایشان گوش و چشم و دل قرار دادیم. ولی گوش و چشم و دلشان به حالشان هیچ سود نکرد، زیرا آیات خدا را انکار می کردند تا آنچه به مسخره اش می گرفتند آنها را فرو گرفت. (۲۶)

ما همه قریه هایی را که اطراف شما بوده اند هلاک کرده ایم و آیات را گونه گون بیان کردیم، باشد که باز گردند. (۲۷)

از چه روی آن خدایانی که سوی الله برای تقرب، به خدایی گرفته بودند یاریشان نکردند، بلکه از نظرشان گم شدند؟ این است دروغ و افترایشان. (۲۸)

و گروهی از جن را نزد تو روانه کردیم تا قرآن را بشنوند. چون به حضرتش رسیدند گفتند: گوش فرا دهید. چون به پایان آمد، همانند بیمدهندگان نزد قوم خود باز گشتند. (۲۹)

گفتند: ای قوم ما، ما کتابی شنیدیم که بعد از موسی نازل شده، کتابهای پیشین را تصدیق می کند و به حق و راه راست راه می نماید. (۳۰)

ای قوم ما، این دعوت کننده به خدا را پاسخ گوئید و به او ایمان بیاورید تا خدا گناهانتان را بپارزد و شما را از عذابی دردآور در امان دارد. (۳۱)

و هر کس که به این دعوت کننده جواب نگوید نمی تواند در روی زمین از خدای بگریزد و او را جز خدا هیچ یآوری نیست و در گمراهی آشکاری است. (۳۲)

آیا

نمی بینید که خدای یکتاست آن که آسمانها و زمین را بیافرید و در آفریدن آنها در نماند. او می تواند مردگان را زنده کند. بلی او بر هر کاری تواناست. (۳۳)

روزی که کافران به آتش عرضه شوند: آیا این حقیقت نیست؟ گویند: بلی، به پروردگارمان سو گند. گوید: به خاطر کفری که می ورزیده اید، اینک عذاب را بچشید. (۳۴)

پس پایداری کن، همچنان که پیامبران اولوالعزم پایداری کرده بودند. و در عقوبتشان شتاب مکن. آن روز که آن وعده ای را که به آنها داده شده بنگرند، پندارند که جز به قدر ساعتی از روز در گور درنگ نکرده اند. این تبلیغ رسالت است. آیا جز نافرمانان به هلاکت می رسند (۳۵)

ترجمه فارسی استاد خرمشاهی

به نام خداوند بخشنده مهربان

حم (حا. میم) (۱)

کتابی است فرورستاده از سوی خداوند پیروزمند فرزانه (۲)

آسمانها و زمین و آنچه در میان آنهاست، جز به حق و سرآمدی معین نیافریده ایم و کافران از آنچه هشدار می یابند رویگردانند (۳)

بگو آیا شریکانی را که به جای خداوند قائل هستید، نگریسته اید، به من بنمایانید که چه چیزی را در زمین آفریده اند، یا آیا در [آفرینش] آسمانها شرکتی داشته اند، اگر راست می گوید کتابی پیش از این [کتاب]، یا نشانه ای از علم بیاورید (۴)

و کیست گمراه تر از کسی که موجودی را به دعا خواند که تا روز قیامت پاسخش را ندهد، و ایشان از دعای آنان بی خبرند (۵)

و چون مردم گرد آورده شوند، [آن معبودان باطل] دشمنان ایشان باشند، و عبادتشان را منکر شوند (۶)

و چون آیات روشنگر ما بر آنان خوانده شود، کافران درباره حق چون فراز

آیدشان گویند، این جادوی آشکار است (۷)

یا گویند آن را بر ساخته است. بگو اگر آن را بر ساخته باشم، در برابر خداوند چیزی به سود من ندارید، او به آنچه به آن می پردازید آگاه تر است، خداوند در میان من و شما گواه بس، و او آمرزگار مهربان است (۸)

بگو [من] پدیده ای نو ظهور در میان پیامبران نیستم، و نمی دانم بر من و بر شما چه خواهد رفت، جز از وحیی که به من می شود، از چیزی پیروی نمی کنم، و من جز هشداردهنده ای آشکار نیستم (۹)

بگو ببیندیشید اگر [قرآن] از سوی خداوند باشد و سپس به آن انکار ورزید، [آیا ستمگر نیستید؟] و گواهی از بنی اسرائیل بر همانند آن گواهی داده است، آنگاه او ایمان آورده و شما استکبار ورزیدید، بی گمان خداوند قوم ستمکاران را هدایت نمی کند (۱۰)

و کافران در حق مومنان گویند اگر خیر بود آنان بر ما در زمینه آن پیشی نمی گرفتند، و چون به آن راهیاب نشدند، گویند این بر ساخته ای کهن است (۱۱)

و پیش از آن کتاب موسی رهنما و رحمت بود، و این کتابی است همخوان [با آن]، به زبان عربی [/ شیوا]، تا ستمپیشگان [مشرک] را هشدار دهد، و بشارتی برای نیکوکاران باشد (۱۲)

بی گمان کسانی که گفتند پروردگار ما خداوند است، سپس [در این راه] پایداری ورزیدند، نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین می شوند (۱۳)

اینان بهشتیانند که جاودانه در آنند، که پاداش کاری است که کرده اند (۱۴)

و به انسان سفارش کرده ایم که در حق پدر و مادرش نیکی کند [چرا که] مادرش به دشواری او را آبتن بوده و به

دشواری او را زاده است، و [دوران] بارگرفتن و از شیر گرفتن او سی ماه است، تا آنکه به کمال رشدش برسد و به چهل سالگی برسد گوید پروردگارا مرا توفیق ده که نعمتی را که بر من و بر پدر و مادرم ارزانی داشتی سپاس بگزارم، و کارهای شایسته ای کنم که آن را بپسندی، و زاد و رود مرا نیز به صلاحآور، من به درگاه تو توبه کرده ام و من از مسلمانانم (۱۵)

اینانند که نیکوترین کاری را که کرده اند، از ایشان می پذیریم، و در میان بهشتیان از گناهانشان در می گذریم، [این] وعده راستینی است که به آنان نوید داده شده است (۱۶)

و کسی که به پدر و مادرش می گفت اف بر شما آیا به من وعده می دهید که [از گور زنده] بیرون آورده شوم، حال آنکه نسلهای [بسیاری] پیش از من بوده اند [و زنده نشده اند]، و آن دو به درگاه خداوند استغاثه می کنند [و به او می گویند] وای بر تو، ایمان بیاور بی گمان وعده الهی راست است، و [او] گوید این جز افسانه های پیشینیان نیست (۱۷)

اینانند که در میان امتهای جن و انس که پیش از ایشان بوده اند، حکم [عذاب] بر آنان تعلق گرفته است، اینانند که زیانکارند (۱۸)

و هر یک را بر حسب آنچه کرده اند درجاتی است، و تا سرانجام جزای اعمالشان را به تمام و کمال بدهد، و بر ایشان ستم نرود (۱۹)

و روزی که کافران را به نزدیک آتش [دوزخ] بدارند [و گویند] خیر و خوشی هایتان را در زندگانی دنیویتان به پایان بردید، و از آن بهره مند شدید، پس امروز به خاطر آنکه در روی زمین

به ناحق استکبار می ورزیدید و به خاطر آنکه نافرمانی می کردید، عذاب خوارکننده را کیفر برید (۲۰)

و از برادر عادیان [هود] یاد کن که قومش را در احقاف هشدار داد، و پیشاپیش وی و پس از وی هشداردهندگان به میان آمده بودند [و گفت] جز خداوند را مپرستید، که من بر شما از عذاب روزی سهمگین می ترسم (۲۱)

گفتند آیا به سراغ ما آمده ای که ما را از خدایانمان باز داری، پس اگر از راستگویان هستی، آنچه به ما وعده داده ای به میان بیاور (۲۲)

گفت همانا علم نزد خداوند است، و من رسالتم را به شما می رسانم، ولی شما را قومی می بینم که نادانی می کنید (۲۳)

آنگاه چون آن [عذاب] را به هیئت ابری دیدند که رو به [دشت و] دره هایشان نهاده بود، گفتند این ابری است بارنده بر ما، نه بلکه آن چیزی است که به شتابش می خواستید، بادی است که در آن عذابی دردناک است (۲۴)

که به فرمان پروردگارش همه چیز را نابود می کند، و چنان شدند که چیزی جز خانه هایشان دیده نمی شد، بدینسان قوم گناهکاران را کیفر می دهیم (۲۵)

و به راستی به آنان در چیزهایی تمکن داده بودیم که شما را آن تمکن نداده بودیم، و برای آنان گوشها و چشمها و دلها آفریده بودیم، اما گوشها و چشمها و دلهایشان سودی به حالشان نداد، چرا که آیات الهی را انکار می کردند و آنچه ریشخندش می کردند، ایشان را فروگرفت (۲۶)

و به راستی چه بسیار از شهرهایی را که پیرامونتان بود، نابود کردیم و آیات [خود] را گونه گونه بیان کردیم، باشد که باز آیند (۲۷)

پس چرا کسانی که

به جای خداوند به پرستششان گرفته بودند، که مایه تقریبشان شود، یعنی آن خدایان یاریشان ندادند؟ بلکه از دید آنان گم و گور شدند، و این است افترای ایشان و آنچه بر می ساختند (۲۸)

و چنین بود که گروهی از جن را متوجه تو ساختیم که به قرآن گوش سپارند، و چون نزد او حضور یافتند گفتند خاموش باشید [و گوش دهید]، و چون سپری شد، هشدارگر به سوی قومشان بازگشتند (۲۹)

گفتند ای هم قومان ما، [آیات] کتابی را شنیدیم که پس از موسی فرورستاده شده، [و] همخوان [کتابهای] پیشاپیش خویش است، و به حق و راهی راست رهنمون است (۳۰)

ای هم قومان ما دعوتگر الهی را بپذیرید و به او ایمان آورید، تا از گناهانتان درگذرد و شما را از عذابی دردناک در امان دارد (۳۱)

و هر کس دعوتگر الهی را نپذیرد، بداند که در [این سر] زمین گزیر و گریزی ندارد، و در برابر او سرورانی ندارد، اینانند که در گمراهی آشکارند (۳۲)

آیا نیندیشیده اند که خداوندی که آسمانها و زمین را آفریده است، و در آفرینش آنها در نمانده است، توانای آن است که مردگان را زنده بدارد، آری او بر هر کاری تواناست (۳۳)

و روزی که کافران را به نزدیک آتش [دوزخ] بدارند [و از ایشان پرسند] آیا این [وعده] حق نیست؟ گویند چرا سوگند به پروردگاران. گوید پس عذاب را به خاطر آنکه [انکار و] کفر می ورزیدید بچشید (۳۴)

پس همان گونه که پیامبران نستوه، صبر کردند، صبر کن، و برای آنان [عذاب را] به شتاب مخواه. زیرا روزی که آنچه وعده شان داده شده است، بنگرند،

گویی جز ساعتی از یک روز به سر نبرده اند، [این] پیامی است، پس به نابودی کشانده نخواهند شد جز قوم نافرمانان (۳۵)

ترجمه فارسی استاد معزی

بنام خداوند بخشاینده مهربان

حم (۱)

فرستادن کتاب از خداوند عزّتمند حکیم (۲)

نیافریدیم آسمانها و زمین و آنچه میان آنها است جز به حقّ و سرآمدی نامبرده و آنان که کفر ورزیدند هستند از آنچه بیم داده شدند روی گردانان (۳)

بگو آیا دیدید آنچه را خوانید جز خدا بنمائیدم چه چیز آفریدند از زمین یا ایشان را است شرکتی در آسمانها بیاریدم به کتابی از پیش از این یا بازمانده ای از دانش اگر هستید راستگویان (۴)

و کیست گمراه تر از آنکه خواند جز خدا آن را که نپذیرد برایش تا روز رستاخیز و ایشانند از خواندن آنان ناآگاهان (۵)

و گاهی که گردآورده شوند مردم باشند ایشان را دشمنانی و باشند به پرستش ایشان کافران (۶)

و گاهی که خواننده شود بر ایشان آیتهای ما روشن گویند آنان که کفر ورزیدند به حقّ گاهی که بیامدشان این است جادوئی آشکار (۷)

یا گویند به دروغش آوردی بگو اگر دروغش آرم دارا نباشید برای من از خدا چیزی را او داناتر است بدانچه فروروید در آن بس است او گواهی میان من و شما و او است آمرزگار مهربان (۸)

بگو نیستم من نوظهوری (تازه درآمده) از پیغمبران و ندانم چه کرده می شود به من و نه به شما پیروی نکنم جز آنچه را وحی شود بسویم و نیستم من جز ترساننده آشکار (۹)

بگو آیا دیدید اگر باشد از نزد خدا و کفر ورزیدید بدان و گواهی دهد گواهی از بنی اسرائیل بر

مانند آن پس ایمان آورد و شما کبر ورزیدید همانا خدا رهبری نکند گروه ستمگران را (۱۰)

و گفتند آنان که کفر ورزیدند بدانان که ایمان آوردند اگر خوبی می بود پیشی نمی گرفتند از ما بدان و چون رهبری نشدند بدان زود است گویند آن است دروغی کهن (۱۱)

و از پیشش کتاب موسی پیشوا و رحمتی و این است کتابی تصدیق کننده به زبان عربی تا بترساند آنان را که ستم کردند و مژده است برای نکوکاران (۱۲)

همانا آنان که گفتند پروردگار ما خدا است و سپس پایدار ماندند نیست بیمی بر ایشان و نه اندوهگین شوند (۱۳)

آنانند یاران بهشت جاودانان در آن پاداشی برابر آنچه بودند می کردند (۱۴)

و پند دادیم انسان را در باره پدر و مادرش به نیکی بارور شد بدو مادرش به ناخواه و بنهادش به ناخواه و باروریش و از شیر گرفتنش سی ماه تا گاهی که رسید نیروهای خود را و رسید به چهل سال گفت پروردگارا رهنمونم باش تا سپاس گزارم نعمت را آن را که ارزانی داشتی به من و به پدر و مادرم و تا کنم کرداری شایسته که بیسندیش و اصلاح کن برایم در فرزندانم همانا بازگشتم بسوی تو و همانا منم از اسلام آرندگان (۱۵)

آنانند که پذیریم از ایشان بهتر آنچه را کردند و در گذریم از بدی های ایشان در یاران بهشت وعده راستی که بودند وعده داده می شدند (۱۶)

و آن که گفت به پدر و مادر خویش وای بر شما (آوخ از شما) آیا وعده دهیدم (بیم دهیدم) که برون آورده شوم حالی که گذشتند قرنهای پیش از من و آنان (پدر

و مادر) به فریاد می خواندند خدا را که وای بر تو ایمان آر زیرا وعده خدا است حق پس گفت نیست این جز افسانه های پیشینیان (۱۷)

آنانند که راست آمد (فرود آمد) بر ایشان سخن در ملتھائی که گذشتند پیش از ایشان از پری و آدمی که ایشانند همانا زیانکاران (۱۸)

و هر کدام را پایه هائی است از آنچه عمل کردند و تا سراسر دهد بدیشان کردارهای ایشان را و ایشان ستم نشوند (۱۹)

و روزی که عرضه شوند آنان که کفر ورزیدند بر آتش بردید (به پایان رسانیدید) خوشی های خویش را در زندگانی دنیای خویش و کامیاب شدید بدانها پس امروز کیفر داده شوید عذاب خواری را بدانچه بودید برتری می جستید در زمین به ناروا و بدانچه بودید نافرمانی می کردید (۲۰)

و یاد کن برادر عاد را گاهی که ترسانید قومش را در اَحْقاف و هر آینه گذشته بودند ترسانندگان از پیش رویش و از پشت سرش که پرستش نکنید جز خدا را همانا می ترسم بر شما از عذاب روزی بزرگ (۲۱)

گفتند آیا آمدی ما را تا فریب دهی ما را از خدایان ما پس بیار ما را آنچه بیم دهی ما را اگر هستی از راستگویان (۲۲)

گفت جز این نیست که دانش نزد خدا است و می رسانم به شما آنچه فرستاده شدم بدان و لیکن بینم شما را گروهی نادانان (۲۳)

تا گاهی که نگریستندش ابری روی آورنده بسوی درّه هاشان گفتند این است ابری بارنده بر ما بلکه آن است آنچه شتاب می خواستید بدان بادی است در آن عذابی دردناک (۲۴)

سرنگون سازد هر چیز را به فرمان پروردگار خویش پس بامداد

کردند دیده نمی شد جز نشیمنهای آنان بدینگونه پاداش دهیم به گروه گنهکاران (۲۵)

و هر آینه فرمانرواشان ساختیم در آنچه فرمانروا نساختیم شما را در آن و قرار دادیم برای ایشان گوشی و دیدگانی و دلهایی پس بی نیاز نکرد از ایشان گوششان و نه دیدگانیشان و نه دلهاشان چیزی را گاهی که بودند برابری (پایمال) کردند آیتهای خدا را و فرود آمد بدیشان آنچه بودند بدان مسخره می کردند (۲۶)

و همانا نابود ساختیم آنچه پیرامون شما است از شهرها و گردانیدیم (زیر و رو کردیم) آیتها را باشد آنان بازگردند (۲۷)

پس چرا یاریشان نکردند آنان که برگرفتند جز خدا برای نزدیک شدن به خدا خدایانی بلکه گم شدند از ایشان و این است دروغ ایشان (تهمت ایشان) و آنچه بودند دروغ می آوردند (۲۸)

و گاهی که روی آور ساختیم بسویت تنی چند از پریان که قرآن را شنوند پس هنگامی که نزدش آمدند (حضورش را دریافتند) گفتند خموش باشید تا گاهی که پایان یافت بازگشتند بسوی قوم خویش بیم دهندگان (۲۹)

گفتند ای قوم ما همانا شنیدیم کتابی را فرستاده شده بود پس از موسی تصدیق کننده آنچه پیش روی آن است رهبری کند بسوی حقّ و بسوی راهی راست (۳۰)

ای قوم ما بپذیرید دعوت کننده خدا را و ایمان آرید بدو بیامرزد برای شما از گناهان شما و پناه دهد شما را از عذابی دردناک (۳۱)

و آنکه اجابت نکند دعوت خدا را پس نیست عاجزکننده در زمین و نیستش جز او دوستانی آنانند در گمراهی آشکار (۳۲)

آیا ندیدند آنکه خداوندی که آفرید آسمانها و زمین را و خسته نگردید از آفریدن آنها توانا است

که زنده کند مُردگان را بلی همانا او است بر همه چیز توانا (۳۳)

و روزی که عرضه شوند کافران بر آتش آیا نیست این حقّ گفتند بلی سوگند به پروردگار ما گفت پس بچشید عذاب را بدانچه بودید کفر می ورزیدید (۳۴)

پس شکّیا شو چنانکه شکّیا شدند دارندگان عزم از پیمبران و شتاب نخواه برای ایشان گوئیا ایشان روزی که بنگرند آنچه را وعده داده شوند نمانده اند جز ساعتی از روز ابلاغی (رساندنی) است پس آیا نابود شوند جز گروه نافرمانان (۳۵)

ترجمه انگلیسی قرائی

.In the Name of Allah, the All-beneficent, the All-merciful

۱. Ha, Meem

۲. The [gradual] sending down of the Book is from Allah, the All-mighty, the All-wise

We did not create the heavens and the earth and whatever is between them except ۳
with reason and for a specified term. Yet the faithless are disregarding of what they
are warned

Say, 'Tell me about what you invoke besides Allah. Show me what [part] of the earth ۴
have they created. Do they have any share in the heavens? Bring me a scripture [re-
'vealed] before this, or some vestige of [divine] knowledge, should you be truthful

Who is more astray than him who invokes besides Allah such as would not respond ۵
to him until the Day of Resurrection, and who are oblivious of their invocation

When mankind are mustered [on Judgement's Day] they will be their enemies, and ۶
they will disavow their worship

When Our manifest signs are recited to them, the faithless say of the truth when it ۷
comes

’to them: ‘This is plain magic

Do they say, ‘He has fabricated it?’ Say, ‘Should I have fabricated it, you would not ۸
avail me anything against Allah. He best knows what you gossip concerning it. He
suffices as a witness between me and you, and He is the All-forgiving, the All-
’merciful

Say, ‘I am not a novelty among the apostles, nor do I know what will be done with ۹
me, or with you. I just follow whatever is revealed to me, and I am just a manifest
’warner

Say, ‘Tell me, if it is from Allah and you disbelieve in it, and a witness from the ۱۰
Children of Israel has testified to its like and believed [in it], while you are disdainful [of
.it]?’ Indeed Allah does not guide the wrongdoing lot

The faithless say about the faithful, ‘Had it been [anything] good, they would not ۱۱
have taken the lead over us toward [accepting] it.’ And since they could not find the
’way to it, they will say, ‘It is an ancient lie

Yet before it the Book of Moses was a guide and a mercy, and this is a Book which ۱۲
confirms it, in the Arabic language, to warn those who do wrong, and is a [bearer of]
.good news for the virtuous

Indeed those who say, ‘Our Lord is Allah,’ and then remain steadfast, they will have ۱۳
.no fear, nor will they grieve

They shall be the inhabitants of paradise, remaining in it [forever]—a reward for ۱۴

.what they used to do

We have enjoined man to be kind to his parents. His mother has carried him in ١٥
travail, and bore him in travail, and his gestation and weaning take thirty months.
When he comes of age and reaches forty years, he says, ‘My Lord! Inspire me to give
thanks for Your blessing with which You have blessed me and my parents, and that I
may do righteous deeds which may please You, and invest my descendants with
righteousness. Indeed I have turned to you in penitence, and I am one of the
’.muslims

Such are the ones from whom We accept the best of what they do, and overlook ١٦
their misdeeds, [who will be] among the inhabitants of paradise—a true promise
.which they had been given

As for him who says to his parents, ‘Fie on you! Do you promise me that I shall be ١٧
raised [from the dead] when generations have passed away before me?’ And they in-
voke Allah’s help [and say]: ‘Woe to you! Believe! Indeed Allah’s promise is true.’ But
.he says, ‘These are nothing but myths of the ancients

Such are the ones against whom the word became due concerning the nations that ١٨
.have passed away before them of jinn and humans. They were indeed the losers

For each [person] there will be degrees [of merit] pertaining to what he has done, ١٩
.that He may recompense them fully for their works, and they will not be wronged

The day when the ٢٠

faithless are exposed to the Fire, [they will be told,] ‘You have exhausted your good things in the life of the world and enjoyed them. So today you will be requited with a humiliating punishment for your acting arrogantly in the earth unduly, and because
’.you used to transgress

And mention [Hud] the brother of ‘Aad, when he warned his people at Ahqaf—and ۲۱
warners have passed away before and after him—saying, ‘Do not worship anyone
’.but Allah. Indeed I fear for you the punishment of a tremendous day

They said, ‘Have you come to turn us away from our gods? Then bring us what you ۲۲
.threaten us with, should you be truthful

He said, ‘The knowledge is with Allah alone. I communicate to you what I have been ۲۳
’.sent with. But I see that you are a senseless lot

When they saw it as a cloud advancing toward their valleys, they said, ‘This cloud ۲۴
brings us rain.’ ‘Rather it is what you sought to hasten: a hurricane carrying a painful
,punishment

destroying everything by its Lord’s command.’ So they became such that nothing ۲۵
.could be seen except their dwellings. Thus do We requite the guilty lot

Certainly We had granted them power in respects that We have not granted you, ۲۶
and We had vested them with hearing and sight and hearts. But neither their hearing
availed them nor did their sight, nor their hearts, in any way when they used to
impugn the signs of Allah. So they were

.besieged by what they used to deride

Certainly We destroyed towns that were around you, and We have paraphrased ۲۷
.the signs so that they may come back

So why did not those [false gods] help them whom they had taken, besides Allah, as ۲۸
gods, as means of nearness [to Him]? Rather they forsook them; and that was their lie
.and what they used to fabricate

When We dispatched toward you a team of jinn listening to the Qur'an, when they ۲۹
were in its presence, they said, 'Be silent!' When it was finished, they went back to
.their people as warners

They said, 'O our people! Indeed we have heard a Book which has been sent down ۳۰
after Moses, confirming what was before it. It guides to the truth and to a straight
.path

O our people! Respond to Allah's summoner and have faith in Him. He will forgive ۳۱
'you some of your sins and shelter you from a painful punishment

Those who do not respond to Allah's summoner cannot thwart [Allah] on the earth, ۳۲
.and they will not find any protectors besides Him. They are in manifest error

Do they not see that Allah, who created the heavens and the earth and [who] was ۳۳
not exhausted by their creation, is able to revive the dead? Yes, indeed He has power
.over all things

The day when the faithless are exposed to the Fire, [He will say,] 'Is this not a fact?' ۳۴
They will say, 'Yes, by our

'Lord!' He will say, 'So taste the punishment because of what you used to disbelieve

So be patient just as the resolute among the apostles were patient, and do not seek ۳۵ to hasten [the punishment] for them. The day when they see what they are promised, [it will be] as though they had remained only an hour of a day. This is a proclamation.

?So shall anyone be destroyed except the transgressing lot

ترجمہ انگلیسی شاکر

(Ha Mim. (۱)

(The revelation of the Book is from Allah, the Mighty, the Wise. (۲)

We did not create the heavens and the earth and what is between them two save with truth and (for) an appointed term; and those who disbelieve turn aside from what (they are warned of. (۳)

Say: Have you considered what you call upon besides Allah? Show me what they have created of the earth, or have they a share in the heavens? Bring me a book before (this or traces of knowledge, if you are truthful. (۴)

And who is in greater error than he who calls besides Allah upon those that will not (answer him till the day of resurrection and they are heedless of their call? (۵)

And when men are gathered together they shall be their enemies, and shall be (deniers of their worshipping (them). (۶)

And when Our clear communications are recited to them, those who disbelieve say (with regard to the truth when it comes to them: This is clear magic. (۷)

.Nay! they say: He has forged it

Say: If I have forged it, you do not control anything for me from Allah; He knows best what you utter concerning it; He is enough as a witness between me and you, and He
(is the Forgiving, the Merciful. ﴿٨

Say: I am not the first of the messengers, and I do not know what will be done with me or with you: I do not follow anything but that which is revealed to me, and I am
(nothing but a plain warner. ﴿٩

Say: Have you considered if it is from Allah, and you disbelieve in it, and a witness from among the children of Israel has borne witness of one like it, so he believed, while you
(are big with pride; surely Allah does not guide the unjust people. ﴿١٠

And those who disbelieve say concerning those who believe: If it had been a good, they would not have gone ahead of us therein. And as they do not seek to be rightly
(directed thereby, they say: It is an old lie. ﴿١١

And before it the Book of Musa was a guide and a mercy: and this is a Book verifying
(it) in the Arabic language that it may warn those who are unjust and as good news for
(the doers of good. ﴿١٢

Surely those who say, Our Lord is Allah, then they continue on the right way, they shall
(have no fear nor shall they grieve. ﴿١٣

These are the dwellers of the garden, abiding therein: a reward for

(what they did. (۱۴

And We have enjoined on man doing of good to his parents; with trouble did his mother bear him and with trouble did she bring him forth; and the bearing of him and the weaning of him was thirty months; until when he attains his maturity and reaches

(forty (۱۵

These are they from whom We accept the best of what they have done and pass over their evil deeds, among the dwellers of the garden; the promise of truth which they

(were promised. (۱۶

And he who says to his parents: Fie on you! do you threaten me that I shall be brought forth when generations have already passed away before me? And they both call for

(Allah's aid: Woe to you! believe, surely the promise of Allah is true. But he says: Th (۱۷

These are they against whom the word has proved true among nations of the jinn and

(the men that have already passed away before them; surely they are losers. (۱۸

And for all are degrees according to what they did, and that He may pay them back

(fully their deeds and they shall not be wronged. (۱۹

And on the day when those who disbelieve shall be brought before the fire: You did away with your good things in your life of the world and you enjoyed them for a while, so today you shall be rewarded with the punishment of abasement because you were

(unju (۲۰

And mention the brother of Ad; when he

warned his people in the sandy plains,-- and indeed warners came before him and after him-- saying Serve none but Allah; surely I fear for you the punishment of a
(grievous day. (۲۱)

They said: Have you come to us to turn us away from our gods; then bring us what
(you threaten us with, if you are of the truthful ones. (۲۲)

He said: The knowledge is only with Allah, and I deliver to you the message with which
(I am sent, but I see you are a people who are ignorant. (۲۳)

So when they saw it as a cloud appearing in the sky advancing towards their valleys,
they said: This is a cloud which will give us rain. Nay! it is what you sought to hasten on,
(a blast of wind in which is a painful punishment, (۲۴)

Destroying everything by the command of its Lord, so they became such that naught
(could be seen except their dwellings. Thus do We reward the guilty people. (۲۵)

And certainly We had established them in what We have not established you in, and
We had given-- them ears and eyes and hearts, but neither their ears, nor their eyes,
nor their hearts availed them aught, since they denied the communications of Allah,
(and (۲۶)

And certainly We destroyed the towns which are around you, and We repeat the
(communications that they might turn. (۲۷)

Why did not then those help them whom they took for gods besides Allah to draw
?((them) nigh (to Him

﴿Nay! they were lost to them; and this was their lie and what they forged.﴾ (۲۸)

And when We turned towards you a party of the jinn who listened to the Quran; so when they came to it, they said: Be silent; then when it was finished, they turned back
﴿to their people warning (them).﴾ (۲۹)

They said: O our people! we have listened to a Book revealed after Musa verifying that
﴿which is before it, guiding to the truth and to a right path:﴾ (۳۰)

O our people! accept the Divine caller and believe in Him, He will forgive you of your
﴿faults and protect you from a painful punishment.﴾ (۳۱)

And whoever does not accept the-Divine caller, he shall not escape in the earth and
﴿he shall not have guardians besides Him, these are in manifest error.﴾ (۳۲)

Have they not considered that Allah, Who created the heavens and the earth and was not tired by their creation, is able to give life to the dead? Aye! He has surely power
﴿over all things.﴾ (۳۳)

And on the day when those who disbelieve shall be brought before the fire: Is it not true? They shall say: Aye! by our Lord! He will say: Then taste the punishment,
﴿because you disbelieved.﴾ (۳۴)

Therefore bear up patiently as did the messengers endowed with constancy bear up with patience and do not seek to hasten for them (their doom). On the day that they shall see what they are promised they shall be as if they

(had not tarried save an hour of (۳۵

ترجمہ انگلیسی ایروینگ

!In the name of God, the Mercy-giving, the Merciful

.H.M (۱)

.The revelation of the Book [occurs] through God, the Powerful, the Wise (۲)

We have only created Heaven and Earth, and whatever lies between them for the (۳)
Truth and for a specific period, while those who disbelieve are dodging what they
.have been warned about

SAY: "Have you ever seen what you appeal to instead of to God? Show me what (۴)
part of earth they have created! Have they any partnership in Heaven? Bring me a
".book previous to this one or any other trace of knowledge if you are so truthful

Who is further off the track than someone who appeals to something which will not (۵)
respond to him until Resurrection Day, instead of to God [Alone]? They are oblivious
.[of the fact] that they are being appealed to

When mankind is summoned, they will become enemies of theirs and renounce (۶)
.their own worship

When Our clear signs are being recited to them, those who disbelieve will remark (۷)
"!about the Truth once it comes to them: "This is sheer magic

Or do they say: "He has invented it"? SAY: "Even if I have invented it, yet do you (۸)
control anything from God for me? He is quite Aware of what you are engaged in; He
".suffices as a Witness between me and you. He is the Forgiving, the Merciful

SAY: "I am no upstart among messengers. I do (۹)

not know what will happen to me nor to you. I only follow what has been inspired in
".me, and am merely a plain warner

SAY: "Have you considered whether it [comes] from God's presence, while you (١٠)
disbelieve in it? A witness from the Children of Israel has testified concerning
something similar to it; he has believed while you are too proud to. God does not guide
".wrongdoing folk

The ones who disbelieve tell the ones who believe: "If it were any good, they (١١)
would not have gotten so far ahead of us on the way toward it." Yet since they are not
"!guided by it, they will say: "This is an old swindle

Before it, Moses' book served as a model and a mercy, while this is a Book which (١٢)
confirms such in the Arabic tongue, so as to warn those who do wrong, and [it forms]
.an announcement to those who act kindly

The ones who say: "Our Lord is God [Alone]," then proceed straight ahead, will find (١٣)
.no fear afflict them nor will they ever be saddened

Those will become inhabitants of the Garden, remaining there forever as a (١٤)
.reward for what they have been doing

We have instructed everyman to be kind to both his parents. His mother bears (١٥)
him with reluctance, and gives birth to him painfully. Bearing him and weaning him last
thirty months, until when he attains his full growth and reaches forty years [of age], he
says: "My Lord, train me

to be grateful for Your favor which you have shown to me and to both my parents,
and to act honorably so You may approve of it. Improve my offspring for me: I have
turned toward You (in repentance) and am one of those who are committed to (live in)
".[peace [with God and society

Those are the ones from whom We will accept the best out of whatever they do, (١٤)
while We will overlook their evil deeds since it concerns the occupants of the Garden,
.as a true promise which has been made to them

Anyone who says to his parents: "Phooey on you! Do you promise me that I'll (١٧)
come forth [from my grave] while generations have passed on before me?", -and
while they both implore God's help: "It will be too bad for you! Believe: God's promise
".will come true, "he merely says: "These are only legends about primitive men

Those are the ones among the nations of sprites and humans who have passed (١٨)
away before them, against whom the Sentence will be justified. They will be the
.losers

Each will have rank according to whatever they have done, so He may repay them (١٩)
.for their actions and they will not be harmed

On the day when those who disbelieve are exposed to the Fire [they will be told]: (٢٠)
"You used up your wholesome things during worldly life, and enjoyed them. Today
you will be rewarded with humiliating punishment because of how proudly you acted
on earth

.”without any right to do so,and because you were misbehaving

Remember 'Ad's brother when he warned his folk by the Dunes (warners have (۲۱)
passed away both before and after him): "Will you worship only God? I fear the
"torment of an awful day for you

They said: "Have you come to us to turn us against our gods? Bring us what you (۲۲)
".threaten us with, if you are so truthful

He said: "Knowledge rests only with God. I am communicating to you what I have (۲۳)
".been sent with, even though I see you are a folk who act out of ignorance

When they saw it as a disturbance advancing on their valleys, they said: "This is (۲۴)
some storm which will bring us rain." Rather it was what you sought to hasten up for
,yourselves, a wind containing painful punishment

which would demolish everything at its Lord's command. They were found next (۲۵)
!morning with only their dwellings still visible. Thus We reward criminal folk

We had set them up with something We have not established you with, and (۲۶)
granted them hearing, eyesight and vital organs; yet their hearing, eyesight and vital
organs did not help them out at all. Once they repudiated God's signs, what they had
.been making fun of engulfed them

We have wiped out some towns around you; while We have arranged signs so (۲۷)
.that they may return

If only those whom they have adopted as gods in order to gain access [to Heaven] (۲۸)
instead

of [trusting] God, had supported them! Instead they left them in the lurch. That was
.because of their shamming and of what they had invented

Once We detailed a platoon of sprites for you so they might listen to the Qur'an. (۲۹)
When they were present at it, they said: "Hush!" When it was finished, they went back
.to their folk as warners

They said: "Our people, we have just heard a Book sent down after Moses to (۳۰)
.confirm what came before it. It guides one to Truth and to a Straight Road

Our people, answer God's herald and believe in him! He will forgive you some of (۳۱)
".your offences and protect you from painful torment

Anyone who does not answer God's herald will never escape on earth, nor will he (۳۲)
.have any patrons besides Him. Such people are in obvious error

Have they not considered that God, Who created Heaven and Earth, has not been (۳۳)
worn out through creating them since [He is] Able to revive even the dead? Indeed He
!is Capable of everything

Some day when those who disbelieve are exposed to the Fire [and asked]: "Is this (۳۴)
not real?"; they will say: "Indeed, by our Lord!" He will say: "Well, taste torment since
".you were disbelieving

Be patient just as those messengers who were steadfast were patient. Do not try (۳۵)
to hurry [things] up for them, since they will seem to have lingered for only an hour of
daylight on the day when they shall

see what they have been promised! [It is] a decree! Yet will only immoral folk be wiped
out

ترجمہ انگلیسی آری

In the Name of God, the Merciful, the Compassionate

(Ha Mim (۱

(The sending down of the Book is from God, the All-mighty, the All-wise. (۲

We have not created the heavens and the earth, and what between them is, save with
the truth and a stated term; but the unbelievers are turning away from that they were
(warned of. (۳

Say: `Have you considered that you call upon apart from God? Show me what they
have created of the earth; or have they a partnership in the heavens? Bring me a Book
(before this, or some remnant of a knowledge, if you speak truly.' (۴

And who is further astray than he who calls, apart from God, upon such a one as shall
(not answer him till the Day of Resurrection? Such as are heedless of their calling, (۵
and when mankind are mustered, shall be enemies to them, and shall deny
(their service. (۶

And when Our signs are recited to them, clear signs, the unbelievers say to the truth
(when it has come to them, `This is manifest sorcery.' (۷

Or do they say, `He has forged it'? Say: `If I have forged it, you have no power to help
me against God. He knows very well what you are pressing upon; He suffices as a
(witness between me and you; He is the All-forgiving, the All-compassionate.' (۸

Say: `I am not an innovation among the Messengers, and I know not what shall be
done with me

(or with you. I only follow what is revealed to me; I am only a clear warner.' (٩

Say: `Have you considered? If it be from God, and you disbelieve in it, and a witness from among the Children of Israel bears witness to its like, and believes, and you wax
(proud, God guides not the people of the evildoers.' (١٠

The unbelievers say, as regards the believers, `If it had been aught good, they had not outstripped us to it.' And since they are not guided by it, certainly they will say,
(`This is an old calumny!' (١١

Yet before it was the Book of Moses for a model and a mercy; and this is a Book confirming, in Arabic tongue, to warn the evildoers, and good tidings to the good-
(doers. (١٢

Surely those who say, `Our Lord is God' and then go straight, no fear shall be on them,
(neither shall they sorrow. (١٣

Those are the inhabitants of Paradise, therein dwelling forever, as a recompense for
(that they have been doing. (١٤

We have charged man, that he be kind to his parents; his mother bore him painfully, and painfully she gave birth to him; his bearing and his weaning are thirty months. Until, when he is fully grown, and reaches forty years, he says, `O my Lord, dispose me that I may be thankful for Thy blessing wherewith Thou hast blessed me and my father and mother, and that I may do righteousness well-pleasing to Thee; and make me righteous also in my seed. Behold, I repent to Thee, and am among those that
(surrender.' (١٥

Those

are they from whom We shall accept the best of what they have done, and We shall pass over their evil deeds. They are among the inhabitants of Paradise--the promise
(of the very truth, which they were promised. (۱۶

But he who says to his father and his mother, 'Fie upon you! Do you promise me that I shall be brought forth, when already generations have passed away before me?' while they call upon God for succour--'Woe upon thee! Believe; surely God's promise is
(true'; then he says, 'This is naught but the fairy--tales of the ancients'-- (۱۷

such men are they against whom has been realized the Word concerning nations that
(passed away before them, men and jinn alike; they were losers. (۱۸

All shall have their degrees, according to what they have wrought, and that He may
(pay them in full for their works, and they not being wronged. (۱۹

Upon the day when the unbelievers are exposed to the Fire: 'You dissipated your good things in your present life, and you took your enjoyment in them; therefore today you shall be recompensed with the chastisement of humiliation for that you
(waxed proud in the earth without right, and for your ungodliness.' (۲۰

And remember the brother of Ad, when he warned his people beside the sand-dunes--and already warners had passed away alike before him and behind him--saying,
('Serve none but God! Truly I fear for you the chastisement of a dreadful day.' (۲۱

They said, 'What, hast thou come to pervert us from our gods? Then bring us that
thou promisest us, if indeed thou

(speakest truly.' (۲۲

He said, ` Knowledge is only with God, and I deliver to you the Message with which I
(was sent; but I see you are an ignorant people.' (۲۳

Then, when they saw it as a sudden cloud coming towards their valleys, they said,
` This is a cloud, that shall give us rain!' ` Not so; rather it is that you sought to hasten—
(a wind, wherein is a painful chastisement, (۲۴

destroying everything by the commandment of its Lord.' So in the morning there was
naught to be seen but their dwelling-places. Even so do We recompense the people of
(the sinners. (۲۵

And We had established them in that wherein We have not established you, and We
appointed for them hearing, and sight, and hearts; and yet their hearing, their sight
and their hearts availed them nothing, since they denied the signs of God, and they
(were encompassed by that they mocked at. (۲۶

And We destroyed the cities about you, and We turned about the signs, that haply
(they would return. (۲۷

Then why did those not help them that they had taken to themselves as mediators,
gods apart from God? Not so; but they went astray from them, and that was their
(calumny, and what they had been forging. (۲۸

And when We turned to thee a company of jinn giving ear to the Koran; and when they
were in its presence they said, ` Be silent!' Then, when it was finished, they turned
(back to their people, warning. (۲۹

They said, ` Our people, we have heard a Book that was sent down after
Moses, confirming

(what was before it, guiding to the truth and to a straight path. (۳۰

O our people, answer God's summoner, and believe in Him, and He will forgive you
(some of your sins, and protect you from a painful chastisement. (۳۱

Whosoever answers not God's summoner cannot frustrate God in the earth, and he
(has no protectors apart from Him; those are in manifest error.' (۳۲

What, have they not seen that God who created the heavens and earth, not being
wearied by creating them, is able to give life to the dead? Yes indeed; He is powerful
(over everything. (۳۳

Upon the day when the unbelievers are exposed to the Fire: 'Is not this the truth?'
They shall say, 'Yes, by our Lord!' He shall say, 'Then taste the chastisement of your
(unbelief!' (۳۴

So be thou patient, as the Messengers possessed of constancy were also patient.
Seek not to hasten it for them—it shall be as if, on the day they see that they are
promised, they had not tarried but for an hour of a single day. A Message to be
(delivered! And shall any be destroyed but the people of the ungodly? (۳۵

ترجمہ انگلیسی میں

.In the name of Allah, the Beneficent, the Merciful

(Ha. Mim. (۱

(The revelation of the Scripture from Allah the Mighty, the Wise. (۲

We created not the heavens and the earth and all that is between them save with
truth, and for a term appointed. But those who disbelieve turn away from that
(whereof they are warned. (۳

Say (unto them, O Muhammad): Have ye thought on all

that ye invoke beside Allah? Show me what they have created of the earth. Or have they any Portion the heavens? Bring me a Scripture before this (Scripture), or some (vestige of knowledge (in support of what ye say), if ye are truthful. ﴿۴

And who is further astray than those who, instead of Allah, pray unto such as hear not (their prayer until the Day of Resurrection, and are unconscious of their prayer, ﴿۵

And when mankind are gathered (to the Judgment) will become enemies for them, (and will become deniers of having been worshipped. ﴿۶

And when Our clear revelations are recited unto them, who disbelieve say of the (Truth when it reacheth them: This is mere magic. ﴿۷

Or say they: He hath invented it? Say (O Muhammad): If I have invented it, still ye have no power to support me against Allah. He is best aware of what ye say among yourselves concerning it. He sufficeth for a witness between me and you And He is the (Forgiving, the Merciful. ﴿۸

Say: I am no new thing among the messengers (of Allah), nor know I what will be done with me or with you. I do but follow that which is inspired in me, and I am but a plain (warner. ﴿۹

Bethink you: If it is from Allah and ye disbelieve therein, and a witness of the Children of Israel hath already testified to the like thereof and hath believed, and ye are too !proud (what plight is yours)? Lo

(Allah, guideth not wrong doing folk. (۱۰

And those who disbelieve say of those who believe: If it had been (any) good, they would not have been before us in attaining it. And since they will not be guided by it, (they say: This is an ancient lie; (۱۱

When before it there was the Scripture of Moses, an example and a mercy; and this is a confirming Scripture in the Arabic language, that it may warn those who do wrong (and bring good tidings for the righteous. (۱۲

Lo! those who say: our Lord is Allah, and thereafter walk aright, there shall no fear (come upon them neither shall they grieve. (۱۳

Such are rightful owners of the Garden, immortal thereafter as a reward for what (they used to do. (۱۴

And We have commended unto man kindness toward parents. His mother beareth him with reluctance, and bringeth him forth with reluctance, and the bearing of him and the weaning of him is thirty months, till, when he attaineth full strength and reacheth forty years, he saith: My Lord! Arouse me that I may give thanks for the favor wherewith Thou hast favored me and my parents, and that I may do right acceptable unto Thee. And be gracious unto me In the matter of my seed. Lo! I have (turned unto Thee repentant, and lo! I am of those who surrender (unto Thee). (۱۵

Those are they from whom We accept the best of what they do, and overlook their evil deeds. (They

are) among the owners of the Garden. This is the true promise which they were
(promised (in the world). (۱۶

And whoso saith unto his parents: Fie upon you both! Do ye threaten me that I shall be
brought forth (again) when generations before me have passed away? And they
twain cry unto Allah for help (and say): Woe unto thee! Believe! Lo! the promise of Allah
(is true. But he saith: This is naught save fables of the men of old. (۱۷

Such are those on whom the Word concerning nations of the Jinn and mankind which
(have passed away before them hath effect. Lo! they are the losers. (۱۸

And for all there will be ranks from what they do, that He may pay them for their
(deeds! and they will not be wronged. (۱۹

And on the day when those who disbelieve are exposed to the Fire (it will be said): Ye
squandered your good things in the life of the world and sought comfort therein. Now
this day ye are rewarded with the doom of ignominy because ye were disdainful in the
(land without a right and because ye used to transgress. (۲۰

And make mention (O Muhammad) of the brother of Aad when he warned his folk
among the wind curved sand hills and verily warners came and went before and after
(him saying: Serve none but Allah. Lo! I fear for you the doom of a tremendous Day. (۲۱

They said; Hast come to turn us away from our

gods? Then bring upon us that wherewith thou threatenest us, if thou art of the
truthful. (۲۲)

He said: The knowledge is with Allah only. I convey unto you that wherewith I have
been sent, but I see you are a folk that know not. (۲۳)

Then when they beheld it a dense cloud coming toward their valleys, they said; Here
is a cloud bringing us rain. Nay, but it is that which ye did seek to hasten, a wind
wherein is painful torment, (۲۴)

Destroying all things by commandment of its Lord. And morning found them so that
naught could be seen save their dwellings. Thus do We reward the guilty folk. (۲۵)

And verily We had empowered them with that where with We have not empowered
you, and had assigned them ears and eyes and hearts; but their ears and eyes and
hearts availed them naught since they denied the revelations of Allah; and what they
used to mock befell them. (۲۶)

And verily We have destroyed townships round about you, and displayed (for them)
Our revelation, that haply they might return. (۲۷)

Then why did those whom they had chosen for gods as a way of approach (unto Allah)
not help them? Nay, but they did fail them utterly. And (all) that was their lie, and what
they used to invent (۲۸)

And when We inclined toward thee (Muhammad) certain of the Jinn, who wished to
hear the Quran and, when they were in its presence, said: Give ear! and, when it

(was finished, turned back to their people, warning. (۲۹

They said: O our people! Lo! we have heard a Scripture which hath been revealed after Moses, confirming that which was before it, guiding unto the truth and a right (road. (۳۰

O our people! respond to Allah's summoner and believe in Him. He will forgive you (some of your sins and guard you from a painful doom. (۳۱

And whoso respondeth not to Allah's summoner he can nowise escape in the earth, (and ye (can find) no protecting friends instead of Him. Such are in error manifest. (۳۲

Have they not seen that Allah, Who created the heavens and the earth and was not wearied by their creation, is Able to give life to the dead? Aye, He verily is Able to do all (things. (۳۳

And on the day when those who disbelieve are exposed to the Fire (they will be asked): Is not this real? They will say: Yea, by our Lord. He will say: Then taste the (doom for that ye disbelieved. (۳۴

Then have patience (O Muhammad) even as the stout of heart among the messengers (of old) had patience, and seek not to hasten on the doom for them. On the day when they see that which they are promised (it will seem to them) as though they had tarried but an hour of daylight. A clear message. Shall any be destroyed save (evil living folk? (۳۵

ترجمہ انگلیسی یوسفعلی

.In the name of Allah Most Gracious Most Merciful

(Ha Mim. (۱

The

(revelation of the Book is from Allah the Exalted in Power Full of Wisdom. ﴿۲

We created not the heavens and the earth and all between them but for just ends and for a term appointed: but those who reject Faith turn away from that whereof they
(are warned. ﴿۳

Say: "Do ye see what it is ye invoke besides Allah? Show me what it is they have created on earth or have they a share in the heavens? Bring me a Book (revealed) (before this or any remnant of knowledge (ye may have) if ye are telling the truth!" ﴿۴

And who is more astray than one who invokes besides Allah such as will not answer him to the Day of Judgement and who (in fact) are unconscious of their call (to them)?
(﴿۵

And when mankind are gathered together (at the Resurrection) they will be hostile to
(them and reject their worship (altogether)! ﴿۶

When Our Clear Signs are rehearsed to them the Unbelievers say of the Truth when it
(comes to them: "This is evident sorcery!" ﴿۷

Or do they say "He has forged it"? Say: "Had I forged it then can ye obtain no single
(blessing) for me from Allah. He knows best of that whereof ye talk (so glibly)! Enough
(is He for a witness between me and you! And He is Oft-Forgiving Most Merciful." ﴿۸

Say: "I am no bringer of new-fangled doctrine among the apostles nor do I know what
.will be done with me or with you

I follow but that which is revealed to me by inspiration: I am but a Warner open and
(clear." (٩

Say: "See ye? If (this teaching) be from Allah and ye reject it and a witness from
among the Children of Israel testifies to its similarity (with earlier scriptures) and has
believed while ye are arrogant (how unjust ye are!) truly Allah guides not a people
(unjust." (١٠

The Unbelievers say of those who believe: "If (this Message) were a good thing (such
men) would not have gone to it first before us!" and seeing that they guide not
(themselves thereby they will say "This is an (old) old falsehood!" (١١

And before this was the Book of Moses as a guide and a mercy; and this Book
confirms (it) in the Arabic tongue; to admonish the unjust and as Glad Tidings to those
(who do right. (١٢

Verily those who say "Our Lord is Allah" and remain firm (on that Path) on them shall
(be no fear nor shall they grieve. (١٣

Such shall be Companions of the Garden dwelling Therein (for aye): a recompense for
(their (good) deeds. (١٤

We have enjoined on man Kindness to his parents: in pain did his mother bear him and
in pain did she give him birth. The carrying of the (child) to his weaning is (a period of)
thirty months. At length when he reaches the age of full strength and attains forty
years he says "O my Lord! grant me that I may be grateful

for Thy favor which Thou hast bestowed upon me and upon both my parents and that I may work righteousness such as Thou mayest approve; and be gracious to me in my (issue. Truly have I turned to Thee and truly do I bow (to Thee) in Islam." (۱۵

Such are they from whom We shall accept the best of their deeds and pass by their ill deeds: (they shall be) among the Companions of the Garden: a promise of truth which (was made to them (in this life). (۱۶

But (there is one) who says to his parents "Fie on you! Do ye hold out the promise to me that I shall be raised up even though generations have passed before me (without rising again)? " And they two seek Allahs aid (and rebuke the son): "Woe to thee! have Faith! For the promise of Allah is true." But he says "This is nothing but tales of the (ancients!" (۱۷

Such are they against whom is proved the Sentence among the previous generations (of Jinns and men that have passed away; for they will be (utterly) lost. (۱۸

And to all are (assigned) degrees according to the deeds which they (have done) and in order that (Allah) may recompense their deeds and no injustice be done to them. ((۱۹

And on the Day that the Unbelievers will be placed before the Fire (it will be said to them): "Ye received your good things in the life of the world and ye took your pleasure

out of them: but today shall ye be recompensed with a Penalty of humiliation: for that
(ye were arrogant on earth without just cause and that ye (ever) transgressed." (۲۰

Mention (Hud) one of `Ads (own) brethren: behold he warned his people about the
winding Sand-tracts: but there have been Warners before him and after him:
"Worship ye none other than Allah: truly I fear for you the Penalty of a Mighty Day."

((۲۱

They said: "Hast thou come in order to turn us aside from Our gods? Then bring upon
(us the (calamity) with which thou dost threaten us if thou art telling the truth!" (۲۲

He said: "The Knowledge (of when it will come) is only with Allah: I proclaim to you the
(mission on which I have been sent: but I see that ye are a people in ignorance!" ... (۲۳

Then when they saw the (Penalty in the shape of) a cloud traversing the sky coming
to meet their valleys they said "This cloud will give us rain!" "Nay it is the (calamity) ye
(were asking to be hastened! a wind wherein is a Grievous Penalty! (۲۴

Everything will it destroy by the command of its Lord!" Then by the morning they"
nothing was to be seen but (the ruins of) their houses! Thus do We recompense those
(given to sin! (۲۵

And We had firmly established them in a (prosperity and) power which We have not
given to you (ye Quraish!) and We had endowed them with (faculties of) hearing

seeing heart and intellect: but of no profit to them were their (faculties of) hearing sight and heart and intellect when they went on rejecting the Signs of Allah; and they (were (completely) encircled by that which they used to mock at! (۲۶

We destroyed aforetime populations round about you; and We have shown the Signs (in various ways that they may turn (to Us). (۲۷

Why then was no help forthcoming to them from those whom they worshipped as gods besides Allah as a means of access (to Allah)? Nay they left them in the lurch: but (that was their Falsehood and their invention. (۲۸

Behold We turned towards thee a company of Jinns (quietly) listening to the Quran: when they stood in the presence thereof they said "Listen in silence!" When the ((reading) was finished they returned to their people to warn (them of their sins). (۲۹

They said "O our people! We have heard a Book revealed after Moses confirming (what came before it: it guides (men) to the Truth and to a Straight Path. (۳۰

O our people hearken to the one who invites (you) to Allah and believe in him: He will" (forgive you your faults and deliver you from a Penalty Grievous. (۳۱

If any does not hearken to the one who invites (Us) to Allah he cannot frustrate" (Allahs Plan) on earth and no protectors can he have besides Allah such men (wander) (in manifest error." (۳۲

See they not that Allah Who created the heavens and the

earth and never wearied with their creation is able to give life to the dead? Yea verily
(He has power over all things. (۳۳

And on the Day that the Unbelievers will be placed before the Fire (they will be asked)
"Is this not the Truth? " They will say "Yea by our Lord!" (One will say:) "Then taste ye
(the Penalty for that ye were wont to deny (Truth)!" (۳۴

Therefore patiently persevere as did (all) apostles of inflexible purpose; and be in no
haste about the (Unbelievers). On the Day that they see the (Punishment) promised
them (it will be) as if they had not tarried more than an hour in a single day. (Thine
but) to proclaim the Message: but shall any be destroyed except those who
(transgress? (۳۵

ترجمه فرانسوی

.Au nom d'Allah, le Tout Miséricordieux, le Très Miséricordieux

.Ha, Mim .۱

.La révélation du Livre émane d'Allah, Le Puissant, Le Sage .۲

Nous n'avons créé les cieux et la terre et ce qui est entre eux qu'en toute vérité et .۳
.[pour] un terme fixé. Ceux qui ont mécru se détournent de ce dont ils ont été avertis

Dis: «Que pensez-vous de ceux que vous invoquez en dehors d'Allah? Montrez-moi .۴
donc ce qu'ils ont créé de la terre! Ou ont-ils dans les cieux une participation avec
Dieu? Apportez-moi un Livre antérieur à celui-ci (le Coran) ou même un vestige d'une
science, si vous êtes véridiques

Et qui est plus égaré que celui qui invoque en dehors d'Allah, celui qui .۵

ne saura lui répondre jusqu'au Jour de la Résurrection? Et elles [leurs divinités] sont
.indifférentes à leur invocation

Et quand les gens seront rassemblés [pour le Jugement] elles seront leurs ennemies .۶
.[et nieront leur adoration [pour elles

Et quand on leur récite Nos versets bien clairs, ceux qui ont mécru disent à propos .۷
.<de la vérité, une fois venue à eux: <C'est de la magie manifeste

Ou bien ils disent: <Il l'a inventé> Dis: <Si je l'ai inventé, alors vous ne pourrez rien .۸
pour moi contre [la punition] d'Allah. Il sait parfaitement ce que vous propagez (en
calomnies contre le Coran): Allah est suffisant comme témoin entre moi et vous. Et
.<c'est Lui le Pardonneur, le Très Miséricordieux

Dis: <Je ne suis pas une innovation parmi les messagers; et je ne sais pas ce que l'on .۹
fera de moi, ni de vous. Je ne fais que suivre ce qui m'est révélé; et je ne suis qu'un
.<avertisseur clair

Dis: <Que direz-vous si [cette révélation s'avère] venir d'Allah et vous n'y croyez .۱۰
pas, qu'un témoin parmi les fils d'Israël en atteste la conformité [au Pentateuque] et y
croit pendant que vous, vous le repoussez avec orgueil... En vérité Allah ne guide pas
.<les gens injustes

Et ceux qui ont mécru dirent à ceux qui ont cru: <Si ceci était un bien, ils (les .۱۱
pauvres) ne nous y auraient pas devancés>. Et comme ils ne seront pas laissés guider
.<par lui ils diront: <Ce n'est qu'un vieux mensonge

Et avant .۱۲

lui, il y avait le Livre de Moïse, comme guide et comme miséricorde. Et ceci est [un livre] confirmateur, en langue arabe, pour avertir ceux qui font du tort et pour faire la bonne annonce aux bienfaisants

Ceux qui disent: «Notre Seigneur est Allah» et qui ensuite se tiennent sur le droit . ۱۳
.chemin. Ils ne doivent avoir aucune crainte et ne seront point affligés

Ceux-là sont les gens du Paradis où ils demeureront éternellement, en . ۱۴
.récompense de ce qu'ils faisaient

Et Nous avons enjoint à l'homme de la bonté envers ses père et mère: sa mère l'a . ۱۵
péniblement porté et en a péniblement accouché; et sa gestation et sevrage durant
ش: trente mois; puis quand il atteint ses pleines forces et atteint quarante ans, il dit
Seigneur! Inspire-moi pour que je rende grâce au bienfait dont Tu m'as comblé ainsi
qu'à mes père et mère, et pour que je fasse une bonne oeuvre que Tu agrées. Et fais
que ma postérité soit de moralité saine, Je me repens à Toi et je suis du nombre des
«Soumis

Ce sont ceux-là dont Nous acceptons le meilleur de ce qu'ils oeuvrent et passons . ۱۶
sur leurs méfaits, (ils seront) parmi les gens du Paradis, selon la promesse véridique
qui leur était faite

Quant à celui qui dit à ses père et mère: «Fi de vous deux! Me promettez-vous qu'on . ۱۷
me fera sortir de terre alors que des générations avant moi ont passé?» Et les deux,
implorant le secours d'Allah, [lui dirent]: «Malheur à

toi! Crois. Car la promesse d'Allah est véridique». Mais il (répond): «Ce ne sont que des
contes d'Anciens

Ce sont ceux-là qui ont mérité la sentence [prescrite] en même temps que des . ۱۸
communautés déjà passées avant eux parmi les djinns et les hommes. Ils étaient
réellement perdants

Et il y a des rangs [de mérite] pour chacun, selon ce qu'ils ont fait, afin qu'Allah leur . ۱۹
attribue la pleine récompense de leurs oeuvres; et ils ne seront point lésés

Et le jour où ceux qui mécrurent seront présentés au Feu (il leur sera dit): «vous avez . ۲۰
dissipé vos [biens] excellents et vous en avez joui pleinement durant votre vie sur
terre: on vous rétribue donc aujourd'hui du châtement avilissant, pour l'orgueil dont
vous vous enfliez injustement sur terre, et pour votre perversité

Et rappelle-toi le frère des Aad (Hud) quand il avertit son peuple à Al-Ahqaf – alors . ۲۱
qu'avant et après lui, des avertisseurs sont passés – [en disant]: «N'adorez qu'Allah. Je
crains pour vous le châtement d'un jour terrible

Ils dirent: «Es-tu venu à nous détourner de nos divinités? Eh bien, apporte-nous ce . ۲۲
que tu nous promets si tu es du nombre des véridiques

Il dit: «La science n'est qu'auprès d'Allah. Je vous transmets cependant le message . ۲۳
avec lequel j'ai été envoyé. Mais je vois que vous êtes des gens ignorants

Puis, voyant un nuage se dirigeant vers leurs vallées, ils dirent; «Voici un nuage qui . ۲۴
nous apporte de la pluie». Au contraire! c'est cela même que vous

,cherchez à hâter: C'est un vent qui contient un châtiment douloureux
détruisant tout, par le commandement de son Seigneur». Puis, le lendemain on ne .۲۵
.voyait plus que leurs demeures. Ainsi rétribuons–Nous les gens criminels

En effet, Nous les avons consolidés dans des positions que Nous ne vous avons .۲۶
pas données. Et Nous leur avons assigné une ouïe, des yeux et des coeurs, mais ni
leur ouïe, ni leurs yeux, ni leurs coeurs ne leur ont profité en quoi que ce soit, parce
.qu'ils niaient les signes d'Allah. Et ce dont ils se moquaient les cerna

Nous avons assurément fait périr les cités autour de vous; et Nous avons diversifié .۲۷
.(les signes afin qu'ils reviennent (de leur mécréance

Pourquoi donc ne les secourent pas, ceux qu'ils avaient pris, en dehors d'Allah, .۲۸
comme divinités pour [soi–disant] les rapprocher de Lui? Ceux–ci, au contraire, les
abandonnèrent; telle est leur imposture et voilà ce qu'ils inventaient comme
.mensonges

Rappelle–toi) lorsque Nous dirigeâmes vers toi une troupe de djinns pour qu'ils) .۲۹
écoutent le Coran. Quand ils assistèrent [à sa lecture] ils dirent: «Ecoutez
attentivement»... Puis, quand ce fut terminé, ils retournèrent à leur peuple en
.avertisseurs

notre peuple! Nous venons d'entendre un Livre qui a été descendu ﴿ش﴾ :Ils dirent .۳۰
après Moïse, confirmant ce qui l'a précédé. Il guide vers la vérité et vers un chemin
.droit

notre peuple! Répondez au prédicateur d'Allah et croyez en lui. Il ﴿ش﴾ [Allah] vous .۳۱
pardonnera une partie de vos péchés et vous protégera contre un châtiment

.douloureux

Et quiconque ne répond pas au prédicateur d'Allah ne saura échapper au pouvoir .۳۲ [d'Allah] sur terre. Et il n'aura pas de protecteurs en dehors de Lui. Ceux- là sont dans .un égarement évident

Ne voient-ils pas qu'Allah qui a créé les cieux et la terre, et qui n'a pas été fatigué .۳۳ par leur création, est capable en vérité de redonner la vie aux morts? Mais si. Il est .certes Omnipotent

Et le jour où seront présenté au Feu ceux qui ont mécré (on leur dira): «Ceci n'est-il .۳۴ pas la vérité?» Ils diront: «Mais si, par notre Seigneur». Il dira: «Eh bien, goûtez le .châtiment pour votre mécréance

Endure (Muhammad) donc, comme ont enduré les messager doués de fermeté; et .۳۵ ne te montre pas trop pressé de les voir subir [leur châtiment]. Le jour où ils verront ce qui leurs est promis, il leur semblera qu'ils n'étaient restés [sur terre] qu'une heure ?d'un jour. Voilà une communication. Qui sera donc anéanti sinon les gens pervers

ترجمہ اسپانیایی

.۱ hm

.۲ La revelación de la Escritura procede de Alá, el Poderoso, el Sabio

No hemos creado sino con un fin los cielos, la tierra y lo que entre ellos está, y por .۳ un período determinado. Pero los infieles se desvían de las advertencias que se les .han dirigido

Di: «¿Qué os parece lo que invocáis en lugar de invocar a Alá? ¡Mostradme qué han .۴ creado de la tierra o si tienen participación en los cielos! Si es verdad lo que decís, itraedme

«una Escritura anterior a ésta o un rastro de conocimiento

Hay alguien que esté más extraviado que quien, en lugar de invocar a Alá, invoca a ^٥ _٥ quienes no van a escucharle hasta el día de la Resurrección, indiferentes a sus _٥ invocaciones

que, cuando los hombres sean congregados, serán sus enemigos y renegarán de ^٦ _٦ ?que les hayan servido

Cuando se les recitan a los infieles Nuestras aleyas como pruebas claras, dicen de la ^٧ _٧ «Verdad que viene a ellos: «¡Esto es manifiesta magia

O dicen: «Él lo ha inventado». Di: «Si yo lo he inventado, no podéis hacer nada por mí ^٨ _٨ contra Alá. Él sabe bien lo que divulgáis a este propósito. Basta Él como testigo entre _٨ yo y vosotros. Él es el Indulgente, el Misericordioso

Di: «Yo no soy el primero de los enviados. Y no sé lo que será de mí, ni lo que será de ^٩ _٩ vosotros. No hago más que seguir lo que se me ha revelado. Yo no soy más que un _٩ «monitor que habla claro

Di: «¿Qué os parece? Si procede de Alá y vosotros no creéis en él, mientras que un ^{١٠} _{١٠} testigo de entre los Hijos de Israel atestigua su conformidad y cree, en tanto que _{١٠} «vosotros sois altivos... Alá no dirige a la gente impía

Los infieles dicen de los creyentes: «Si hubiera sido algo bueno, no se nos habrían ^{١١} _{١١} «adelantado en ello». Y, como no son dirigidos por él, dicen: «¡Es una vieja mentira

Antes de él, la Escritura de Moisés ^{١٢} _{١٢}

servía de guía y de misericordia. Y ésta es una Escritura que confirma, en lengua árabe, para advertir a los impíos y anunciar la buena nueva a quienes hacen el bien

Quienes dicen: «¡Nuestro Señor es Alá!» y se portan correctamente no tienen que . ١٣
.temer y no estarán tristes

.Esos tales morarán en el Jardín eternamente, como retribución a sus obras . ١٤

Hemos ordenado al hombre que se porte bien con sus padres. Su madre le llevó . ١٥
con molestia y con molestia le dio a luz. El embarazo y la lactancia duran treinta meses. Hasta que, al alcanzar la madurez y cumplir cuarenta años, dice: «¡Señor!
Permíteme

Éstos son aquéllos de cuyas obras aceptaremos lo mejor y pasaremos por alto sus . ١٦
malas obras. Estarán entre los moradores del Jardín, promesa de verdad que se les
.hizo

En cambio, quien diga a sus padres –mientras éstos imploran a Alá y dicen: «¡Ay de . ١٧
ti! ¡Cree! ¡Lo que Alá promete es verdad!»–: «¡Uf! ¿Vais a prometerme que me sacarán,
cuando han pasado tantas generaciones anteriores a mí?» y diga: «Éstas no son sino

en éstos será en quienes se cumpla la sentencia aplicada a las comunidades . ١٨
.precedentes de genios y de mortales. Ésos serán los que pierdan

Todos tendrán su propia categoría, según sus obras. Les retribuirá plenamente sus . ١٩
.acciones y no serán tratados injustamente

El día que los infieles sean expuestos al Fuego: «Disipasteis vuestros bienes en . ٢٠
vuestra vida de acá y gozasteis de ellos. Hoy se os va

a retribuir con un castigo degradante por haberos conducido altivamente en la tierra
sin razón y por haber sido per

Y recuerda al hermano de los aditas, que advirtió a su pueblo en al- Ahqaf -y hubo .٢١
otras advertencias antes y después de él-. «¡No sirváis sino a Alá! Temo por vosotros
el castigo de un día terrible

Dijeron: «¿Has venido a nosotros para desviarnos de nuestros dioses? ¡Tráenos, .٢٢
pues, aquello con que nos amenazas, si es verdad lo que dices

Dijo: «Sólo Alá tiene conocimiento de ello. Yo os comunico el objeto de mi misión, .٢٣
pero veo que sois gente ignorante

Cuando lo vieron como una nube que se dirigía a sus valles, dijeron: «Es una nube .٢٤
que nos trae la lluvia». «¡No! Es más bien aquello cuya venida reclamabais, un viento
que encierra un castigo doloroso

que va a destruirlo todo a una orden de su Señor». A la mañana siguiente, no se .٢٥
veía más que sus viviendas. Así retribuimos a la gente pecadora

Les habíamos dado un poderío como no os hemos dado a vosotros. Les habíamos .٢٦
dado oído, vista, intelecto. Pero ni el oído, ni la vista, ni el intelecto les sirvieron de
nada, pues negaron los signos de Alá. Y les cercó aquello de que se burlaban

Hemos destruido las ciudades que había alrededor de vosotros. Les habíamos .٢٧
expuesto los signos. Quizás, así, se convirtieran

Por qué no les auxiliaron aquéllos a los que, en lugar de tomar a Alá, habían¿ .٢٨
tomado

como dioses para que les acercaran? Al contrario, les abandonaron. Ésa fue su
.mentira y su invención

Y cuando te llevamos un grupo de genios para que escucharan la Recitación. . ۲۹
Cuando estaban presentes a ella, dijeron: «¡Callad!» Y, cuando se terminó, regresaron
.a los suyos para advertirles

Dijeron: «¡Pueblo! Hemos oído una Escritura revelada después de Moisés, en . ۳۰
.confirmación de los mensajes anteriores, que dirige a la Verdad y a una vía recta

Pueblo! Aceptad al que llama a Alá y creed en Él, para que os perdone vuestrosi . ۳۱
.pecados y os preserve de un castigo doloroso

Los que no acepten al que llama a Alá no podrán escapar en la tierra, ni tendrán, . ۳۲
.fuera de Él, amigos. Esos tales están evidentemente extraviados

No han visto que Alá, Que ha creado los cielos y la tierra sin cansarse por ello, es¿ . ۳۳
.capaz de devolver la vida a los muertos? Pues sí, es omnipotente

El día que los infieles sean expuestos al Fuego: «¿No es esto la Verdad?» Dirán: . ۳۴
«¡Claro que sí, por nuestro Señor!» Dirá: «¡Gustad, pues, el castigo debido a vuestra
«¡incredulidad

Ten, pues, paciencia, como la tuvieron otros enviados resueltos. Y no reclames . ۳۵
para ellos el adelantamiento. El día que vean aquello con que se les amenaza, les
parecerá no haber permanecido más de una hora de día. Éste es un comunicado. Y
¿quién será

ترجمه آلمانی

.digen, des Barmherzigen ۞ Im Namen Allahs, des Gn

.۱ H ل M ی m.

chtigen, dem ۞ Die Offenbarung des Buches ist von Allah, dem Allm . ۲

Wir haben die Himmel und die Erde und das, was zwischen beiden ist, nicht anders erschaffen als in Weisheit und auf eine bestimmte Zeit; die aber nicht daran glauben, wovor sie gewarnt wurden, sie wenden sich ab

t ihr, was das ist, was ihr anruft statt Allah? Zeigt mir, was sie von der Erde erschaffen haben. Oder haben sie einen Anteil an den Himmeln? Bringt mir ein Buch herbei, das vor diesem (offenbart worden), oder eine Spur von Wissen, wenn ihr wahrhaftig seid

Und wer ist irrender als jene, die statt zu Allah zu solchen beten, die sie nicht ehren werden bis zum Tage der Auferstehung und die ihres Gebets nicht achten

Und wenn die Menschen versammelt werden, werden sie ihre Feinde sein und ihre Anbetung verleugnen

Und wenn ihnen Unsere deutlichen Zeichen vorgetragen werden, sagen die übrigen von der Wahrheit, wenn sie zu ihnen kommt: «Das ist offenkundige Unglauberei
«Zauberei

Sagen sie: «Er hat es erdichtet»? Sprich: «Wenn ich es erdichtet habe, ihr kennt mir am besten, in was für Reden ihr euch ergeht. Er nützt nichts wider Allah. Er weigert sich als Zeuge zwischen mir und euch. Und Er ist der Allverzeihende, der Barmherzige

nicht, Sprich: «Ich bin keine neue Erscheinung unter den Gesandten, und ich weiß nicht, was mir offenbart was mit mir oder mit euch geschehen wird. Ich folge bloß dem, was mir offenbart wird; und ich bin nur ein aufkl

Sprich: «Saget mir, wenn dies von Allah ist, und ihr lehnt es ab, und

ein Zeuge von den Kindern Israels hat Zeugnis abgelegt von jemandem wie er. Er hat
rtig!) Allah weist dem ungerechten Volk nicht den Weg geglaubt, ihr aber seid allzu hoff
Weg

re er (der Koran) etwas Gutes, und die Ungläubigen sagen von den Gläubigen: «Und die Ungläubigen
tten ihn nicht vor uns erlangt.» Und da sie sich nicht leiten lassen durch ihn, sagen sie: «Dies ist eine alte Lüge

Und vor ihm war schon das Buch Moses', Führung und Barmherzigkeit; und dies ist ein Buch der Best
tigung in arabischer Sprache, die zu warnen, die freveln, und eine frohe Botschaft denen, die Gutes tun

Die da sprechen: «Unser Herr ist Allah», und danach fest bleiben – keine Furcht soll über sie kommen, noch sollen sie trauern

Sie sind des Gartens Bewohner; darin sollen sie weilen auf immer: eine Belohnung für das, was sie zu tun pflegten

Wir haben dem Menschen Güte gegen seine Eltern zur Pflicht gemacht. Seine Mutter trug ihn mit Schmerzen, und mit Schmerzen gebar sie ihn. Und ihn zu tragen
ig Monate, bis dann, wenn er seine Vollkraft und ihn zu entwöhnen erfordert drei
erlangt und vierzig Jahre erreicht hat, er spricht: «Mein Herr, sporne mich an, dankbar
zu sein für Deine Gnade, die Du mir und meinen Eltern erwiesen hast, und Rechtes zu
mir meine Nachkommenschaft wirken, das Dir wohlgefallen mag. Und la
rechtschaffen sein. Siehe, ich wende mich zu Dir; und ich bin einer der
«Gottergebenen

Das sind die, von denen Wir die guten Werke annehmen, die sie

getan, und deren üble Werke Wir übersehen – unter den Bewohnern des Gartens, in
den ward Erfüllung der wahrhaftigen Verhei

Der aber zu seinen Eltern spricht: «Pfui über euch! Verkündet ihr mir, da
auferstehen soll, obwohl Geschlechter schon vor mir dahingegangen sind?» Und sie
rufen beide zu Allah um Hilfe (und sprechen): «Wehe dir, glaube! denn die Verhei
«Allahs ist wahr.» Er aber antwortet: «Das sind nichts als Fabeln der Alten

llig ward, zusammen mit den So sind die, gegen welche der Spruch (der Strafe) f
Scharen der Dschinn und der Menschen, die vor ihnen hingingen. Fürwahr, sie sind die
Verlierenden gewesen

Er ihnen ihre Taten voll dem, was sie tun, auf da Und für alle sind Stufen gem
vergelte; und kein Unrecht soll ihnen widerfahren

ubigen dem Feuer ausgesetzt werden: «Ihr habt Und an dem Tage, wenn die Ungl
daran. Heute eure guten Dinge im Leben hienieden aufgezehrt, und ihr hattet Genu
rtig wart auf nun sollt ihr mit der Strafe der Schmach belohnt werden, weil ihr hoff
«Erden ohne alles Recht, und weil ihr Emper wart

d, da er sein Volk warnte bei den windgewellten Und gedenke des Bruders der
Sandhügeln – und Warner sind schon vor ihm gewesen und nach ihm – (und sprach):
«en Tag Dienet Allah allein, denn ich fürchte für euch die Strafe am Gro

Sie sprachen: «Bist du zu uns gekommen, um uns von unseren Gttern abwendig zu
machen? So bring über uns, was du uns androhst, wenn du der Wahrhaftigen einer
«bist

Er sprach: «Das Wissen (darüber) ist einzig bei Allah. Ich richte euch nur das aus, .٢٣
«womit ich gesandt ward, jedoch ich sehe, ihr seid ein unwissendes Volk

herte gleich einer Wolke, ۞ Dann aber, als sie sahen, wie es sich ihren T. ٢٤
sprach sie: «Das ist eine Wolke, die uns Regen geben wird.» «Nein, es ist vielmehr
das, was ihr zu beschleunigen trachtetet – ein Wind, in dem eine schmerzliche Strafe
.ist

Er wird alles zerstreuen nach dem Befehl seines Herrn.» Und am Morgen wurden sie .٢٥
.nichts mehr blieb als ihre Wohnungen. Also belohnen Wir das schuldige Volk ۞ so, da

Wir hatten ihnen Gewalt gegeben über das, worüber Wir euch keine gegeben .٢٦
haben; und Wir hatten ihnen Ohren und Augen und Herzen gegeben. Aber weder ihre
Ohren noch ihre Augen noch ihre Herzen nützten ihnen im geringsten, da sie die
.Zeichen Allahs leugneten; und das, worüber sie zu spotten pflegten, fiel auf sie

dte rings um euch zerstr; und Wir haben die Zeichen von ۞ Wir haben bereits St. ٢٧
.allen Seiten gezeigt, damit sie sich bekehren

Warum haben ihnen denn die nicht geholfen, die sie sich zu Gttern genommen .٢٨
hatten statt Allah (und die sie Ihm) nahe bringen sollten? Nein, sie entglitten ihnen.
.Das war ihre Lüge und was sie zu erfinden pflegten

Und (gedenke der Zeit) da Wir eine Schar Dschinn dir zuwandten, die den Koran zu .٢٩
vernehmen wünschten; und als sie in seiner Gegenwart waren, sprachen sie:
«Schweiget (und hret zu)», und als er zu Ende war, kehrten sie

.warnend zurück zu ihrem Volk

Sie sprachen: «O unser Volk, wir haben ein Buch gehört, das nach Moses . ۳۰
tigend, was schon vor ihm da ist; es leitet zur Wahrheit ۞herabgesandt ward, das best
.und zu dem geraden Weg

O unser Volk, hret auf Allahs Rufer und glaubet an Ihn. Er wird euch eure Sünden .۳۱
.vergeben und euch vor qualvoller Strafe schützen

Und wer nicht auf Allahs Rufer hrt, der kann nicht auf Erden entrinnen, noch kann .۳۲
«er Ihm. Solche sind in offenkundigem Irrtum ۞er Beschützer haben au

Allah, Der die Himmel und die Erde erschuf und nicht ۞Haben sie nicht gesehen, da .۳۳
müde ward durch ihre Erschaffung, auch vermag, die Toten lebendig zu machen? Ja,
.wahrlich, Er vermag alle Dinge zu tun

ubigen dem Feuer ausgesetzt werden: «Ist dies ۞Und an dem Tage, wenn die Ungl .۳۴
nicht die Wahrheit?» Sie werden sprechen: «Ja, bei unserem Herrn.» Er wird sprechen:
«ubig wart ۞ihr ungl ۞«So kostet nun die Strafe dafür, da

Gedulde dich denn, wie es die Gesandten taten, die standhaft waren und . ۳۵
hochgesinnt; und sei nicht in Hast ihretwegen. An dem Tage, an dem sie das schauen,
tten sie nur eine Stunde von einem ۞was ihnen angedroht ward, wird ihnen sein, als h
Tag verweilt. Eine Ermahnung! und niemand soll vernichtet werden als das frevelnde
.Volk

ترجمہ ایتالیایی

In nome di Allah, il Compassionevole, il Misericordioso

. ۱. Hâ', Mîm

. ۲. La rivelazione del Libro proviene da Allah, l'Eccelso, il Saggio

. ۳. Non creammo i cieli e la terra e quel che vi è frammezzo se

non con verità e fino ad un termine stabilito, ma i miscredenti non badano a ciò di cui
.sono stati avvertiti

Di': « Guardate coloro che invocate all'infuori di Allah? Mostratemi quel che hanno .۴
creato della terra. Oppure è nei cieli che sono associati [ad Allah] ? Se siete sinceri,
..portate una Scrittura anteriore a questa, o una traccia di scienza

E chi è più sviato di colui che invoca, all'infuori di Allah, chi non saprà rispondergli fino .۵
al Giorno della Resurrezione? Essi non hanno neppure coscienza dell'invocazione che
..viene loro rivolta

e quando gli uomini saranno riuniti, saranno loro nemici e rinnegheranno la loro .۶
..adorazione

Quando vengono recitati loro i Nostri versetti espliciti, i miscredenti dicono della .۷
..verità che viene ad essi: « E' magia evidente

Oppure dicono: « L'ha inventato lui». Di': « Se l'avessi inventato io, non potreste fare .۸
nulla per me contro [la punizione di] Allah. Egli ben conosce quello che propalate ed è
..testimone sufficiente tra me e voi». Egli è il Perdonatore, il Misericordioso

Di': « Non costituisco un'innovazione rispetto agli inviati né conosco quel che avverrà .۹
a me e a voi . Non faccio che seguire quello che mi è stato rivelato. Non sono che un
..ammonitore esplicito

Di': « Ma non vedete? Se esso viene da Allah e voi non credete in esso, mentre un .۱۰
testimone dei Figli di Israele conferma la sua conformità e crede, mentre voi lo
..rifiutate per orgoglio...? In verità Allah non guida gli ingiusti

I miscredenti dicono ai credenti: «Se esso fosse un bene, costoro non ci avrebbero preceduto». Siccome non sono affatto guidati, diranno: «Questa non è che una vecchia
..menzogna

Prima di esso c'era la Scrittura di Mosè, guida e misericordia. Questo Libro ne è la .۱۲
conferma, in lingua araba, per ammonire gli ingiusti ed essere lieta novella per coloro
.che fanno il bene

Sì, coloro che dicono: «Il nostro Signore è Allah!» e agiscono rettamente non .۱۳
.avranno nulla da temere e non saranno afflitti

Essi saranno i compagni del Giardino, in cui rimarranno in perpetuo, compenso per .۱۴
.quel che avranno fatto

Abbiamo ordinato all'uomo la bontà verso i genitori: sua madre lo ha portato con .۱۵
fatica e con fatica lo ha partorito. Gravidanza e svezzamento durano trenta mesi.
Quando raggiunge la maturità ed è giunto ai quarant'anni dice: «Signore, dammi modo
di renderti grazia del favore di cui hai colmato me e i miei genitori, affinché compia il
bene di cui Ti compiacci e concedimi una discendenza onesta. Io mi volgo pentito a Te e
.sono uno dei sottomessi

Accetteremo le loro azioni più belle e sorvoleremo sui loro misfatti. [Saranno] tra i .۱۶
.compagni del Giardino. Promessa veritiera fatta a loro

Quanto invece a colui che dice ai suoi genitori: «Uffa a voi; vorreste promettermi che .۱۷
sarò fatto risorgere, quando già passarono molte generazioni prima di me?», essi
invocheranno l'ausilio di Allah [dicendo]: « Guai a te! Credi, ché la promessa di Allah è
veritiera». Risponderà: « Sono le

. «favole degli antichi

Essi sono coloro contro i quali si realizza la sentenza, [come si realizzò] fra le . ۱۸
.comunità di uomini e di démoni che li precedettero: in verità saranno i perdenti

Ci saranno gradi [di merito] per ciascuno di loro in base a quello che avranno fatto. . ۱۹
.[Allah] li compenserà pienamente delle loro opere e non subiranno alcun torto

Nel Giorno in cui i miscredenti saranno condotti al Fuoco, [sarà detto loro]: «Avete . ۲۰
dissipato i vostri beni nella vita terrena e ne avete goduto. Oggi siete compensati con
un castigo avvilito, per l'orgoglio che, senza alcun diritto, manifestavate sulla terra e
.per la vostra perversione

E ricorda il fratello degli 'Âd , quando ammonì il suo popolo presso Al -'Ahqâf ; . ۲۱
vennero prima di lui e dopo di lui gli ammonitori . Disse: «Non adorate altri che Allah.
.«Temo per voi il castigo di un Giorno terribile

Dissero: « Sei venuto per allontanarci dai nostri dèi? Fa' venire ciò di cui ci minacci, . ۲۲
..se sei sincero

Disse: « La Scienza è solo presso Allah. Io vi comunico ciò con cui sono stato inviato, . ۲۳
..ma vedo che siete gente ignorante

Quando videro una densa nuvola dirigersi verso le loro valli, dissero: «Ecco una . ۲۴
nuvola, sta per piovere». No, è proprio quello che cercavate di affrettare, è un vento
,che porta seco un doloroso castigo

che tutto distruggerà per ordine del suo Signore». Al mattino non erano visibili che [i . ۲۵
resti delle] loro case. Così compensiamo i

Avevamo dato loro mezzi che a voi non abbiamo dato. Avevamo donato loro l'udito, .۲۶
gli occhi e i cuori, ma il loro udito i loro occhi e i loro cuori non giovarono loro, perché
.negavano i segni di Allah. Li avvolse ciò di cui si burlavano

Già annientammo le città attorno a voi, eppure avevamo mostrato loro i Nostri .۲۷
[segni affinché ritornassero [a Noi pentiti

Perché mai non li soccorsero coloro che si erano presi come intermediari e dèi, .۲۸
.all'infuori di Allah? Anzi, li abbandonarono, non erano altro che calunnie e menzogne

E [ricorda] quando ti conducemmo una schiera di démoni affinché ascoltas- sero il .۲۹
Corano; si presentarono dicendosi: «[Ascoltate in] silenzio». Quando poi [la lettura] fu
. conclusa, fecero ritorno al loro popolo per avvertirlo

Dissero: «O popolo nostro, in verità abbiamo sentito [la recitazione] di un Libro .۳۰
rivelato dopo [quello di] Mosè, a conferma di quello che lo precede: guida alla verità e
.alla retta via

O popolo nostro, rispondete all'Araldo di Allah e credete in Lui, affinché Egli vi .۳۱
.perdoni una [parte dei] vostri peccati e vi preservi dal doloroso castigo

Quanto a colui che non risponde all'Araldo di Allah, non potrà diminuire [la Sua .۳۲
potenza] sulla terra e non avrà patroni all'infuori di Lui. Costoro sono in manifesto
.errore

Non vedono che Allah ha creato i cieli e la terra, che non Si è stancato della loro .۳۳
creazione ed è capace di ridare la vita ai morti? Sì, in verità Egli è

..l'Onnipotente

E il Giorno in cui i miscredenti saranno condotti al Fuoco [verrà chiesto loro]: « Non è .۳۴ questa la verità? ». Diranno: « Sí, per il nostro Signore! ». Dirà [Allah]: « Gustate allora il .«castigo della vostra miscredenza

Sopporta con pazienza, come sopportarono i messaggeri risoluti . Non cercare di .۳۵ affrettare alcunché per loro. Il Giorno in cui vedranno quel che è stato promesso loro, sarà come se fossero rimasti solo un'ora del giorno . [Questo è solo un] annuncio: chi ?altri sarà annientato se non i perversi

ترجمه روسی

!Во имя Аллаха Милостивого, Милосердного

Ха мим .۱

.Ниспослание книги от Аллаха, Славного, Мудрого .۲

Мы не создали небеса и землю и то, что между ними, иначе как по истине и на .۳ определенный срок. А те, которые не веруют, уклоняются от того, в чем их .увещают

Скажи: "Видели ли вы то, к чему взываете помимо Аллаха? Покажите мне, что .۴ они создали из земли, или у них есть компания в небесах? Принесите мне книгу !более раннюю, чем эта, или какой-нибудь след знания, если вы правдивы

Кто более заблуждается, чем тот, кто призывает помимо Аллаха тех, что не .۵ .ответят им до дня воскресения; они небрегут их зовом

А когда собраны будут люди, они окажутся им врагами и будут отказываться .۶ .от поклонения им

А когда им читаются наши знамения ясно изложенными, говорят те, которые .۷ не уверовали в истину после того, как она пришла к ним: "Это – колдовство ."
."явное

Может быть, они скажут: "Измыслил он его!" Скажи: "Если я измыслил его, то л

вы не властны ни над чем от Аллаха для меня. Он лучше знает то, о чем вы разглагольствуете. Довольно Его свидетелем между мною и вами! Он –
."Прощающий, Милостивый

Скажи: "Я – не новинка среди посланников, и не знаю я, что будет сделано со мной и с вами. Я лишь следую за тем, что мне внушено; я – только явный
."увещеватель

Скажи: "Подумали ли вы, если он от Аллаха, а вы не уверовали в него но . ۱۰
свидетель из сынов Исра'ила засвидетельствовал о ему подобном, и он уверовал), а вы возгордились?" Поистине, Аллах не ведет прямо народ
!неправедный

Говорят те, которые не веруют, тем, которые уверовали: "Если бы он был . ۱۱
благом, нас бы не опередили к нему". И раз они не нашли пути с ним, они
!"скажут: "Это – давняя ложь

И до него ниспослана книга Мусы – имамом и милостью. А это – книга, . ۱۲
подтверждающая истинность на арабском языке, чтобы увещевать тех,
.которые неправедны, и как радостная весть для добродееющих

Поистине, те, которые говорят: "Господь наш – Аллах", – а потом стоят прямо, . ۱۳
.– нет страха над ними и не будут они опечалены

Эти – обладатели рая, они в нем вечно пребывают в воздаяние за то, что они . ۱۴
делали

Мы завещали человеку благодетельствовать своим родителям; мать носит . ۱۵
его с тягостью и производит с тягостью; (и вынашивание его и отлучение –
тридцать месяцев), а когда он достигнет крепости (и достигнет сорока лет), он
говорит: "Господи, внуши мне благодарить за Твою милость, которую Ты оказал
мне и моим родителям; внуши

делать добро, угодное Тебе, и устрой для меня благое в моем потомстве! Я
."обратился к Тебе, я – из числа предавшихся

Те, от которых Мы принимаем лучшее, что они сделали, и прощаем их . ۱۶
прегрешения, – среди обитателей рая, по обещанию истины, которое было им
.обещано

А есть и такой, который говорит своим родителям: "Тьфу на вас! Неужели вы . ۱۷
обещаете мне, что я буду изведен? – ведь уже прошли поколения до меня!" Они
же взывают за помощью к Аллаху: "Горе тебе! Уверуй, ведь обещание Аллаха –
"!истина!" Он говорит: "Ничто это, как сказки древних

Это – те, на которых оправдалось слово относительно народов, прошедших . ۱۸
до них из джиннов и людей; поистине, они остались в убытке

У каждого – степени в том, что он совершил, дабы Он полностью воздал за их . ۱۹
деяния, – и они не будут обижены

И в тот день, как будут приведены те, которые не веровали, к огню... Вы свои . ۲۰
блага провели в жизни близкой и насладились ими, а сегодня будете
.вознаграждены наказанием унижения за то, что вы распутничали

Вспомни про брата адитов. Вот, возвестил он своему народу в ал-Ахкаф, . ۲۱
когда прошли уже увещания и до него и после него: "Поклоняйтесь только
"!Аллаху, я боюсь для вас наказания дня великого

Они сказали: "Неужели ты пришел, чтобы ложью отвратить нас от наших . ۲۲
богов? Приведи же нам то, что ты обещаешь, если ты из числа говорящих
."правду

Он сказал: "Ведь знание – у Аллаха, а я передаю вам то, с чем послан; но я . ۲۳
вижу, что вы народ

И когда они увидели, что это – облако, направляющееся к их долинам, они . ۲۴
сказали: "Это облако, которое прольет нам дождь". – Нет, это – то, с чем вы
. торопили, вихрь – в нем мучительное наказание

Оно губит всякую вещь по повелению своего Господа. И наутро оказалось, . ۲۵
! что видны только жилища их. Так Мы воздаем народу грешному

Мы укрепили их в том, в чем не укрепили вас; Мы устроили им слух, зрение и . ۲۶
сердца. Но не спасли их ни слух, ни зрение, ни сердца ни от чего, так как они
. отрицали знамения Аллаха, и постигло их то, над чем они издевались

Мы погубили уже кругом вас селения и распределили знамения: может быть, . ۲۷
юни обратятся

Отчего же не помогли им те, которых они взяли вместо Аллаха богами как . ۲۸
средство приближения? – Они отошли от них. Такова их ложь и то, что они
! измышляли

Вот, Мы направили к тебе толпу из джиннов, чтобы они выслушали Коран. . ۲۹
Когда же они явились к этому, они сказали: "Внимайте!" Когда было завершено,
. они обратились к своему народу с увещанием

Они сказали: "О народ наш! Мы слышали книгу, ниспосланную после Мусы, . ۳۰
подтверждающую истинность того, что ниспослано до него; она ведет к истине и
. к прямому пути

О народ наш! Отвечайте призывающему Аллаха и уверуйте в Него: Он . ۳۱
. простит вам ваши грехи и защитит вас от наказания мучительного

А кто не ответит призывающему Аллаха, тот не избежится от Него на земле, и . ۳۲
! нет ему помимо Него защитников. Эти – в явном заблуждении

разве они не видели, что Аллах, который сотворил небеса и землю и не ослаб в их творении, в состоянии оживить мертвых? Да, поистине, Он – мощен над
!всякой вещью

И в тот день, когда будут представлены те, которые не веровали, пред. ۳۴
огнем... Разве это не по праву? Они скажут: "Да, клянемся нашим Господом!" Он
"скажет: "Вкусите же наказание за то, что вы не веровали

Терпи же, как терпели обладатели твердости из посланников, и не торопи в ۳۵
угоду им! В тот день, когда они увидят то, что обещано, как будто бы они
пробыли только час дня. Возвешение! Разве ж губят кого-нибудь, кроме народа
?нечестивого

ترجمہ ترکی استانبولی

.Rahman ve rahîm Allah adıyla

.Hâ mîm –۱

.Bu kitap, üstün ve her eyi bilen Allah tarafından indirilmi tir –۲

Gkleri ve yeryüzünü ancak gerçek olarak ve muayyen bir zaman için yarattk ve –۳
.kâfir olanlarsa korkutulduklar eylerden yüz çevirirler

De ki: Allah'tan ba ka taptklarnz, gsterin bana, ne yarattlar yeryüzünde, yoksa gü –۴
idarede bir ortaklıklar m var? Doğru sylüyorsanz bundan nceki bir kitab, yahut bir bilgi
.eserini getirin bana

Allah' brakp da kyâmet günü, kendisine cevap vermeyecek olan ve kendisine – ۵
?tapanlardan haberleri bile bulunmayan eylere tapandan daha sapk kimdir ki

Ve insanlarn topland zaman onlar, dü man kesilirler ve kendilerine tapanlarn – ۶
.kulluklarn da inkâr ederler

Onlara apaşk âyetlerimiz okundu mu gerçeî inkâr edenler, gerçek, onlara gelince bu –۷
.derler, a ikâr bir büyü

Yoksa bunu, kendisi uyduruyor mu derler? De ki: Ben uyduruyorsam Allah'n -  
az bndan hiçbir eyi gideremezsiniz benden; o, Kur' n hakkında neler dediini daha iyi
bilir; benimle sizin

.aranzda tank olarak o yeter ve odur suçlar rten, rahîm

lk gnderilen peygamber deîlim ben ve bana ne yaplacan da bilmem, size ne ف:De ki -9
yaplacan da; ancak bana vahyedilene uyarm ve ben, apaçk bir korkutucudan ba ka bir
.ey de deîlim

srailoullarndan bir ف;De ki: Ne dersiniz, Allah katndansa ve siz onu inkâr ettiyseniz -10
tank, onun gerçek olup Allah'tan geldiine tanklık etti de inand, halbuki gene de siz
ululandnz, kibirinize yediremediniz; üphe yok ki Allah, zulmeden topluluú doúu yola
.sevketmez

Kâfir olanlar, inananlara dediler ki: Eer bir hayr olsayd onlar, bizi geçemezlerdi ve -11
.Kur'an'la doúu yolu bulmadklar için de diyecekler ki bu, çok eski bir yalan

Ve bundan nce de Mûsâ'nın kitab, uyulan bir kitapt ve rahmetti ve bu da bir kitaptr -12
ki onu gerçeikle tirir, Arap diliyledir, zulmedenleri korkutmak içindir ve müjdedir iyilik
.edenlere

üphesiz, onlar ki Rabbimiz Allah'tr dediler de sonra doúu hareket ettiler, artk ق-13
.onlara ne bir korku vardr, ne de kederlenir onlar

.Onlardr cennet ehli, ebedî kalırlar orada, yaptklarına kar lk -14

Ve biz, insana, anasna-babasna iyilik etmesini emrettik; anas, onu zahmetle ta m -15
tr ve zahmetle doúrmu tur ve gebelik müddetiyle süttten kesilme müddeti, otuz ay
tutar; sonunda ergenlik çaına gelmi tir ve krk ya na ermi tir de demi tir ki: Rabbim, bana
da, anama-babama da verdiin nîmetine kar ükretmeyi nasîp ve müyesser et bana ve
soyumdan gelenleri de doúu ve düzgün ki iler yap da ho nut ol benden; üphe yok ki
.tvbe ettim sana ve üphe yok ki teslîm olanlardanm, emrine uyanlardanm ben

yle ki ilerdir onlar ki yaptkların en güzelini kabûل ض-16

ederiz ve ktülüklerinden geçeriz, cennet ehlinin içindedir bunlar; dosdođu bir vaittir ki
.vaadedilmi tir onlara

Ve bürü de, anasna-babasna, uf sizden, tekrar kabirden çkacađm m sylüyor, buna – 17
inanmaya m çarıyorsunuz beni? Ve benden nce nice nesiller gelip-geçti demi tir ve
onlar da Allah'a yalvarrlar da yazk sana derler, inan, üphe yok ki Allah'n vaadi
.gerçektir, derken o, bu der, eskilerin masallarndan ba ka bir ey deıl

Bunlar, yle ki ilerdir ki, onlardan nce cinden ve insanlardan gelip geçen ümmetler – 18
içinde, onlara da, azâba uırayacaklarına dâir sylenen sz hak olmu tur; üphe yok ki onlar,
.ziyana uıram lardr

Ve herkesin, yaptđi lere gre dereceleri var ve yaptkların kar lđ elbette tamâmyla – 19
.der ve onlara zulmedilmez

Ve o gün, kâfir olanlar, ate e arzedilirler, dünyâ ya ay nzda bütün temiz eylerinizi – 20
kaybettiniz denir ve orada, bunlarla geçinip gitmi tiniz, bugünse, yeryüzünde, haksz
.yere ululuk sattđızdan ve buyruktan çktđızdan dolay a alanma azâbıyla cezâlanırsnz

d'n karde ini, hani kavmini Ahkaaf'ta korkutmu tu ve ondan nce ve ondanı Ve an – 21
sonra gelip geçen korkutucular da, ancak Allah'a kulluk edin diye korkutmu lard; o da
yle demi ve üphe yok ki ben demi ti, o pek büyük günün azâbna uırayacađızdan
.korkuyorum

Onlar, sen demi lardi, bizi mâbutlarmızdan vaz geçirmeye mi geldin, dođu – 22
.syleyenlerdensen bize vaadettiđini getir ba mza artk

Demi ti ki: Azâbn ne vakit geleceđine dâir bilgi, ancak Allah katndadr ve ben neyle – 23
gnderilmi sem onu tebliđ ediyorum size ve fakat grüyorum ki siz, bilgisiz bir
.topluluksunuz

O bulutun, vâdilerine dođu gelmekte olduđunu grünce bu demi lardi, bize yağmur – 24
getiren bulut. Hayr, o, çarçabuk gelmesini istediđiniz ey, bir yel ki onda elemli

.bir azap var

Bir azap var ki Rabbinin emriyle her eyi mahvedip gider, derken hepsi de helâk – ۲۵
te bylece ف olup gitti, yle bir güne erdiler ki evlerinden ba ka hiçbir ey grölmez oldu
.cezâlandrrz mücrim topluluú

Ve andolsun ki biz onlara, size vermediimiz gücü–kuvveti vermi tik ve onlara kulak, –۲۶
gz ve gnül vermi tik; derken Allah'n delillerini, bile–bile inkâr ettikleri zaman onlara
gelen azâb, ne kulaklar menedebilmi ti ve ne gzleri ve ne gnülleri ve alay ettikleri, ba
.larna gelmi ti

Ve andolsun ki çevrenizdeki ehirleri de helâk ettik ve tuttuklar yoldan dnsünler diye –۲۷
.de delilleri tekrar–tekrar açıklamadayz, bildirmedeyiz

Peki, Allah' brakp da mâbud olarak kabûl ettikleri ve Tanrya yakla mak için – ۲۸
tapndklar putlar, ne diye yardm etmedi onlara? Hayr, hattâ kaybolup gittiler
.gzlerinden ve bu, onlarn yalanyd ve onlarn iftirâs

An o zaman ki hani cinlerin bir blüünü, Kur'ân dinlesinler diye senin bulunduún – ۲۹
tarafa yollam tk; oraya gelince birbirlerine, susun demi lardi; okunu u bitince de
.korkutmak için kavimlerine dnmü lardi de

Ey kavmimiz demi lardi, gerçekten de biz, Mûsâ'dan sonra indirilmi bir kitap duyduk –۳۰
.ki nceki kitaplar gerçeklemede, gerçeı ve doıru yolu gstermede

Ey kavmimiz, icâbet edin Allah'a çarına ve inann ona da suçlarnzn bir ksmn rtsün –۳۱
.ve sizi korusun elemli azaptan

Ve kim icâbet etmezse Allah'a çarına, artk o, yeryüzünde Allah' âciz brakamaz ve –۳۲
.ondan ba ka yardmclar da yoktur ona; bu çe it ki ilerdir apaçk sapklâ dü enler

Grmezler mi ki üphe yok, Allah, yle bir mâbuttur ki gkleri ve yeryüzünü yaratm tr ve –۳۳
onlar yaratrken yorulmayann, âciz kalmayann, elbette lüyü de diriltmeye gücü yeter;
evet, üphe yok

.ki her eye gücü yeter onun

Ve o gün, kâfir olanlar, ate e arz edilirler de bu gerçək deıl mi denir, evet derler, – ۳۴
.nkâr ettiinizden dolay artk tadr azâb ف:andolsun Rabbimize; der ki

Artk, peygamberlerden azim ve irâde sâhipleri nasl sabrettilerse sen de sabret ve – ۳۵
azâba uřamalar için acele etme. Onlara vaadedilen azâb grdükleri gün sanrlar ki
dünyâda bir günün bir ân kadar kalm lar; bu, bir teblîdir, buyruktan çkan topluluktan
?ba kas helâk m olur

ترجمه آذربایجانی

!Mərhmətli, rəhmli Allahın adı ilə

!Ha, Mim .۱

Kitabın (Qur'anın) nazil edilməsi yenilməz qüvvət sahibi, hikmət sahibi Allah . ۲
!tərəfindəndir

Biz göyləri, yeri və onların arasında olanları ancaq haqq olaraq və (qiyamət günü . ۳
sona çatacaq) müəyyən bir müddət üçün yaratdıq. Kafirlərin qorxudulduqları
.şeylərdən (qiyamətdən, imana də'vət edən öyüd-nəsihətdən) üz döndərdilər

Ya Peyğəmbər! Bu müşriklərə) de: "Mənə bir xəbər verin görüm, sizin Allahdan) . ۴
başqa ibadət etdikləriniz yer üzündə (yaxud yerdən və ona bənzər şeylərdən) nə
yaratmışlar?! Yoxsa onların göylərdə (Allahla) bir şerikliyi var?! Əgər doğru
deyirsinizsə, (dediyinizi sübut etmək üçün) mənə bundan (bu Qur'andan) əvvəl
(Allahdan sizə nazil olmuş) bir kitab, yaxud (əvvəlki peyğəmbərlərdən, ümmətlərdən
!sizə gəlib çatmış) elmdən qalan bir şey (əsər) gətirin

Allahı qoyub qiyamətədək özünə cavab verə bilməyən bütlərə ibadət edən . ۵
kimsədən daha çox (haqq yoldan) azmış kim ola bilər?! Halbuki bunlar (bu bütlər)
!onların (bütperəstlərin) ibadətindən xəbərsizdirlər

İnsanlar məhsərə toplanacaqları zaman bunlar (bu bütlər) onlara (müşriklərə) . ۶
.düşmən olacaq və onların ibadətini inkar edəcəklər

Ay  l  rimiz onlara a  ıq-aydın olaraq oxunduqda (v   ya: a  ıq-aydın ay  l  rimiz onlara .v
s  yl  nildikd  ) kafirl  r   zl  rin   g  l  n (Qur'an) bar  sində: "Bu, a  skar bir

.sehrdir!" – deyirlər

Yoxsa onlar: "(Muhəmməd) onu (özündən) uydurmuşdur!" – deyirlər. (Ya . ۸ Peyğəmbər!) De: "Əgər mən onu (özümdən) uydurmuşamsa, siz məni Allahdan (Allahın əzabından) qurtara bilməzsiniz. O sizin (Qur'an) barəsindəki dedi-qodularınızı daha yaxşı bilir. Mənimlə sizin aranızda Onun şahid olması kifayətdir. O, bağışlayandır, "ırəhm edəndir

De: "Mən peyğəmbərlərin birincisi deyiləm. (Rəbbimin) mənimlə və sizinlə nə . ۹ edəcəyini bilmirəm (başqa peyğəmbərlər kimi şəhid olacağımı, ölkəmdən qovulacağımı, yaxud küfrə davam etdiyiniz təqdirdə sizə nə cəza veriləcəyini, hansı fəlakətlərə uğrayacağınızı deyə bilmərəm, çünki qeybi ancaq Allah bilir). Mən yalnız mənə vəhy olunana tabe oluram. Mən ancaq (sizi Allahın əzabı ilə) açıq-aşkar "ıqorxudan bir peyğəmbərəm

De: "Bir deyin görək, əgər (bu Qur'an) Allah dərgahından olsa, siz onu inkar etsəniz, . ۱۰ İsrail oğullarından da bir şahid (Qur'anın həqiqiliyinə) onun özü kimisi (Tövrat) ilə şəhadət verib iman gətirsə və siz (yenə ona qarşı) təkəbbür göstərsəniz (zalım "ıolmazsınızmı)? Allah zalımları doğru yola müvəffəq etməz

Kafir olanlar iman gətirənlər barəsində deyirlər: "Əgər (Qur'an, islam dini) yaxşı bir . ۱۱ şey olsaydı, (mö'minlər) bu işdə bizdən qabağa düşə bilməzdilər (biz onlardan daha əvvəl) iman gətirərdik. Onlar (Qur'anla) doğru yola gəlmədikləri üçün: "Bu, köhnə .yalandır!" – deyəcəklər

Ondan (Qur'andan) əvvəl Musanın (İsrail oğullarına, mö'minlərə) rəhbər və . ۱۲ mərhəmət olan kitabı (Tövrat) var idi. Bu (Qur'an özündən əvvəlki ilahi kitabları) ərəb dilində təsdiq edən, zalımları (Allahın əzabı ilə) qorxutmaq və yaxşı əməl sahiblərinə !(Cənnətlə) müjdə vermək üçün olan bir Kitabdır

Şübhəsiz: "Rəbbimiz Allahdır!" – deyənlərin, sonra da (sözünün üstündə) möhkəm . ۱۳ duranların (qiyamət günü) heç bir qorxusu yoxdur və onlar qəm-qüssə də !görməyəcəklər

onlar (dünyada) etdikləri (yaxşı) əməllərin əvəzi olaraq orada əbədi qalacaqlar

Biz insana ata–anasına yaxşılıq etməyi (valideynlərilə gözəl davranmağı, onlara . ۱۵ yaxşı baxmağı) tövsiyə etdik. Çünki anası onu (doqquz ay bətnində) zəhmətlə gəzdirmiş, əziyyətlə doğmuşdur. Onunla (ana bətnində) daşınma və (süddən) kəsilmə müddəti otuz aydır. Nəhayət, (insan) kamillik həddinə yetişib qırx yaşa çatdıqda belə deyər: "Ey Rəbbim! Mənə həm mənim özümə, həm də ata–anama əta etdiyiniz ne'mətə şükür etmək və Sənə xoş gedəcək yaxşı əməl etmək üçün ilham ver, nəslimi əməlisaleh et. Mən (günahlardan) Sənə tövbə etdim və şübhəsiz ki, mən "(İmüsəlmanlardanam! (Tövümü canı–dildən Allaha təslim edənlərdənəm

Belələri (dünyadakı) yaxşı əməllərini qəbul edəcəyimiz, günahlarından keçəcəyimiz . ۱۶ və onlara verilmiş doğru və'də görə cənnət əhli içərisində olacaq kimsələrdir

zünü Allaha, axirət gününə iman gətirməyə və'də edən) ata–anasına: "Tfə sizə!?) . ۱۷ Məndən əvvəl neçə–neçə nəsillər gəlib–getdiyi (öləndən sonra dirilmədiyi) halda, siz mənə (qiyamət günü dirildilib qəbirdən) çıxarılacağımı və'd edirsiniz?! – deyən kimsəyə, (valideynləri) Allahdan mədəd diləyərək: "Vay halına! (Ay yazıq) inan, Allahın və'di haqdır!" – deyərlər. O isə: "Bu (dedikləriniz) qədimlərin əfsanələrindən (yalan .sözlərdən) başqa bir şey deyildir!" – deyə cavab verər

Belələri özlərindən əvvəl gəlib getmiş və insanlardan ibarət (kafir) ümmətlərlə . ۱۸ birlikdə haqlarında əzab sözünün (hökmünün) gerçəkləşdiyi kimsələrdir. Onlar, !doğrudan da, ziyana uğrayanlardır

Hamının (mö'minlərin və kafirlərin) etdiyi əməllərə görə (Cənnətdə və . ۱۹ Cəhənnəmdə) dərəcələri vardır ki, (qiyamət günü) Allah onlara (dünyadakı) əməllərinin .əvəzini (layiqincə) versin. Onlara əsla haqsızlıq edilməz

Kafir olanlar cəhənnəm oduna göstəriləcəkləri (cəhənnəm odunun üzündən pərdə . ۲۰ götürülüb kafirlərin gözüne görünəcəyi, yaxud cəhənnəm əzabını dadacaqları) gün (onlara məzəmmətlə belə deyiləcəkdir): "Siz dünyada həyatınızda

bütün ne'mətləri görüb daddınız və onlardan ləzzət aldınız (dünyada sizin üçün gözəl) olan hər şeyi xərclədiniz, axirətə bir şey qalmadı). Bu gün isə yer üzündə nahaq yerə təkəbbür göstərdiyinizə və (Allahın itaətindən çıxmış) fasiqlər olduğunuza görə
"!həqarətli əzabla cəzalandırılacaqsınız

Ya Rəsulum!) Ad qövmünün qardaşını (Hudu) da xatırla! Bir zaman o özündən əvvəl) . ۲۱
də, sonra da peyğəmbərlər gəlib–getmiş Əhqafda (yüksək qumsal təpələrdə) olan qövmünə belə demişdi: "Allahdan başqasına ibadət etməyin. Mən böyük günün
"! (qiyamət gününün) sizə üz verəcək əzabından qorxuram

Onlar: "Sən bizi tanrılarımızdan döndərməyəmi gəldin? Əgər doğru . ۲۲
.danışanlardansansa, bizə və'd etdiyini (əzabı) gətir görək!" – deyə cavab vermişdilər

Hud) demişdi: "(Əzabın nə vaxt gələcəyini) ancaq Allah bilir. Mən sizə yalnız) . ۲۳
mənimlə göndərilənləri (risaləti, Allahın əmrlərini) təbliğ edirəm. Ancaq mən sizin cahil
"! bir qövm olduğunuzu görürəm

Onu (özlərinə və'd olunmuş əzabı) vadilərinə tərəf üz tutub gələn bir bulud . ۲۴
(şəklində) gördükləri zaman: "Bu bizə yağış yağdıracaq buluddur!" – dedilər. (Hud isə onlara belə dedi:) "Xeyr, bu sizin tez gəlməsini istədiyiniz şeydir, bir küləkdir ki, onda
!şiddətli əzab vardır

O öz Rəbbinin əmri ilə hər şeyi məhv edər!" Onlar (ertəsi gün) səhər çağı elə bir . ۲۵
vəziyyətə düşdülər ki, evlərindən başqa heç bir şey görünmədi (hamısı məhv oldu). Biz
!günahkar qövmü belə cəzalandırırıq

Ey Məkkə əhli!) And olsun ki, Biz onlara verdiyimiz imkanı (var–dövləti, qüdrəti) sizə) . ۲۶
verməmişdik. Biz onlara qulaq, göz və qəlb vermişdik, lakin nə qulaqları, nə gözləri, nə
də qəlbləri onlara heç bir fayda vermədi. Çünki onlar Allahın ayələrini (bilə–bilə) inkar
.edirdilər. Onları istehza etdikləri (əzab) sardı

And olsun . ۲۷

ki, Biz sizin ətrafınızda olan məmləkətləri (Səhud, Lut tayfalarının yurdlarını) məhv etdik. Bəlkə, (haqqa, imana) qayıdalar deyə, ayələri onlara cürbəcür şəkildə bəyan .(etdik (təkrar-təkrar göstərdik

Bəs nə üçün Allahı qoyub (Ona) yaxınlaşmaq məqsədilə tanrı qəbul etdikləri (bütlər) .۲۸ onlara kömək etmədi? Əksinə, (o tanrılar) onlardan uzaqlaşıb qeyb oldular. Bu, (Allaha yaxınlaşmaq məqsədilə bütlərə sitayiş etmək) onların öz yalanları və öz .uydurmalarıdır

Ya Peyğəmbər!) Onu da xatırla ki, bir zaman bir dəstə (ona qədər) cini Qur'anı) .۲۹ dinləmək üçün sənin yanına göndərmişdik. Onlar onu dinləməyə (yaxud sənin yanında) hazır olduqda (bir-birinə): "Qulaq asın!" – dedilər və (Qur'an oxunub) qurtardıqdan sonra (həmcinslərini Allahın əzabı ilə) qorxudanlar sifətilə öz qövlərinin yanına qayıtdılar. (İşə bax ki, cinlər Qur'anı eşidib ona iman gətirdikləri halda, bu müşriklər .(hələ də ondan üz döndərirlər

Onlar dedilər: "Ey qövmümüz! Biz Musadan sonra nazil edilmiş, özündən əvvəlkiləri .۳۰ (Tövrati, İncili, Zəburu və səhifələri) təsdiq edən, (Allahın bəndələrini) haqqa və düz yola (islam dininə) yönəldən bir Kitab dinlədik

Ey qövmümüz! Allahın carçısını (Muhəmməd əleyhissəlamı) qəbul edin və ona iman .۳۱ gətirin. Allah (qiyamət günü) günahlarınızdan keçər və sizi şiddətli əzabdan xilas edər

Allahın carçısını qəbul etməyən (bilsin ki) yer üzündə qaçıb canını Ondən (Onun .۳۲ əzabından) qurtara bilməz və ona Allahdan başqa kömək edən dostlar da tapılmaz. "Belələri açıq-aşkar (haqq yoldan) azmışlar

Məgər onlar göyləri və yeri yaratmış və onları yaratmaqdan yorulmamış Allahın .۳۳ ölümləri də diriltməyə qadir olduğunu görüb anlamırlarmı? Bəli, O, hər şeyə qadirdir

Kafirilər cəhənnəm oduna göstəriləcəkləri (cəhənnəm əzabını dadacaqları) gün .۳۴ (onlardan soruşulacaqdır): "Məgər bu (daddığınız əzab) doğru deyilmi?!" Onlar: "Bəli, Rəbbimizə

and olsun (ki, doğrudur)!" – deyə cavab verəcəklər. (Allah) buyuracaqdır: "Elə isə
"!(dünyada) küfr etdiyinizə görə dadın əzabı

Ya Rəsulum!) Peyğəmbərlərdən əzm (və səbat, şəriət) sahibləri olanların səbr) .۳۵
etdiyi kimi, sən də (Allah yolunda çətinliklərə, əziyyətlərə) səbr et. (Müşriklərə) tez
(əzab) gəlməsini istəmə. Onlar və'd olunduqlarını (əzabı) görəcəkləri gün gündüzün
ancaq bir saati qədər (dünyada) qaldıqlarını sanacaqlar. (Bu Qur'an Allah dərgahından
sizə olan) bir xəbərdarlıqdır. Fasiq bir qövmdən başqası da heç məhv edilərmə?! (Əzab
(!gəldikdə ancaq Allahın itaətindən çıxmış fasiqlər məhv ediləcəklər

ترجمہ اردو

شروع خدا کا نام لے کر جو ہم ایمان نہایت رحم والا ہے

۱. ہم

۲. (یہ) کتاب خدائے غالب (اور) حکمت والے کی طرف سے نازل ہوئی ہے

۳. ہم نے آسمانوں اور زمین کو اور جو کچھ ان دونوں میں ہے مبنی برحکمت اور ایک وقت مقرر تک کہ لہذا پیدا کیا
ہے اور کافروں کو جس چیز کی نصیحت کی جاتی ہے اس سے منہ پھیر لیتے ہیں

۴. کہ وہ کہہ لے۔ تم نے ان چیزوں کو دیکھا ہے جن کو تم خدا کے سوا پکارتے ہو (ذرا) مجھے بھی تو دکھاؤ کہ انہوں
نے زمین میں کون سی چیز پیدا کی ہے یا آسمانوں میں ان کی شرکت ہے اگر سچے ہو تو اس سے پہلے ہی
کتاب میرے پاس لاؤ یا علم (انبیاء میں) سے کچھ (منقول) چلا آتا ہو (تو اسے پیش کرو)

۵. اور اس شخص سے ہم نے پوچھا کہ کون گمراہ ہو سکتا ہے جو ایسے کو پکارے جو قیامت تک اسے جواب نہ دے سکے اور ان
کو ان کے پکارنے کی خبر

۶. اور جب لوگ جمع کئے جائیں گے تو وہ ان کے دشمن ہوں گے اور ان کی پرستش سے انکار کریں گے

۷. اور جب ان کے سامنے ہماری کلمی آیتیں پڑھی جاتی ہیں تو کافر حق کے بارے میں جب ان کے پاس آچکا کہتے ہیں کہ یہ تو صریح جادو ہے

۸. کیا یہ کہتے ہیں کہ اس نے اس کو از خود بنا لیا ہے دو کہ اگر میں نے اس کو اپنی طرف سے بنایا ہو تو تم خدا کے سامنے میرے (بچاؤ کے) لئے کچھ اختیار نہیں رکھتے ہو اس گفتگو کو خوب جانتا ہے جو تم اس کے بارے میں کرتے ہو وہی میرے اور تمہارے درمیان گواہ کافی ہے اور وہ بخشنے والا مہربان ہے

۹. دو کہ میں کوئی نیا پیغمبر نہیں آیا اور میں نہیں جانتا کہ میرے ساتھ کیا سلوک کیا جائے گا اور تمہارے ساتھ کیا (کیا جائے گا) میں تو اسی کی پیروی کرتا ہوں جو مجھے پر وحی آتی ہے اور میرا کام تو علانیہ ہدایت کرنا ہے

۱۰. کہ وہ کہہ بلا دیکھو تو اگر یہ (قرآن) خدا کی طرف سے ہو اور تم نے اس سے انکار کیا اور بنی اسرائیل میں سے ایک گواہ اسی طرح کی ایک (کتاب) کی گواہی دے چکا اور ایمان لے آیا اور تم نے سرکشی کی (تو تمہارے ظالم ہونے میں کیا شک ہے) بیشک خدا ظالم لوگوں کو ہدایت نہیں دیتا

۱۱. سورہ الأحقاف رکوع (۴/۲) اور کافر مومنوں سے کہتے ہیں کہ اگر یہ (دین) کچھ بہتر

ہوتا تو یہ لوگ اس کی طرف ہم سے پہلے نہ دو پہلے اور جب وہ اس سے مددایت یاب نہ ہوئے تو اب کیسے گناہوں کی پرانا جلو جلا دیا

۱۲. اور اس سے پہلے موسیٰ کی کتاب تھی (لوگوں کے لئے) رحمت اور رحمت اور یہ کتاب عربی زبان میں ہے اسی کی تصدیق کرنے والی تاکہ ظالموں کو لڑائے اور نیکوکاروں کو خوشخبری سنائے

۱۳. جن لوگوں نے کھانا کھا کر ہمارا پروردگار خدا سے پلڑا لیا (اس پر) قائم رہے تو ان کو نہ کچھ خوف ہوگا اور نہ وہ غمناک ہوں گے

۱۴. یہی اہل جنت ہیں کہ ہمیشہ اس میں رہیں گے (یہ) اس کا بدلہ (ہے) جو وہ کیا کرتے تھے

۱۵. اور ہم نے انسان کو اپنے والدین کے ساتھ بلائی کرنے کا حکم دیا اس کی ماں نے اس کو تکلیف سے پیدائش میں رکھا اور تکلیف ہی سے جنا اور اس کا پیدائش میں رہنا اور دودھ چلوانا لڑائی برس میں ہوتا ہے تاکہ جب خوب جوان ہوتا ہے اور چالیس برس کو پہنچ جاتا ہے تو کھاتا ہے اور میرا پروردگار مجھے توفیق دے گا تو نہ جو احسان مجھ پر اور میرا ماں باپ پر کئے ہیں ان کا شکر گزار ہو اور یہ کہ نیک عمل کرو جن کو تو پسند کرے اور میرا لئے میری اولاد میں صلاح (وتقویٰ) دے میں تیری طرف رجوع کرتا ہو اور میں فرمانبرداروں میں ہوں

۱۶. یہی لوگ ہیں جن کے اعمال نیک ہم قبول کریں گے اور ان کے گناہوں سے درگزر

فرمائیے گے اور (یہی) اہل جنت میں (لوگ گے) (یہ) سچا وعدہ (ہے) جو ان سے کیا جاتا ہے

۱۷. اور جس شخص نے اپنے ماہی باپ سے کہا کہ اُف اُف! تم مجھے یہ بتاتے ہو کہ میں (زمین سے) نکالا جاؤں گا حالانکہ بہت سے لوگ مجھ سے پہلے گزر چکے ہیں اور وہ دونوں خدا کی جناب میں فریاد کرتے (ہوئے کہتے) تھے کہ کم بخت ایمان لاؤ خدا کا وعدہ تو سچا ہے تو کہنے لگا یہ تو پہلے لوگوں کی کہانیاں ہیں

۱۸. یہی وہ لوگ ہیں جن کے بارے میں جنوں اور انسانوں کی (دوسری) اُمتوں میں سے جو ان سے پہلے گزر چکے عذاب کا وعدہ متحقق ہو گیا بیشک وہ نقصان والے والے تھے

۱۹. اور لوگوں نے جیسے کام کئے وہ گے ان کے مطابق سب کے درجہ ہوں گے غرض یہ ہے کہ ان کو ان کے اعمال کا پورا بدلہ دیا اور ان کا نقصان نہ کیا جائے

۲۰. اور جس دن کافر دوزخ کے سامنے کئے جائیں گے (تو کہا جائے گا کہ) تم اپنی دنیا کی زندگی میں لذتیں حاصل کرچکے اور ان سے متمتع ہوچکے سو آج تم کو ذلت کا عذاب ہے، (یہ) اس کی سزا (ہے) کہ تم زمین میں ناحق غرور کیا کرتے تھے اور اس کی بدکرداری کرتے تھے

۲۱. سورہ الأحقاف رکوع (۴/۳) اور (قوم) عاد کے بلقائے (لود) کو یاد کرو کہ جب انہوں نے اپنی قوم کو سرزمین احقاف میں ہدایت کی اور ان سے پہلے اور پیچھے ہلی ہدایت کرنے والے گزرچکے تھے کہ

خدا کے سوا کسی کی عبادت نہ کرو مجھے تمہارے بارے میں دن کے عذاب کا ہر لگتا ہے

۲۲. کہ نہ لگے کیا تم ہمارے پاس اس لئے آئے ہو کہ ہم کو ہمارے معبودوں سے پھیر دو اگر سچے ہو تو جس چیز سے ہمیں راتوں کو اسے ہم پر لے آؤ

۲۳. (انہوں نے) کہا کہ (اس کا) علم تو خدا ہی کو ہے اور میں تو جو (احکام) دے کر بھیجا گیا ہوں وہ تمہیں پہنچا رہا ہے لیکن میں دیکھتا ہوں کہ تم لوگ نادانی میں پھنس رہے ہو

۲۴. پھر جب انہوں نے اس (عذاب کو) دیکھا کہ بادل (کی صورت میں) ان کے میدانوں کی طرف آ رہا ہے تو کہنے لگے یہ تو بادل ہے جو ہم پر برس کر رہا ہے (نہیں بلکہ) یہ (ہے) وہ چیز ہے جس کے لئے تم جلدی کرتے تھے یعنی آندہ کی جس میں درد دینے والا عذاب بہا ہوا ہے

۲۵. ہر چیز کو اپنے پروردگار کے حکم سے تباہ کئے دیتی ہے تو وہ ایسے ہو گئے کہ ان کے گروہ کے سوا کچھ نظر ہی نہیں آتا تھے گنہگار لوگوں کو ہم اسی طرح سزا دیا کرتے ہیں

۲۶. اور ہم نے ان کو ایسے مقدر دیئے تھے جو تم لوگوں کو نہیں دیتے اور انہیں کان اور آنکھیں اور دل دیئے تھے تو جب کہ وہ خدا کی آیتوں سے انکار کرتے تھے تو ان کے کان ہی ان کے کچھ کام آسکے اور نہ آنکھیں اور نہ دل اور جس چیز سے استغناء کیا کرتے تھے اس نے

ان کو آگے لے کر

۲۷. سورہ الأحقاف رکوع (۴/۴) اور تمہارے ارد گرد کی بستیوں کو ہم نے لاکھ کر دیا اور بار بار (اپنی) نشانیاں ظاہر کر دیں تاکہ وہ رجوع کریں

۲۸. تو جن کو ان لوگوں نے تقرب (خدا) کے سوا معبود بنایا تھا انہوں نے ان کی کیوں مدد نہ کی بلکہ وہ ان (کے سامنے) سے گم ہو گئے اور یہ ان کا جہنم تھا اور یہی وہ افتراء کیا کرتے تھے

۲۹. اور جب ہم نے جنوں میں سے کئی شخص تمہاری طرف متوجہ کئے کہ قرآن سنیں تو جب وہ اس کے پاس آئے تو (آپس میں) کہنے لگے کہ خاموش رہو جب (پہنچنا) تمام ہوا تو اپنی برادری کے لوگوں میں واپس گئے کہ (ان کو نصیحت کریں

۳۰. کہنے لگے کہ اے قوم! ہم نے ایک کتاب سنی ہے جو موسیٰ کے بعد نازل ہوئی ہے جو (کتابیں) اس سے پہلے نازل ہوئی) ہیں ان کی تصدیق کرتی ہے (اور) سچا (دین) اور سیدھا رستہ بتاتی ہے

۳۱. اے قوم! خدا کی طرف بلائیں والہ کی بات قبول کرو اور اس پر ایمان لاؤ خدا تمہارے گناہ بخش دے گا اور تمہیں دے دے دینے والے عذاب سے پناہ میں رکھے گا

۳۲. اور جو شخص خدا کی طرف بلائے والہ کی بات قبول نہ کرے گا تو وہ زمین میں (خدا کو) عاجز نہیں کر سکا گا اور نہ اس کے سوا اس کے حمایتی ہو گئے یہ لوگ صریح گمراہی میں ہیں

۳۳. کیا انہوں نے نہیں سمجھا کہ جس خدا نے آسمانوں اور زمین کو پیدا کیا اور

ان کے پیدا کرنے سے تکا نہیں ہے وہ اس (بات) پر بلی قادر ہے کہ مردوں کو زندہ کر دے اور چیز پر قادر ہے

۳۴. اور جس روز آگ کے سامنے کئے جائیں گے (اور کہا جائے گا) کیا یہ حق نہیں ہے؟ تو کہیں گے کیوں نہیں ہے ہمارے پروردگار کی قسم (حق ہے) حکم ہو گا کہ تم جو (دنیا میں) انکار کیا کرتے تھے (اب) عذاب کے مزے چکے ہو

۳۵. پس (یا محمد) جس طرح اور عالی ہمت پیغمبر صبر کرتے رہے ہیں اسی طرح تم بلی صبر کرو اور ان کے لئے (عذاب) جلدی نہ مانگو جس دن یہ اس چیز کو دیکھیں گے جس کا ان سے وعدہ کیا جاتا ہے تو (خیال کریں گے کہ) گویا (دنیا میں) رہے ہیں نہ تھے مگر گویا بھر دن (یہ قرآن) پیغام ہے سو (اب) ولی اللہ کے ہو گے جو نافرمان ہے:

ترجمہ پشتو

(۱) \$

(۲) \$

(۳) \$

(۴) \$

(۵) \$

(۶) \$

(۷) \$

(۸) \$

(۹) \$

(۱۰) \$

(۱۱) \$

(۱۲) \$

(۱۳) \$

(14) \$

(15) \$

(16) \$

(17) \$

(18) \$

(19) \$

(20) \$

(21) \$

(22) \$

(23) \$

(24) \$

(25) \$

(26) \$

(27) \$

(28) \$

(29) \$

(30) \$

(31) \$

(32) \$

(33) \$

(۳۴) \$

(۳۵) \$

ترجمه کردی

(۱) \$

(۲) \$

(۳) \$

(۴) \$

(۵) \$

(۶) \$

(۷) \$

(۸) \$

(۹) \$

(۱۰) \$

(۱۱) \$

(۱۲) \$

(۱۳) \$

(۱۴) \$

(۱۵) \$

(۱۶) \$

(۱۷) \$

(۱۸) \$

(۱۹) \$

(۲۰) \$

(۲۱) \$

(۲۲) \$

(۲۳) \$

(۲۴) \$

(۲۵) \$

(۲۶) \$

(۲۷) \$

(۲۸) \$

(۲۹) \$

(۳۰) \$

(۳۱) \$

(۳۲) \$

(۳۳) \$

(۳۴) \$

(۳۵) \$

ترجمه اندونزی

.Dengan menyebut nama Allah Yang Maha Pemurah lagi Maha Penyayang

(Diturunkan Kitab ini dari Allah Yang Maha Perkasa lagi Maha Bijaksana (۲

Kami tiada menciptakan langit dan bumi dan apa yang ada antara keduanya melainkan dengan (tujuan) yang benar dan dalam waktu yang ditentukan. Dan orang-orang yang kafir berpaling dari apa yang diperingatkan kepada mereka (۳

Katakanlah:" Terangkanlah kepadaku tentang apa yang kamu sembah selain Allah; perlihatkan kepada-Ku apakah yang telah mereka ciptakan dari bumi ini atau adakah mereka berserikat (dengan Allah) dalam (penciptaan) langit Bawalah kepada-Ku Kitab yang sebelum (Al Quran) ini atau peninggalan dari pengetahuan (orang-orang (dahulu) , jika kamu adalah orang-orang yang benar" (۴

Dan siapakah yang lebih sesat daripada orang yang menyembah sembahan-sembahan selain Allah yang tiada dapat memperkenankan (doanya) sampai hari (kiamat dan mereka lalai dari (memperhatikan) doa mereka (۵

Dan apabila manusia dikumpulkan (pada hari kiamat) niscaya sembahan-sembahan (itu menjadi musuh mereka dan mengingkari pemujaan-pemujaan mereka (۶

Dan apabila dibacakan kepada mereka ayat-ayat Kami yang menjelaskan, berkatalah orang-orang yang mengingkari kebenaran ketika kebenaran itu datang kepada mereka:" Ini adalah sihir

(yang nyata".(v

Bahkan mereka mengatakan:" Dia (Muhammad) telah mengada- adakannya (Al Quran) ", Katakanlah:" Jika aku mengada- adakannya, maka kamu tiada mempunyai kuasa sedikit pun mempertahankan aku dari (azab) Allah itu. Dia lebih mengetahui apa- apa yang kamu percakapkan tentang Al Quran itu. Cukuplah Dia menjadi saksi antaraku dan antaramu dan Dia- lah Yang Maha Pengampun lagi Maha Penyayang".

((^

Katakanlah:" Aku bukanlah rasul yang pertama di antara rasul- rasul dan aku tidak mengetahui apa yang akan diperbuat kepadaku dan tidak (pula) terhadapmu. Aku tidak lain hanyalah mengikuti apa yang diwahyukan kepadaku dan aku tidak lain (hanyalah seorang pemberi peringatan yang menjelaskan".(9

Katakanlah:" Terangkanlah kepadaku, bagaimanakah pendapatmu jika Al Quran itu datang dari sisi Allah, padahal kamu mengingkarinya dan seorang saksi dari Bani Israel mengakui (kebenaran) yang serupa dengan (yang disebut dalam) Al Quran lalu dia beriman, sedang kamu menyombongkan diri. Sesungguhnya Allah tiada memberi (petunjuk kepada orang- orang yang lalim".(10

Dan orang- orang kafir berkata kepada orang- orang yang beriman:" Kalau sekiranya dia (Al Quran) adalah suatu yang baik, tentulah mereka tiada mendahului kami (beriman) kepadanya. Dan karena mereka tidak mendapat petunjuk dengannya (maka mereka akan berkata:" Ini adalah dusta yang lama".(11

Dan sebelum Al Quran itu telah ada kitab Musa sebagai petunjuk dan rahmat. Dan ini (Al Quran) adalah kitab yang membenarkannya dalam bahasa Arab untuk memberi peringatan kepada orang- orang yang lalim dan memberi kabar gembira kepada (orang- orang yang berbuat baik. (12

Sesungguhnya orang- orang yang mengatakan:" Tuhan kami ialah Allah", kemudian mereka tetap istiqamah maka tidak ada kekhawatiran terhadap mereka dan

(mereka tiada (pula) berduka cita).(۱۳

Mereka itulah penghuni- penghuni surga, mereka kekal di dalamnya; sebagai balasan
(atas apa yang telah mereka kerjakan).(۱۴

Kami perintahkan kepada manusia supaya berbuat baik kepada dua orang ibu
bapaknya, ibunya mengandungnya dengan susah payah, dan melahirkannya dengan
susah payah (pula) . Mengandungnya sampai menyapihnya adalah tiga puluh bulan,
sehingga apabila dia telah dewasa dan umurnya sampai empat puluh tahun ia
berdoa:" Ya Tuhanku, tunjukilah aku untuk mensyukuri nikmat Engkau yang telah
Engkau berikan kepadaku dan kepada ibu bapakku dan supaya aku dapat berbuat
amal yang saleh yang Engkau ridai; berilah kebaikan kepadaku dengan (memberi
kebaikan) kepada anak cucuku. Sesungguhnya aku bertobat kepada Engkau dan
(sesungguhnya aku termasuk orang- orang yang berserah diri").(۱۵

Mereka itulah orang- orang yang Kami terima dari mereka amal yang baik yang telah
mereka kerjakan dan Kami ampuni kesalahan- kesalahan mereka, bersama
penghuni- penghuni surga, sebagai janji yang benar yang telah dijanjikan kepada
(mereka).(۱۶

Dan orang yang berkata kepada dua orang ibu bapaknya:" Cis bagi kamu keduanya,
apakah kamu keduanya memperingatkan kepadaku bahwa aku akan dibangkitkan,
padahal sungguh telah berlalu beberapa umat sebelumku lalu kedua ibu bapaknya itu
memohon pertolongan kepada Allah seraya mengatakan," Celaka kamu, berimanlah!
Sesungguhnya janji Allah adalah benar". Lalu dia berkata:" Ini tidak lain hanyalah
(dongengan orang- orang yang dahulu belaka").(۱۷

Mereka itulah orang- orang yang telah pasti ketetapan (azab) atas mereka bersama
umat- umat yang telah berlalu sebelum mereka dari jin dan manusia. Sesungguhnya
(mereka adalah orang- orang yang merugi).(۱۸

Dan bagi masing- masing mereka derajat menurut apa yang telah mereka kerjakan

dan agar Allah mencukupkan bagi mereka (balasan) pekerjaan- pekerjaan mereka
(sedang mereka tiada dirugikan).(19

Dan (ingatlah) hari (ketika) orang- orang kafir dihadapkan ke neraka (kepada mereka dikatakan) : " Kamu telah menghabiskan rezekimu yang baik dalam kehidupan duniawimu (saja) dan kamu telah bersenang- senang dengannya; maka pada hari ini kamu dibalasi dengan azab yang menghinakan karena kamu telah menyombongkan
(diri di muka bumi tanpa hak dan karena kamu telah fasik" .(20

Dan ingatlah (Hud) saudara kaum Ad yaitu ketika dia memberi peringatan kepada kaumnya di Al Ahqaaf dan sesungguhnya telah terdahulu beberapa orang pemberi peringatan sebelumnya dan sesudahnya (dengan mengatakan) : " Janganlah kamu menyembah selain Allah, sesungguhnya aku khawatir kamu akan ditimpa azab hari
(yang besar" .(21

Mereka menjawab:" Apakah kamu datang kepada kami untuk memalingkan kami dari (menyembah) tuhan- tuhan kami Maka datangkanlah kepada kami azab yang telah
(kamu ancamkan kepada kami jika kamu termasuk orang- orang yang benar" .(22

Ia berkata:" Sesungguhnya pengetahuan (tentang itu) hanya pada sisi Allah dan aku (hanya) menyampaikan kepadamu apa yang aku diutus dengan membawanya tetapi
(aku lihat kamu adalah kaum yang bodoh" .(23

yang menghancurkan segala sesuatu dengan perintah Tuhannya, maka jadilah mereka tidak ada Maka tatkala mereka melihat azab itu berupa awan yang menuju ke lembah- lembah mereka, berkatalah mereka:" Inilah awan yang akan menurunkan hujan kepada kami". (Bukan) ! bahkan itulah azab yang kamu minta
(supaya datang dengan segera (yaitu) angin yang mengandung azab yang pedih,(24

yang kelihatan lagi kecuali (bekas- bekas) tempat tinggal mereka. Demikianlah Kami
(memberi balasan kepada kaum yang berdosa.(25

Dan sesungguhnya Kami telah meneguhkan kedudukan mereka

dalam hal- hal yang Kami belum pernah meneguhkan kedudukanmu dalam hal itu dan Kami telah memberikan kepada mereka pendengaran, penglihatan dan hati; tetapi pendengaran, penglihatan dan hati mereka itu tidak berguna sedikit jua pun bagi mereka, karena mereka selalu mengingkari ayat- ayat Allah dan mereka telah
(diliputi oleh siksa yang dahulu selalu mereka memperolok- olokkannya).(۵۲) (۲۶)

Dan sesungguhnya Kami telah membinasakan negeri- negeri di sekitarmu dan Kami telah mendatangkan tanda- tanda kebesaran Kami berulang- ulang supaya mereka
(kembali (bertobat).(۲۷)

Maka mengapa yang mereka sembah selain Allah sebagai Tuhan untuk mendekatkan diri (kepada Allah) tidak dapat menolong mereka. Bahkan tuhan- tuhan itu telah lenyap dari mereka Itulah akibat kebohongan mereka dan apa yang dahulu mereka
(ada- adakan).(۲۸)

Dan (ingatlah) ketika Kami hadapkan serombongan jin kepadamu yang mendengarkan Al Quran, maka tatkala mereka menghadiri pembacaan (iya) lalu mereka berkata:" Diamlah kamu (untuk mendengarkannya) ". Ketika pembacaan
(telah selesai mereka kembali kepada kaumnya (untuk) memberi peringatan..(۲۹)

Mereka berkata:" Hai kaum kami, sesungguhnya kami telah mendengarkan kitab (Al Quran) yang telah diturunkan sesudah Musa yang membenarkan kitab- kitab yang
(sebelumnya lagi memimpin kepada kebenaran dan kepada jalan yang lurus).(۳۰)

Hai kaum kami, terimalah (seruan) orang yang menyeru kepada Allah dan berimanlah kepada- Nya, niscaya Allah akan mengampuni dosa- dosa kamu dan melepaskan
(kamu dari azab yang pedih).(۳۱)

Dan orang yang tidak menerima (seruan) orang yang menyeru kepada Allah maka dia tidak akan melepaskan diri dari azab Allah di muka bumi dan tidak ada baginya
(pelindung selain Allah. Mereka itu dalam kesesatan yang nyata" .(۳۲)

Dan apakah mereka tidak memperhatikan bahwa

sesungguhnya Allah yang menciptakan langit dan bumi dan Dia tidak merasa payah karena menciptakannya, kuasa menghidupkan orang-orang mati Ya (bahkan) (sesungguhnya Dia Maha Kuasa atas segala sesuatu). (۳۳)

Dan (Ingatlah) hari (ketika) orang-orang kafir dihadapkan kepada neraka, (dikatakan kepada mereka) : " Bukankah (azab) ini benar" Mereka menjawab:" Ya benar, demi Tuhan kami". Allah berfirman:" Maka rasakanlah azab ini disebabkan kamu selalu (ingkar)". (۳۴)

Maka bersabarlah kamu seperti orang-orang yang mempunyai keteguhan hati dari rasul-rasul telah bersabar dan janganlah kamu meminta disegerakan (azab) bagi mereka. Pada hari mereka melihat azab yang diancamkan kepada mereka (merasa) seolah-olah tidak tinggal (di dunia) melainkan sesaat pada siang hari. (Inilah) suatu (pelajaran yang cukup, maka tidak dibinasakan melainkan kaum yang fasik). (۳۵)

ترجمہ مالیزیائی

Dengan nama Allah, Yang Maha Pemurah, lagi Maha Mengasihani

(Haa, Miim. (۱)

(Diturunkan Al-Quran ini, dari Allah Yang Maha Kuasa, lagi Maha Bijaksana. (۲)

Ingatlah), tidaklah Kami menciptakan langit dan bumi serta segala yang ada di antara keduanya melainkan dengan ada gunanya yang benar dan dengan ada masa penghujungnya yang tertentu (yang padanya dijalankan pembalasan); dan orang-orang yang kafir berpaling dari menerima peringatan yang diberikan kepada mereka (mengenainya). (۳)

Katakanlah (wahai Muhammad kepada orang-orang musyrik yang menentangmu): "Sudahkah kamu mengetahui kekuasaan dan kelayakan makhluk - makhluk yang kamu seru dan sembah yang lain dari Allah? Tunjukkanlah kepadaku apakah yang mereka ciptakan dari bahagian bumi ini? Atau adakah mereka mempunyai sebarang perkongsian (dengan Allah) dalam mencipta dan menguruskan langit? Bawalah kamu kepadaku sebuah Kitab (dari Allah) yang lain dari Al-Quran ini, atau sebarang

keterangan yang berdasarkan ilmu

peninggalan orang-orang yang telah lalu) kalau betul kamu orang-orang yang benar)
(tentang dakwaan kamu itu)!" ﴿٤

Dan tidak ada yang lebih sesat daripada orang yang menyembah sesuatu yang lain dari Allah, yang tidak dapat menyahut atau memberikan sebarang pertolongan kepadanya (dari dunia) hinggalah ke hari kiamat, sedang makhluk-makhluk yang mereka sembah itu tidak dapat menyedari atau memberi layanan baik kepada
(permohonan mereka. ﴿٥

Dan apabila manusia dihimpunkan (untuk dihitung amalnya pada hari akhirat), menjadilah segala yang disembah itu musuh kepada orang-orang yang menyembahnya, dan segala yang disembah itu juga tidak mengakui serta
(mendustakan penyembahan mereka kepadanya. ﴿٦

Dan apabila dibacakan kepada mereka (yang kafir) ayat-ayat Quran kami yang jelas nyata, berkatalah mereka terhadap kebenaran (Al-Quran) bila sahaja disampaikan
(kepada mereka: "Ini ialah sihir yang nyata!". ﴿٧

Bukan setakat itu sahaja mereka katakan) bahkan mereka menuduh dengan) berkata: "Muhammad telah merekakan Al-Quran itu." Katakanlah (Wahai Muhammad): "Kalau aku merekakan Al-Quran itu (maka tentulah aku tidak terlepas dari azab kesalahan itu) kerana kamu (dan juga yang lain dari kamu) tidak berkuasa memberikan daku sebarang perlindungan dari (azab) Allah. Allah lebih mengetahui akan (tuduhan-tuduhan yang tidak berasas) yang kamu perkatakan itu; cukuplah Allah menjadi saksi antarku dengan kamu, dan Dia lah jua Yang Maha Pengampun,
(lagi Maha Mengasihani." ﴿٨

Katakanlah lagi: "Bukanlah aku seorang Rasul pembawa ugama yang berlainan dari ugama yang dibawa oleh Rasul-rasul (yang telah lalu), dan aku tidak mengetahui apa yang akan dilakukan kepadaku dan kepada kamu. Aku tidak melakukan sesuatu melainkan menurut apa yang diwahyukan kepadaku, dan aku tidak lain hanyalah
seorang Rasul pemberi

(amaran yang jelas nyata" (٩

Katakanlah lagi: "Bagaimana fikiran kamu jika Al-Quran ini (yang datangnye) dari Allah dan kamu mengingkarinya, pada hal ada seorang saksi dari Bani Israil memberi keterangan mengakui (sahnya Kitab) yang sama seperti Al-Quran ini, lalu ia percayakan (Al-Quran ini dari Allah), sedang kamu dengan sombong angkuh mengingkarinya? (Tidakkah dengan yang demikian kamu bersifat zalim)? Sesungguhnya Allah tidak memberi hidayah petunjuk kepada orang-orang yang zalim ((yang degil dalam kekufurannya)". (١٠

Dan (kerana sombong angkuhnya orang-orang kafir itu) mereka berkata tentang kepercayaan orang-orang yang beriman: "Kalaulah (apa yang dibawa oleh Muhammad) itu perkara yang baik tentulah mereka tidak mendahului kami mempercayainya (kerana kamilah yang sepatutnya menerima segala kebaikan)!" Dan setelah mereka tidak dapat menerima petunjuk Al-Quran itu, (mereka memusuhinya) lalu mereka mencacinya dengan berkata: "Al-Quran ini ialah rekaan (dusta yang sudah lama". (١١

Bagaimana mereka tergamak mengatakan Al-Quran ini rekaan dusta yang telah lama?) Pada hal telah ada sebelumnya Kitab Nabi Musa yang menjadi ikutan dan rahmat (kepada umatnye); dan Al-Quran pula sebuah Kitab - yang mengesahkan kebenaran (kitab-kitab yang telah lalu), - diturunkan dalam bahasa Arab untuk memberi amaran kepada orang-orang yang zalim, dan berita gembira bagi orang-orang (orang yang berbuat kebaikan. (١٢

Sesungguhnya orang-orang yang menegaskan keyakinannya dengan berkata: "Tuhan kami ialah Allah", kemudian mereka tetap teguh di atas jalan yang betul (dengan pengakuan iman dan tauhidnye itu), maka tidak ada kebimbangan (dari sesuatu yang tidak baik) terhadap mereka, dan mereka pula tidak akan berdukacita. ((١٣

Merekalah ahli Syurga, tetap kekalah mereka di dalamnya, sebagai balasan bagi amal-amal soleh yang mereka telah

(kerjakan. (14

Dan Kami wajibkan manusia berbuat baik kepada kedua ibu bapanya; ibunya telah mengandungnya dengan menanggung susah payah dan telah melahirkannya dengan menanggung susah payah. Sedang tempoh mengandungnya beserta dengan tempoh menceraikan susunya ialah dalam masa tiga puluh bulan. Setelah ia besar sampai ke peringkat dewasa yang sempurna kekuatannya dan sampai ke peringkat umur empat puluh tahun, berdoalah ia dengan berkata: "Wahai Tuhanku, ilhamkanlah daku supaya tetap bersyukur akan nikmatmu yang engkau kurniakan kepadaku dan kepada ibu bapaku, dan supaya aku tetap mengerjakan amal soleh yang Engkau redai; dan jadikanlah sifat-sifat kebaikan meresap masuk ke dalam jiwa zuriat keturunanku. Sesungguhnya aku bertaubat kepadamu, dan sesungguhnya aku dari (orang-orang Islam (yang tunduk patuh kepadamu)". (15

Mereka (yang bersifat dengan sifat-sifat yang terpuji seperti itu) ialah orang-orang yang Kami terima dari mereka amalnya yang baik yang mereka telah kerjakan, dan Kami ampunkan kesalahan-kesalahannya; (mereka akan dimasukkan) dalam kumpulan ahli Syurga, sebagai memenuhi janji yang benar, yang telah dijanjikan (kepada mereka. (16

Dan (sebaliknya amatlah derhakanya) orang yang berkata kepada kedua ibu bapanya (ketika mereka mengajaknya beriman): "Ah! Bosan perasaanku terhadap kamu berdua! Patutkah kamu menjanjikan kepadaku bahawa aku akan dibangkitkan keluar dari kubur, padahal berbagai umat sebelumku telah berlalu (masih lagi belum kembali)? " Sambil mendengar kata-katanya itu - ibu bapanya merayu memohon pertolongan Allah (menyelamatkan anak mereka) serta berkata (kepada anaknya yang ingkar itu): "Selamatkanlah dirimu! Berimanlah (tentang hidup semula menerima balasan amal)! Sesungguhnya janji Allah tetap benar". Lalu ia menjawab (dengan angkuhnya): "Semuanya itu hanyalah cerita-cerita dongeng orang-orang dahulu (kala!" (17

Mereka (yang ingkar

derhaka seperti itu) ialah orang-orang yang tetap menerima hukuman (azab) bersama-sama dengan umat-umat yang terdahulu daripada mereka - dari kalangan jin dan manusia; kerana sesungguhnya mereka telah menyebabkan diri mereka
(menjadi orang-orang yang rugi). (18)

Dan bagi mereka masing-masing (dari puak jin dan manusia - yang berbuat baik dan yang berbuat jahat) disediakan berbagai peringkat (balasan) yang sesuai dengan apa yang mereka telah kerjakan, dan (ketetapan yang demikian ialah) supaya Allah menyempurnakan bagi mereka balasan amal-amal mereka, sedang mereka tidak
(dirugikan (sedikitpun)). (19)

Dan (ingatlah), semasa orang-orang kafir didedahkan kepada neraka (serta dikatakan kepada mereka): "Kamu telah habiskan nikmat-nikmat kesenangan kamu dalam kehidupan dunia kamu, dan kamu telah bersenang-senang menikmatinya; maka pada hari ini kamu dibalas dengan azab yang menghina kerana kamu berlaku sombong takbur di muka bumi dengan tidak berdasarkan alasan yang benar, dan
(kerana kamu sentiasa berlaku fasik" (20)

Dan ingatlah peristiwa (Nabi Hud) saudara kaum Aad, ketika ia memberi amaran kepada kaumnya yang tinggal di lembah "Al-Ahqaaf", - sedang (amarannya itu samalah seperti) amaran-amaran yang telah diberikan oleh Rasul-rasul yang terdahulu daripadanya dan yang datang sesudahnya - (dengan berkata): "Janganlah kamu menyembah melainkan Allah, sesungguhnya aku bimbang kamu akan beroleh
(azab hari yang besar (huru-haranya)". (21)

Mereka menjawab: "Adakah engkau datang kepada kami untuk memesongkan kami dari menyembah tuhan-tuhan kami? Maka bawalah azab seksa yang engkau janjikan
(kepada kami itu jika betul engkau dari orang-orang yang benar!" (22)

Nabi Hud berkata: "Sesungguhnya ilmu pengetahuan (tentang kedatangan azab itu) hanya ada di sisi Allah, dan (tugasku hanya) menyampaikan kepada kamu apa yang
aku

diutuskan membawanya, tetapi aku lihat kamu satu kaum yang jahil (akan tugas
(Rasul)!" (۲۳

Maka apabila mereka melihat azab itu sebagai awan yang menghala ke lembah-
lembah mereka, mereka berkata: "Ini ialah awan yang akan membawa hujan kepada
kita!" (Mendengarkan kata-kata yang demikian, Nabi Hud berkata): "Tidak! Bahkan
itulah (azab) yang kamu minta disegerakan kedatangannya, iaitu angin yang
(membawa azab seksa yang tidak terperi sakitnya; (۲۴

Yang menghancurkan leburkan segala-galanya dengan izin Tuhannya". (Setelah azab "
itu menimpa mereka) maka menjadilah mereka (punah ranah) – tidak ada yang
kelihatan melainkan tempat-tempat tinggal mereka. Demikianlah Kami membalas
(kaum yang berdosa. (۲۵

Dan demi sesungguhnya! Kami telah meneguhkan kedudukan mereka (dengan
kekuasaan dan kemewahan) yang tidak Kami berikan kamu menguasainya (wahai
kaum musyrik Makkah), dan Kami telah jadikan bagi mereka pendengaran dan
penglihatan serta hati; dalam pada itu, pendengaran dan penglihatan serta hati
mereka tidak memberikan faedah sedikitpun kepada mereka, kerana mereka
sentiasa mengingkari ayat-ayat keterangan Allah; dan (dengan yang demikian)
(mereka diliputi oleh azab yang mereka telah ejek-ejek itu. (۲۶

Dan demi sesungguhnya! Kami telah binasakan negeri-negeri yang ada di sekeliling
(negeri) kamu (wahai kaum musyrik Makkah), dan Kami telah menerangkan tanda-
tanda (kekuasaan Kami) dengan berbagai cara, supaya mereka kembali (bertaubat).
(۲۷

Maka sepatutnya mereka dibela oleh segala yang mereka sembah yang lain dari Allah
sebagai penyembahan untuk mendekatkan diri (kepada Allah)? (Tetapi tidak), bahkan
segala yang mereka sembah itu telah hilang lenyap dari mereka. Dan demikianlah
(akibat penyelewengan mereka dan kepercayaan yang mereka telah ada-adakan. (۲۸

Dan (ingatkanlah peristiwa) semasa Kami menghalakan satu rombongan jin datang
kepadamu

wahai Muhammad) untuk mendengar Al-Quran; setelah mereka menghadiri bacaannya, berkatalah (setengahnya kepada yang lain): "Diamlah kamu dengan sebulat-bulat ingatan untuk mendengarnya!" Kemudian setelah selesai bacaan itu, kembalilah mereka kepada kaumnya (menyiarkan ajaran Al-Quran itu dengan) (memberi peringatan dan amaran. (۲۹

Mereka berkata: "Wahai kaum kami! Sesungguhnya kami telah mendengar Kitab (Al-Quran) yang diturunkan (oleh Allah) sesudah Nabi Musa, yang menegaskan kebenaran Kitab-kitab Suci yang terdahulu daripadanya, lagi, memandu kepada (kebenaran (tauhid) dan ke jalan yang lurus (ugama Islam) (۳۰

Wahai kaum kami! Sahutlah (seruan) Rasul (Nabi Muhammad) yang mengajak ke" jalan Allah, serta berimanlah kamu kepadanya, supaya Allah mengampunkan sebahagian dari dosa-dosa kamu, dan menyelamatkan kamu dari azab seksa yang (tidak terperi sakitnya. (۳۱

Dan sesiapa tidak menyahut (seruan) Rasul yang mengajaknya ke jalan Allah, maka " ia tidak akan dapat melepaskan diri (dari balasan azab walau ke mana sahaja ia melarikan diri) di bumi, dan ia tidak akan beroleh sesiapaupun – yang lain dari Allah – sebagai pelindung-pelindung yang membelanya; mereka (yang demikian sifatnya) (adalah dalam kesesatan yang nyata". (۳۲

Masihkah mereka ingkar dan tidak mahu memikir serta mengetahui bahawa sesungguhnya Allah yang telah menciptakan langit dan bumi dengan tidak mengalami kesukaran dalam menciptakannya – berkuasa menghidupkan makhluk-makhluk yang telah mati? Sudah tentu berkuasa! Sesungguhnya Ia Maha Kuasa atas tiap-tiap (sesuatu. (۳۳

Dan (ingatlah) hari orang-orang yang kafir didedahkan kepada neraka, (lalu dikatakan kepada mereka): "Bukankah (azab) neraka ini benar?" Mereka menjawab: "Ya, benar, demi Tuhan kami!" (Setelah itu) dikatakan lagi (kepada mereka): "Maka sekarang rasalah azab seksa dengan sebab kamu kufur ingkar di dunia

Jika demikian akibat orang-orang kafir yang menentangmu wahai Muhammad)) maka bersabarlah engkau sebagaimana sabarnya Rasul-rasul "Ulil-Azmi" (yang mempunyai keazaman dan ketabahan hati) dari kalangan Rasul-rasul (yang terdahulu daripadamu); dan janganlah engkau meminta disegerakan azab untuk mereka (yang menentangmu itu). Sesungguhnya keadaan mereka semasa melihat azab yang dijanjikan kepada mereka, merasai seolah-olah mereka tidak tinggal (di dunia) melainkan sekadar satu saat sahaja dari siang hari. (Penerangan yang demikian) cukuplah menjadi pelajaran (bagi orang-orang yang mahu insaf). Maka ((ingatlah) tidak dibinasakan melainkan kaum yang fasik - derhaka. (۳۵

ترجمہ سواحیلی

Kwajina la Mwenyezi Mungu, Mwingi wa rehema, Mwenye kurehemu

H'A MIM .۱

Uteremsho wa Kitabu umetoka kwa Mwenyezi Mungu, Mwenye nguvu, Mwenye .۲
.hikima

Hatukuziumba mbingu na ardhi wala yaliyomo baina yake ila kwa haki na kwa muda .۳
.maalumu. Na walio kufuru wanayapuuza yale wanayo onywa

Je! Mwawaona wale mnao waomba badala ya Mwenyezi Mungu? Nionyesheni .۴
wameumba nini katika ardhi; au hao wanayo shirika katika mbingu? Nileteeni Kitabu
.kilicho kuwa kabla ya hiki, au alama yoyote ya ilimu, ikiwa mnasema kweli

Na nani mpotofu mkubwa kuliko hao wanao waomba, badala ya Mwenyezi Mungu, .۵
.ambao hawatawaitikia mpaka Siku ya Kiyama, na wala hawatambui maombi yao

Na ambao watu watakapo kusanywa watakuwa maadui zao, na wataikataa ibada .۶
.yao

Na wanapo somewa Aya zetu zilizo wazi, walio kufuru husema juu ya haki inapo .۷
.wajia: Huu ni uchawi dhaahiri

Au wanasema: Ameizua mwenyewe! Sema: Ikiwa nimeizua mimi, basi nyinyi . ^
hamwezi kunifaa chochote mbele ya Mwenyezi Mungu. Yeye anajua zaidi hayo
mnayo ropokwa; anatosha kuwa

.shahidi baina yangu na nyinyi. Na Yeye ndiye Mwenye kusamehe, Mwenye kurehemu

Sema: Mimi si kiroja miongoni mwa Mitume. Wala sijui nitakavyo fanywa wala . ٩
nyinyi. Mimi nafuata niliyo funuliwa tu kwa Wahyi, wala mimi si chochote ila ni
.mwonyaji mwenye kudhihirisha wazi

Sema: Mwaonaje yakiwa haya ni kweli yametoka kwa Mwenyezi Mungu, nanyi . ١٠
mmeyakataa, na akashuhudia shahidi miongoni mwa Wana wa Israili juu ya mfano
wa haya, na akaamini, na nyinyi mnafanya kiburi? Hakika Mwenyezi Mungu
.hawaongoi watu wenye kudhulumu

Na walio kufuru waliwaambia walio amini: Lau kuwa hii ni kheri, wasingeli . ١١
.tutangulia. Na walipo kosa kuongoka wakasema: Huu ni uzushi wa zamani

Na kabla yake kilikuwapo Kitabu cha Musa, kuwa chenye uwongozi na rehema. Na . ١٢
hichi ni Kitabu cha kusadikisha na kilicho kuja kwa lugha ya Kiarabu, ili kiwaonye walio
.dhulumu, na kiwe ni bishara kwa watendao mema

Hakika walio sema: Mola wetu Mlezi ni Mwenyezi Mungu; kisha wakatengenea, . ١٣
.hawatakuwa na khofu, wala hawatahuzunika

Hao ndio watu wa Peponi, watadumu humo, kuwa ni malipo kwa waliyo kuwa . ١٤
.wakiyatenda

Na tumemuusia mwanaadamu awatendee wema wazazi wake wawili. Mama yake . ١٥
amechukua mimba yake kwa taabu, na akamzaa kwa taabu. Na kuchukua mimba
kwake hata kumwachisha ziwa ni miezi thalathini. Hata anapo fika utu uzima wake, na
akafikilia miaka arubaini, husema: Mola wangu Mlezi! Niwezeshe nishukuru neema
zako ulizo nineemesha mimi na wazazi wangu, na nitende mema unayo yapenda. Na
unitengenezee dhuriya zangu. Hakika mimi nimetubu kwako, na mimi ni miongoni
.mwa Waislamu

Hao ndio tunao wapokelea bora ya . ١٦

vitendo vyao walivyo vitenda, na tunayasamehe makosa yao. Watakuwa miongoni
.mwa watu wa Peponi. Miadi ya kweli hiyo walio ahidiwa

Na ambaye amewafyonya wazazi wake na akawaambia: Ati ndio mnanitisha kuwa .17
nitafufuliwa, na hali vizazi vingi vimekwisha pita kabla yangu! Na hao wazazi
humwomba msaada Mwenyezi Mungu (na humwambia mtoto wao): Ole wako! Amini!
Hakika ahadi ya Mwenyezi Mungu ni kweli. Na yeye husema: Hayakuwa haya ila ni
.visa vya watu wa kale

Hao ndio ambao imehakikikishwa hukumu juu yao kama mataifa yaliyo kwisha pita .18
.kabla yao miongoni mwa majini na watu. Hakika hao wamekuwa wenye kukhasiri

Na wote watakuwa na daraja zao mbali mbali kwa waliyo yatenda, na ili awalipe .19
.kwa vitendo vyao, na wala hawatadhulumiwa

Na siku watakapo letwa walio kufuru kwenye Moto wataambiwa: Nyinyi mlitwaa .20
vitu vyenu vizuri katika uhai wa duniani, na mkastareheshwa navyo. Basi leo ndio
mnalipwa adhabu ya fedheha kwa mlivyo kuwa mkitakabari katika ardhi bila ya haki,
.na kwa sababu mlikuwa mkifanya upotovu

Na mtaje ndugu wa kina A'di, alipo waonya watu wake kwenye vilima vya .21
mchanga. Na kwa yakini waonyaji wengi walitokea kabla yake na baada yake
kuwaambia: Msimuabudu isipo kuwa Mwenyezi Mungu. Hakika mimi nakukhofieni
.isikupateni adhabu ya siku iliyo kuu

Wakasema: Je! Umetujia ili ututenge mbali na miungu yetu? Basi tulettee hayo .22
.unayo tuahidi ikiwa wewe ni miongoni mwa wasemao kweli

Akasema: Hakika ujuzi uko kwa Mwenyezi Mungu. Mimi nakufikishieni niliyo .23
.tumwa. Lakini nakuoneni kuwa nyinyi mnaifanya ujinga

:Basi walipo liona wingu likielekea kwenye mabonde yao, walisema .24

Wingu hili la kutunyeshea mvua! Kumbe sivyo, haya ni hayo mliyo yahimiza, upepo
lambao ndani yake imo adhabu chungu

Unaangamiza kila kitu kwa amri ya Mola wake Mlezi. Wakawa hawaonekani ila .25
nyumba zao tu. Hivyo ndivyo tuwalipavyo wakosefu

Na bila ya shaka tuliwaweka vizuri sio kama tulivyo kuwekeni nyinyi; na tuliwapa .26
masikio, na macho, na nyoyo. Na hayakuwafaa kitu masikio yao, wala macho yao,
wala nyoyo zao kwa lolote. Kwani hao walikuwa wakizikataa Ishara za Mwenyezi
.Mungu, na yale waliyo kuwa wakiyafanyia maskhara ndiyo yakawazunguka

.Na hakika tuliangamiza miji ilio jirani zenu, na tulizitumia Ishara ili wapate kurejea .27

Basi mbona wale walio washika badala ya Mwenyezi Mungu, kuwa ati hao ndio .28
wawakurubishe, hawakuwanusuru? Bali waliwapotea! Na huo ndio uwongo walio
.kuwa wakiuzua

Na wakati tulipo waleta kundi la majini kuja kwako kusikiliza Qur'ani. Basi walipo .29
ihudhuria walisema: Sikilizeni! Na ilipo kwisha somwa, walirudi kwa kaumu yao
.kwenda kuwaonya

Wakasema: Enyi kaumu yetu! Sisi tumesikia Kitabu kilicho teremshwa baada ya .30
Musa, kinacho sadikisha yaliyo kuwa kabla yake, na kinacho ongoza kwenye Haki na
.kwenye Njia Iliyo Nyooka

Enyi kaumu yetu! Muitikieni Mwenye kuitia kwa Mwenyezi Mungu, na muaminini, .31
.Mwenyezi Mungu atakusameheni, na atakuingeni na adhabu chungu

Na wasio mwikia Mwitaji wa Mwenyezi Mungu basi hao hawatashinda katika .32
ardhi, wala hawatakuwa na walinzi mbele yake. Hao wamo katika upotovu ulio
.dhaahiri

Je! Hawaoni ya kwamba Mwenyezi Mungu, aliye ziumba mbingu na ardhi, na .33
hakuchoka kwa kuziumba, kuwa ni Muweza wa kuwafufua wafu? Kwani? Hakika Yeye
ni Muweza wa

Na siku watakapo letwa makafiri Motoni wakaambiwa: Je! Haya si kweli? . ۳۴
Watasema: Kwani? Tunaapa kwa Mola wetu Mlezi, ni kweli! Atasema: Basi onjeni
.adhabu kwa sababu ya kule kukataa kwenu

Basi subiri, kama walivyo subiri Mitume wenye stahmala kubwa, wala usiwafanyie .۳۵
haraka. Siku watakayo yaona waliyo ahidiwa itakuwa kama kwamba hawakukaa
ulimwenguni ila saa moja ya mchana. Huu ndio ufikisho! Kwani huangamizwa wengine
?isipo kuwa walio waovu tu

تفسیر سوره

تفسیر المیزان

صفحه ی ۲۸۱

(۴۶) سوره احقاف مکی است و سی و پنج آیه دارد (۳۵)

[سوره الأحقاف (۴۶): آیات ۱ تا ۱۴] صفحه ی ۲۸۲

ترجمه آیات به نام خدای رحمان رحیم.

حم (۱).

این کتابی است نازل شده از ناحیه خدای عزیز حکیم (۲).

ما آسمانها و زمین را جز به حق و برای مدتی معین نیافریدیم و کسانی که کافر شدند از هر چه انذار می شوند اعراض می کنند (۳).

بگو به من خبر دهید و به من نشان بدهید این خدایانی که به جای خدا می پرستید از زمین چه موجودی را خلق کرده اند و یا در آسمانها چه شرکتی دارند مدرکی از کتب آسمانی قبل از قرآن و یا دلیلی علمی بیاورید اگر راست می گوئید (۴).

کیست گمراه تر از کسی که غیر خدا را می پرستد کسی را که تا روز قیامت هم یک دعایش را مستجاب نمی کند و اصولاً از دعای پرستندگان خود بی خبرند (۵).

و چون مردم محشور شوند همان خدایان دشمن ایشان و به عبادتشان کافر خواهند بود (۶).

و چون آیات روشن ما برایشان تلاوت می شود آنها که کافر به حق شدند با اینکه حق به سویشان آمد می گویند این سحری است آشکار (۷).

بلکه می گویند به دروغ آن را به

خدا نسبت می دهد بگو اگر آن را افتراء بسته باشم (لا بد باتکاء شما بسته ام و حال آنکه) شما از ناحیه خدا هیچکاری در باره من نمی توانید بکنید او به این فرورفتگی شما در اباطیل از هر کس دیگر داناتر است و شهادت او بین من و شما مرا کافی است و او آمرزگار رحیم است (۸).

بگو من از بین انبیاء پیغمبری نوظهور و استثنایی نیستم و خبر ندارم که با من و با شما چه معامله می کنند تنها و تنها آنچه را به من وحی می شود پیروی می کنم و خلاصه من جز اینکه به روشنی اندارتان کنم وظیفه ای ندارم (۹).

شما به من خبر دهید آیا اگر فرضاً این قرآن از ناحیه خدا باشد و شما به ناحق بدان کفر ورزیده باشید با اینکه شاهدهی از یهود بر حقانیت مثل آن شهادت داده و ایمان آورده باشد و شما استکبار کرده باشید باز هم امید هدایتی در شما هست؟ نه، خدا ستمگران را هدایت نمی کند (۱۰).

و آنان که کافر شدند به کسانی که ایمان آوردند گفتند اگر اسلام خوب بود مؤمنین بر ما سبقت نمی گرفتند و چون کفار راه را نیافته اند به زودی خواهند گفت این قرآن افترایی است قدیمی (۱۱).

صفحه ی ۲۸۳

با اینکه قبل از قرآن کتاب موسی بود که راهبر و رحمت بود و این قرآن مصدق تورات است، لسانی است عربی تا کسانی را که ستم کردند انذار کرده نیکوکاران را بشارت باشد (۱۲).

به راستی آنان که گفتند پروردگار ما الله است و در پای این گفته خود استقامت ورزیدند نه ترسی دارند و نه اندوهگین می شوند (۱۳).

آنان اهل بهشتند که

در آن جاودانه اند بخاطر آن اعمال نیکی که می کردند (۱۴).

بیان آیات [غرض و مفاد کلی سوره مبارکه احقاف

غرض این سوره انذار مشرکینی است که دعوت به ایمان به خدا و رسول و معاد را رد می کردند. و این انذار مشتمل است بر عذاب الیم برای کسانی که آن را انکار نموده، از آن اعراض کنند، و به همین جهت این سوره با اثبات معاد آغاز شده، می فرماید: "ما خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ" و تا آخر سوره همین مطلب را مکرراً خاطر نشان ساخته، یک جا می فرماید "وَ إِذَا حُشِرَ النَّاسُ ..."، جای دیگر می فرماید "وَالَّذِي قَالَ لِيَا أُمَّتِي أُمِّ لَكُمْ أ تَعِدَانِي أَنْ أُخْرَجَ ..."، و باز جای دیگر می فرماید "وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَدْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ ...". و نیز می فرماید "وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ ...". و در آخر سوره می فرماید: "كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرُونَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ ...".

و در این آیات احتجاج بر یگانگی خدا و بر نبوت نیز شده، و اشاره ای هم به هلاکت قوم هود و قریه های پیرامون مکه رفته است، و به این وسیله مردم را انذار می کند. و نیز از آمدن چند نفر از طائفه جن نزد رسول خدا (ص) خبر می دهد که بعد از شنیدن آیاتی از قرآن به آن جناب ایمان آورده، به نزد قوم خود بازگشتند، تا ایشان را انذار کنند.

و تمام این سوره- به جز دو آیه- در مکه نازل شده و در آن دو آیه اختلاف کرده اند که- ان شاء الله- به زودی در بحث روایتی

به آن اختلاف اشاره خواهیم کرد، و آن دو آیه عبارت است از آیه "أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ..."، و آیه "قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ..."

"حم- تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ" تفسیر این آیه گذشت.

"مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى..."

منظور از "سماوات و ارض و ما بین آن دو" مجموع عالم محسوس بالا— و پایین است. و
صفحه ی ۲۸۴

حرف "باء" در کلمه "بالحق" بای ملابست است. و مراد از "اجل مسمی" نقطه انتهای وجود هر چیز است، و مراد از آن نقطه در آیه شریفه، اجل مسمای برای مجموعه عالم است و آن روز قیامت است که در آن روز آسمان مانند طومار در هم پیچیده گشته، و زمین به زمینی دیگر مبدل می شود و خلایق برای واحد قهار ظهور می کند.

و معنای آیه این است که: ما عالم مشهود را با همه اجزای آن، چه آسمانی و چه زمینی، نیافریدیم مگر به حق، یعنی دارای غایت و هدفی ثابت، و نیز دارای اجلی معین که وجودش از آن تجاوز نمی کند، و چون دارای اجلی معین است قهرا در هنگام فرا رسیدن آن اجل فانی می شود، و همین فانی شدنش هم هدف و غایتی ثابت دارد، پس بعد از این عالم عالمی دیگر است که آن عبارت است از عالم بقاء و معاد موعود. و در معنای "به حق بودن خلقت" در سابق مکررا سخن به میان آمد.

"وَ الَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أَنْذَرُوا مُعْرِضُونَ" - مراد از "الذین کفروا" مشرکین است، به دلیل آیه بعدی که می فرماید: "قُلْ أَرَأَيْتُمْ
ما تَدْعُونَ

مِنْ دُونِ اللَّهِ". و لیکن از ظاهر سیاق بر می آید که مراد از کفر آنان، تنها کفر به معاد است، نه کفر به یگانگی خدا و سایر عقائد باطله آنان. و کلمه "ما" در "عما" مصدریه، و یا موصوله است، اما احتمال دوم با سیاق سازگارتر است در نتیجه معنای جمله چنین می شود: و مشرکین که منکر معادند از آنچه انذار می شوند (یعنی از روز قیامت، و عذاب الیمی که در آن روز مخصوص مشرکین به خداست) اعراض می کنند، و روی برمی گردانند.

[احتجاج علیه پرستش بت ها و معبودهای زمینی

"قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ..."

کلمه "أَرَأَيْتُمْ" به معنای "مرا خبر دهید" است. و مراد از آنچه به جای خدا می خواندند همان بت هایی است که می پرستیدند، و از آنها حاجت می طلبیدند. و اگر ضمیر مخصوص به عقلاء را به آنها برگردانید، با اینکه سنگ و چوب بودند، بدین مناسبت است که مشرکین کارهای عقلاء را به آنها نسبت می دادند. و هر چند گفتیم منظور بت ها است، لیکن حجتی که در آیه اقامه شده، شامل همه معبودهای دروغین می شود.

"أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ" - کلمه "أرونی" نیز به همان معنای "مرا خبر دهید" است. و کلمه "ما" اسم استفهام است. و کلمه "ذا" زائد است و مجموع "ما ذا" مفعول "خلقوا" است. و کلمه "من الارض" متعلق بدانست.

"أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ" - یعنی چه شرکتی در خلقت آسمانها دارند. چون در آیه شریفه از این سؤال می کند که خدایان شما در همه آسمانها و زمین چه موجودی خلق کرده اند.

خدایان خود نسبت نمی دادند، بلکه تنها تدبیر را به آنها مستند می کردند و خلقت را خاص خدا می دانستند، هم چنان که خدای تعالی در این باره فرموده: " وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ " «۱» و نیز فرموده: " وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ " «۲».

و لیکن از آنجایی که خلقت از تدبیر جدا نیست، لا- جرم این نکته باعث شده آنکه مدبر است سهمی از خلقت هم داشته باشد، و بدین جهت به پیامبر گرامی خود دستور می دهد: از ایشان از سهم خدایشان پرسد که چقدر از خلقت آسمانها و یا زمین سهم دارند، پس تدبیر در عالم بدون خلقت معنا ندارد.

" اَتْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ " - کلمه " هذا " اشاره به قرآن است. و مراد از آوردن کتابی قبل از قرآن، آوردن کتابی آسمانی از قبیل تورات است که از ناحیه خدا نازل شده باشد، و در آن از شرکت خدایان مشرکین در خلقت آسمانها و زمین خبر داده باشد.

و کلمه " آثاره " - به طوری که راغب گفته- مصدر و به معنای نقل و روایت است.

وقتی می گوئیم " اثر العلم " معنایش این است که من آن علم را روایت کردم. و مصدر این فعل همان طور که " آثاره " می آید " اثر " و " اثره " نیز می آید. و اصل معنای این واژه پیروی و دنبال کردن جای پای کسی بوده «۳» بنا به گفته وی کلمه " آثاره " هر چند مصدر است، اما مصدر به معنای مفعول- یعنی ماثور- است یعنی: علمی که نقل و روایت شده باشد و ثابت کند که خدایان مشرکین در خلقت قسمتی از آسمانها و

زمین شریک خدا هستند. ولی غالب مفسرین کلمه مذکور را به معنای "بقیه" معنا کرده اند. این معنا هم قریب به همان معنای سابق است.

و معنای آیه این است که: اگر راست می گوئید، برای من از کتابهای آسمانی قبل از قرآن دلیلی بیاورید که دلالت کند بر اینکه خدایان شما در خلقت قسمتی از آسمانها و یا خلقت قسمتی از زمین شرکت دارند. و اگر کتابی آسمانی نمی آورید حد اقل دلیل علمی منقولی- و یا بقیه ای از علم موروثی خود- بیاورید که این ادعای شما را اثبات کند.

(۱) اگر از ایشان پرسى آسمانها و زمین را چه کسی آفریده؟ خواهند گفت خدا. سوره زمر، آیه ۳۸.

(۲) اگر از ایشان پرسى چه کسی خلقشان کرده خواهند گفت خدا. سوره زخرف، آیه ۸۷.

(۳) مفردات راغب ، ماده ، " اثر "

صفحه ی ۲۸۶

" وَ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ... "

استفهام در این آیه انکاری است. و اگر مستجاب نشدن دعای مشرکین را به روز قیامت تحدید کرده بدین جهت است که روز قیامت اجل مسمی و معین شده دنیا است، و محل دعوت تنها دنیا است، و بعد از قیام قیامت دیگر دنیایی نیست.

" وَ هُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ " - این جمله یکی دیگر از صفات آلّه مشرکین است، که بعد از صفت دیگر آنها، یعنی مستجاب نکردن، ذکر شده، نه اینکه تعلیل مستجاب نکردن باشد، برای اینکه مستجاب نکردن بت ها معلول این است که بت ها نه مالک پرستندگان خود هستند، و نه مالک چیزی از امور آنان، هم چنان که خدای تعالی فرموده: " قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ

لَكُمْ ضَرًّا وَ لَا نَفْعًا" (۱).

پس همان طور که گفتیم، جمله مورد بحث صفتی است اضافه بر صفت قبلی، تا مقدمه ای باشد برای آیه بعدی که می فرماید: در قیامت دشمن این آلهه می شوند، و به عبادتی که برای آنها کردند کافر می گردند. پس مشرکین که در دنیا دست دعا به سوی بت ها دراز می کردند، روز قیامت می فهمند که بت ها از دعای آنها غافل بوده اند و آن وقت دشمن آنها شده، به پرستش آنها کافر می شوند.

از آیه شریفه برمی آید که تمامی موجودات حتی جمادات هم حیات و شعور دارند، برای اینکه بت ها از جماداتند، و آیه شریفه نسبت غفلت به آنها داده، و غفلت از خواص موجود دارای شعور است، و بر وصفی اطلاق می شود که داشتن شعور شان موصوفش باشد.

"وَ إِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَ كَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ" کلمه "حشر" به معنای آن است که چیزی را به زور از جای خود بیرون کنی، و منظور از آن در اینجا مبعوث کردن مردم از قبورشان، و سوق دادن آنها به سوی محشر است، که در آن روز آلهه آنان دشمنشان شده، و به شرک آنان کافر گشته، از ایشان بیزاری می جویند، هم چنان که آیه "تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ" (۲) و آیه "فَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ" (۳) این مضامین را حکایت می کند.

(۱) بگو آیا به جای خدا چیزی را می پرستید که نه مالک ضرری برای شما است، و نه مالک نفعی؟. سوره مائده، آیه ۷۶.

(۲) سوره قصص، آیه ۶۳.

(۳) پس در این ادعا شهادت و حکم خدا میان ما و شما کفایت کند

و در سیاق دو آیه مورد بحث اشاره ای است به اینکه سنگ و چوبهای جماد که در این عالم در نظر ما جماد و بی جانند، چون آثار حیات در آنها نمی بینیم، در نشاء آخرت معلوم می شود که برای خود جان داشته اند، و آن روز آثار حیات از ایشان بروز می کند. و ما در این باره مطالبی در ذیل آیه " قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ " «۱» گذرانیم.

" وَ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ " این آیه و آیه بعدش در مقام توییح است. و مراد از " آیات بینات " آیات قرآن است که بر آنان تلاوت می شد. در این آیه وقتی می خواهد از زبان کفار همین آیات بینات را نقل کند که در باره اش گفتند سحر است، به جای این کلمه، کلمه " حق " را می آورد حقی که به سایشان آمده، و می فرماید: " لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ " با اینکه مقتضای ظاهر آیه این بود که به جای " للحق " بفرماید " لها "، و این بدان جهت است که بفهماند آیات بینات حق بود که بر آنان تلاوت می شد، و هیچ مجوزی نداشتند که آن را سحر آشکار بخوانند. و خلاصه با علم به اینکه " حق مبین " است آن را " سحر مبین " خواندند پس مردمی زورگو و لجباز و مخالف حق صریح بودند.

" أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ... "

کلمه " أم " در اینجا منقطع و به معنای " بلکه " است در نتیجه معنای آیه این می شود: بلکه کفار می گویند اینکه قرآن خود را کلام

خدا خوانده، بر خدا افتراء بسته است.

و معنای جمله "قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا" این است که: اگر من به خاطر شما قرآن را به خدا افتراء بسته باشم، خدای تعالی مرا به عذاب خود خواهد گرفت، و یا در این گرفتنش شتاب خواهد کرد و آن وقت شما نمی توانید مانع خواسته خدا شوید. بنا بر این چگونه ممکن است بر خدا افتراء ببندم و به خاطر شما خود را در معرض عذاب قطعی او قرار دهم؟ و خلاصه می خواهد بگوید: من مفتری بر خدا نیستم.

با این معنایی که کردیم روشن شد که جزاء شرط در جمله "إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي ..." حذف شده و به جای آن جمله دیگری آمده که به منزله ارتفاع مانع است، و تقدیر کلام چنین است: "قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ بِالْعَذَابِ أَوْ عَاجِلِنِي بِالْعَذَابِ وَلَا مَانِعَ مِنْ قَبْلِكُمْ يَمْنَعُ عَنْهُ - بگو اگر قرآن را به خدا افتراء ببندم، مرا به عذاب خواهد گرفت، و یا عذاب افتراء

(۱) سوره فصحی، آیه ۲۱.

صفحه ی ۲۸۸

را که جایش در قیامت است در همین دنیا بر سرم می آورد، آن وقت هیچ مانعی از ناحیه شما نمی تواند از آن جلوگیری شود". پس اینکه بعضی گفته اند "جمله "فَلَا تَمْلِكُونَ ..." از قبیل به کار بردن مسبب در جای سبب است، درست نیست.

"هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ" - "افاضه در حدیث" به معنای خوض و فرو رفتن در آن است. و کلمه "ما" در این جمله موصوله است، و ضمیر "فيه" به آن برمی گردد. ممکن هم هست مصدریه باشد، و مرجع ضمیر قرآن باشد. و در صورت موصوله بودن"

ما "معنا چنین می شود: خدای سبحان داناتر است به آنچه که در آن فرو رفته اید، یعنی در تکذیب قرآن و سحر و افتراء شمردن آن. و در صورت مصدریه بودن معنا اینطور می شود: خدا داناتر است به خوض و فرو رفتن شما در تکذیب قرآن.

"كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ" - این جمله دومین احتجاج و استدلال است بر نفی افتراء به خدا. احتجاج اول جمله "إِنِ افْتَرَيْتَهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا" بود، که بیانش در چند سطر قبل گذشت. و معنای احتجاج دوم این است که: شهادت دادن خدا در کلام خودش به اینکه کلام، کلام او است، نه افتراء بر او از جانب من، کافی است در مفتری نبودن من. و خدای سبحان این ادعای مرا تصدیق کرده و فرموده: "لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ" «۱» و آیاتی دیگر که در این معنا است و اما اینکه قرآن کلام خداست، در اثباتش همان آیاتی که تحدی می کند (و می فرماید: اگر در آسمانی بودن این کتاب شک دارید، همه دست به دست هم داده یک سوره مثل آن بیاورید) کافی است.

"وَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ" - اینکه در ذیل آیه دو اسم از اسماء کریمه الهی را آورده، به منظور احتجاج علیه لوازمی است که انکار رسالت متضمن آن است. گویی فرموده: اینکه شما رسالت مرا انکار نموده، و آن را افتراء به خدا می پندارید، در حقیقت متضمن دو ادعا است، یکی ادعای اینکه قرآن کلام خدا نیست، و یکی هم ادعای اینکه دعوی رسالت من باطل است - که البته وثنی مذهبان بطور کلی منکر رسالتند.

[احتجاج علیه مشرکین که قرآن

اما دعوی اول شما، جواب و ردش این است که: اولاً اگر من آن را به خدا افتراء بسته باشم، شما نمی توانید جلو عذاب خدا را بگیرید و مرا از آن نجات دهید. و ثانیاً شهادت خدای تعالی بر اینکه قرآن کلام او است، نه کلام من، کافی است.

(۱) لیکن خدا شهادت می دهد به آنچه که بر تو نازل کرده، چون به علم خودش نازل کرده است.

سوره نساء، آیه ۱۶۶.

صفحه ی ۲۸۹

و اما ادعای دوم شما جواب و ردش این است که خدای سبحان غفور و رحیم است، و حکمت او اقتضاء می کند که با خلق خود به مغفرت و رحمت معامله کند و معلوم است که این مغفرت و رحمت به جز تائبان را که به سوی برگشته اند، و صالحان که عمل خود را اصلاح کرده اند شامل نمی شود. آری، تنها این طایفه اند که خدای تعالی نخست به سوی صراطی که سلوکشان را به سوی او نزدیک کند هدایت می کند، و سپس مغفرت و رحمتش شامل حالشان می شود، یعنی گناهانشان را می ریزد، و در سرای سعادت جاودانه مستقرشان می سازد.

و اینکه گفتیم حکمت او اینطور اقتضاء می کند، به خاطر این است که انسان استعداد و صلاحیت چنین کمالی را دارد، و او هم جواد و کریم است (قابلیت محل کامل، و فاعلیت فاعل هم در حد اعلای از کمال و تمامیت است، و این همان وجوب است).

صلاحیت انسان وجدانی است و دلیل نمی خواهد، و اما کرامت وجود خدای تعالی دلیلش کلام خود اوست که می فرماید: "وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا" «۱» و نیز

فرموده: "وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ" (۲) و سبیل و طریقه این هدایت همانا دعوت است که باید از طریق رسالت انجام گیرد. پس در حکمت خدا واجب می شود که رسولی به سوی مردم گسیل دارد تا ایشان را به راه خود هدایت کند، راهی که ایشان را به مغفرت و رحمت او برساند.

[معنا و مفاد آیه: "قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ"]

"قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ..."

کلمه "بدع" به معنای نوظهور و بی سابقه است، چیزی که نظیرش تا کنون نبوده، و یا گفتار و کرداری که سابقه نداشته باشد، و به همین جهت بعضی از مفسرین آیه را چنین معنا کرده اند: من اولین رسولی نیستم که به سوی شما گسیل شده باشم، و قبل از من هیچ رسولی به سوی شما گسیل نشده باشد.

بعضی دیگر گفته اند: معنایش این است که افعال و اقوال من افعال و اقوالی نوظهور نیست که قبل از من هیچ رسولی این سخنان را نگفته باشد، و این کارهای مرا نکرده باشد.

و معنای اول نه با سیاق سازگاری دارد و نه با جمله قبل که می فرمود: "وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ" بلکه با آن معنایی که ما برای جمله مذکور بیان کردیم، همان معنای دوم سازگارتر است. بنا بر این معنای آیه چنین می شود که: من در بین انبیاء پیغمبری نوظهور نیستم که

(۱) عطای پروردگارت جلوگیری ندارد. سوره اُسرَى، آیه ۲۰.

(۲) راهنمایی به سوی راه وسط بر عهده خدا است. سوره نحل، آیه ۹.

صفحه ی ۲۹۰

سخنان و افعال و

سیرتم و صورتم مخالف با سخنان و افعال و صورت و سیرت آنان باشد، بلکه من نیز مانند آنان فردی از بشر هستم و همان آثار بشریت که در آنان وجود داشت در من نیز وجود دارد و راه و روش آنان در زندگی همین راه و روش من بوده است.

با این جمله پاسخ اعتراضهایی که به رسول خدا (ص) می کردند داده می شود، مانند اعتراضی که قرآن از ایشان حکایت کرده که: " مَا لِهَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْ لَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا " «۱».

[نفی علم غیب از پیامبر (ص) در جمله " وَ مَا أَدْرِي ... " از جهت بشر بودن او است و با اثبات علم غیب برای آن حضرت از طریق وحی منافات ندارد]

و در جمله " وَ مَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَ لَا بِكُمْ " می خواهد از خود علم غیب را نفی کند، و همان را خاطرنشان سازد که آیه " لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَأَسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَ مَا مَسْنَى السُّوءِ " «۲» خاطرنشان می کند. فرقی که بین این دو آیه وجود دارد این است که آیه اعراف علم به مطلق غیب را نفی می کند، و دلیلش را این می گیرد که هم خیری زیاد نکرده و هم گرفتاری به او رسیده است. و آیه مورد بحث علم به غیب خاصی را نفی می کند، و آن حوادثی است که ممکن است بعدها متوجه آن جناب و یا متوجه مخاطبین او شود، چون مشرکین - که روی سخن با ایشان است - خیال می کردند کسی که دارای مقام رسالت می شود - به فرضی که چنین

کسی پیدا شود- باید خودش ذاتا دارای علم به غیب و نهانی‌ها باشد و قدرتی غیبی مطلق داشته باشد، هم چنان که این خیال از کلام آنها که گفتند "چرا فرشته ای با او نیست ... " و قرآن حکایتش کرده، به خوبی فهمیده می شود، لذا رسول گرامی خود را دستور می دهد که صریحا اعتراف کند که: او هیچ نمی داند که در آینده بر او و برایشان چه می گذرد، و در نتیجه علم غیب را از خود نفی کند، و بگوید: که آنچه از حوادث که بر او و برایشان می گذرد خارج از اراده و اختیار خود او است، و او هیچ دخل و تصرفی در آنها ندارد، بلکه دیگری است که آن حوادث را پیش می آورد، و او خدای سبحان است.

پس اینکه فرمود: "وَمَا أَدْرِ مَا يُفَعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ" همانطور که علم به غیب را از خود نفی می کند، قدرت و دخالت خود را نیز نسبت به حوادثی که در پس پرده غیب بنا است پیش _____

(۱) این چه پیغمبری است که طعام می خورد، و در بازارها آمد و شد می کند؟ اگر پیغمبر است چرا فرشته ای نازل نشد تا با او به کار انذار پردازد، و یا چرا گنجی در اختیارش قرار ندادند، و یا چرا دارای باغی نشد تا از آن بخورد. سوره فرقان، آیه ۷ و ۸.

(۲) و اگر غیب می دانستم هم خیر بسیاری کسب می کردم، و هم بدیها و گرفتاریها به من نمی رسید. سوره اعراف، آیه ۱۸۸.
_____ صفحه ی ۲۹۱

بیاید، از خود نفی می نماید.

و اگر در این آیه علم به غیب را از آن جناب نفی می کند، منافات با این

ندارد که به وسیله وحی عالم به غیب باشد، هم چنان که در مواردی از کلام خدای تعالی به آن تصریح شده، یک جا می فرماید: "ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ" (۱) و جای دیگر می فرماید: "تِلْمَكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ" (۲) و جای دیگر می فرماید: "عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا إِلَّا مَنْ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ" (۳) و نیز از همین باب است سخن مسیح که قرآن آن را حکایت نموده، می فرماید: "وَ أُتْبِئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَ مَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ" (۴) و نیز از یوسف حکایت نموده که به دو رفیق زندانش گفت: "لَا يَأْتِيَكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا" (۵).

و وجه منافات نداشتن این است که: آیاتی که علم به غیب را از آن جناب و از سایر انبیاء (ع) نفی می کند، تنها در این مقام است که این حضرات از آن جهت که بشری هستند و طبیعت بشری دارند علم به غیب ندارند، و خلاصه طبیعت بشری و یا طبیعتی که اعلا مرتبه طبیعت بشری را دارد، چنین نیست که علم به غیب از خواص آن باشد به طوری که بتواند این خاصه و اثر را در جلب هر منفعت و دفع هر ضرر استعمال کند، همان طور که ما به وسیله اسباب ظاهر جلب نفع و دفع ضرر می کنیم.

و این منافات ندارد که با تعلیم الهی از طریق وحی حقایقی از غیب برایشان منکشف گردد، همان طور که می بینیم اگر معجزه می آورند، بدین جهت نیست که افرادی از بشر و یا برجستگانی از بشرند، و این خاصیت خود آنان است، بلکه هر چه از این

معجزات می آورند به اذن خدای تعالی و امر او است، هم چنان که می بینیم در چند جا در پاسخ آنان که پیشنهاد آیتی کرده اند می فرماید: "قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا" «۶»،

(۱) این از اخبار غیب است که به تو وحی می کنیم. سوره آل عمران، آیه ۴۴. و سوره یوسف، آیه ۱۰۲.

(۲) این از اخبار غیب است که به تو وحی می کنیم. سوره هود، آیه ۴۹.

(۳) خدای تعالی عالم غیب است و احدی رای بر غیب خود احاطه نمی دهد مگر رسولی رای که بپسندد. سوره جن، آیه ۲۷.

(۴) و به شما خبر می دهم از آنچه می خورید و آنچه در خانه های خود ذخیره می کنید. سوره آل عمران، آیه ۴۹.

(۵) هیچ جیره طعامی برایتان نیاید مگر آنکه شما رای از تاویل آن خبر می دهم. سوره یوسف، آیه ۳۷.

(۶) بگو منزه است پروردگار من مگر من بجز فردی از بشر هستم. سوره اسراء، آیه ۹۳.

صفحه ی ۲۹۲

"قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ" «۱»، "وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَهُ الْإِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرٌ مِنَ اللَّهِ فَضَعْ يَ بِالْحَقِّ" «۲».

شاهد این جمع جمله ای است که بعد از جمله مورد بحث و متصل به آن آمده که فرموده: "إِنْ أَتَّبَعِ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ" برای اینکه اتصال این جمله به ما قبل می رساند که در حقیقت اعراض از آن است، و معنای مجموع دو جمله چنین است: من هیچ یک از این حوادث را به غیب و از ناحیه خود نمی دانم، بلکه من تنها پیروی می کنم آنچه را که از این حوادث به من وحی می شود.

"وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ"

مُبِينٌ" - این جمله تاکید همه مطالب قبل در آیه است که می فرمود:

" مَا كُنْتُ بِدَعَاً ... "، " وَ مَا أَدْرِى ... " و " إِنْ أَتَّبِعْ ... " .

بحثی فلسفی و دفع یک شبهه [در باره عالم بودن پیامبر (ص) و ائمه (ع) به غیب، و اثر و رابطه آن با زندگی و رفتار ایشان]

روایات بسیاری از طرق ائمه اهل بیت (ع) رسیده که خدای سبحان پیامبر اسلام و ائمه (ع) را تعلیم داده، و هر چیزی را به ایشان آموخته. و در بعضی از همان روایات این معنا تفسیر شده به اینکه علم رسول خدا (ص) از طریق وحی، و علم ائمه (ع) از طریق رسول خدا (ص) بوده است.

از سوی دیگر به این روایات اشکال شده که: تا آنجا که تاریخ نشان می دهد سیره اهل بیت چنین بوده که در طول زندگی خود مانند سایر مردم زندگی می کرده اند و به سوی هر مقصدی می رفتند از راه معمولی و با توسل به اسباب ظاهری می رفتند، و عیناً مانند سایر مردم گاهی به هدف خود می رسیدند، و گاهی نمی رسیدند، و اگر این حضرات علم به غیب می داشتند، باید در هر مسیری به مقصد خود برسند، چون شخص عاقل وقتی برای رسیدن به هدف خود، دو راه پیش روی خود می بیند، یکی قطعی و یکی راه خطا، هرگز آن راهی را که می داند خطا است طی نمی کند، بلکه آن راه دیگر را می رود که یقین دارد به هدفش می رساند. در حالی که می بینیم آن حضرات چنین نبودند، و در زندگی راههایی را طی

(۱) بگو آیات و معجزات تنها و تنها از ناحیه خدا است، و من تنها بیم رسانی آشکارم. سوره

(۲) هیچ رسولی نمی تواند آیتی بیاورد مگر به اذن خدا، و وقتی امر خدا برسد آن وقت به حق داوری شود. سوره مؤمن، آیه ۷۸. _____ صفحه ی ۲۹۳

می کردند که به مصائبی منتهی می گشت، و اگر علم به غیب می داشتند باید بگوییم عالما و عامدا خود را به مهلکه می افکندند، مثلا رسول خدا (ص) در روز جنگ احد آنچه بر سرش آمد خودش بر سر خود آورد، و یا علی (ع) خودش عالما و عامدا در معرض ترور ابن ملجم مرادی ملعون قرار گرفت، و همچنین حسین (ع) عمدا خود را گرفتار مهلکه کربلا ساخت، و سایر ائمه (ع) عمدا غذای سمی را خوردند. و معلوم است که القاء در تهلکه یعنی خویشتن را به دست خود به هلاکت افکندن عملی است حرام، و نامشروع.

اساس این اشکال به طوری که ملاحظه می کنید دو آیه از آیات قرآنی است، یعنی آیه " وَ لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَأَسْتَكْثِرْتُ مِنَ الْخَيْرِ " و آیه " وَ مَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ ".

و این اشکال یک مغالطه بیش نیست، برای اینکه در این اشکال بین علوم عادی و علوم غیر عادی خلط شده، و علم به غیب علمی است غیر عادی که کمترین اثری در مجرای حوادث خارجی ندارد.

[بیان اینکه علم غیب اثری در جریان حوادث خارجی ندارد]

توضیح اینکه: افعال اختیاری ما همان طور که مربوط به اراده ما است، همچنین به علل و شرائط دیگر مادی و زمانی و مکانی نیز بستگی دارد که اگر آن علل و شرائط هم با خواست ما جمع بشود، و با آن مساعدت و هماهنگی بکنند، آن وقت علت پیدایش و

صدور آن عمل از ما علتی تامه می شود که صدور معلول به دنبالش واجب و ضروری است، برای اینکه تخلف معلول از علت تامه اش محال است.

پس نسبت فعل که گفتیم معلول است، به علت تامه اش، نسبت وجوب و ضرورت است، مانند نسبتی که هر حادثه دیگر به علت تامه اش دارد. و اما نسبتش به اراده ما که جزء علت است، نه تمام علت، نسبت جواز و امکان است، نه ضرورت وجوب تا بگویی تخلفش محال است.

پس روشن گردید که تمامی حوادث خارجی که یکی از آنها افعال اختیاری ما است، وقتی در خارج حادث می شود که حدوثش به خاطر تمامیت علت، واجب شده باشد، و این منافات ندارد با این که در عین حال صدور افعال ما نسبت به خود ما به تنهایی ممکن باشد، نه واجب.

حال که معلوم شد هر حادثی از حوادث، و از آن میان هر فعلی از افعال اختیاری ما در عین اختیاری بودن، معلولی است که علت تامه ای دارد، و اگر نمی داشت محال بود که حادث شود، هم چنان که با فرض نبودن آن علت، محال بود حادث گردد، پس تمامی حوادث

صفحه ی ۲۹۴

عالم، سلسله نظام یافته ای است، که همگی و مجموعه اش متصف به وجوب است، یعنی محال است یکی از آن حوادث که به منزله یک حلقه از این زنجیر است از جای خودش حذف شود، و جای خود را به چیز دیگر و حادثه ای دیگر بدهد.

و نیز معلوم شد که پس این سلسله و زنجیر از همان روز اول واجب بوده- چه گذشته هایش و چه حوادث آینده اش- حال اگر فرض کنیم که شخصی به این سلسله یعنی

به سراپای حوادث عالم آن طور که هست و خواهد بود علم داشته باشد، این علم نسبت هیچ یک از آن حوادث را هر چند اختیاری هم باشد تغییر نمی دهد و تاثیری در نسبت آن نمی کند، یعنی با فرض اینکه نسبت وجوب دارد، ممکنش نمی سازد، بلکه هم چنان واجب است (۱).

حال اگر بگوییم: همین که علم یقینی در مجرای افعال اختیاری قرار گرفت عینا مانند علم حاصل از طرق عادی می شود و قابل استفاده می گردد چون آدمی را بر سر دو راهی بکنم یا نکنم قرار می دهد به این معنا که در آنجا که با علم حاصل از طرق عادی مخالف باشد نظیر علم عادی سبب فعل و یا ترک می گردد (۲).

در پاسخ می گوئیم: خیر چنین نیست که علم یقین به سلسله علل منافات با علم عادی داشته باشد، و آن را باطل سازد، به شهادت اینکه می بینیم بسیار می شود که انسان علم عادی به چیزی دارد، ولی عمل بر خلاف آن می کند، هم چنان که قرآن کریم در آیه _____

(۱) توضیح بیشتر اینکه: فرض کنیم که علی (ع) می دانست که در روزی معین و ساعتی معین و به دست شخصی معین ترور می شود، حال با توجه به آنچه گفتیم که تمام حوادث عالم واجب و ضروری الوجود است، و ممکن نیست یکی از آنها از سلسله به هم پیوسته حذف شود، علم امام (ع) حادثه ترور خود رای ممکن الوجود نمی کند، چه علم داشته باشد و چه نداشته باشد، این حادثه حادث شدنی بود، و حال که علم دارد، این علم، تکلیفی برای آن جناب ایجاد نمی کند، و او رای محکوم به این حکم

نمی سازد که امروز به خاطر احساس خطر از رفتن به مسجد خودداری کن، و یا ابن ملجم رای بیدار مکن، و یا برای خود نگهبانی معین کن، چون این علم به غیب (یعنی شدنی ها) است، نه علم عادی تا تکلیف آور باشد. مترجم.

(۲) توضیح اینکه: فرض کنید من به علم عادی یقین کنم که این میوه رای می خورم، چون هم بسیار میل به آن دارم و هم خوردنش هیچ مانع بهداشتی و شرعی ندارد، ولی در عین حال علم یقینی دارم که چنین عملی در سلسله علل و اسباب وجود ندارد، این میوه رای نمی خورم، در چنین فرضی علم یقین عادی را باطل می کند، و خودش به جای آن می نشیند، و از درجه وجوب خودش نازل شده، به مرتبه امکان پایین می آید، یعنی همانطور که گفتیم آدمی رای در اینکه بکنم یا نکنم متحیر می سازد و همانطور که گفتیم سبب فعل و یا ترک می گردد. مترجم.

صفحه ی ۲۹۵

" وَ جَحَدُوا بِهَا وَ اسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ " «۱» می فرماید کفار به علم عادی یقین دارند به اینکه با انکار و عناد در برابر حق معذب شدنشان در آتش یقینی است، در عین حال به انکار و عناد خود اصرار می ورزند، به خاطر اینکه در سلسله علل که یک حلقه اش هوای نفس خود آنان است، انکارشان حتمی و نظیر علم عادی به وجوب فعل است.

با این بیان اشکال دیگری هم که ممکن است به ذهن کسی بیاید دفع می شود، و آن این است که: چگونه ممکن است انسان علم یقینی پیدا کند به چیزی که خلاف اراده او باشد، چنین علمی اصلاً تصور ندارد، و به

همین جهت وقتی می بینیم علم در اراده ما تاثیر نمی کند باید بفهمیم که آن علم، علم یقینی نبوده، و ما آن را علم یقینی می پنداشتیم.

وجه دفع این اشکال این است که گفتیم: صرف داشتن علم به چیزی که مخالف اراده و خواست ما است، باعث نمی شود که در ما اراده ای مستند به آن علم پیدا شود، بلکه همانطور که در تفسیر آیه ۱۴ سوره نمل گذشت آن علمی ملازم با اراده موافق است که توأم با التزام قلب نسبت به آن باشد، (و گر نه بسیار می شود که انسان یقین و علم قطعی دارد به اینکه مثلاً شراب یا قمار یا زنا و یا گناهان دیگر ضرر دارد، و در عین حال مرتکب می شود، چون التزام قلبی به علم خود ندارد) نظیر این جریان در افعال عنائی به خوبی به چشم می خورد «۲» در

(۱) سوره نمل، آیه ۱۴.

(۲) توضیح اینکه: بعضی از کارها از انسان سر می زند که نه می توان آن را مانند کار کبد و معده جبری و بی اختیار دانست، و نه مانند سایر کارهایی که به اختیار خود می کنیم اختیاریش خوانند، و لا جرم آن را شقی ثالث از کارهای انسان دانسته اند، و نام آن را "فعل عنائی" نهاده اند.

و اینگونه اعمال از حیوانات نیز سر می زند. حیوان وقتی خود را در برابر درنده ای می بیند، از آنجا که ترس دلش را پر می کند، دیگر نمی تواند مانند سایر اوقات خود را در بین چهار طرف - جلو و عقب و راست و چپ - مختار ببیند، چون شدت ترس همه راه ها را به روی او می بندد، و او دیگر نمی تواند باور کند که از سه جهت

دیگر راه گریز دارد، لا- جرم تنها یک راه برایش باقی می ماند، و آن دهان درنده است، و لذا می بینیم حیوان با پای خود به طرف درنده می رود، و می گوئیم: حیوان "استسباع" شده، یعنی سب زده شده.

و اما در انسان: انسان نیز گاهی اینطور می شود، مثلاً اگر یک فرد آدمی را بر بالای درختی و یا برجی بسیار بلند قرار دهند، با اینکه در روی زمین به بیش از جای یک جفت کفش زمین نمی خواست، تا بتواند روی پای خود بایستد، و بالای برج شاید چند برابر آن جا داشته باشد، ولی در عین حال نمی تواند آنجا قرار بگیرد، به محضی که سقوط خود را تصور کند، آن چنان دلش از ترس پر می شود که دیگر باور اینکه می تواند در آنجا بایستد از او سلب می شود، و او تنها و تنها یک راه پیش روی خود می بیند، و آن هم این است که خود را پرتاب کند، چنین عملی را نه می توان گفت عمل ارادی است، برای اینکه عمل ارادی و اختیاری آن عملی است که فاعلش قادر بر فعل و ترک آن باشد و در مثال ما فاعل قادر بر ترک نیست، و نه عملی است جبری، برای اینکه عمل جبری آن عملی است که بدون اراده انجام گیرد، و سقوط در مثال ما عملی است که با اراده فاعل انجام می شود، لذا نام اینگونه اعمال را عمل به عنایت نهاده اند. مترجم.

صفحه ی ۲۹۶

این گونه اعمال نیز می بینیم علم قطعی به هلاکت، انسان را به باقی ماندن در بالای برج وادار نمی کند، چون التزامی به علم قطعی خود ندارد.

بعضی از مفسرین از این

اشکال پاسخ داده اند به اینکه: رسول خدا (ص) و ائمه، تکالیفی مخصوص به خود دارند، آنها بر خلاف سایر مردم می توانند خود را به اینگونه مهلکه ها بیفکنند، ولی این کار بر سایرین حرام است. در بعضی از اخبار هم به این نکته اشاره شده.

بعضی دیگر چنین جواب داده اند: آن علمی تکلیف آور است که علمی عادی باشد، و اما علم غیر عادی تکلیف را بر انسان منجز نمی کند.

ممکن است این دو پاسخ اخیر را طوری توجیه کنیم که با بیان سابق ما سازگار باشند.

[بیان]

"قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ كَفَرْتُمْ بِهِ وَ شَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَأَمَنَ وَ اسْتَكْبَرْتُمْ ..."

ضمیر در "کان" و در "به" و در "مثله" - بطوری که از سیاق برمی آید- به قرآن بر می گردد. و جمله "وَ شَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ..." عطف است بر شرط "إِنْ كَانَ" و در نتیجه، جزای این جمله شرطیه، هم جزای شرط است و هم جزاء جمله ای که بر آن عطف شده. و مراد از "مثل قرآن" کتابی است که از حیث مضمون و معارف الهی شبیه به قرآن باشد، و آن همان تورات اصلی است که بر موسی (ع) نازل شد. و معنای جمله "فَأَمَنَ وَ اسْتَكْبَرْتُمْ" این است که آن شاهد یاد شده از بنی اسرائیل، بعد از شهادت ایمان هم بیاورد.

و جمله "إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ" تعلیل همان جزائی است که حذف شده، و نیز می فهماند که آن جزاء چیست. و ظاهراً آن جزاء عبارت است از "أَلستم ضالین- آیا در این صورت گمراه نبوده اید؟" و بعضی جزاء را عبارت دانسته اند

از جمله "أَلستم ظلمتم" و این درست نیست، برای اینکه تعلیل به اینکه خدا ستمکاران را هدایت نمی کند با ضلالت سازگار است، نه با ظلم، هر چند که متصف به هر دو صفت بوده باشد.

صفحه ی ۲۹۷

و معنای آیه این است که: به مشرکین بگو به من خبر دهید اگر این قرآن از ناحیه خدا باشد و در عین حال شما به کتاب خدا کفر ورزیده باشید، کتابی که شاهی که شاهی هم از بنی اسرائیل به مثل آن کتاب که معارف همان کتاب را دارد، شهادت داد و به آن ایمان آورد و شما از پذیرفتن آن سرپیچی و استکبار کرده باشید، آیا شما مردمانی گمراه نیستید؟ به درستی که خدا مردم ستمکار را هدایت نمی کند.

[مقصود از "شاهدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ" در آیه: "قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ كَفَرْتُمْ..."]

و اما آن کسی که بر مثل این کتاب شهادت داده و ایمان آورده، بطوری که در روایات آمده، عبد الله بن سلام یکی از علمای یهود بوده. و بنا بر این، آیه شریفه مدنی خواهد بود، نه مکی، برای اینکه عبد الله بن سلام از کسانی است که در مدینه ایمان آورد.

و بعضی گفته اند: ممکن است تعبیر به گذشته در جمله "و شاهی از بنی اسرائیل شهادت داد و ایمان آورد" به منظور تحقیق وقوع باشد. و به عبارت ساده تر: به این منظور بوده که بفهماند هر چند این جریان در آینده واقع می شود، اما آن قدر واقع شدنش حتمی است که باید آن را واقع شده حساب کنی.

لیکن این تفسیر بی پایه است، برای اینکه با سیاق آیه که

سیاق احتجاج علیه مشرکین است نمی سازد، چون مشرکین رسول خدا (ص) را در آنچه که از آینده خبر می داد تصدیق نمی کردند.

و در معنای آیه اقوال دیگری نیز گفته اند، از آن جمله گفته اند: مراد از کسی که شهادت داد بر مثل قرآن و ایمان هم آورد حضرت موسی (ع) است که شهادت داد بر حقانیت تورات و به آن ایمان آورد. و اگر این مفسرین از تفسیر قبلی عدول کرده، این تفسیر را پذیرفته اند همه به خاطر این بوده که آیه را مکی دانسته و در نتیجه نمی توانستند بگویند منظور عبد الله بن سلام بوده، چون عبد الله در مدینه اسلام آورد.

و این پندار صحیح نیست، زیرا اولاً دلیلی نداریم بر اینکه آیه شریفه در مکه نازل شده باشد. و ثانیاً از ادب قرآن به دور است که موسی (ع) را قرین مشرکین جلف قرار دهد و اینان را با آن جناب مقایسه نماید، و بفرماید: موسی (ع) به کتابی که بر او نازل شد ایمان آورد، پس چرا شما استکبار می ورزید، و به قرآن ایمان نمی آورید.

بی پایگی این حرف بر کسی پوشیده نیست.

و از جمله آن اقوال این است که گفته اند: کلمه "مثل" در آیه شریفه به معنای خود قرآن است، نه مثل قرآن، هم چنان که در آیه "لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ" مثل به معنای خدا است نه به معنای مانند او.

صفحه ی ۲۹۸

بعید بودن این تفسیر هم مثل تفسیر سابق است.

[وجوه مختلف در معنای آیه: "وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ..."]

"وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ..."

بعضی گفته اند: لام در

کلمه "لِّلَّذِينَ آمَنُوا" لام تعلیل است، و معنایش "برای خاطر ایمانشان" است. و برگشت معنایش به "فی" است (یعنی در باره ایمان مؤمنین) و ضمیر در "کان" و در "الیه" به قرآن برمی گردد بدین جهت که مؤمنین به آن ایمان دارند.

و معنای آیه این است که: آنها که کافر شدند در باره ایمان مؤمنین به قرآن گفتند:

اگر ایمان به قرآن خیر بود، مؤمنین در ایمان آوردن به آن از ما پیشی نمی گرفتند.

بعضی دیگر گفته اند: مراد از "لِّلَّذِينَ آمَنُوا" بعضی از مؤمنین است، و مراد از ضمیری که در جمله "سبقونا" است بعضی دیگر از ایشان، و لام در "لِّلَّذِينَ" متعلق به کلمه "قال" است، و معنای آیه این است که: "کسانی که کافر شدند به بعضی از مؤمنین - که حاضر در مجلس بودند - گفتند: اگر اسلام چیز خوبی بود فلان شخص و فلان شخص از مؤمنین - که در مجلس حاضر نبودند - جلوتر از ما ایمان نمی آوردند" و این معنایی است که از سیاق آیه به دور است.

بعضی دیگر گفته اند: مراد از جمله "لِّلَّذِينَ آمَنُوا" همه مؤمنین است، و لیکن در جمله "ما سَبَقُونَا" التفاتی به کار رفته، و اصل آن "ما سبقتمونا" بوده، (و معنایش این است:

آنهایی که کافر شدند به همه مؤمنین گفتند: اگر ایمان خوب بود شما از ما سبقت نمی گرفتید). و لیکن این تفسیر هم در دوری از سیاق مثل قول سابق است، چون اگر منظور خطاب به مؤمنین بود، جهت نداشت که بفرماید "سبقونا" و آوردن صیغه غایب به جای حاضر به هیچ وجه التفات شمرده نمی شود.

"وَ إِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِنْكُتٌ قَدِيمٌ" - ضمیر در "به" به قرآن

برمی گردد، و همچنین کلمه "هذا" نیز اشاره به قرآن است. و کلمه "افک" به معنای افتراء است. و معنایش این است: از آنجا که به خاطر استکبارشان از ایمان آوردن به قرآن، از هدایت قرآن، بهره مند نشدند، به زودی خواهند گفت این (قرآن) افک و افترايي است قدیم. و این همان سخنی است که در جای دیگر به عبارت "أساطیر الاولین" تعبیر شده.

" وَ مِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَ رَحْمَةً وَ هَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا ... "

ظاهراً جمله " و من قبله ... " جمله ای حالیه باشد، و معنای جمله این است که: به زودی خواهند گفت: این افترايي است قدیم و سابقه دار، در حالی که کتاب موسی که امام و رحمت بود و قرآن هم آن را تصدیق دارد، قبل از آمدن قرآن از آمدنش خبر داده بود، و این قرآن

صفحه ی ۲۹۹

هم که مصدق تورات است، به زبانی عربی آن را تصدیق کرده تا برای ستمکاران بیم رسان و برای نیکوکاران بشارتی باشد، و با این حال چگونه ممکن است افک بوده باشد.

" امام " و " رحمت " بودن تورات به این معنا است که: تورات کتابی است که می تواند مقتدای بنی اسرائیل باشد، و بنی اسرائیل باید در اعمال خود از آن پیروی کنند، بدین جهت امام است، و بدین جهت که مایه اصلاح نفوس مردم با ایمان است رحمت است.

" إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا ... "

مراد از اینکه گفتند " رَبُّنَا اللَّهُ " اقرار و شهادت به انحصار ربوبیت در خدای سبحان، و یگانگی او در آن است. و مراد از استقامتشان در مقابل شهادت خود، این است که از آنچه که شهادت به

حقانیتش می دهند منحرف نمی شوند، و رفتاری بر خلاف آن و بر خلاف لوازم آن نمی کنند.

"فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ" - یعنی در پیش روی خود هیچ خطر احتمالی ندارند، و هیچ عقابی حتی احتمالی در انتظارشان نیست، و به همین جهت خوف ندارند. و نیز هیچ مکروه قطعی و محققى ندارند و به همین جهت اندوهی نخواهند داشت، چون همیشه خوف جایی پیدا می شود که پای احتمال خطری در بین باشد، و اندوه وقتی به دل می آید که خطری واقع شده باشد.

و حرف "فاء" در کلمه "فلا خوف"، این نکته را می فهماند که در جمله بویی از شرط هست، چون معنای جمله این است: "کسی که بگوید رب ما الله است و استقامت هم بورزد، خوفی ندارد...".

"أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ" مراد از اصحاب جنت بودن، آن است که کسی ملازم بهشت باشد. و جمله "خالدين فيها" نیز همین را تاکید می کند، و معنای آیه این است: اینها ایند کسانی که گفتند رب ما الله است و استقامت ورزیدند، و اینان ملازم با بهشتند در حالی که در آن جاودانند و در حالی که این بهشت خالد، جزای اطاعت ها و کارهایی است که در دنیا برای تقرب به خدا انجام می دادند.

بحث روایتی [روایاتی در باره مراد از "أَثَارِهِ مِنْ عِلْمٍ" و راجع به نزول آیه: "أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ..."]

در کافی به سند خود از ابی عیبه روایت کرده که گفت: از امام ابی جعفر
صفحه ی ۳۰۰

(ع) پرسیدم آیه "انْتَوْنِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنَّ كُنتُمْ صَادِقِينَ" چه معنایی دارد؟ فرمود: منظور از کتاب

همانا تورات و انجیل است. و منظور از "أَثَارِهِ مِنْ عِلْمٍ" علم اوصیای انبیاء است «۱».

و در الدر المنثور است که احمد، ابن منذر، ابن ابی حاتم، طبرانی، و ابن مردویه از طریق ابی سلمه بن عبد الرحمن، از ابن عباس از رسول خدا (ص) روایت کرده که فرمود: منظور از "أَثَارِهِ مِنْ عِلْمٍ" بهره است «۲».

مؤلف: شاید منظور از حظ و بهره، کتاب محظوظ یعنی موروث از انبیاء و یا علمای گذشته باشد، لیکن در بعضی از روایاتی که در تفسیر آیه وارد شده، آمده که منظور از "أَوْ أَثَارِهِ مِنْ عِلْمٍ" حظ نیکو است. و در بعضی دیگر آمده که منظور از آن، جودت و زیبایی حظ است.

لیکن این معنا از سیاق احتجاج آیه به دور است.

و در عیون در باب "مجلس مذاکره مامون با حضرت رضا (ع)" آمده: آن جناب فرمود: پدرم از جدم از پدران بزرگوارش از حسین بن علی (ع) روایت کرده که فرمود مهاجر و انصار نزد رسول خدا (ص) اجتماع کردند، و عرضه داشتند: یا رسول الله (ص) شما با این همه واردینی که از اطراف داری خرجت زیاد است، و مال و جان ما همه در اختیار تو است، و ما با کمال رغبت خوشوقت می شویم که در آنها تصرف کنی و از خدا می خواهیم تو را اجر دهد، آنچه دلت می خواهد از این اموال خرج کن، هیچ حرجی بر تو نیست.

آن گاه فرمود: در این مورد بود که خدای تعالی روح الامین را بر آن جناب نازل کرد، و وی به رسول خدا عرضه داشت: ای محمد "قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى

یعنی من از شما مزدی در برابر رسالتم نمی خواهم، مگر همین را که بعد از من به اقبایم مودت و دوستی بورزید. مهاجر و انصار بیرون رفتند، و منافقین گفتند: از تصرف در اموال ما چشم نبوشید مگر برای اینکه ما را به رعایت خویشاوندانش وادار کند، و این سخنی عظیم، و افتزایی بود که در مجلس آن جناب گفتند.

و در باره همین افتراء بود که آیه شریفه " أَمْ يَقُولُونَ افْتِرَاءُ قُلِّ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ " نازل

(۱) کافی، ج ۱، ص ۴۲۶.

(۲) الدر المنثور، ج ۶، ص ۳۷.
صفحه ی ۳۰۱

شد. پس رسول خدا (ص) کسی به نزد همان جمعیت فرستاد که مگر پیش آمدی کرده؟ گفتند: بله، و الله، یا رسول الله. بعضی از ما سخنی درشت گفتند: و ما ناراحت شدیم. پس رسول خدا (ص) آیه را که نازل شده بود بر آنان تلاوت کرد، و ایشان سخت بگریستند، به دنبال این جریان بود که آیه " وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ " نازل شد «۱».

[روایتی در ذیل جمله: " وَ مَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ " و اشکالات آن

و در الدر المنثور است که ابو داوود در- کتاب ناسخ- از طریقه عکرمه از ابن عباس روایت کرده که در ذیل آیه " وَ مَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ " گفته: ناسخ این آیه در سوره فتح است «۲». ابن عباس سپس می گوید: پس رسول خدا (ص) بین مردم آمد، و

ایشان را بشارت داد به اینکه گناهان گذشته و آینده اش بخشوده شده. پس مردی از مؤمنین گفت: ای پیامبر خدا، گوارایت باد، اینک فهمیدم که با تو چه معامله ای می کنند، لیکن نمی دانم با ما چه معامله می کنند؟ دنبال این پرسش آیه سوره احزاب نازل شد که می فرماید " وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا " و نیز می فرماید: " لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ يُكَفَّرُ عَنْهُمْ سَرِيًّا تَتَّبِعُهُمْ وَ كَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا " که در این دو آیه برای آنان روشن کرد که خدا با ایشان چه معامله ای می کند «۳».

مؤلف: این روایت خالی از اشکال نیست، برای اینکه اولاً- در تفسیر آیه شریفه " وَ مَا أَدْرِي مَا يُفَعَّلُ بِي وَلَا بِكُمْ " گفتیم که این آیه هیچ ارتباطی با علم غیبی که از طریق وحی باشد ندارد، و نمی خواهد بگوید: من علم غیبی نسبت به آمرزش خود ندارم تا روایت بگوید:

آیه سوره فتح ناسخ این آیه است.

و ثانیاً از ظاهر روایت برمی آید گناهی که آیه سوره فتح تصریح به آمرزش آن دارد، گناه به معنای مخالفت امر و نهی مولوی است، در حالی که در تفسیر سوره فتح خواهد آمد که منظور از گناه در آن آیه چیز دیگری است.

و ثالثاً آیاتی که دلالت دارد بر اینکه مؤمنین داخل بهشت می شوند بسیار زیاد است، هم در سوره های مکی، و هم در سوره های مدنی، و آیه دلالتی اضافه بر دلالت سایر آیات این باب ندارد، پس وجهی ندارد که در روایت بگوید: این آیه دلالت می کند بر اینکه مؤمنین _____

(۱) عیون اخبار الرضا، ج ۱، ص ۱۸۴.

(۲) منظور

ابن عباس از آیه سوره فتح این آیه است: "لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ" سوره فتح، آیه ۲.

ص ۳۸

ال (۳) در المثلث —————، ج ۶،

صفحه ی ۳۰۲

داخل بهشت می شوند و مشمول مغفرت می گردند.

علاوه بر این، سوره احزاب مدتها قبل از سوره فتح نازل شده و معنا ندارد که آیات آن، نظری به آیات سوره فتح داشته باشد.

[روایتی در باره نزول آیه: " وَ شَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ... "]

و نیز در همان کتاب آمده که: ابو یعلی، ابن جریر، طبرانی و حاکم - وی حدیث را صحیح دانسته - به سندی صحیح از عوف بن مالک اشجعی، روایت کرده که گفت: روزی رسول خدا (ص) به راه افتاد من نیز در خدمتش بودم، تا داخل شدیم به معبد یهودیان، و چون روز عیدشان بود، از ورود ما خوششان نیامد. پس رسول خدا (ص) به ایشان فرمود: دوازده نفر یهودی داوطلب شوید شهادت دهید به یگانگی خدا، و نبوت محمد بن عبد الله تا خدای تعالی عذابی که شامل حال تمامی یهودیان زیر آسمان شده از ایشان بر طرف سازد. یهودیان همه سکوت کردند، همین که یکی از آنها داوطلب شد رسول خدا (ص) مجددا پیشنهاد خود را تکرار کرد، ولی دیگر کسی پاسخ نداد. بار سوم تکرار کرد، احدی اجابت ننمود. آن گاه رسول خدا (ص) پرسید: زیر بار نمی روید؟ پس بدانید به خدا سوگند که من حاشر و عاقب و مقضی ام، چه ایمان بیاورید و چه تکذیب کنید.

آن گاه برگشت و من هم با او بودم، همین که خواستیم از در خارج شویم، مردی از پشت سر آن جناب گفت: ای محمد!

همانجا که هستی بایست، پس رو کرد به یهودیان و پرسید: ای مردم یهود تا کنون که من در بین شما بودم مرا چگونه مردی یافتید؟ گفتند: به خدا سوگند ما در بین خود مردی داناتر از تو به کتاب خدا، و فقیه تر از تو و از پدرت و از جدت سراغ نداریم. آن مرد بعد از گرفتن این گواهی و اعتراف گفت: پس بدانید که من خدا را شاهد می گیرم که این محمد همان پیغمبری است که شما در تورات و انجیل نامش را یافته اید.

قوم یهود گفتند: این را دروغ می گویی. و گواهی او را رد کردند، و به او بد و بیراه هم گفتند. پس رسول خدا (ص) فرمود: شما دروغ گفتید، و سخن شما هرگز مقبول واقع نمی شود.

آن گاه رسول خدا (ص) و من و آن مرد یهودی که نامش "ابن سلام" بود بیرون آمدیم چیزی نگذشت که آیه "قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ كَفَرْتُمْ بِهِ وَ شَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَنْ وَ اسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ" نازل گردید «۱»

(۱) الـدر المـنـشـور، ج ۶، ص ۳۹.

صفحه ی ۳۰۳

مؤلف: در اینکه آیه مذکور در باره عبد الله بن سلام نازل شده روایات دیگری از طریق اهل سنت وارد شده. ولی سیاق آیه و مخصوصاً جمله "مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ" با این معنا که خطاب در آن، متوجه بنی اسرائیل باشد نمی سازد. اشکال دیگری که در روایت هست این است که در این روایت کتاب آسمانی انجیل هم جزء کتب آسمانی یهود به شمار رفته، و حال آنکه از کتب ایشان نیست، و یهود

آن را قبول ندارد.

و در بعضی از روایات آمده که آیه شریفه در باره "ابن یامین" یکی از علمای یهود نازل شده که شهادت داد و اسلام آورد، و یهود او را تکذیب کرد. اشکال قبلی به این روایت هم وارد است.

ترجمه آیات ما به انسان سفارش پدر و مادرش را کردیم که به ایشان احسان کند احسانی مخصوص به آنان،

صفحه ی ۳۰۵

مادرش او را به حملی ناراحت کننده حمل کرد و به وضعی ناراحت کننده بزایید و حمل او تا روزی که از شیرش می گیرد سی ماه است و تا هنگامی که به حد بلوغ و رشد عقلی برسد هم چنان پدر و مادر مراقبش هستند تا به حد چهل سالگی برسد. آن وقت می گوید: پروردگارا نصیبم کن که شکر آن نعمت هایی که به من و پدر و مادرم انعام فرمودی به جای آرم و اعمال صالح که مایه خشنودی تو باشد انجام دهم. پروردگارا ذریه مرا هم برایم اصلاح فرما. پروردگارا من امروز به درگاهت توبه می آورم و از تسلیم شدگان هستم (۱۵).

این گونه انسانها ایند که ما بهترین اعمالشان را قبول می کنیم و از گناهان ایشان هم درمی گذریم آن چنان که از گناهان اهل بهشت درمی گذریم، و این وعده صدقی است که از آغاز خلقت تا به امروز گوشزد انسانها شده است (۱۶).

و آن کس که به پدر و مادرش می گفت: اف بر شما تا کی مرا می ترسانید از اینکه دوباره زنده شوم این همه مردم که قبل از من مردند کدامشان برگشتند. پدر و مادرش به خدا پناه می برند تا شاید فرزندشان را هدایت کند و به فرزند می گویند: وای بر تو

به روز جزاء ایمان آور که وعده خدا حق است، و او هم چنان می گوید: اینها خرافات عهد قدیم است (۱۷).

چنین کسانی عذاب خدا بر آنان حتمی شده است و در زمره امت های گذشته از جن و انسند که زیانکار شدند (۱۸).

و برای هر یک از انسانهای نامبرده درجاتی است از پاداش و کیفر اعمالشان (و این اختلافها به خاطر اهدافی است ناگفتنی و یکی از آنها این است که) پروردگارشان خود اعمالشان را به ایشان بر می گرداند تا ظلمی به ایشان نشود (۱۹).

در روزی که کفار بر آتش عرضه می شوند به ایشان گفته می شود: هر سرمایه خیری داشتید در زندگی دنیا از دست دادید و با آن عیاشی کردید در نتیجه امروز در برابر استکباری که در زمین و بدون حق می ورزیدند به عذاب خواری دچار می شوید، هم به خاطر استکبارتان و هم به خاطر فسقی که مرتکب می شدید (۲۰).

بیان آیات بعد از آنکه در جمله "لِيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَ بُشِّرِ الْمُحْسِنِينَ" مردم را به دو قسم "ظالمین" و "محسنین" تقسیم نمود و در آن اشاره کرد به اینکه ظالمان سرنوشتی دارند که همواره از آن می ترسند و خود را بر حذر می دارند، و محسنین سرنوشتی دارند که همواره برایشان

صفحه ی ۳۰۶

مسرت آور است، اینک در این فصل از آیات همان مطالب را به طور مفصل شرح می دهد و می فرماید: مردم دو دسته اند: یک دسته تائبین هستند که همواره به سوی خدا رجوع دارند و در برابر او تسلیمند، و ایشان کسانی اند که اعمال نیکترشان قبول می شود، و از گناهانشان در می گذرند، و جزو اصحاب جنتند. دسته دیگر خاسران و زیانکارانند که همان سرنوشتی

که امت های گذشته از جن و انس بدان گرفتار شدند در باره اینان نیز حتمی شده.

آن گاه طائفه اول را به کسی مثل زده که ایمان به خدا دارد و تسلیم او و نیکوکار به والدین خویش است و همواره از خدا می خواهد تا شکر بر نعمتهایش را به او الهام کند، نعمتهایی که به خودش داده، و نعمتهایی که به پدر و مادرش ارزانی داشته، و نیز می خواهد که عمل صالح و اصلاح ذریه اش را به وی الهام کند. و طائفه دوم را به کسی مثل زده که عاق پدر و مادرش باشد، وقتی او را به سوی ایمان به خدا و روز جزاء می خوانند می گوید: این حرفها جزو خرافات کهنه و قدیمی است، و به این اکتفاء نموده پدر و مادر را تهدید می کند که دیگر از این حرفها نزنند.

[معنای آیه: " وَ وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ... "]

" وَ وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ... "

کلمه " وصیت " به طوری که راغب گفته به معنای آن است که به دیگری پیشنهاد کنی که فلان کار را بکند، و این پیشنهاد توأم با موعظه و خیرخواهی باشد «۱». و کلمه " توصیه " بر وزن تفعیل و از ماده وصیت است، و در قرآن آمده: " وَ وَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ " «۲» پس می توان گفت مفعول دوم این کلمه که با حرف " باء " مفعولش می شود، از قبیل اعمال است (چون همیشه انسان، دیگری را توصیه می کند که عملی را انجام دهد)، در نتیجه توصیه خدا به والدین، توصیه فرزندان است به عملی که مربوط به والدین باشد که عبارت است از احسان به آنان.

و بنا بر این بیان، تقدیر کلام " و

وصینا الانسان بوالديه أن يحسن اليهما احساناً" می باشد، یعنی ما سفارش کردیم انسان را به پدر و مادرش که به آن دو احسان کند به هر مقدار که باشد و بتواند. مفسرین در اعراب کلمه "احساناً" اقوالی دیگر دارند. بعضی (۳) گفته اند: کلمه مذکور مفعول مطلق است اما بر این اساس که کلمه "وصینا" متضمن معنای "احساناً" باشد، و تقدیر کلام "وصینا الانسان محسنين اليهما احساناً" است. و بعضی (۴) دیگر گفته اند: کلمه مذکور صفت است برای مصدری که حذف شده، البته با مضافی که در تقدیر است، و تقدیر کلام _____

(۱) مفردات راغب، ماده "وصی".

(۲) سوره بقره، آیه ۱۳۲.

(۳) _____ روح المعانی، ج ۲۶، ص ۱۷.
_____ صفحه ی ۳۰۷

"وصینا ایصاء ذا احسان" است. بعضی (۱) دیگر گفته اند: کلمه مزبور مفعول له است، و تقدیر کلام "وصینا الانسان بوالديه لاحساننا اليهما" است. و نیز جوهری دیگر از این قبیل.

و به هر حال "بر به والدین و احسان به ایشان" از احکام عمومی خداست که همانطور که در تفسیر آیه "قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً" (۲) گذشت، در همه شرایع تشریح شده، و به همین جهت فرمود: "وَ وَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ" و سفارش را عمومیت داد به هر انسانی، نه تنها مسلمانان.

آن گاه دنبال این سفارش اشاره کرد به ناراحتی هایی که مادر انسان در دوران حاملگی، وضع حمل و شیر دادن تحمل می کند تا اشاره کرده باشد به ملاک حکم، و عواطف و غریزه رحمت و رأفت انسان را برانگیزد، لذا فرمود: "حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ كُرْهًا وَ حَمَلُهُ وَ فَصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا"

و اما اینکه فرمود: " وَ حَمْلُهُ وَ فِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا " بدین حساب است که به حکم آیه " وَ الْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ " (۳) و آیه " وَ فِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ " (۴) دوران شیر دادن به فرزند دو سال است، و کمترین مدت حاملگی هم شش ماه است، که مجموع آن سی ماه می شود.

و کلمه " فصال " به معنای فاصله انداختن بین طفل و شیر خوردن است، و اگر کلمه " دو سال " را ظرف قرار داد برای فصال، به این عنایت است که آخرین حد شیر دادن دو سال است، و معلوم است که این محقق نمی شود، مگر به گذشتن دو سال.

" حَيْثُ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِينَ سِنَهُ " - " بلوغ اشد " به معنای رسیدن به زمانی از عمر است که در آن زمان قوای آدمی محکم می شود. و ما در تفسیر آیه " وَ لَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَ عِلْمًا " (۵) اختلافی را که مفسرین در معنای " بلوغ اشد " دارند نقل کردیم، و گفتیم که بلوغ چهل سال عادتاً ملازم با رسیدن به کمال عقل است.

" قَالَ رَبُّ أَوْزَعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَ عَلَى وَالِدَيَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ " - کلمه " أَوْزَعْنِي " از مصدر " ایزاع " است که معنای الهام را می دهد، و این الهام،

(۱) روح المعانی، ج ۲۶، ص ۱۷.

(۲) سوره انعام، آیه ۱۵۱.

(۳) مادران فرزندان خود را دو سال کامل شیر می دهند. سوره بقره، آیه ۲۳۳.

(۴) از شیر گرفتن در دو سال است. سوره لقمان، آیه ۱۴.

(۵) سوره یوسف، آیات ۲۲-۲۳.

الهام آن اموری نیست که اگر خدا عنایت نکند آدمی به حسب طبع خود علم به آنها پیدا نمی کند،

و آیه " وَ نَفْسٍ وَ مَا سَوَّاهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَ تَقْوَاهَا " (۱) از آن خیر می دهد، بلکه الهام عملی و به معنای وادار کردن، و دعوت باطنی به عمل خیر و شکر نعمت و بالآخره عمل صالح است.

خدای تعالی در این آیه آن نعمتی را که سائل درخواست کرده نام نبرده، تا هم نعمتهای ظاهری چون حیات، رزق، شعور و اراده را، و هم نعمتهای باطنی چون ایمان به خدا اسلام، خشوع، توکل بر خدا و تفویض به خدا را شامل شود. پس جمله " رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ... " درخواست این است که نعمت ثناء بر او را ارزانش بدارد تا با اظهار قولی و عملی نعمت او را اظهار نماید. اما قولی که روشن است. و اما عملی به اینکه نعمت های خدا را طوری استعمال کند که همه بفهمند نعمت وی از خدای سبحان است و خدا آن را به وی داده، و از ناحیه خود او نیست، و لازمه این گونه استعمال این است که عبودیت و مملوکیت این انسان در گفتار و کردارش هویدا باشد. [دعا و درخواست توفیق شکر نعمت و انجام اعمال صالح و مرضی خدا]

و اینکه کلمه " نعمت " را با جمله " الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَ عَلَى وَالِدَيَّ " تفسیر کرده می فهماند که شکر مذکور هم از طرف خود سائل است، و هم از طرف پدر و مادرش. و در حقیقت فرزند بعد از در گذشت پدر و مادرش زبان ذکر گویی برای آنان است.

" وَ أَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ " - این جمله عطف است بر جمله " أَنْ أَشْكُرَ ... "، و سؤال دیگری است متمم سؤال شکر، چون شکر نعمت چیزی

است که ظاهر اعمال انسان را زینت می دهد، و صلاحیت پذیرفتن خدای تعالی زیوری است که باطن اعمال را می آراید، و آن را خالص برای خدا می سازد.

"وَ أَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي" - اصلاح در ذریه به این معنا است که صلاح را در ایشان ایجاد کند و چون این ایجاد از ناحیه خداست، معنایش این می شود که ذریه را موفق به عمل صالح سازد، و این اعمال صالح کار دل‌هایشان را به صلاح بکشانند. و اگر کلمه اصلاح را مقید کرد به قید "لی" و گفت "ذریه ام را برای من اصلاح کن" برای این است که بفهماند اصلاحی درخواست می کند که خود او از اصلاح آنان بهره مند شود، یعنی ذریه او به وی احسان کنند، همانطور که او به پدر و مادرش احسان می کرد.

و خلاصه دعای این است که خدا شکر نعمتش و عمل صالح را به وی الهام کند، و او

(۱) سوره شمس، آیه ۷ و ۸. صفحه ی ۳۰۹

را نیکوکار به پدر و مادرش سازد، و ذریه اش را برای او چنان کند که او را برای پدر و مادرش کرده بود. در تفسیر آیه ۱۴۴ از سوره آل عمران و آیه ۱۷ از سوره اعراف گفتیم که شکر نعمت خدا به معنای حقیقیش این است که بنده خدا خالص برای خدا باشد، پس برگشت معنای دعا به درخواست خلوص نیت و صلاح عمل است.

"إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ" - یعنی من به سوی تو برگشتم و از کسانی هستم که امور را تسلیم تو نمودند، به طوری که تو هیچ اراده ای نکردی مگر آنکه آنان نیز همان را خواستند، بلکه جز

آنچه تو می خواهی نمی خواهند. این جمله در مقام بیان علت مطالبی است که در دعا بوده. این آیه از آنجا که دعا را نقل می کند، و آن را رد ننموده، بلکه با وعده قبولی آن را تایید می کند و می فرماید: "أُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ..."، این نکته را روشن می سازد که وقتی توبه و تسلیم خدا شدن در کسی جمع شد، دنبالش خداوند آنچه را که باعث خلوص وی می شود به دل او الهام می کند، و در نتیجه هم ذاتا از مخلصین - به فتحه لام - می شود، و هم عملا از مخلصین - به کسره لام -.

اما اینکه توبه و تسلیم مؤثر در اخلاص ذات است، در همین نزدیکیها بدان اشاره کردیم. و اما تاثیر آن در اخلاص عمل برای اینکه عمل به خاطر قبول خدا صالح نمی شود، و به سوی او بالا نمی رود، مگر وقتی که خالص برای او باشد، هم چنان که فرمود: "أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ" «۱».

[توضیحی در باره قبول بهترین عمل، در مقابل در گذشتن از سیئات

"أُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ..."

کلمه "نتقبل" متکلم مع الغیر از مضارع باب تفاعل است، و تقبل همان معنای قبول را دارد، اما از آن بلیغ تر است. و مراد از "أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا" اطاعتهای واجب و مستحب است، چون این طاعات است که پذیرفته می شود، اما مباحات هر چند هم دارای حسن باشد تقبل نمی پذیرد - صاحب مجمع البیان «۲» چنین گفته، و تفسیر خوبی است. مؤید آن این است که تقبل بهترین عمل را در مقابل بخشودگی گناهان قرار داده، پس کانه گفته شده اعمال انسان دو

جور است، یا طاعات است، یعنی واجبات و مستحبات، که بهترین اعمال او است که ما آن را قبول می کنیم، و یا گناهان است که از آن درمی گذریم، و اما آن اعمالی که طاعت و

(۱) آگاه باش که دین خالص از آن خداست. سوره زمر، آیه ۳.

(۲) مجمع البیوع البیان، ج ۹، ص ۸۷.

صفحه ی ۳۱۰

حسنه نیست نه مقبول است و نه غیر مقبول.

و جمله "فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ" متعلق است به جمله "نتجاوز" و معنایش این است که: ما از گناهان آنان نیز در جمله کسانی که گناهانشان بخشوده می شود و اهل بهشت می شوند، درمی گذریم. در نتیجه جمله مزبور حال از ضمیر "عنهم" خواهد بود.

"وَعِدَ الصَّدَقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ" - یعنی خداوند با این کلام خود وعده شان می دهد وعده ای صدق که تا کنون به زبان انبیاء و رسل وعده داده می شدند. ممکن هم هست مراد این باشد که در قیامت با این تقبل و تجاوز آن وعده صدقی که در دنیا داده می شدند منجز می شود.

"وَ الَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أَفْ لَكُمْ أْتَعِدَانِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي" بعد از آنکه وضع انسان تائب و تسلیم به خدا، و درخواست او برای خلوص و اخلاص و نیکی به والدین، و اصلاح اولادش را ذکر کرد، در مقابل این انسان، انسان دیگری را یادآور شده که به خدا و رسولش و معاد، کفر می ورزد، و چون پدر و مادرش او را به سوی ایمان دعوت نموده از معاد می ترسانند عاق پدر و مادر می شود.

پس اینکه فرمود: "وَ الَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أَفْ لَكُمْ"، ظاهرش این است که مبتدایی است در معنای جمع که خبرش

جمله "أُولَئِكَ الَّذِينَ" است. و کلمه "اف" یک کلمه است ولی دو معنا را اظهار می دارد، یکی خستگی و یکی هم خشم. و جمله "أَتَعِدَانِي أَنْ أُخْرَجَ" استفهامی است توییخی، و معنایش این است که: آیا مرا تهدید می کنی که یک بار دیگر از قبرم بیرونم کنند، و برای پس دادن حساب حاضرم سازند، و خلاصه آیا مرا به معاد تهدید می کنی؟ در حالی که "وَقَدْ خَلَّتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي" امت هایی که قبل از من بودند و هلاک شدند، احدی از آنان زنده و مبعوث نشد.

و این استفهام در حقیقت به پندار آنان حجتی بوده بر نفی معاد، به این بیان که اگر در این میان احیاء و بعثی می بود، باید بعضی از افرادی که تا کنون مرده اند زنده شده باشند، با اینکه مردگان تا امروز بشر، در این قرنهای طولانی که نمی توان آغازش را دقیقاً معین کرد، آن قدر زیاد بودند که از حد شمار بیرونند، و از هیچ یک آنها خبر و اثری نشده. ولی این نابخردان اینقدر نفهمیده اند که اگر بعضی از مردگان گذشته زنده می شدند، در دنیا زنده می شدند، و تهدید و وعید خدای سبحان این نیست، بلکه زنده شدن در آخرت و برخاستن در نشاء دیگر است نه در دنیا.

"وَهُمَا يَسْتَتَغِيثَانِ اللَّهُ وَيَلِكْ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ" - کلمه "يستغيثان" از مصدر

صفحه ی ۳۱۱

استغاثه است، که به معنای طلب غوث (پناه) از خدا است. و معنای جمله این است که:

در حالی که پدر و مادرش از خدا طلب می کنند که پناهشان دهد، و در اقامه حجت و متمایل کردن دل فرزند به سوی ایمان کمکشان

فرماید، به فرزندشان می گویند: وای بر تو! به خدا و به آنچه رسولش آورده که یکی از آنها وعده به معاد است ایمان بیاور، و مطمئن باش که وعده خدا به معاد که به وسیله رسولانش داده، وعده ای است حق.

از اینجا روشن می شود که مراد آن پدر و مادر از اینکه گفتند "ایمان بیاور" این بوده که به خدا و رسولش در آنچه رسول از ناحیه خدا آورده ایمان بیاور. و اینکه گفت: "إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ" این بوده که فرزندشان به معاد ایمان بیاورد، و نیز جمله قبلی را که گفتند "ایمان بیاور" تعلیل کند و به فرزند می فهماند اینکه گفتیم ایمان بیاور به منظور انذار و تخویف بوده.

"فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ" - اشاره با کلمه "هذا" به همان وعده و انذاری است که پدر و مادرش کردند، و یا به همه آن دعوت‌هایی است که نمودند. و معنایش این است که: این انسان که مورد بحث بود به والدین خود می گوید: این وعده‌هایی که می دهید، و این تهدیدهایی که مرا با آن می ترسانید، و یا همه این دعوت‌هایی که می کنید چیزی جز خرافات مردم وحشی قرون گذشته نیست.

"أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ..."

در تفسیر آیه ۲۵ سوره حم سجده مطالبی در باره این جمله گذشت.

[اشاره به اختلاف درجات مؤمنین نیکو کار و کافران بد کار متناسب با اختلاف نفوس و اعمال هر یک

"وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا ..."

یعنی برای هر یک از نامبردگان که عبارتند از مؤمنین نیکوکار، و کافران بد کار، منازل و مراتبی مختلف از نظر بلندی و پستی هست. آری برای بهشت درجاتی و برای

دوزخ هم درکاتی است.

و برگشت این اختلاف به اختلافی است که در نفوس آنان است، هر چند که نفوس در اعمال جلوه می کند، و بدین جهت فرموده: " برای آنان درجاتی است از آنچه کردند"، و معلوم می شود درجات مال ایشان است، و منشا آن درجات اعمالشان است.

" وَ لِيُؤْفِقَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَ هُمْ لَا يُظْلَمُونَ" - لام در اول جمله لام غایت است، و جمله مورد بحث عطف بر غایت و یا غایتی است که حذف شده، چون ذکر آنها مورد غرض نبوده. و اگر این جمله غایت شده برای جمله " و لکل درجات" برای این است که جمله مزبور در معنای " ما برای آنها درجات قرار دادیم" می باشد، آن وقت معنا چنین می شود: ما آنان را درجه بندی کردیم برای این و این و برای اینکه اعمالشان تمام و کامل به ایشان برسد، و ظلم نشوند.

صفحه ی ۳۱۲

و معنای توفیه و رساندن مردم به تمام و کمال اعمال این است که خدا عین اعمالشان را به خودشان برمی گرداند، پس بدین حساب آیه مورد بحث از آیاتی خواهد بود که بر تجسم اعمال دلالت می کند. ولی بعضی از مفسرین «۱» کلمه "اجور" را در تقدیر گرفته، گفته اند معنایش این است که: تا خدا اجر آنان را تمام و کامل بدهد.

[وجوهی که در معنای جمله: " وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ" گفته شده است

" وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ ..."

عرضه کردن آب بر حیوان یا برای حیوان به این است که آب را در جایی قرار دهی که حیوان آن را ببیند، به طوری که اگر خواست، بتواند بنوشد. و عرضه کردن کالا

برای فروش به این است که آن را در جایی قرار دهی که مانعی برای معامله کردن آن وجود نداشته باشد.

و در جمله مورد بحث بعضی «۲» گفته اند: مراد از عرضه کردن کفار بر آتش این است که آنان را در آتش عذاب دهند، مثل اینکه می گویند فلانی عرضه بر شمشیر شد یعنی کشته شد و این تعبیر مجازی است معروف و شایع.

ولی این تفسیر با آیه آخر سوره که می فرماید: " وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَ رَبَّنَا قَالَفَذُوقُوا الْعَذَابَ ... " آن طور که باید نمی سازد چون در این آیه چشیدن عذاب بعد از عرضه شدن بر آتش و بعد از گفتگوهایی دیگر آمده، پس معلوم می شود غیر آن است.

بعضی «۳» دیگر گفته اند: در آیه قلب (جابجایی که خود فنی است از کلام) به کار رفته، و اصل آن عرضه کردن آتش است بر کفار، نه عرضه کردن کفار بر آتش، برای اینکه در تحقق معنای "عرض" لازم است "معروض علیه" معروض "را درک کند، و آتش، شعور ندارد، و کفار را درک نمی کند، این کفارند که آتش را درک می کنند، پس به این دلیل، در کلام قلب به کار رفته، و مراد، عرضه کردن آتش بر کفار است (و این حرف صحیح نیست زیرا از آیاتی مانند آیه ۳۰ از سوره ق و آیه ۲۰ از سوره فصلت که برای همه چیز نطق و گویایی قائل است برمی آید که جهنم نیز شعور دارد).

بعضی از مفسرین «۴» در اینکه چرا در آیه قلب به کار رفته گفته اند: درست است که همیشه معروض علیه عرضه بر معروض

می شود، مثلاً آب را عرضه بر حیوان می کنند، ولی از آنجایی که کفار به طرف آتش می روند، لذا قلب کرد تا رعایت این اعتبار را کرده باشد.

و این درست نیست: اما اینکه گفتند باید معروض علیه معروض را درک کند، تا به _____

(۱) و ۲ و ۳ و (۴) روح المعانی، ج ۲۶، ص ۲۲.
_____ صفحه ی ۳۱۳

طرف آن متمایل و یا از آن گریزان شود، و آتش شعور ندارد، صحیح نیست، برای اینکه اولاً- دلیلی بر آن نیست، و بلکه عرضه کالا بر بیع و آیه "إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ" (۱) دلیل بر خلاف آن است. و ثانیاً قبول نداریم که آتش دوزخ شعور نداشته باشد چون در اخباری صحیح آمده که بهشت و دوزخ شعور دارند، و آیه شریفه "يَوْمَ نَقُولُ لِيَجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتَ وَ تَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ" (۲) و آیاتی دیگر هم بدان اشعار دارد.

و اما اینکه گفتند مناسب این است که معروض را نزد معروض علیه ببرند نه بعکس.

در جواب می گوییم این را هم قبول نداریم که همه جا باید چنین باشد، برای اینکه در آیه ۷۲ از سوره احزاب دیدیم که چنین نبود (چون در آنجا امانت که یا دین است و یا ولایت نزد آسمانها و زمین و جبال برده نشده).

علاوه بر این، در کلام خدای تعالی آیاتی هست که دلالت دارد بر آمدن آتش نزد کفار، مانند آیه "وَ جِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَ أُنِّي لَهُ الذُّكْرَى" (۳).

پس حق همان است که گفتیم: عرضه عبارت است از اظهار نمودن مانعی که نگذارد چیزی متلبس به چیزی شود، و این

معنا یک معنای نسبی است که همواره دو طرف می خواهد، چیزی که هست ممکن است اولی فرع و معروض، و دومی اصل و "معروض علیه" واقع شود، یک بار آتش دوزخ عرضه بر کافران شود، به این عنایت که کافر عمل صالح و یا شفيعی ندارد که مانع داخل شدنش در آتش شود، مانند این مورد که فرموده: "وَ عَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا" «۴»، و یک بار دیگر کفار عرضه بر آتش شوند، به این عنایت که هیچ مانعی از ناحیه آتش جلوگیری عذاب آنان نیست، مانند این مورد که می فرماید: "النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا" «۵» و این مورد که می فرماید: "يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ ...".

و بنا بر این نزدیکتر به ذهن این است که هر دو عرضه در قیامت صورت می گیرد، هم عرضه کفار بر جهنم، و هم عرضه جهنم بر کفار. عرضه جهنم بر کفار وقتی است که خود را برای اولین بار به کفار نشان می دهد، و عرضه کفار بر جهنم هنگامی است که به حساب ها

(۱) ما امانت را بر آسمانها و زمین و کوه ها عرضه کردیم. سوره احزاب، آیه ۷۲.

(۲) روزی که به جهنم می گوئیم آیا پر شدی می گوید آیا باز هم هست. سوره ق، آیه ۳۰.

(۳) آن روز جهنم را می آورند، در آن روز انسانها همه متذکر می شوند، ولی چه جای تذکر است.

سوره فجر، آیه ۲۳.

(۴) ما جهنم را عرضه کردیم بر کافران عرضه کردنی. سوره کهف، آیه ۱۰۰.

(۵) هر صبح و شام کفار عرضه به جهنم می شوند. سوره مؤمن، آیه ۴۶.

رسیده و تکلیف ها را یکسره کرده باشند، در آن موقع کفار را

عرضه بر جهنم می کنند، و به سوی دوزخ سوقشان می دهند، هم چنان که فرموده: " وَ سِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا " (۱).

و در آغاز جمله " أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَ اسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا " کلمه " يقال " در تقدیر است، و معنایش این است که: به ایشان گفته می شود طیبات خود را در زندگی دنیا از بین بردید. و کلمه " طیبات " به معنای اموری است که ملایم با نفس و موافق با طبع آدمی است، و انسان از آنها لذت می برد. و " اذهاب طیبات " به معنای از بین بردن و مصرف کردن آنها است. و مراد از " استمتاع از طیبات " استعمال و بهره مند شدن از آنها است، به طوری که این بهره مندی در نظر، هدف باشد، نه وسیله برای زندگی آخرت و آمادگی برای آن.

و معنای آیه این است که: وقتی عرضه بر آتش می شوند به ایشان گفته می شود: شما همه آن طیباتی که باید امروز از آن لذت ببرید در زندگی دنیا از بین بردید، و همانجا از آنها بهره مند شدید، و دیگر چیزی برایتان نمانده که امروز در این عالم از آن لذت ببرید.

" فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَ بِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ " - این آیه تفریع و نتیجه گیری از آیه قبل است که می فرمود: طیبات خود را در دنیا از بین بردید. و منظور از " عذاب هون " آن عذابی است که توأم با خواری و ذلت است.

و معنای آیه این است که: پس امروز شما سزایتان عذابی است که در آن خواری و ذلت است، و خواری آن در مقابل آن استکباری است که در دنیا می کردید، و زیر

بار حق نمی رفتید، و عذابش در مقابل فسق و اعراض از طاعات شما است. و این هر دو گناهی است که یکی مربوط به اعتقاد است که همان استکبار از حق باشد، و یکی مربوط به عمل است که همان فسق باشد.

بحث روایتی [روایاتی در باره حد اقل مدت حمل، و مراد از "بلوغ اشد" در ذیل آیه: "حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ كُرْهًا..."]

در الدر المنثور است که عبد الرزاق، عبد بن حمید و ابن منذر از طریق قتاده از ابی حرب بن ابی الاسود دثلی روایت کرده اند که گفت: زنی را نزد عمر آوردند که شش ماهه زائیده بود، عمر از اصحاب رسول خدا حکم وی را پرسید. علی (ع) فرمود نباید سنگسار شود، مگر نمی بینی خدای تعالی می فرماید: "وَ حَمْلُهُ وَ فِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا" و از

(۱) کسانی که کافر شدند دسته دسته به سوی جهنم سوق داده می شوند. سوره زمر، آیه ۷۱.

صفحه ی ۳۱۵

سوی دیگر می فرماید: "وَ فِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ"، پس باید فهمید که اقل حمل شش ماه است.

پس عمر آن زن را رها کرد. راوی می گوید: بعدا شنیدیم که آن زن درست در آخر شش ماه وضع حمل کرده بوده «۱».

مؤلف: این داستان را مفید هم در ارشاد نقل کرده «۲».

و نیز در الدر المنثور است که ابن منذر و ابن ابی حاتم از بعجه بن عبد الله جهنی روایت کرده که گفت: مردی از قبیله ما، با زنی که او نیز از جهنیه بود ازدواج نمود، و آن زن درست بعد از شش ماه از ازدواجش فرزندی آورد، همسرش نزد عثمان بن عفان رفت، و داستان را گفت. عثمان

دستور داد زن را سنگسار کنند، جریان به علی (ع) رسید، نزد عثمان رفت، که این چه دستوری است که داده ای؟ عثمان گفت او ششماهه زائیده، و مگر چنین چیزی ممکن است؟ حضرت فرمود: مگر نشنیده ای که خدای تعالی می فرماید: "وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا"، و از سوی دیگر مدت شیر دادن را دو سال تمام دانسته، و فرموده: "حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ" دو سال از سی ماه کسر شود چقدر می ماند، مگر بیش از شش ماه باقی می ماند؟

عثمان گفت: به خدا سوگند متوجه این نکته نبودم. بروید زن را بیاورید، وقتی آوردند دیدند از حکم اعدام سخت ترسیده، بخواهرش گفته بوده از این ماجرا غصه مخور (و مپندار که من برای قبیله ننگی آورده ام)، به خدا سوگند احدی غیر از شوهرم با من نزدیکی نکرده.

راوی سپس می گوید: آن کودک بزرگ شد، و پدرش اعتراف کرد که او فرزند من است، چون شبیه ترین مردم به پدر خود بود. و باز می گوید: من آن مرد را دیدم که در آخر بیمار شد و تکه های بدنش در بستر می ریخت. (۳)

و در تهذیب به سند خود از عبد الله بن سنان از امام صادق (ع) روایت کرده که فرمود: نزد پدرم بودم که مردی از آن جناب پرسید منظور از "بلوغ اشد" در کلام خدای عز و جل که می فرماید: "حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ" چیست؟ فرمود: رسیدن به حد احتلام (۴).

و در خصال از ابی بصیر روایت آورده که گفت: امام صادق (ع) فرمود:

وقتی بنده خدا سی ساله شد به حد بلوغ اشد رسیده، و چون به سن چهل سالگی برسد، به منتهای بلوغ رسیده، و همین که پا به

(۱) الدر المنثور، ج ۶، ص ۴۰.

(۲) ارشاد مفید، فی قضایاه فی زمن اماره العمر، ص ۱۱۰.

(۳) الدر المنثور، ج ۶، ص ۴۰.

(۴) ن _____ و الثقلین _____، ج ۵، ص ۱۳.

صفحه ی ۳۱۶

کسی که پنجاه ساله شده باید خود را مثل کسی بداند که در حال جان کندن است «۱».

مؤلف: این روایت خالی از این اشعار و اشاره نیست که بلوغ اشد مراتب مختلفی دارد و اولین مرتبه آن که غالباً در سن شانزده سالگی است احتلام است، و مرتبه دوم آن گذشتن شانزده سال دیگر است که می شود سی و سه سالگی. و در نظیر این آیه که در سوره یوسف بود اخباری دیگر نقل شد.

این را هم باید دانست که در تفسیر آیه اخباری «۲» نقل شده که آیه را با حسین بن علی (ص) و ولادتش در شش ماهگی تطبیق کرده اند که البته این روایات همان جنبه تطبیق را دارند، نه اینکه بخواهند نزول آیه را در باره آن جناب بدانند.

[روایتی راجع به شان نزول آیه: " وَ الَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أَفْ لَكُمْ ... "]

و در الدر المنثور است که ابن ابی حاتم و ابن مردویه از عبد الله روایت آورده اند که گفت: من در هنگامی که مروان مشغول خطبه بود در مسجد بودم، و شنیدم که گفت: خدا خواب خوشی به امیر المؤمنین (یعنی معاویه) در باره فرزندش یزید ارائه داده، و آن این است که او را جانشین خودش کند، هم چنان که ابو بکر عمر را جانشین خود کرد. عبد الرحمن پسر ابو بکر صدا زد مگر حکومت اسلام هم مانند امپراطوری روم

هرقلی و وراثتی است. اگر ابو بکر این کار را کرد در باره هیچ یک از فرزندان او و از اهل بیتش نکرد، و معاویه به خاطر عرق پدر فرزندی نمی خواهد چنین کرامتی را نسبت به فرزندش بکند.

مروان گفت: مگر تو همان نیستی که به پدر و مادرش گفت: "اف لکما" (منظور مروان این بود که تو فرزند ناخلفی هستی). عبد الرحمن گفت: مگر تو فرزند همان ملعون نیستی که رسول خدا (ص) پدرت را لعنت کرد؟

عبد الله، ناقل جریان، می گوید: عایشه این توهین مروان به برادرش را شنید، گفت:

ای مروان این تو بودی به عبد الرحمن چنین و چنان گفتی، به خدا سوگند دروغ گفتی، آیه "أَفْ لَكُما" در باره او نازل نشده، بلکه در باره فلان بن فلان نازل شد «۳».

و نیز در همان کتاب آمده که ابن جریر از ابن عباس روایت کرده که در باره آن کسی که به پدر و مادرش گفته بود: "أَفْ لَكُما... " گفته: این آیه در باره یکی از فرزندان ابو بکر نازل شده «۴».

مؤلف: این معنا از قتاده و سدی هم نقل شده «۵». و داستان مروان و تکذیب گفتار او

(۱) نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۴ به نقل از خصال.

(۲) نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۴.

(۳) و ۴ (۵) الدر المنثور، ج ۶، ص ۴۱ و ۴۲.

صفحه ی ۳۱۷

توسط عایشه معروف است. در روح المعانی بعد از آنکه روایت مروان را رد می کند می گوید: بعضی از علمای اسلام مانند سهیلی در کتاب "الاعلام" با نظریه مروان و اینکه آیه در باره عبد الرحمن نازل شده موافقت کرده اند. و به فرضی که تسلیم این

معنا شویم دیگر سرزنش او آن هم از ناحیه مروان معنا ندارد، برای اینکه عبد الرحمن مسلمان شده و از افاضل صحابه و شجاعان ایشان بود، و در دوران مسلمانی اش در روز یمامه و غیر آن آوازه ای داشت، اسلام هم که اعمال ناشایست قبل را پاک می کند، و طبق این حکم کافر وقتی مسلمان شد، دیگر نباید ملامتش کرد که تو در زمان کفرت چنین و چنان گفتی «۱».

و این سخن از او درست نیست برای اینکه اگر روایت صحیح باشد، چاره ای نیست جز اینکه بگوییم اسلام عبد الرحمن سودی به حالش نداشته چون ذیل آیه شهادت می دهد که شخص مورد نظر آیه، اهل عذاب و جزو زیانکاران است، چون می فرماید: "أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ... إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ" و با چنین شهادتی دیگر مدافعات سهیلی سودی به حال او ندارد.

و در تفسیر قمی در ذیل آیه "وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا... وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا" آمده که امام (ع) فرموده: یعنی در دنیا خوردید و نوشیدید و سواری کردید، و این آیه در باره بنی فلان نازل شد. و در باره جمله "فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ" فرمود: مقصود از آن عطش است «۲».

[دو روایت در باره کیفیت زندگی پیامبر (ص) در ذیل آیه: "أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا"]

و در کتاب محاسن به سند خود از ابن القداح از امام صادق از آباء گرامی اش (صلوات الله عليهم أجمعين) روایت کرده که فرمودند: روزی برای رسول خدا (ص) خبیصی (نوع حلوا) آوردند، حضرت از خوردن آن امتناع ورزید، پرسیدند آیا خبیص را تحریم کرده ای؟ فرمود: نه، و لیکن من بدم می آید از اینکه دلم نسبت

به خوردن آن بی اختیار شود، آن گاه این آیه را تلاوت کرد: "أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا" (۳).

و در مجمع البیان در ذیل همین آیه گفته: در حدیث آمده که عمر بن خطاب گفت:

من از رسول خدا (ص) وقت ملاقات گرفته بودم، در آن ساعت در باغ ام ابراهیم خدمت آن جناب رسیدم، دیدم روی حصیری از لیف خرما دراز کشیده، و قسمتی از بدنش روی خاک قرار گرفته، و زیر سرش بالشی پر از لیف خرما بود، سلام کردم و سپس _____

(۱) روح المعانی، ج ۲۶، ص ۲۰.

(۲) تفسیر قمی، ج ۲، ص ۲۹۸.

(۳) نور الثقلین، ج ۵، ص ۱۵، به نقیله نقل از محاسن برقی.

_____ صفحه ی ۳۱۸

نشستم. عرضه داشتم: یا رسول الله! شما پیامبر خدایی، برگزیده و انتخاب شده از بین همه خلق اویی، و کسری و قیصر بر تخت طلایی و فرش حریر و دیبا قرار دارند، و شما روی این حصیر خوابیده ای؟! فرمود: آنها کسانی هستند که خدا طیباتشان را در دنیا که سرانجام تمام شدنی است داده، و طیبات ما را برای آخرتمان ذخیره کرده (۱).

مؤلف: این روایت در الدر المنثور به چند طریق از عمر نقل شده است (۲).

(۱) مجمع البیان، ج ۵، ص ۸۸.

(۲) الدر المنثور، ج ۶، ص ۴۲.

ترجمه آیات به یاد آر برادر عاد (هود پیغمبر) را (که در جنوب شبه جزیره عرب در سرزمینی) به نام احقاف قوم خود را انذار می کرد در حالی که پیامبران زیادی قبل از او در گذشته های دور و نزدیک آمده بودند و همه

_____ صفحه ی ۳۲۰

گفتند که غیر خدا را نپرستید که من بر شما می ترسم از عذاب

روزی عظیم (۲۱).

گفتند آیا به سراغ ما آمده ای تا با دروغهایت ما را از خدایانمان منصرف کنی؟ اگر راست می گویی آن عذابی که ما را از آن می ترسانی بیاور (۲۲).

هود گفت: علم تنها نزد خداست و آنچه من می گویم تنها رسالتی است که مامورم به شما ابلاغ کنم اما این را هم بدانید که من شما را مردمی جاهل می دانم (۲۳).

و چون آن عذاب را دیدند که از کرانه افق نزدیک می شود گفتند این ابری است که می خواهد بر ما بیارد. هود گفت: و لیکن این همان عذابی است که در آمدنش شتاب می کردید و آن بادی است که عذابی دردناک همراه دارد (۲۴).

هر چه سر راه خود ببیند به اذن پروردگارش ویران می کند. چیزی نگذشت که یک روز صبح جز خانه هایشان به چشم نمی خورد همه هلاک شده بودند و ما این طور مردم مجرم را کیفر می دهیم (۲۵).

با اینکه به آنان مکتب هایی داده بودیم که به شما نداده ایم به آنها نیز گوش و چشم و فهم داده بودیم اما نه گوششان به دردشان خورد و نه از چشم و دل خود کمترین بهره ای بردند، چون آیات خدا را انکار می کردند و همان عذابی که مسخره اش می کردند بر سرشان پیامد (۲۶).

این آثار که پیرامون سرزمین خود می بینید همه اقوامی بودند که ما آیات خود را نشانشان دادیم بلکه برگردند ولی برنگشتند و ما هلاکشان کردیم (۲۷).

کسی نیست از آنان پرسد چرا پس آن خدایانی که به جای خدای تعالی معبود خود گرفته بودند تا به خدای تعالی نزدیکشان سازند یاریشان نمی کردند بلکه در روز گرفتاری غیبتشان زد و این بود نتیجه اعراض و افتراء هایشان (۲۸).

بیان

آیات بعد از آنکه مردم را به دو قسمت تقسیم کرد، و رشته کلام به مساله انذار کشیده شد، اینک در این آیات به دو داستان اشاره می کند: یکی از قوم عاد، و هلاکت ایشان و در ضمن اشاره به هلاکت قرای پیرامون مکه. و یکی هم از ایمان آوردن قومی از جن، که خدای تعالی به سوی رسول خدا (ص) متوجهشان کرد، و با شنیدن قرآن ایمان آوردند و برای انذار به سوی قوم خود برگشتند. و منظور از نقل این دو داستان این است که هر کس بخواهد از سرگذشت آنان عبرت بگیرد، و آیات فوق تنها مربوط به داستان اول است.

" وَ اذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَّتِ النَّذْرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ
صفحه ی ۳۲۱

خَلْفِهِ ... "

[اقوال مختلف در باره اینکه " احقاف " در کجا واقع است؟، و توضیح گفتگوی هود (ع) با قوم عاد]

کلمه " اخا عاد - برادر عاد " به معنای هر کسی است که از طرف پدر به این قوم نسبت داشته باشد. و منظور از این برادر، هود پیغمبر (ع) است. و کلمه " احقاف " نام سرزمینی است که قوم عاد در آن زندگی می کرده اند، و آنچه یقین به نظر می رسد این است که این سرزمین در جنوب جزیره العرب بوده، ولی امروز هیچ اثری از آن قوم در آن باقی نمانده. و در اینکه در چه نقطه از جنوب واقع بوده اختلافست. بعضی «۱» گفته اند در بیابانی بوده بین عمان و مهره. و بعضی «۲» گفته اند ریگزاری است که بین عمان و حضرموت واقع شده، بعضی «۳» دیگر گفته اند ماسه های لب دریای قریه شجره است، و

شجره محلی است در سرزمین یمن. بعضی «۴» دیگر چیزهایی دیگر گفته اند.

"وَقَدْ خَلَّتِ التُّدْرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ" - کلمه "نذر" جمع "نذیر" است، و مراد از آن به طوری که از سیاق برمی آید رسولان خدا است. و اما اینکه بعضی «۵» از مفسرین کلمه "نذر" را به معنای رسولان و علماء که نائبان رسولانند گرفته اند، تفسیر درستی نیست.

مفسرین «۶» جمله "مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ" را به کسانی که قبل از او بودند، و جمله "وَمِنْ خَلْفِهِ" را به کسانی که بعد از او آمدند تفسیر کرده اند. البته عکس این نیز ممکن است، و می شود گفت مراد از "بَيْنِ يَدَيْهِ" بیم رسانان زمان او، و از "مِنْ خَلْفِهِ" بیم رسانان قبل از او باشند. و بنا بر احتمال اول بهتر آن است که بگوییم گذشتن بیم رسانان در "مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ" و در "مِنْ خَلْفِهِ" کنایه باشد از اینکه این دو طائفه در زمان فترت و نبودن انبیاء به سوی مردم آمدند و بیم رساندند.

"أَلَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ" - این جمله، کلمه "انذار" در جملات قبل را تفسیر می کند، و اشاره دارد به اینکه اساس دین آن جناب که زیر بنای تمامی جزئیات دینی او است توحید بوده است.

"إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ" - این جمله دعوت انبیاء را به توحید تعلیل می کند، و ظاهراً مراد از روز عظیم روز عذاب انقراض باشد، نه روز قیامت، به دلیل اینکه به زودی می فرماید: "فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا" - اگر راست می گویی وعیدی که به ما می دهی بیاور" و نیز می فرماید: "بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ" - این همان عذابی است که در باره اش عجله می کردید".

۱) و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶) روح المعانی، ج ۲۶، ص ۲۴.
صفحه ی ۳۲۲

" قَالُوا أَجِئْنَا لِنُؤْفِكَ عَنْ آلِهَتِنَا ... "

این جمله پاسخی است که قومش در مقابل تهدید آن جناب داده اند. و در جمله " لِنُؤْفِكَ عَنْ آلِهَتِنَا " افک " که عبارت است از دروغ و افتراء، متضمن معنای صرف و منحرف کردن است (چون با حرف " عن " متعدی شده)، و در نتیجه چنین معنا می دهد: آیا به سراغ ما آمده ای که ما را به دروغ و افتراء از آلهه و خدایانمان منحرف کنی؟

" فَأَتَيْنَا بِمَا تَعَدُّنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ " - اینکه می گویند آن عذابی را که به ما وعده کرده ای بیاور، می خواهند بگویند تو از آوردن آن عاجز، و در تهدیدت دروغگو، و در انذارت فریب کاری.

" قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ ... "

این قسمت پاسخ هود از گفتار ایشان و رد آن است. پس اینکه فرمود: " إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ " خواسته است علم به اینکه عذاب چه وقت نازل می شود را منحصر در خدای تعالی کند، چون این علم یکی از مصادیق علم به غیب است که حقیقت آن را غیر از خدای عز و جل کسی نمی داند. و جمله مذکور این اشاره را هم دارد که هود (ع) علم به اینکه آن عذاب چیست و چگونه است؟ و چه وقت است؟ ندارد و بدین جهت دنبال آن جمله گفت: " وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ - من تنها آنچه را مامور به ابلاغ آنم به شما ابلاغ می کنم " یعنی از این گذشته دیگر علمی به اینکه آن عذاب که مامور

شده ام شما را از آن بیم چیست و چگونه و چه وقت است؟ ندارم، و قدرتی هم نسبت به آن ندارم.

"وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ" - این جمله، اعراض از آن چیزی است که گفتار قبلی بر آن دلالت داشت، و می فهماند که او از ناحیه خود هیچ علمی ندارد، و معنایش این است:

درست است که من علمی به آن عذاب که در آمدنش عجله می کنید ندارم، اما این مقدار می دانم که شما مردمی جاهلید، و نفع و ضرر خود و خیر و شرتان را تشخیص نمی دهید، برای اینکه دعوت خدا را رد و آیات او را تکذیب می کنید، و عذابی را که از آن تهدیدتان می کند استهزاء می کنید.

"فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُّمَطِّرٌ..."

این آیه نشانه های نزول عذاب را که در آغاز نزولش ظاهر می شود شرح می دهد.

و کلمه "عارض" به معنای ابری است که ناگهان بر کرانه افق پیدا گشته، و به تدریج همه آسمان را می پوشاند، و این یکی از نشانه های آن عذاب است که ضمیر در "رأوه" هم به آن برمی گردد، البته لفظ آن ابر، در آیه نیامده، لیکن از سیاق فهمیده می شود. و جمله _____ صفحه

ی ۳۲۳

"مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ" دومین صفت آن است. کلمه "أودیه" جمع "وادی" است. و معنای "قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُّمَطِّرٌ" این است که وقتی آن ابر را می بیند به یکدیگر بشارت می دهند که این ابری است که بر ما خواهد بارید، آری چنین می پندارند.

"بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ" - این جمله رد کلام کفار است که گفتند: "هَذَا عَارِضٌ مُّمَطِّرٌ" که از آن با کلمه "بل" اعراض نموده.

ثانیا حقیقت حال را بیان می کند. اما در اعراضش می فرماید که این همان عذابی است که در باره اش عجله می کردید و می گفتید اگر راست می گویی آن عذاب را بیاور. و اما در بیان حقیقتش می فرماید این ابر، بادی است که در آن عذابی دردناکست.

این قسمت از کلام خدای تعالی گفتار خود خدای تعالی است. بعضی «۱» هم گفته اند گفتار هود پیغمبر (ع) است.

[عذاب قوم عاد و انقراض آنان]

"تَدْمَرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِينُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ..."

کلمه "تدمر" مضارع از مصدر "تدمیر" است که به معنای هلاک کردن می باشد، و هر چند هلاک کردن را نسبت به تمامی اشیاء داده، و فرموده این عذاب هر چیزی را هلاک می کند، لیکن سیاق آن را مختص به مثل انسان و جنبنندگان و اموال می سازد. پس معنایش این می شود که: باد مذکور، بادی است که هر چیزی را که در سر راهش واقع شده باشد هلاک می کند، چه انسان، چه جنبنندگان و چه اموال.

"فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِينُهُمْ" - این جمله نتیجه نزول عذاب را بیان می کند. و جمله "كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ" ضابطه ای کلی در مجازات مجرمین به دست می دهد، و کلی این ضابطه را به یک فرد که آیه مشتمل بر آن بود تشبیه می کند، البته این تشبیه تنها از نظر شدت مجازات است، می خواهد بفرماید سنت ما در جزاء دادن به مجرمین، به آن گونه که در این داستان دیدید شدید است. پس جمله مورد بحث نظیر آیه "وَ كَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقَرْيَةَ وَ هِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ" «۲» است.

"وَ لَقَدْ مَكَنَّا هُمْ فِي مَا

إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ ..."

این جمله کفار مکه را با نتیجه گیری از داستان فوق نصیحت می کند.

(۱) روح المعانی، ج ۲۶، ص ۲۶.

(۲) و گرفتن پروردگار تو وقتی می خواهد اهل قراء را به جرم ظلم گرفتار کند این طور دردناک و شدید است. سوره هود، آیه ۱۰۲. _____ صفحه ی ۳۲۴

[معنای اینکه فرمود قوم عاد متمکن بودند و سمع و ابصار و افئده آنان و نیز آلهه ای که می پرستیدند در جلوگیری از عذاب سودشان نبخشید]

کلمه "مکنا" ماضی از مصدر "تمکین" است که به معنای پایدار کردن، و ثابت کردن چیزی است در مکان. و این تعبیر کنایه است از دادن قدرت و استطاعت در تصرف. و کلمه "ما" در "فیما" موصوله و یا موصوفه است. و حرف "ان" نافی است. و معنایش این است که: ما قوم هود را در آن چنان وضعی - و یا در وصفی - از درستی هیکل و نیروی بدنی و قدرت جنگی و نیروی ملی قرار دادیم که شما کفار مکه و پیرامونتان را در آن وضع قرار ندادیم.

" وَ جَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَ أَبْصَارًا وَ أَفْئِدَةً " - یعنی ما آن اقوام را به وسائلی مجهز کردیم که با آن آنچه سودشان می داد، و آنچه مایه ضررشان بود تشخیص می دادند و از هم جدا می کردند، و در نتیجه تا می توانستند برای جلب منافع و دفع مضار خود حيله ها بکار می بردند، همان طور که شما به کار می برید.

" فَمَا أَعْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ " - کلمه "ما" در جمله "ما أعنى" نافی است، نه استفهامی، و کلمه "اذ" ظرفی است متعلق به آن نفی که در "

از آن جمع است، بدین جهت است که کلمه "سمع" مصدر است، بخلاف "بصر" که به معنای چشم است، نه به معنای دیدن. و قاعده کلی چنین است که مصدر در جمع و مفرد، مفرد می آید، مانند: ضیف و قربان و جنب، که در آیات زیر مفرد آمده، با اینکه منظور جمع است "ضَيْفِ اِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ" «۱» "اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا" «۲» "وَ اِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا" «۳».

و جمله "وَ حَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ" عطف است بر جمله "فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ..."

"وَ لَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ مِنْ آيَةٍ بِهْ مَنْظُورٍ اِنْدَارٍ وَ بِيَمِ رِسَانِدِن، هَلَاكْتِ اقْوَامِ گزشته را تذکر می دهد، و نتیجه گیری از جمله "وَ لَقَدْ مَكَّنَّاہُمْ..." است. پس می توان گفت عطف بر همان جمله است، نه بر جمله "وَ اذْکُرْ اَخًا". سیاق هم همین را می رساند.

"وَ صَيَّرْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ" - یعنی ما آیات را مختلف کردیم: یا معجزاتی بود که با آنها انبیاء را تایید نمودیم و یا به صورت وحی بود که بر آنان نازل می کردیم، و یا نعمتهایی که با آنها ایشان را رزق دادیم تا به وسیله آن آیات متذکر شوند، و یا عذابهایی بود که امت های انبیاء را بدان مبتلا نمودیم تا توبه کنند، و از ظلم خود برگردند و دست از پرستش غیر خدای سبحان برداشته به عبادت خدا پردازند.

و ضمیر در جمله "لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ" به قری برمی گردد، و مراد از قری، اهل قری است.

"فَلَوْ لَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً..."

از ظاهر سیاق برمی آید که کلمه "الہہ" مفعول دوم "اتخذوا" و مفعول اول آن ضمیری باشد که به

موصول "الذین" برمی گردد. و کلمه "قربان" به معنای هر چیزی است که به وسیله آن تقرب جسته می شود. و زمینه این کلام زمینه تهکم (طعنه زدن) است که _____

(۱) میهمانان محترم ابراهیم. سوره ذاریات، آیه ۲۴.

(۲) آن هنگام که دو پسران آدم قربانی تقدیم داشتند. سوره مائده، آیه ۲۷.

(۳) و اگر جنس _____ بودی _____ د. _____ سوره مائده، آیه _____ ه ۶.

_____ صفحه ی ۳۲۶

می فرماید: چرا آن خدایان موهوم که اینان به خدایی خود گرفتند، یاریشان نکردند با اینکه یک عمر به درگاه آن خدایان عبادت کردند تا ایشان را به خدا نزدیک کنند. هم چنان که خودشان می گفتند: "ما نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ" یعنی ما این بت ها را نمی پرستیم، مگر به این منظور که ما را قدمی به خدا نزدیک کنند.

"بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ" - یعنی آلهه از نظر اهل قری گم شد، و رابطه الوهیت و عبودیتی که می پنداشتند بریده شده. آری مشرکین امید داشتند آلهه بپاداش یک عمر پرستش در هنگام شداوند و سختیها ایشان را یاری کنند، پس ضلالت آلهه از مشرکین، کنایه است از اینکه پندار و امیدشان باطل می شود.

"وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ" - کلمه "ذلك" مبتدا و کلمه "افكهم" خبر آن است. و اسم اشاره "ذلك" اشاره است به گم شدن آلهه شان، و مراد از "افك" اثر افك است، البته ممکن هم هست کلمه اثر را به عنوان مضاف در تقدیر بگیریم. و کلمه "ما" مصدریه است، و معنای جمله این است که: این ضلالت آلهه اثر افتراپی است که به خدا می بستند.

و ممکن هم هست کلام را به صورتی معنا کرد که نه احتیاج به تقدیر مضاف داشته

باشد، و نه مجازی ارتکاب شود، به این منظور کلمه "ذکک" را اشاره می‌گیریم به هلاک کردن مشرکین بعد از تصریف آیات، و ضلالت یافتن آلهه بعد از هلاکت آنان که در این صورت معنا چنین می‌شود: "این که گفتیم عاقبت مشرکین به جرم افتراء به کجا انجامید، درست حقیقت همان پنداری است که در باره آلهه خود داشتند که آلهه شفاعتشان را می‌کند، و به خدا نزدیکشان می‌سازد" و همانطور که گفتیم زمینه کلام تهکم و طعنه زدن است.

ترجمه آیات و به یاد آر آن زمان را که عده ای از افراد جن را بسوی تو متوجه کردیم تا صدای تلاوت قرآن را بشنوند همین که در آن مجلس حاضر شدند به یکدیگر گفتند: خاموش باشید ببینیم چه می‌گویند و چون تمام شد به سوی قوم خود برگشتند و به انذار آنان پرداختند (۲۹).

خطاب به قوم خود گفتند: ما کتابی را به گوش خود شنیدیم که بعد از حضرت موسی نازل شده و

صفحه ی ۳۲۸

کتاب آسمانی قبل را تصدیق می‌نماید و به سوی حق و طریق مستقیم هدایت می‌کند (۳۰).

ای قوم ما دعوت این داعی به سوی خدا را بپذیرید و به وی ایمان آورید تا خداوند گناهانتان را بپوشد و از عذابی دردناک پناهتان دهد (۳۱).

و بدانید که اگر کسی دعوت داعی به سوی خدا را اجابت نکند نمی‌تواند خدای را در زمین عاجز کند و به جز خدا هیچ ولی و سرپرستی ندارد و چنین کسانی در ضلالتی آشکارند (۳۲).

آیا فکر نمی‌کنند خدایی که آسمانها و زمین را بیافرید و در خلقت آنها خسته نشد می‌تواند مردگان را زنده کند؟ بله می‌تواند، چون

او به هر چیزی قادر است (۳۳).

و روزی که کفار بر آتش عرضه می شوند (به ایشان گفته می شود) آیا این که می بینید وعده اش حق نبود؟ می گویند بله به پروردگاران سوگند. خطاب می رسد پس بچشید عذاب را به کیفر کفری که می ورزیدید (۳۴).

پس تو (ای پیامبر) در برابر تکذیب قومت صبر کن آن چنان که پیامبران اولوا العزم صبر کردند و در نفرین آنان عجله مکن برای اینکه آن قدر وعده خدا نزدیک است که وقتی می رسد به نظرشان می آید که گویا بیش از یک ساعت از روز در دنیا نزیسته اند، و این قرآن بلاغ است، و آیا به جز مردم تبهکار کسی هلاک می شود؟ (۳۵).

بیان آیات این آیات داستان دومی را بعد از داستان قوم عاد بیان می کند تا امت اسلام از آن عبرت گیرد، اگر بگیرد. و در این آیات به مشرکین طعنه می زند که چگونه به آن جناب و به کتابی که بر او نازل شده کفر ورزیدند با اینکه کتاب مزبور به زبان خود آنان نازل شده، و خوب می دانند آیتی معجزه است، و با این حال آن را از نوع کتابهای بشری معرفی می کنند، و به آن کتابها تشبیه می نمایند، و با اینکه جن وقتی بدان گوش فرا دادند ایمان آوردند، و به سوی قوم خود برگشتند تا آنان را هم انداز کنند.

[بیان آیاتی که استماع قرآن به وسیله عده ای از جن و بازگشتشان بسوی جنیان و دعوت کردنشان بسوی پیامبر اسلام (ص) را حکایت می کند]

"وَ إِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفْرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ ..."

کلمه "صرف" که فعل "صرفنا" ماضی آن است به معنای برگرداندن چیزی از حالی به حالی

دیگر، یا از جایی به جایی دیگر است. و کلمه "نفر" - به طوری که راغب گفته «۱»- به معنای عده ای از رجال است که کوچ کردن برایشان ممکن باشد، و این کلمه اسم _____

(۱) مفردات راغب ، ماده ، "نفر".

صفحه ی ۳۲۹ _____

جمع است که بر بالا-تر از سه مرد یا زن اطلاق می شود، چه از جنس آدمی باشند، و چه از جنس جن، هم چنان که در آیه مورد بحث در جن استعمال شده است. و جمله "یستمعون القرآن" صفت است برای کلمه "نفر" و معنای آیه چنین است: به یاد آر آن زمان را که ما عده ای از جن را متوجه به سوی تو کردیم، عده ای که می شنیدند قرآن را.

"فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا" - ضمیر در "حَضَرُوهُ" به قرآن برمی گردد، البته قرآن به معنای حدیثی، یعنی قرائت قرآن. و کلمه "انصات" که مصدر "أَنْصِتُوا" است به معنای سکوت برای گوش دادن است. و معنای جمله این است که: وقتی حاضر شدند در جایی که قرآن تلاوت می شد، به یکدیگر گفتند: ساکت باشید تا آن طور که باید خوب بشنویم.

"فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ" - ضمیر در "قُضِيَ" به قرآن برمی گردد، البته به اعتبار قرائت آن. و "تولیه" که مصدر "ولوا" است به معنای برگشتن است. و کلمه "منذرین" حال از ضمیر جمع در کلمه "ولوا" است. و معنایش این است که: وقتی قرائت قرآن تمام شد و پیامبر از آن فارغ گشت به سوی قوم خود برگشتند، در حالی که بیم رسان ایشان از عذاب خدا بودند.

"قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ..."

این جمله حکایت دعوت

جنیان است در برابر قومشان که ایشان را به اسلام می خواندند و انذار می کردند. و مراد از کتاب نازل بعد از موسی، قرآن کریم است، و این کلام اشعار و بلکه دلالت دارد بر این که جنیان مذکور مؤمن به دین موسی (ع) و کتاب آن جناب بوده اند. و مراد از اینکه فرمود: "مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ" این است که قرآن، تورات و یا همه کتابهای قبل را تصدیق می کند.

"يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ" - یعنی کتاب آسمانی قرآن پیروان خود را به سوی صراط حق و طریق مستقیم هدایت می کند. رهروان این طریقه از حق منحرف نمی شوند، نه در عقائد و نه در عمل.

"يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِزْكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ" منظور از "دَاعِيَ اللَّهِ" رسول خدا (ص) است، هم چنان که در جای دیگر قرآن فرموده: "قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ" «۱». ولی بعضی «۲» گفته اند

(۱) بگو این راه من است که با بصیرت به سوی خدا دعوت می کنم. سوره یوسف، آیه ۱۰۸.

(۲) تفسیر روح المعانی، ج ۲۶ ص ۳۲.

صفحه ی ۳۳۰

مراد از آن همان آیاتی است که از قرآن شنیدند، ولی این احتمال بعید است.

و ظاهراً کلمه "من" در جمله "مِنْ ذُنُوبِكُمْ" برای تبعیض باشد، و منظور این باشد که: ایمان بیاورید تا خدا بعضی از گناهان شما را - یعنی آن گناهانی که قبل از ایمان داشتید - بیاورد، هم چنان که در جای دیگر قرآن فرموده: "إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ" «۱».

بعضی «۲» دیگر گفته اند: مراد از این بعض، گناهانی است که تنها جنبه

حق الله داشته باشد، و اما آنچه جنبه حقوق الناس دارد بخشوده نمی شود، و توبه بردار نیست. ولی این تفسیر صحیح نیست چون اسلام همه گناهان قبل را محو می کند.

" وَ مَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَ لَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ ... "

یعنی هر کس ایمان نیاورد به داعی خدا، او نمی تواند خدا را در زمین به تنگ آورد، و به غیر از خدا، اولیائی ندارد که یاریش کنند، و در این باب مددش برسانند. و خلاصه کلام اینکه: کسی که داعی خدا را در دعوتش اجابت نکند به خودش ظلم کرده و نمی تواند خدا را عاجز کند، نه خودش مستقلا می تواند خدا را با این سرکشیها عاجز سازد، و نه به کمک و یاری دیگر اولیاء خود، چون غیر از خدا اولیائی ندارد. و این معنا را با جمله " أَوْلِيكُ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ " تمام کرده است.

" أَوْ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ لَمْ يَعْنِ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ ... "

این آیه و آیه بعدش تا آخر سوره متصل است به ما قبل که می فرمود: " وَ يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَدْهَبْتُمْ ... ". و در این آیات مطالبی که در این سوره مربوط به انذار می شود تتمیم می کند، و چیزی که انذار را تتمیم می کند- همانطور که در بیان گذشته گفتیم- مساله معاد و رجوع به خداست.

و مراد از دیدن در جمله " أَوْ لَمْ يَرَوْا " علم با بصیرت است. و مصدر " عَى " که کلمه " يعى " از آن مشتق است، به معنای ناتوانی و تعب است، و البته به طوری که گفته اند «۳» معنای اول (ناتوانی) فصیح تر است.

و حرف "باء" در کلمه "بقادر" زائد است و فقط به این منظور آورده شده که جمله در موقعیتی قرار داشت که در آن شائبه نفی بود، گویا فرموده:

"أليس الله بقادر- آیا خدا قادر نیست."

(۱) اگر دست بردارند، آنچه در گذشته مرتکب شده اند بخشوده می شود. سوره انفال، آیه ۳۸.

(۲) تفسیر روح المعانی، ج ۲۶، ص ۳۲.

(۳) تفسیر روح المعانی، ج ۲۶، ص ۳۳.
صفحه ی ۳۳۱

و معنای آیه چنین است: آیا هنوز نفهمیده اند که آن خدایی که آسمانها و زمین را خلق کرد و از خلقت آنها عاجز نشد- و یا خسته نگشت- قادر است که مردگان را زنده کند؟

- چون خدای تعالی مبدء هستی و حیات هر چیز است. بله او قادر است، برای اینکه او بر هر چیز قدیر است. و ما این برهان را در سابق در چند مورد توضیح داده ایم.

"و يَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ ..."

این آیه، حجت مذکور در آیه قبلی را تایید می کند، و خبر می دهد از آن سرنوشتی که به زودی منکرین معاد در روز قیامت بدان گرفتار می شوند. و معنای آیه روشن است.

"فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ ..."

این آیه تفریع و نتیجه گیری از حقانیت معاد است که هم حجت عقلی بر آن دلالت دارد، و هم خدای سبحان از آن خبر داده، و شک و تردید را از آن نفی کرده است.

و معنایش این است که: تو در برابر انکار این کفار صبر کن، و از اینکه به معاد ایمان نمی آورند حوصله به خرج ده، همان طور که رسولان اولوا العزم چنین

کردند و در طلب عذاب برای آنان عجله مکن که به زودی آن روز را با عذابهایی که دارد دیدار خواهند کرد، چون روز قیامت خیلی دور نیست، هر چند که اینان آن را دور می پندارند.

"كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرُونَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ" - این آیه نزدیکی قیامت را به ایشان و به زندگی دنیایشان بیان می کند چون وقتی آن روز را مشاهده می کنند و وعده هایی را که خدا از آن روز داده می بینند، و آن عذابهایی که برایشان آماده شده مشاهده می کنند، حالشان حال کسی است که گویا بیش از ساعتی از یک روز در زمین درنگ نکرده اند.

"بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ" - یعنی این قرآن با بیانهایی که دارد تبلیغی است از جانب خدا از طریق نبوت، و با این حال آیا تصور دارد که با این هلاکتی که او خبر داده، غیر از فاسقان که از زی بندگی خارجند کسی دیگر هلاک شود.

[معنای "اولوا العزم" و اقوال مختلف در باره تعداد انبیای اولوا العزم (علیهم السلام) و اینکه چه کسانی هستند]

در این آیه خدای سبحان پیامبر گرامی اش را دستور می دهد که صبر کند، هم چنان که پیامبران اولوا العزم صبر کردند، و این خود اشاره به این معنا است که او نیز از اولوا العزم است، پس باید مانند آنان صبر کند. و معنای عزم در اینجا یا صبر است، هم چنان که بعضی از مفسرین «۱» گفته اند و به آیه "وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ" «۲» استشهاد کرده اند. و یا

(۱) روح المعانی، ج ۲۶، ص ۳۴.

(۲) سوره شوری، آیه ۴۳.

به معنای عزم بر وفای به عهد است، عهدی که از انبیاء گرفته شده، هم چنان که آیه " وَ لَقَدْ عَاهَدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَ لَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا " (۱) به آن اشاره دارد. و یا به معنای عزیمت یعنی حکم و شریعت است.

و بنا بر معنای سوم که حق هم همانست و در روایات «۲» ائمه اهل بیت (ع) به این معنا تفسیر شده، صاحبان حکم و شریعت پنج نفرند: نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و محمد (ص)، برای اینکه قرآن صاحبان شریعت را همین پنج نفر دانسته می فرماید: " شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَ مَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَىٰ وَ عِيسَى " (۳) که تقریب و بیان معنایش گذشت.

و از پاره ای مفسرین «۴» نقل شده که گفته اند: تمامی رسولان الهی اولوا العزم هستند و قهرا کلمه " من الرسل " را بیان " أولوا العزم " گرفته اند. و از بعضی «۵» دیگر نقل شده که گفته اند: اولوا العزم هیچده رسولی است که نامشان در آیه ۸۳ تا آیه ۹۰ سوره انعام آمده، چون خدای تعالی بعد از ذکر نام ایشان فرموده: " فَبَهِّدَاهُمْ أَقْتِدَةً - به هدایت آنان اقتداء کن ".

ولی این تفسیر درست نیست، برای اینکه خدای تعالی بعد از شمردن نام آنان از آباء و ذریات و برادران آنها یاد کرده و فرموده: " وَ مِنْ آبَائِهِمْ وَ ذُرِّيَّاتِهِمْ وَ إِخْوَانِهِمْ " و آن گاه جمله " فَبَهِّدَاهُمْ أَقْتِدَةً " را آورده. بله اگر این جمله را بلافاصله بعد از ذکر نام آنان آورده بود وجهی برای این تفسیر بود.

و از بعضی «۶» دیگر نقل شده که گفته اند: انبیاء اولوا العزم نه نفرند:

نوح، ابراهیم، اسماعیل ذبیح، یعقوب، یوسف، ایوب، موسی، داوود و عیسی و از بعضی «۷» دیگر نقل شده که گفته اند: هفت نفرند: آدم، نوح، ابراهیم، موسی، داوود، سلیمان و عیسی. و از بعضی «۸» دیگر نقل شده که انبیاء نامبرده را شش نفر دانسته اند، و این شش نفر همانهاست که مامور جنگ بوده اند، یعنی نوح، هود، صالح، موسی، داوود و سلیمان. و بعضی «۹» دیگر این شش نفر را عبارت دانسته اند از: نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، یوسف و ایوب. بعضی «۱۰» دیگر آنان را پنج نفر دانسته اند: نوح، هود، ابراهیم، شعیب و موسی. از بعضی «۱۱» دیگر نقل شده که گفته اند:

(۱) ما به آدم، از پیش عهد بستیم ولی عزمی در او ندیدیم. سوره طه، آیه ۱۱۵.

(۲) تفسیر برهان، ج ۴، ص ۱۷۸.

(۳) سوره شوری، آیه ۱۳.

(۴ و ۵) تفسیر روح المعانی، ج ۲۶، ص ۳۴.

(۶) و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱) تفسیر روح المعانی، ج ۲۶، ص ۳۴ و ۳۵.
صفحه ی ۳۳۳

چهار نفرند نوح، ابراهیم، موسی و عیسی. بعضی «۱» دیگر این چهار نفر را عبارت دانسته اند از:

نوح، ابراهیم، هود و محمد (ص).

و این اقوال یا اقوالی است که هیچ استدلالی به همراه ندارد، و یا ادله ای که به آن استدلال کرده اند بر آن دلالت ندارد، و به همین جهت از نقل آن ادله چشم پوشیدیم. در ابحاث نبوت در جلد دوم این کتاب پاره ای مطالب در باره انبیاء اولوا العزم گذشت، اگر خواستید بدانجا مراجعه فرمایید.

بحث روایتی [روایاتی در باره استماع قرآن بوسیله جن و ایمان آوردنشان و ... و در باره انبیای اولوا العزم]

در تفسیر قمی در

ذیل آیه شریفه "وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنَّ... " فرموده: سبب نزول این آیات این بود که رسول خدا (ص) از مکه بیرون شد و به بازار عکاظ رفت، زید بن حارثه هم با آن جناب بود، و آن حضرت مردم را به اسلام دعوت می کرد، ولی حتی یک نفر هم دعوتش را اجابت نکرد، و احدی را نیافت که دین او را بپذیرد، ناچار به مکه برگشت.

همین که به محلی به نام "وادی مجنه" «۲» رسید عبادت شبانه خود را تلاوت قرآن قرار داد، چند نفر از طائفه جن از کنارش می گذشتند، همین که صدای قرائت رسول خدا (ص) را شنیدند گوش دادند، و چون قرآن او را شنیدند به یکدیگر گفتند: ساکت، ببینیم چه می خواند. همین که خواندنش تمام شده به سوی قوم خود برگشتند و به انذار آنان پرداخته، گفتند: "یا قَوْمَنَا..."

آن گاه نزد رسول خدا (ص) آمده اسلام و ایمان آوردند، و رسول خدا (ص) معالم و شرایع اسلام را به ایشان تعلیم کرد. پس خدای تعالی این آیات را بر پیامبرش نازل فرمود. "قُلْ أُوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنَّ" - تا آخر سوره - و در آن، کلام جنیان را حکایت کرده. رسول خدا (ص) یک نفر از آنان را امیر ایشان کرد و همواره نزد آن جناب برمی گشتند و رسول خدا (ص) امیر المؤمنین را مامور کرد تا معالم دین را به ایشان بیاموزد، پس جنیان هم (مانند انسانها)

(۱) تفسیر روح المعانی، ج ۲۶، ص ۳۴ و ۳۵.

(۲) محل جن. _____ صفحه ی

که انسانها فرزند آدمند) ایشان فرزند جان اند «۱».

مؤلف: روایات در باب قصه این چند نفر جنی که آمدند و به صدای قرائت قرآن گوش فرا دادند بسیار زیاد و سخت مختلف است، به طوری که به هیچ وجه نمی شود متن آنها را با قرآن و یا قرائنی مورد اعتماد تصحیح کرد، و به همین جهت تنها به این یک حدیث اکتفاء نمودیم، و به زودی بعضی دیگر از آنها در تفسیر سوره جن خواهد آمد- ان شاء الله تعالی.

و نیز در همان کتاب است که از عالم (ع) پرسیدند آیا مؤمنین جنی هم داخل بهشت می شوند؟ فرمود: نه، لیکن برای خدای تعالی حظیره هایی بین بهشت و دوزخ هست که مؤمنین از جن و فساق از شیعه در آنجا قرار داده می شوند «۲».

مؤلف: نظیر این مضمون در بعضی از روایات که آخر سندش سقط شده از طرق اهل سنت نقل شده، و روایت قمی هم سند ندارد، و علاوه بر آن نام امام را نبرده، و به جای آن گفته از "عالم سؤال کردند" حال اگر با این دو اشکالی که در آن هست پذیرفته شود، ناگزیر باید حظیره ها به پائین ترین مراتب بهشت حمل شود، و باید گفت حظیره های کذایی هم جزء بهشت اند، چون عمومات کتاب دلالت دارد بر اینکه ثوابهای بهشتی شامل تمامی مطیعین از انس و جن است.

و در کافی به سندی که به ابن ابی یعفور دارد از او نقل کرده که گفت: از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود: سادات انبیاء و مرسلین پنج نفرند و آنها رسولان اولوا العزم هستند که محور گردونه شریعتند: نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و محمد (ص)

و نیز به سند خود از عبد الرحمن بن کثیر از ابی جعفر (ع) روایت کرده که فرمود: رسول خدا (ص) فرمود: اولین کسی که در روی زمین وصی پیغمبر شد، هبه الله فرزند آدم بود، و هیچ یک از انبیاء گذشته بدون وصی نبوده اند.

و عدد انبیاء صد و بیست هزار نفر است، که از آنان پنج نفر اولوا العزمند: نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و محمد (ص) ... «۴»

(۱) تفسیر قمی، ج ۲، ص ۲۹۹.

(۲) تفسیر قمی، ج ۲، ص ۳۰۰.

(۳) اصول کافی، ج ۱، ص ۱۷۵، ح ۳.

(۴) نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۳ به نقل از کفای.

صفحه ی ۳۳۵

مؤلف: پنج نفر بودن انبیاء اولوا العزم از جمله مطالبی است که روایات آن از ائمه اهل بیت بسیار فراوان است که به طرق بسیاری هم از رسول خدا (ص) نقل شده و هم از امام باقر و امام صادق و امام علی بن موسی الرضا.

و از روضه الواعظین، نوشته مرحوم شیخ مفید حکایت شده که او نقل کرده که شخصی از رسول خدا (ص) پرسید: بین دنیا و آخرت چقدر فاصله است؟

فرمود: یک چشم بر هم زدن، هم چنان که خدای عز و جل فرموده: "كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرُونَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ بَلَاغٌ... «۱»".

(۱) نور الثقلین، ج ۵، ص ۲۵ به نقل از روضه الواعظین.

تفسیر نمونه

سوره احقاف

مقدمه

این سوره در مکه نازل شده و دارای ۳۵ آیه است

این سوره از سوره های مکی است (هر چند جمعی از مفسران نزول بعضی از آیات آن را در مدینه تاءیید کرده اند که در شرح آن آیات بحث خواهیم

کرد) و به حکم شرائط زمان و مکان نزولش که زمان مبارزه با شرک ، و دعوت به توحید و معاد و مسائل زیر بنائی اسلام بوده ، در همین محورها سخن می گوید، و در یک جمعبندی فشرده می توان گفت این سوره اهداف زیر را تعقیب می کند:

۱ - بیان عظمت قرآن .

۲ - مبارزه قاطع بر ضد هر گونه شرک و بت پرستی .

۳ - توجیه مردم در مسأله معاد و دادگاه عدل پروردگار.

۴ - ضمنا به عنوان هشدار به مشرکان و مجرمان گوشه ای از داستان قوم عاد را که ساکن سرزمین احقاف بودند بیان می دارد (نام سوره نیز از همینجا گرفته شده است).

۵ - اشاره به گسترش و عمومیت دعوت پیامبر اسلام تا آنجا که غیر از انسانها یعنی طایفه جن را نیز شامل می شود.

۶ - تشویق مؤمنان و انذار کافران و ایجاد مبادی خوف و رجاء.

۷ - دعوت پیامبر اسلام به صبر و استقامت هر چه بیشتر و اقتدار به سیره انبیای بزرگ پیشین .

فضیلت این سوره

در حدیثی از پیغمبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در فضیلت این سوره آمده است : من قراء سوره الاحقاف اعطی من الاجر بعدد کل رمل فی الدنیا عشر حسنات ، و محی عنه عشر سیئات ، و رفع له عشر درجات : ((هر کس سوره احقاف را بخواند به ازاء هر دانه شن که در این دنیا است ده حسنه به او داده می شود، و ده سیئه

محو می گردد، و ده درجه بر درجات او افزوده می شود)). <۱>

از آنجا

که ((احقاف)) جمع ((حقف)) (بر وزن رزق) به معنی شنهای روان است که بر اثر وزش باد در بیابانها به صورت مستطیل و کج و معوج روی هم انباشته می شود، و سرزمین قوم عاد را از این جهت ((احقاف)) می گفتند که ریگستانی به این صورت بود تعبیر حدیث فوق ناظر به همین معنی است.

بدیهی است اینگونه حسنات و درجات تنها به خاطر تلاوت الفاظ نیست بلکه تلاوتی است سازنده و بیدارگر در مسیر ایمان و تقوی، و محتوای سوره احقاف به راستی چنین اثری را دارد، اگر انسان طالب حقیقت و آماده عمل باشد.

در حدیث دیگری از امام صادق (علیه السلام) آمده است: من قراء کل ليله او کل جمعه سوره الاحقاف لم یصبه الله عز و جل بروعه فی الحیاه الدنیا، و آمنه من فرع یوم القیامه ان شاء الله: ((هر کس سوره احقاف را هر شب، یا هر جمعه، بخواند خداوند وحشت دنیا را از او برمی دارد، و از وحشت روز قیامت نیز در امان می دارد)). <۲>

تفسیر:

آفرینش این جهان بر اساس حق است

این سوره آخرین سوره از سوره های هفتگانه ((حم)) است که مجموعاً ((حوامیم)) نام دارد.

در تفسیر ((حروف مقطعه)) عموماً، و ((حم)) خصوصاً، مطالب زیادی در آغاز سوره های ((بقره)) و ((آل عمران)) و ((اعراف)) و سوره های گذشته ((حم)) داشتیم

نیازی به تکرار ندارد.

همین قدر می گوئیم که این آیات تکانه‌دهنده و حرکت آفرین و پرمحتوای قرآن از حروف ساده الفبا، از حا و میم، و

مانند آن ، ترکیب یافته ، و در عظمت خداوند همین بس که چنان ترکیب عظیمی را از چنین مفردات ساده ای به وجود آورده که اگر تا دامنه قیامت در اسرار آن اندیشه کنند باز هم مطالب ناگفته بسیار دارد.

و شاید به همین جهت بلافاصله می افزاید: - این کتاب از سوی خداوند عزیز و حکیم (قادر و توانا) نازل شده است ((تنزیل الكتاب من الله العزيز الحكيم).

این همان تعبیری است که در آغاز سه سوره از سوره های ((حم)) آمده است (مؤمن و جائیه و احقاف).

مسلم است قدرتی شکست ناپذیر و حکمتی بیکران لازم است تا چنین کتابی را نازل کند.

سپس از کتاب ((تدوین)) به کتاب ((تکوین)) پرداخته ، و از عظمت و حقانیت آسمانها و زمین سخن می گوید، و می فرماید: ((ما آسمانها و زمین و آنچه را میان این دو است جز به حق نیافریدیم)) (ما خلقنا السموات و الارض و ما بینهما الا بالحق).

نه در کتاب آسمانیش کلمه ای بر خلاف حق است ، و نه در مجموعه عالم خلقتش چیزی ناموزون و مخالف حق یافت می شود، همه موزون ، همه سنجیده ، و همه همراه و تواءم با حق است .

اما این آفرینش همانگونه که سرآغازی داشته سرانجامی نیز دارد، و لذا

در دنباله آیه می افزاید: ((ما برای آن سرآمد معینی قرار دادیم)) (و اجل مسمى).

که با فرارسیدن آن دنیا فانی می شود، و چون این جهان تواءم با حق و دارای هدف است ، طبعا باید به دنبال آن جهانی دیگر که نتایج اعمال در

آن بررسی می شود وجود داشته باشد، بنابراین حقانیت این جهان خود دلیل بر وجود معاد است ، و گرنه پوچ و بیهوده بود و تواءم با ظلم و ستم فراوان .

اما با اینکه قرآن حق است ، و آفرینش جهان نیز حق ((کافران لجوج از آنچه انذار شده اند رویگردان هستند)) (و الذین کفروا عما انذروا معرضون).

از یک سو آیات قرآن پی در پی آنها را انذار و بیم می دهد که دادگاه بزرگی در پیش دارید، و از سوی دیگر جهان آفرینش با نظامات خاص خود نیز هشدار می دهد که حسابی در کار است ، اما این غافلان بیخبر نه به این توجهی می کنند، و نه به آن .

تعبیر به ((معرضون)) از ماده ((اعراض)) اشاره به این است که اگر با آیات تکوین و تدوین روبرو و مواجه شوند حقایق را درک می کنند اما آنها صورت خود را برمی گردانند، و از حق گریزانند مبادا در روند تقالید و تخیلات و هوی و هوس آنها دگرگونی ایجاد کند. گمراهترین مردم ؟

در آیات گذشته سخن از آفرینش آسمانها و زمین در میان بود که همه اینها از خداوند عزیز و حکیم است ، لازمه این سخن آن است که جز او معبودی در جهان نیست چرا که تنها کسی شایسته عبودیت است که خالق و مدبر عالم باشد، و این دو در ذات پاک او جمع است .

و برای تکمیل این بحث در آیات مورد بحث روی سخن را به پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) کرده ، می فرماید: ((به این مشرکان بگو: به

من خبر دهید معبودهائی را که غیر از خدا پرستش می کنید نشان دهید چه چیز از زمین را آفریده اند؟! (قل ارایتم ما تدعون من دون الله ارونی ما ذا خلقوا من الارض).

((یا اینکه شرکتی در آفرینش آسمانها و مالکیت و تدبیر آنها دارند)) (ام لهم شرک فی السموات).

هنگامی که شما قبول دارید بتها هیچگونه دخالتی نه در آفرینش موجودات زمینی دارند، و نه در آفرینش خورشید و ماه و ستارگان و موجودات عالم بالا، و خودتان با صراحت می گوئید ((خالق همه اینها الله است)). <۳>

با اینحال چگونه برای حل مشکلات یا جلب برکات دست به دامن ((بتها)) این موجودات بی خاصیت و فاقد عقل و شعور می زنید؟!

و اگر فرضاً می گوئید آنها شرکتی در امر خلقت و آفرینش داشته اند ((کتابی از کتب آسمانی پیشین که گفتار شما را تصدیق کند، یا آثاری علمی از علمای گذشته که گواهی بر این معنی دهد برای من بیاورید اگر راست می گوئید)) (ایتونی بکتاب من قبل هذا او اثاره من علم ان کنتم صادقین).

کوتاه سخن اینکه : دلیل یا جنبه نقلی دارد و از طریق وحی آسمانی است یا عقلی و منطقی ، و یا شهادت و گواهی دانشمندان ، شما که در ادعاهای خود در مورد بتها نه متکی به وحی و کتاب آسمانی هستید، و نه می توانید شرکت آنها را در آفرینش آسمان و زمین اثبات کنید، تا از این دلیل عقلی برای الوهیت آنها استفاده نمائید، و نه اثری از علوم پیشینیان گفته شما را تاءید می کند، پس معلوم می

شود آئین و مسلک شما چیزی جز مشتی از خرافات زشت و پندارهای دروغین نیست .

بنابراین جمله ((ارونی ما ذا خلقوا من الارض ...)) اشاره به دلیل عقل و جمله ((ایتونی بکتاب من قبل هذا)) اشاره به وحی آسمانی و تعبیر به ((اثاره من علم)) اشاره به سنت انبیای گذشته و اوصیای آنان یا آثار دانشمندان پیشین است . <۴>

علمای لغت و مفسران برای ((اثاره)) (بر وزن حلاوه) چند معنی ذکر کرده اند: ((باقیمانده چیزی)) ((روایت)) و ((علامت)) ولی ظاهر این است که همه به یک معنی بازمی گردند، و آن اثری است که از چیزی باقی می ماند، و دلیل بر وجود آن است .

شبه همین گفتگو و مؤ اخذه و محاکمه بت پرستان در آیه ۴۰ سوره فاطر آمده است ، آنجا که می گوید: قل اء رأیتم شرکاءکم الذین تدعون من دون الله ارونی ما ذا خلقوا من الارض ام لهم شرک فی السموات ام آتیناهم کتابا فهم علی بینه منه بل ان یعد الظالمون بعضهم بعضا الا غرورا.

قابل توجه اینکه در مورد زمین می گوید: ما ذا خلقوا من الارض (چه

چیز از زمین را آفریده اند؟) و در مورد آسمانها می گوید: ام لهم شرک فی السموات (یا اینکه در آفرینش آسمانها شرکتی دارند؟) یعنی در هر دو جا سخن از شرک است ، زیرا شرک در عبادت باید از شرک در خالقیت و تدبیر نشات گیرد.

در اینجا این سؤال پیش می آید که اگر مشرکان معمولاً امر خلقت را منحصرآ مربوط به الله می دانستند مطالبه یکی از این دلایل سه

گانه از آنها برای چیست؟.

در پاسخ می توان گفت که این مطالبه از گروه اندکی است که احتمالاً در میان بتپرستان بوده اند و بتان را سهیم در آفرینش می دانستند، یا اینکه مسأله به صورت فرضی مطرح شده ، یعنی اگر فرضاً به فکر چنین ادعائی در زمینه شرکت بتها در آفرینش جهان بیفتید هیچگونه دلیل عقلی و نقلی و عقلائی بر ادعای خود ندارید.

سپس برای بیان عمق گمراهی این مشرکان می افزاید: ((چه کسی گمراه تر است از آنها که موجودی غیر از خدا را پرستش می کنند که اگر تا قیامت هم آنان را بخوانند پاسخشان نمی گویند))؟ (و من اضل ممن یدعوا من دون الله من لا یتستجیب له الی یوم القیامه).

نه تنها پاسخ آنها را نمی دهند، اصلاً سخنانشان را نمی شنوند ((و از دعا و ندای آنها غافلند))! (و هم عن دعائهم غافلون).

بعضی از مفسران مرجع ضمیر را در این آیه بتهای بیجان دانسته اند به تناسب اینکه بیشترین معبودهای مشرکان عرب همین بتها بودند، و بعضی اشاره به فرشتگان و انسانهایی که معبود واقع شدند می دانند، چرا که عبادت کنندگان فرشتگان و جن در میان عرب کم نبودند، تعبیرات مختلف این آیه که مناسب ذوی العقول است این معنی را تاءید می کند.

ولی هیچ مانعی ندارد که آیه را به مفهوم گسترده اش تفسیر کنیم و تمام این معبودها اعم از بیجان و جاندار، ذوی العقول و غیر ذوی العقول در مفهوم آیه جمع باشد، و تعبیرهای مناسب ذوی العقول به اصطلاح از باب ((تغلیب)) است .

اینکه می گوید تا

روز قیامت به سخن آنها پاسخ نمی گویند مفهومی این نیست که در قیامت جوابشان را می دهند - آنچنانکه بعضی پنداشته اند - بلکه این یک تعبیر رائج است که برای نفی ابد به کار می رود، فی المثل می گوئیم: اگر تا روز قیامت هم به فلانکس اصرار کنی به تو وام نمی دهد یعنی هرگز چنین کاری انجام نخواهد شد، نه اینکه در قیامت خواسته تو را عملی می کند.

نکته آن نیز معلوم است، زیرا هرگونه فعالیت و تلاش و کوشش و اجابت دعوت در این دنیا مفید است، هنگامی که دنیا پایان می گیرد زمینه همه این امور کلا برچیده می شود.

و از آن اسفبارتر اینکه: ((هنگامی که مردم مشرک در قیامت محشور می شوند معبودهای آنها دشمنان آنها خواهند بود حتی عبادت آنها را انکار می کنند))! (و اذا حشر الناس كانوا لهم اعداء و كانوا بعبادتهم كافرين).

معبودهایی که عقل دارند رسماً به دشمنی برمی خیزند، حضرت مسیح (علیه السلام) از عابدان خود بیزار می جوید، و فرشتگان نیز تبری می جویند، حتی شیاطین و جن نیز اظهار تنفر می کنند، و آنها که بی عقل بودند خداوند حیات و عقل به آنها می بخشد تا به سخن در آیند و مراتب دشمنی و نفرت خود را از این عابدان اظهار کنند.

نظیر این معنی در آیات دیگر قرآن نیز آمده است، از جمله در آیه ۱۴ سوره فاطر، خطاب به مشرکان، می خوانیم: ان تدعوهم لا یسمعوا دعائکم و لو سمعوا ما استجابوا لکم و یوم القیامه یکفرون بشرکم و لا ینبئکم

مثل خبیر:

((هر گاه آنها را بخوانید صدای شما را نمی شنوند و اگر بشنوند اجابت نمی کنند و روز قیامت شرک و عبادت شما را انکار می کنند و هیچکس چون خداوند آگاه ، تو را باخبر نمی سازد))!

در اینجا نیز تمام مسائلی که در آیات مورد بحث آمده با تفاوت مختصری تکرار شده است .

اما چگونه معبودان عبادت عابدان را انکار می کنند در حالی که جای انکار نیست ؟

ممکن است اشاره به این باشد که آنها در حقیقت هوای نفس خویش را می پرستیدند نه معبودان را چرا که سرچشمه ((بت پرستی)) ((هوی پرستی)) است .

این نکته نیز قابل توجه است که عداوت و دشمنی معبودها نسبت به عابدان در قیامت مطلبی نیست که تنها در اینجا روی آن تکیه شده باشد، در آیه ۲۵ سوره عنکبوت از قول ابراهیم (علیه السلام) قهرمان بت شکن نیز می خوانیم : و قال انما اتخذتم من دون الله اوثانا موده بینکم فی الحیاه الدنیا ثم یوم القیامه یکفر بعضکم ببعض و یلعن بعضکم بعضا: ((ابراهیم گفت شما غیر از خدا بتهایی برای خود برگزیده اید که مایه دوستی میان شما در زندگی دنیا باشد، اما در قیامت هر یک به دیگری کافر می شوید و یکدیگر را لعن می کنید))!

در آیه ۸۲ سوره مریم نیز آمده است کلا سیکفرون بعبادتهم و یکونون علیهم ضدا: ((به زودی آنها عبادت عابدان را انکار می کنند و بر ضد آنها خواهند بود)). بگو من پیامبر نوظهوری نیستم

این آیات همچنان از وضع مشرکان گفتگو می کند، و به چگونگی برخورد آنها با آیات الهی اشاره کرده

می گوید: ((هنگامی که آیات روشن ما بر آنها خوانده می شود کافران در مورد حقی که به سوی آنها آمده است می گویند این سحر آشکار است)) (و اذا تتلى عليهم آياتنا بينات قال الذين كفروا للحق لما جائهم هذا سحر مبين).

آنها از یکسو نمی توانند نفوذ سریع و عمیق و جاذبه عجیب قرآن را در اعماق دلها انکار کنند، و از سوی دیگر حاضر نیستند در برابر حقانیت و عظمت آن سر فرود آورند، لذا این نفوذ را با یک تفسیر انحرافی به عنوان ((سحر آشکار)) مطرح می کنند که خود اعتراف ضمنی روشنی است به تاءثیر فوق العاده قرآن در قلوب انسانها!

بنابراین ((حق)) در آیه فوق اشاره به همان ((آیات قرآن)) است، هر چند

بعضی آن را به معنی ((نبوت)) یا ((اسلام)) یا ((معجزات دیگر پیامبر)) (صلی الله علیه و آله و سلم) تفسیر کرده اند، اما با توجه به آغاز آیه تفسیر اول مناسبتر به نظر می رسد.

ولی آنها تنها به این تهمت قناعت نمی کنند، پا را از آن فراتر نهاده، با صراحت ((می گویند: این آیات را بر خدا افترا بسته)) (ام یقولون افتراه).

در اینجا خداوند به پیامبرش دستور می دهد که با دلیل روشنی به آنها پاسخ گوید می فرماید: ((به آنها بگو: اگر مطلب آنطور باشد که شما می پندارید و من این سخن را افترا بسته ام بر او لازم است که مرا رسوا کند، و شما نمی توانید در برابر خداوند از من دفاع کنید)) (قل ان افتريته فلا تملكون لي من الله شيئا).

چگونه ممکن است خداوند این ((آیات بینات)) و این معجزه جاودانی را بر دست دروغگوئی ظاهر سازد؟! این از حکمت و لطف خداوند دور است.

همانگونه که در آیه ۴۴ تا ۴۷ سوره ((حاقه)) آمده است: و لو تقول علینا بعض الاقویل لآخذنا منه بالیمین ثم لقطعنا منه الوتین فما منکم من احد عنہ حاجزین ((اگر او (پیامبر اسلام) نسبتهای ناروایی به ما دهد ما او را با قدرت خود می گیریم، و رگ قلب او را قطع می کنیم، و احدی از شما نمی تواند مانع این کار گردد و از او دفاع کند)).

بنابراین چگونه ممکن است من به خاطر شما دست به چنین کار خطرناکی بزنم؟، و چگونه باور می کنید من چنین دروغی را بگویم و خدا مرا زنده بگذارد، و معجزات بزرگی در اختیارم قرار دهد؟

سپس به عنوان تهدید می افزاید: ((اما خداوند بهتر از هر کس کارهائی را

که شما در آن وارد می شوید می داند)) و به موقع شما را سخت کیفر می دهد (هو اعلم بما تفیضون فیه). <۶>

آری او این نسبتهای ناروا را که به من می دهید، و در برابر فرستاده او قیام کرده اید، و با سمپاشی مردم را از ایمان به حق باز می دارید، همه را می داند.

و در جمله بعد به عنوان تاءکید بیشتر تواءم با برخوردی مؤدبانه می افزاید: ((همین بس که خداوند میان من و شما گواه باشد)) (کفی به شهیدا بینی و بینکم).

او صدق دعوت من، و تلاش و کوششهایم را در ابلاغ رسالت می داند،

و دروغ و افترا و کارشکنی شما را نیز می بیند، و همین برای من و شما کافی است .

و برای اینکه راه بازگشت را نیز به آنها نشان دهد در پایان آیه می افزاید: ((او غفور و رحیم است)) (و هو الغفور الرحیم).

توبه کاران را می بخشد، و آنها را مشمول رحمت و اسعه خود می سازد.

در آیه بعد می افزاید: ((بگو من پیامبر نوظهوری نیستم که با سایر پیامبران متفاوت باشم)) (قل ما کنت بدعا من الرسل).

((و نمی دانم خداوند با من چه می کند، و با شما چه خواهد کرد))؟! (و ما ادری ما یفعل بی و لا بکم).

((تنها از آنچه بر من وحی می شود پیروی می کنم)) (ان اتبع الا ما یوحی الی).

((و جز بیم دهنده آشکاری نیستم)) (و ما انا الا نذیر مبین).

این جمله های کوتاه و پرمعنی ، پاسخی است به بسیاری از ایرادات مشرکان ، از جمله اینکه گاه از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به عنوان اینکه یک بشر چگونه ممکن است با خدا ارتباط پیدا کند تعجب می کردند.

گاه می گفتند: چرا او غذا می خورد و در کوچه و بازار راه می رود؟

گاه تقاضای معجزات عجیب و غریب داشتند، و هر یک تمنائی می نمودند.

گاه انتظار داشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) کانونی از علم غیب باشد و همه حوادث آینده را برای آنها بازگو کند.

و بالاخره گاه از اینکه او دعوت به توحید و یگانگی معبود می کند تعجب می کردند.

این آیه اشاره ای اجمالی

به پاسخ همه این گفتگوها و بهانه جوئیها است .

می گوید: من نخستین پیامبر نیستم که دعوت به توحید کرده ام ، پیش از من پیامبران زیادی آمدند که همه آنها از جنس بشر بودند، لباس می پوشیدند و غذا می خوردند، هیچیک از آنها مدعی علم غیب مطلق نبود، بلکه می گفتند: ما از حوادث غیب آن مقدار می دانیم که خدا به ما تعلیم داده است .

و هیچیک از آنها در برابر ((معجزات اقتراحی)) و پیشنهادهای هوس آلود مردم تسلیم نشدند.

تا همگان بدانند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز بنده ای است از بندگان خدا، علم و قدرت او نیز محدود است به آنچه خدا می خواهد، علم و قدرت مطلق تنها از آن پروردگار است ، اینها واقعیهائی است که می بایست مردم بدانند تا به ایرادهای نابجا پایان دهند.

اینها همه به دنبال بحثی است که در آیات قبل آمد که گاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را به سحر متهم می ساختند، و گاه به افتراء، که سرچشمه این نسبتهای ناروا نیز

همان توهماتی بودند که با این آیه به آن پاسخ گفته شد.

و از اینجا روشن می شود که مفاد این آیه با آیات دیگری که نشان می دهد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از غیب آگاهی دارد، مانند آنچه در سوره فتح درباره فتح مکه ، و ورود در مسجد الحرام آمده (آیه ۲۷ سوره فتح) و یا آنچه در مورد مسیح (علیه السلام) آمده که می فرمود: انبئکم بما تاکلون و ما تدخرون فی

بیوتکم : ((من شما را به آنچه می خورید و در خانه ها ذخیره می کنید خبر می دهم)) (آل عمران - ۴۴) و امثال اینها منافات ندارد، چرا که آیه مورد بحث نفی ((علم غیب مطلق)) می کند، نه ((مطلق علم غیب))، به تعبیر دیگر این آیه نفی علم غیب استقلالی می کند، ولی آن آیات از علم غیب به برکت تعلیم الهی سخن می گوید.

شاهد این گفتار آیه ۲۶ و ۲۷ سوره ((جن)) است : عالم الغیب فلا یظهر علی غیبه احدا الا من ارتضى من رسول : ((خدا عالم الغیب است ، و هیچکس را بر مکنون علم خود آگاه نمی کند مگر رسولانی که مورد رضایت اویند)).

بعضی از مفسران برای آیه مورد بحث شان نزولی آورده اند و گفته اند: هنگامی که فشار مشکلات بر یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در مکه زیاد شد، حضرت در خواب دید که به سرزمینی هجرت می کند که دارای نخلستان و درختان و آب فراوان است ، این را برای یاران خود بازگو کرد، آنها همه خوشحال شدند و فکر کردند، به زودی گشایشی در برابر آزار مشرکان پیدا خواهد شد مدتی صبر کردند، اما اثری از آن ندیدند، عرض کردند ای رسول خدا! آنچه را فرمودی ندیدیم ، کی به آن سرزمینی که در خواب دیدی مهاجرت خواهیم کرد؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ساکت شد، در این هنگام آیه فوق نازل گردید: و ما ادری ما یفعل بی و لا بکم : ((من نمی دانم خدا با من و

شما چه خواهد کرد)). <۷>

ولی این شان نزول بعید به نظر می رسد زیرا مخاطب در این آیات دشمنان

پیامبرند، نه دوستان او اما ممکن است از قبیل تطبیق باشد یعنی به هنگام مطرح کردن این سؤال از ناحیه دوستانش پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به این آیه تمسک جست، و به آنها پاسخ گفت.

در آخرین آیه مورد بحث برای تکمیل آنچه در آیات قبل آمده می افزاید: ((بگو: به من خبر دهید اگر این قرآن از سوی خدا باشد و شما به آن کافر شوید، در حالی که شاهی از بنی اسرائیل بر آن شهادت دهد، و او ایمان بیاورد و شما تکبر کنید و تسلیم نشوید، چه کسی از شما گمراهتر خواهد بود؟! مسلماً خداوند قوم ظالم را هدایت نمی کند)) (قل اراء ایتم ان کان من عند الله و کفرتم به و شهد شاهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم ان الله لا یهدی القوم الظالمین). <۸>

در این که این شاهد بنی اسرائیلی که بوده است که بر حقانیت قرآن مجید گواهی داده، در میان مفسران گفتگو است.

بعضی گفته اند منظور موسی بن عمران است که در عصر خود خبر از ظهور پیامبر اسلام و نشانه های او داد.

ولی این احتمال با توجه به جمله فامن و استکبرتم که نشان می دهد این شاهد بنی اسرائیلی به پیامبر اسلام ایمان آورده در حالی که مشرکان استکبار کردند سازگار نیست، زیرا ظاهر جمله نشان می دهد که این شاهد در عصر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و

سَلَم) بوده و به حضرتش ایمان آورده در حالی که دیگران راه استکبار را پیش گرفتند.

بعضی دیگر گفته اند این مرد یکی از علمای اهل کتاب بوده که در مکه

می زیسته، هر چند پیروان مذهب یهود و نصاری در مکه کمتر بودند، ولی چنان نیست که احدی از آنها در آنجا نبوده، با این حال معلوم نیست این عالم بنی اسرائیلی چه کسی بوده؟ و نامش چه بوده است؟

این تفسیر با توجه به اینکه عالم معروفی از اهل کتاب در مکه در عصر ظهور پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) وجود نداشته و تواریخ از آن نامی به میان نیاورده اند نیز چندان مناسب به نظر نمی رسد. <۹>

البته این تفسیر و تفسیر سابق این امتیاز را دارد که با مکی بودن تمام سوره احقاف سازگار است.

تفسیر سومی که از سوی اکثر مفسران پذیرفته شده این است که این شاهد دانشمند معروف یهود ((عبد الله بن سلام)) بود که در مدینه ایمان آورد و به مسلمین پیوست.

در حدیثی آمده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با بعضی از یارانش در مدینه در یکی از اعیاد یهود، وارد کنیسه (معبد آنها) شدند، آنها از ورود پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ناخشنود بودند، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: ای جمعیت یهود دوازده نفر از خودتان را به من نشان دهید که گواهی بر وحدانیت خدا و نبوت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) بدهند تا خداوند غضبش

را از تمام یهودیان جهان برگیرد.

آنها ساکت شدند و احدی پاسخ نگفت ، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سه بار این مطلب را تکرار کرد، و در هر سه بار همه سکوت کردند، سپس فرمود: شما از بیان حق ابا کردید، ولی به خدا سوگند ((حاشر)) و ((عاقب)) (القابی که در توره برای پیامبر آمده بود) منم ، خواه ایمان بیاورید یا تکذیب کنید.

سپس پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) باز گشت اما هنوز قدم بیرون نگذاشته بود که مردی پشت

سر او آمد و گفت ای محمد! بایست ، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ایستاد، سپس رو به جمعیت یهود کرد و گفت : مرا چگونه آدمی می دانید؟ گفتند: به خدا سوگند ما در میان خود مردی آگاه تر از تو و پدر و جدت نسبت به کتاب آسمانی خود نداریم ، سپس افزود: من خدا را گواه می گیرم که او همان پیامبری است که در تورات و انجیل آمده است !

یهود هنگامی که چنین دیدند گفتند: تو دروغ می گوئی و کلمات زشت و بدی به او نثار کردند.

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: شما دروغ می گوئید، انکار شما بعد از اقرارتان هرگز پذیرفته نخواهد شد (و این مرد کسی جز عبد الله بن سلام نبود).

و در اینجا آیه فوق (قل اء راء یتیم ان کان من عند الله ...) نازل گشت . <۱۰>

طبق این تفسیر این آیه در مدینه نازل شده است هر چند سوره سوره مکی است ، و این منحصر به آیه

مورد بحث نیست ، در سوره های دیگر از قرآن نیز احیانا آیات مکی در لابلای سوره های مدنی یا بالعکس دیده می شود که نشان می دهد گاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) دستور می داده آیه ای را که تناسب با مفاد سوره ای داشته بدون توجه به تاریخ نزول آن در ضمن آیات آن سوره قرار دهند.

این تفسیر از جهاتی مناسبتر به نظر می رسد. مفسران برای نخستین آیه مورد بحث شان نزولهای متعددی نقل کرده اند: ۱ - این آیه در مورد ((ابوذر غفاری)) است که در مکه اسلام آورد و قبیله او (بنی غفار) نیز به دنبال او ایمان آوردند، (و از آنجا که قبیله بنی غفار بادیه نشین و فقیر بودند کفار قریش که مردانی ثروتمند و شهرنشین بودند گفتند: اگر اسلام چیز خوبی بود این بیسر و پاها بر ما سبقت نمی گرفتند!) در اینجا بود که آیه فوق نازل شد و به آنها پاسخ گفت .

۲ - یک کنیز رومی در مکه بود به نام ذی النیره <۱۱> که دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را به سوی اسلام اجابت کرد بزرگان قریش گفتند: اگر آنچه را محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) آورده چیز خوبی بود ((ذی النیره ها)) بر ما مقدم نمی شدند!

۳ - گروهی از قبایل بادیه نشین مکه پیش از مردم شهر به اسلام روی آوردند، اشراف مکه گفتند: اگر اسلام چیز خوبی بود این شتر چرانها! بر ما سبقت نمی گرفتند.

۴ - جمعی از مردان پاکدل اما فقیر و تهیدست

همچون ((بلال)) و ((صهیب)) و ((عمار)) اسلام را با آغوش باز پذیرفتند، و اشراف مکه گفتند: مگر ممکن است آئین محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) چیز خوبی باشد و اینها بر ما پیشی گیرند؟!

۵ - هنگامی که ((عبدالله بن سلام)) و بعضی از یارانش ایمان آوردند جمعی از یهودیان مغرور گفتند: اگر اسلام خوب بود آنها پیشقدم نمی شدند. <۱۲>

شان نزولهای چهارگانه اول را در یک جمله می توان خلاصه کرد و آن اینکه اسلام از طرف قشرهای فقیر و بادیه نشین و تهیدست به سرعت مورد استقبال قرار گرفت، چرا که هم منافع نامشروعی نداشتند که به خطر بیفتد، و هم مغز آنها از باد غرور انباشته نبود، و هم قلبهایی پاکتر از قشر مرفه عیاش و هوسباز داشتند.

این استقبال گرم از ناحیه این گروه که یکی از بزرگترین نقطه های قوت این آئین الهی بود از سوی مغروران مستکبر به عنوان یک نقطه ضعف بزرگ شمرده شد، و گفتند این چه آئینی است که پیروانش انبوهی بادیه نشین فقیر و تهیدست و کنیزان و بردگانند؟! اگر مکتب معقولی بود هرگز نباید افراد سطح پائین و منحط اجتماع از آن استقبال کنند! اما ما که در سطح بالا قرار داریم و چشم و چراغ جامعه هستیم عقب بمانیم!

جالب اینکه این طرز تفکر انحرافی امروز هم از رائجترین طرز تفکرها در میان ثروتمندان مغرور و هوسبازان مرفه در مورد مذهب است که می گویند: مذهب به درد فقرا و پابرهنه ها می خورد، و هر دو برای هم خوبند، و ما در سطحی بالاتر و

بالا تر قرار داریم!

قرآن در آیات مورد بحث پاسخ کافی به آنها داده که در تفسیر آیات می شنوید. اما پنجمین شان نزولی که در بالا ذکر شد که منظور عبد الله بن سلام و یاران

او هستند هر چند به گفته طبرسی در ((مجمع البیان)) و ((قرطبی)) در تفسیرش از اکثر مفسران نقل شده از دو جهت بعید به نظر می رسد.

نخست اینکه تعبیر به ((الذین کفروا)) به طور مطلق معمولاً در مورد مشرکان به کار می رود نه اهل کتاب و یهود و نصاری .

دیگر اینکه ((عبدالله بن سلام)) مرد کم شخصیتی در میان یهود نبود که درباره او بگویند: اگر اسلام آئین خوبی بود او و یارانش بر ما پیشی نمی گرفتند.

شرط پیروزی ایمان و استقامت است

این آیات همچنان اعمال و گفتار کافران و انحرافات آنها را مورد بحث و بررسی و نکوهش قرار می دهد، نخست به این گفتار غرور آمیز و دور از منطق آنها اشاره کرده می گوید: ((کافران درباره مؤمنان چنین گفتند: اگر ایمان و اسلام چیز خوبی بود هرگز آنها بر ما پیشی نمی گرفتند))! (وقال الذین کفروا للذین آمنوا لو کان خیرا ما سبقونا الیه). <۱۳>

اینها یک مشت افراد فقیر و بیسر و پا، روستائی و برده و کم معرفتند! چگونه ممکن است آنها حق را بفهمند و به آن اقبال کنند، ولی ما چشم و چراغهای این جامعه از آن غافل و بیخبر بمانیم!؟

غافل از اینکه عیب در خود آنها بوده است نه در آئین اسلام، اگر پرده های کبر و غرور بر قلب آنها نیفتاده بود، اگر مست

مال و مقام و شهوت نبودند، اگر خود برترینی و خود محوری اجازه تحقیق حق به آنها می داد، و همانند تهیدستان پاکدل ،
حقجو و حق طلب بودند، آنها نیز به سرعت جذب اسلام می شدند.

لذا در پایان آیه با این تعبیر لطیف به آنها پاسخ می گوید: ((چون خود آنها به وسیله قرآن هدایت نشدند به زودی می گویند
این یک دروغ قدیمی است))! (و اذ لم یهدوا به فسیقولون هذا افک قدیم). <۱۴>

یعنی آنها نخواستند به وسیله قرآن هدایت شوند نه اینکه هدایت قرآن کمبودی داشت .

تعبیر به ((افک قدیم)) شبیه تهمت دیگری است که از زبان آنها در آیات قرآن نقل شده که می گفتند: اینها اساطیر الاولین
(افسانه های پیشینیان) است (فرقان - ۵).

و نیز تعبیر به ((سیقولون)) به صورت فعل مضارع دلیل بر این است که آنها به طور مستمر این تهمت را به قرآن می بستند، و
آن را پوششی برای عدم ایمان خود قرار می دادند.

سپس به دلیل دیگری برای اثبات حقانیت قرآن و نفی تهمت مشرکان که می گفتند این یک دروغ قدیمی است پرداخته می
گوید: ((از نشانه های صدق

این کتاب بزرگ این است که قبل از آن کتاب موسی در حالی که پیشوای مردم بود و رحمتی از سوی خدا نازل گردید و
خبر از اوصاف پیامبر بعد از خود داد، و این قرآن نیز کتابی است هماهنگ با نشانه هائی که در تورات آمده)) (و من قبله
کتاب موسی اماما و رحمه و هذا کتاب مصدق).

با این حال چگونه میگوئید این یک دروغ قدیمی است

کرارا در آیات قرآن روی این نکته تکیه شده است که قرآن تصدیق کننده تورات و انجیل است ، یعنی هماهنگ با نشانه هائی است که در این دو کتاب آسمانی درباره پیامبر اسلام (صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم) و کتاب آسمانی او آمده است ، به قدری این نشانه ها دقیق بوده که قرآن می گوید: الذین آتیناهم الکتاب یعرفونه کما یعرفون ابنائهم : ((اهل کتاب او را به خوبی می شناسند همانگونه که فرزندان خود را می شناسند)) (بقره - ۱۴۶).

نظیر همین معنی که در آیه مورد بحث است در سوره هود آیه ۱۷ نیز آمده است : ا فمن کان علی بینه من ربه و یتلوه شاهد منه و من قبله کتاب موسی اماما و رحمه اولئکک یؤمنون به : ((آیا آنکس که دلیل آشکاری از پروردگارش دارد و به دنبال آن شاهی از سوی او می آید، و پیش از آن کتاب موسی که پیشوا و رحمت بود گواهی بر آن می دهد همانند کسی است که چنین نباشد))؟! (هود - ۱۷).

تعبیر به ((اماما و رحمه)) ممکن است از این جهت باشد که بعد از ذکر امام و پیشوا احیانا مسأله تکلیف شاق و خشونت بار به ذهن تداعی می کند به واسطه خاطره ای که از پیشوایان خود داشتند، ولی ذکر ((رحمت)) این تداعی را اصلاح کرده ، می گوید: امامت این امام تواءم با رحمت است ، حتی اگر تکالیفی آورده آن هم رحمت است ، و چه رحمتی برتر از تربیت نفوس آنهاست .

و به دنبال آن می افزاید: ((این

در حالی است که این کتاب آسمانی به زبان

عربی فصیح و گویاست ((که همگان از آن بهره مند شوند (لسانا عربیا).

و در پایان آیه هدف نهائی از نزول قرآن را در دو جمله کوتاه به این صورت شرح می دهد: ((هدف این بوده که ظالمان را انذار و نیکوکاران را بشارت دهد)) (لینذر الذین ظلموا و بشری للمحسنین).

و با توجه به جمله ((ینذر)) که فعل مضارع است و دلالت بر استمرار دارد روشن می شود که انذار قرآن همچون بشارت آن دائمی و مستمر است ، ظالمان و ستمگران را در سراسر تاریخ بیم می دهد و انذار می کند، و به نیکوکاران همواره بشارت می دهد.

قابل توجه اینکه نقطه مقابل ((ظالمان)) را ((نیکوکاران)) قرار داده ، چرا که ((ظلم)) در اینجا معنی وسیعی دارد که هرگونه بدکاری و خلافکاری را شامل می شود که طبعاً یا ظلم به دیگران است یا ظلم بر نفس .

آیه بعد در حقیقت تفسیری است برای ((محسنین)) (نیکوکاران) که در آیه قبل آمده بود می فرماید: ((کسانی که گفتند: پروردگار ما الله است ، سپس استقامت به خرج دادند، نه ترسی برای آنهاست و نه غمی دارند)) (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون) . <۱۵>

در واقع تمام مراتب ایمان و همه اعمال صالح در این دو جمله جمع است چرا که ((توحید)) اساس همه اعتقادات صحیح است ، و تمام اصول عقائد به ریشه توحید بازمی گردد، و ((استقامت)) و صبر و شکیبائی نیز ریشه همه اعمال صالح است ، زیرا می

دانیم تمام اعمال نیک را می توان در سه عنوان ((صبر بر اطاعت))،

((صبر بر معصیت)) و ((صبر بر مصیبت)) خلاصه کرد.

بنابراین ((محسنین)) کسانی هستند که از نظر اعتقادی در خط توحید، و از نظر عمل در خط استقامت و صبرند.

بدیهی است اینگونه افراد نه ترسی از حوادث آینده دارند، و نه غمی از گذشته .

نظیر همین مطلب در آیه ۳۰ سوره فصلت (با توضیح بیشتری) آمده است . آنجا که می گوید: ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائکه الا تخافوا و لا تحزنوا و ابشروا بالجنه التي کنتم توعدون .

این آیه دو چیز اضافه دارد یکی اینکه بشارت عدم خوف و حزن از سوی فرشتگان به آنها داده می شود، در حالی که در آیه مورد بحث این مطلب مسکوت گذارده شده ، دیگر اینکه علاوه بر نفی ترس و غم بشارت به بهشت موعود نیز در آیه سوره فصلت آمده در حالی که در محل کلام در آیه بعد به آن اشاره می شود.

به هر حال این دو آیه یک مطلب را تعقیب می کند یکی فشرده تر و دیگری مشروحتر.

در تفسیر علی بن ابراهیم می خوانیم که در تفسیر جمله ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا فرمود: استقاموا علی ولایه علی امیر المؤمنین (علیه السلام) ((منظور استقامت بر ولایت امیر مؤمنان علی (علیه السلام)) است .

این به خاطر آن است که ادامه خط امیر مؤمنان (علیه السلام) در جهت علم و عمل و عدالت و تقوی مخصوصا در عصرهای تاریک و ظلمانی کار مشکلی است که بدون

استقامت امکان پذیر نیست ، بنابراین یکی از مصداقهای روشن آیه مورد بحث محسوب می شود، نه اینکه مفهوم آن منحصر به همین معنی باشد و استقامت در جهاد و اطاعت پروردگار و مبارزه با هوای نفس و شیطان را شامل نشود.

در ذیل آیه ۳۰ سوره فصلت شرح مبسوطی پیرامون مسأله ((استقامت))

داده ایم . <۱۶>

و در آخرین آیه مورد بحث مهمترین بشارت را به موحدان نیکوکار می دهد و می فرماید: ((آنها اهل بهشتند و جاودانه در آن می مانند)) (اولئك اصحاب الجنة خالدین فیها).

((این به پاداش اعمالی است که انجام می دادند)) (جزاء بما كانوا یعملون).

ظاهر آیه چنانکه بعضی استفاده کرده اند مفهوم حصر را می رساند، یعنی بهشتیان تنها کسانی هستند که در خط توحید و استقامت گام برمی دارند، طبیعی است افراد دیگر که آلوده به گناهایی شده اند گرچه سرانجام به خاطر ایمانشان بهشتی می شوند ولی در آغاز ((اصحاب جنت)) نیستند.

تعبیر به ((اصحاب)) (یاران) اشاره به همنشینی دائم آنها با نعمتهای بهشتی است .

و تعبیر جزاء بما كانوا یعملون از یکسو دلیل بر این است که ((بهشت را به بها می دهند، و به بهانه نمی دهند)) و از سوی دیگر اشاره به اصل آزادی اراده و اختیار انسان است . ای انسان! به مادر و پدر نیکی کن

این آیات و آیات آینده در حقیقت توضیحی است درباره دو گروه ((ظالم)) و ((محسن)) که در آیات قبل به سرنوشت آنها اجمالاً اشاره شده است .

نخست به وضع ((نیکوکاران)) پرداخته ، و از مسأله نیکی به پدر و مادر و

شکر زحمات آنها که مقدمه ای است برای شکر پروردگار شروع می کند، می فرماید: ((ما انسان را توصیه کردیم که درباره پدر و مادرش نیکی کند)) (و وصینا الانسان بوالدیه احسانا). <۱۷>

((وصیت)) و ((توصیه)) به معنی مطلق سفارش است، و مفهوم آن منحصر به سفارشهای مربوط به ما بعد از مرگ نیست، لذا جمعی در اینجا آن را به معنی امر و دستور و فرمان تفسیر کرده اند.

سپس به دلیل لزوم حقشناسی در برابر مادر پرداخته می گوید: ((مادر))، او را با اکراه و ناراحتی حمل می کند، و با ناراحتی بر زمین می گذارد، و دوران

حمل و از شیر باز گرفتنش سی ماه است)) (حملته امه کرها و وضعته کرها و حمله و فصاله ثلاثون شهرا).

((مادر)) در طول این سی ماه بزرگترین ایثار و فداکاری را در مورد فرزندش انجام می دهد.

از نخستین روزهای انعقاد نطفه حالت مادر دگرگون می شود، و ناراحتیها پشت سر یکدیگر می آید، حالتی که به حالت ((ویار)) نامیده می شود و یکی از سختترین حالات مادر است روی می دهد و پزشکان می گویند: بر اثر کمبودهایی است که در جسم مادر به خاطر ایثار به فرزند رخ می دهد.

هر قدر جنین رشد و نمو بیشتر می کند مواد بیشتری از شیر جانی مادر می گیرد، و حتی روی استخوانهای او و اعصابش اثر می گذارد، گاه خواب و خوراک و استراحت و آرامش را از او می گیرد، و در آخر دوران حمل راه رفتن و حتی نشست و برخاست برای او مشکل می شود اما با صبر و حوصله

تمام و به عشق فرزندى که به زودى چشم به دنيا مى گشايد و بر روى مادر لبخند مى زند تمام اين ناملائمات را تحمل مى کند.

دوران وضع حمل که يکى از سختترين لحظات زندگى مادر است فرا مى رسد تا آنجا که گاه مادر جان خود را بر سر فرزند مى نهد.

به هر حال بار سنگينش را بر زمين گذارده دوران سخت ديگرى شروع مى شود، دوران مراقبت دائم و شبانه روزى از فرزند، دورانى که بايد به تمام نيازهاى کودکى پاسخ گويد که هيچگونه قدرت بر بيان نيازهاى خود ندارد، اگر دردى دارد نمى تواند محل درد را تعيين کند، و اگر ناراحتى از گرسنگى و تشنگى و گرما و سرما دارد قادر به بيان آن نيست ، جز اينکه ناله سر دهد و اشک ريزد، و مادر بايد با کنجکاوى و صبر و حوصله تمام يک يک اين نيازها را تشخيص دهد و برآورده کند.

نظافت فرزند در اين دوران مشکلى است طاقتفرسا، و تاءمين غذاى او که از شيره جان مادر گرفته مى شود ايتارى است بزرگ .

بيماريهاى مختلفى که در اين دوران دامان نوزاد را مى گيرد و مادر بايد با شکیبائى فوق العاده به مقابله با آنها برخيزد مشکل ديگرى است .

اينکه قرآن در اينجا تنها از ناراحتیهای مادر سخن به میان آورده و سخنى از پدر در میان نيست نه بخاطر عدم اهميت آن است ، چرا که پدر نيز در بسيارى از اين مشکلات شريك مادر است ، ولى چون مادر سهم بيشترى دارد بيشتر روى او تکیه شده است .

در اينجا اين سؤال مطرح مى شود

که در آیه ۲۳۳ سوره بقره دوران شیرخوارگی دو سال کامل (۲۴ ماه) ذکر شده، و الوالدات یرضعن اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتم الرضاعه: ((مادران فرزندان خود را دو سال کامل شیر می دهند، آنها که بخواهند دوران شیر دادن را تکمیل کنند)).

در حالی که مجموع ((دوران حمل و شیرخوارگی)) در آیه مورد بحث فقط سی ماه ذکر شده، مگر ممکن است دوران حمل شش ماه باشد؟

فقهاء و مفسران با الهام از روایات اسلامی در پاسخ گفته اند: آری حداقل دوران حمل ۶ ماه و حداکثر دوران مفید رضاع ۲۴ ماه است، حتی از جمعی از پزشکان پیشین همچون جالینوس و ابن سینا نقل شده که گفته اند: خود با چشم شاهد چنین امری بوده اند که فرزندی بعد از شش ماه به دنیا آمده است.

ضمناً از این تعبیر قرآنی می توان استفاده کرد که هر قدر از مقدار حمل کاسته شود باید بر مقدار دوران شیرخواری افزود، به گونه ای که مجموعاً ۳۰ ماه تمام را شامل گردد، از ابن عباس نیز نقل شده که هرگاه دوران بارداری زن ۹ ماه باشد باید ۲۱ ماه فرزند را شیر دهد، و اگر حمل ۶ ماه باشد باید ۲۴ ماه شیر دهد.

قانون طبیعی نیز همین را ایجاب می کند، چرا که کمبودهای دوران حمل در دوران شیرخوارگی باید جبران گردد.

سپس می افزاید: ((حیات انسان همچنان ادامه می یابد تا زمانی که به کمال قدرت و نیروی جسمانی رسد، و به مرز چهل سالگی وارد می گردد)) (حتی اذا بلغ اشد و بلغ اربعین سنه). <۱۸>

بعضی

از مفسران ((بلوغ اشد)) (رسیدن به مرحله توانائی) را با رسیدن به چهل سالگی هماهنگ ، و برای تاءکید می دانند، ولی ظاهر این است که بلوغ اشد اشاره به بلوغ جسمانی و رسیدن به اربعین سنه (چهل سالگی) اشاره به ((بلوغ فکری و عقلانی)) است ، چرا که معروف است ، انسان غالباً در چهل سالگی به مرحله کمال عقل می رسد و گفته اند که غالب انبیا در چهل سالگی مبعوث به نبوت شدند.

ضمناً در اینکه سن بلوغ قدرت جسمانی چه سنی است ؟ در آن نیز گفتگو است ، بعضی همان سن معروف بلوغ را می دانند که در آیه ۳۴ اسراء در مورد یتیمان نیز به آن اشاره شده ، در حالی که در بعضی از روایات تصریح شده که سن هیجده سالگی است .

البته مانعی ندارد که این تعبیر در موارد مختلف معانی متفاوتی دهد که با قرائن روشن می شود.

در حدیثی آمده است : ان الشیطان یجر یده علی وجه من زاد علی الاربعین

و لم یتب ، و یقول بابی وجه لا یفلح !: ((شیطان دستش را به صورت کسانی که به چهل سالگی برسند و از گناه توبه نکنند می کشد و می گوید پدرم فدای چهرهای باد که هرگز رستگار نمی شود! (و در جبین این انسان نور رستگاری نیست!).

<۱۹>

از ابن عباس نیز نقل شده : من اتی علیه الاربعون سنه فلم یغلب خیره شره فلیتجهز الی النار! : ((هر کس چهل سال بر او بگذرد و نیکی او بر بدیش غالب نشود آماده آتش جهنم گردد!))

به هر حال قرآن در دنباله

این سخن می افزاید: این انسان لایق و با ایمان هنگامی که به چهل سالگی رسید سه چیز را از خدا تقاضا می کند: نخست می گوید: ((پروردگارا! به من الهام ده و توفیق بخش تا شکر نعمتی را که به من و پدر و مادرم ارزانی داشتی بجا آورم)) (قال رب اوزعنی ان اشکر نعمتک الّتی انعمت علی و علی والدی). <۲۰>

این تعبیر نشان می دهد که انسان با ایمان در چنین سن و سالی هم از عمق و وسعت نعمتهای خدا بر او آگاه می گردد، و هم از خدماتی که پدر و مادر به او کرده است تا به این حد رسیده، چرا که در این سن و سال معمولاً خودش پدر یا مادر می شود، و زحمات طاقت فرسا و ایثارگرانه آن دو را با چشم خود می بیند، و بی اختیار به یاد آنها می افتد و بجای آنها در پیشگاه خدا شکرگزاری می کند.

در دومین تقاضا عرضه می دارد: ((خداوندا! به من توفیق ده تا عمل صالح بجا آورم، عملی که تو از آن خشنود باشی)) (و ان اعمل صالحا ترضاه).

و بالاخره در سومین تقاضایش عرض می کند: ((خداوندا! صلاح و درستکاری

را در فرزندان و دودمان من تداوم بخش)) (و اصلح لی فی ذریتی).

تعبیر به ((لی)) (برای من) ضمناً اشاره به این است که صلاح و نیکی فرزندان من چنان باشد که نتایجش عائد من نیز بشود.

و تعبیر ((فی ذریتی)) (در فرزندان من) به طور مطلق، اشاره به تداوم صلاح و نیکوکاری در تمام دودمان

او است .

جالب اینکه در دعای اول پدر و مادر را شریک می کند، و در دعای سوم فرزندان را، ولی در دعای دوم برای خود دعا می کند، و اینگونه است انسان صالح که اگر با یک چشم به خویشتن می نگردد با چشم دیگر به افرادی که بر او حق دارند نگاه می کند.

و در پایان آیه دو مطلب را اعلام می دارد که هر کدام بیانگر یک برنامه عملی مؤثر است ، می گوید: ((پروردگارا! من در این سن و سال به سوی تو باز می گردم و توبه می کنم)) (انی تبت الیک).

به مرحله ای رسیده ام که باید خطوط زندگی من تعیین گردد، و تا به آخر عمر همچنان ادامه یابد، آری من به مرز چهل سالگی رسیده ام و برای بنده ای چون من چقدر زشت و نازیباست که به سوی تو نیایم و خودم را از گناهان با آب توبه نشویم .

دیگر اینکه می گوید: ((من از مسلمین هستم)) (وانی من المسلمین).

در حقیقت این دو جمله پشتوانه ای است برای آن دعاهای سه گانه و مفهومی این است : چون من توبه کرده ام ، و تسلیم مطلق در برابر فرمان توام ، تو نیز بزرگواری کن و مرا مشمول آن نعمتها بفرما.

آیه بعد بیان گویائی است از اجر و پاداش این گروه از مؤمنان شکرگزار صالح العمل و توبه کار که به سه پاداش مهم در آن اشاره شده است .

نخست می فرماید: ((آنها کسانی هستند که ما بهترین اعمالشان را قبول می کنیم)) (اولئک الذین نتقبل عنهم احسن ما عملوا).

چه بشارتی

از این بالا-تر که خداوند بزرگ و قادر و منان ، عمل بنده ضعیف و ناچیزی را پذیرا شود که این خود گذشته از آثار دیگر افتخاری است بزرگ و موهبتی است عالی و معنوی .

با اینکه خداوند همه اعمال نیک را می پذیرد چرا می گوید: ((بهترین اعمال آنها را پذیرا می شود))؟!!

در پاسخ این سؤال جمعی از مفسران گفته اند: منظور از بهترین اعمال واجبات و مستحبات است در برابر مباحات که اعمال خوبی است اما چیزی نیست که مورد پذیرش واقع شود، و اجر و ثوابی به آن تعلق گیرد. <۲۱>

پاسخ دیگر اینکه خداوند بهترین اعمال آنها را معیار پذیرش قرار می دهد و حتی اعمال درجه دو، و کم اهمیت آنها را به حساب اعمال درجه یک به فضل و رحمتش می گذارد، این درست به آن می ماند که خریداری به عنوان فضل و کرم اجناس متفاوتی را که از طرف فروشنده ای عرضه شده است به بهای جنس اعلا محاسبه کند، و از فضل و لطف خداوند هر چه گفته شود عجیب نیست .

موهبت دوم پاکسازی آنها است ، می گوید: ((ما از گناهانشان می گذریم)) (و نتجاوز عن سیئاتهم).

در حالی که در میان بهشتیان جای دارند (فی اصحاب الجنة). <۲۲>

و این سومین موهبت الهی نسبت به آنها است که آنان را با این که لغزشهایی

داشته اند شستشو داده ، در کنار نیکان و پاکانی جای می دهد که از مقربان درگاه اویند.

ضمناً از این تعبیر استفاده می شود که منظور از ((اصحاب الجنة)) در اینجا بندگان مقربی هستند که هرگز گرد

و غبار معصیت بر دامانشان ننشسته و این مؤمنان توبه‌کار بعد از مغفرت الهی در کنار آنها و در سایه آنها جای می‌گیرند.

و در پایان آیه برای تاءکید بر این نعمتها که گفته شد می‌افزاید: ((این وعده صدقی است که پیوسته به آنها داده شده است)) (وعد الصدق الذی کانوا یوعدون). <۲۳>

چگونه وعده صدق نباشد در حالی که تخلف از وعده یا به خاطر پشیمانی و نادانی است، و یا از ضعف و ناتوانی، و خداوند از همه این امور منزّه است.

۱- این آیات ترسیمی است از یک انسان مؤمن بهشتی که نخست رشد جسمانی و سپس مرحله کمال عقلی خود را پیموده، بعد به مقام شکرگزاری در برابر نعمتهای پروردگار، و شکر زحمات طاقت فرسای پدر و مادر رسیده، و به موقع از لغزشها توبه می‌کند، و به انجام اعمال صالح و از جمله تربیت فرزندان اهتمام می‌ورزد، و سرانجام به مقام تسلیم مطلق در برابر فرمان الهی صعود می‌کند، و همین امر سبب می‌شود که غرق رحمت و غفران و نعمتهای گوناگون خداوند شود.

آری باید یک انسان بهشتی را از این صفاتش شناخت.

۲- تعبیر به ((وصینا الانسان)) (به انسان توصیه کردیم) اشاره به این

است که مسأله نیکی به پدر و مادر از اصول انسانی است که حتی کسانی که پایبند به دین و مذهبی نیستند نیز طبق الهام فطرت به آن جذب می‌شوند، بنابراین آنها که پشت پا به این وظیفه بزرگ می‌زنند، نه تنها مسلمان واقعی نیستند که نام انسان

برای آنها شایسته نیست .

۳- تعبیر به ((احسانا)) (با توجه به اینکه نکره در این موارد برای بیان عظمت می آید اشاره به این است که به فرمان خداوند باید در مقابل خدمات بزرگ پدر و مادر نیکوهای بزرگ و برجسته انجام شود.

۴- شرح درد و رنجهای مادر در راه پرورش فرزند هم بخاطر این است که محسوستر و ملموستر است ، و هم بخاطر این که زحمات مادر در مقایسه با پدر از اهمیت بیشتری برخوردار است ، و به همین دلیل در روایات اسلامی تاءکید بیشتری در مورد مادر شده است .

در حدیثی آمده است که مردی نزد رسولخدا آمد و عرضکرد: من ابر؟ قال : امك ، قال ثم من ؟ قال امك ، قال ثم من ؟ قال اباك :

((ای رسولخدا به چه کسی نیکی کنم ؟ فرمود: به مادرت .

عرض کرد: بعد از او به چه کسی ؟ فرمود: به مادرت .

برای سومین بار عرض کرد: بعد از او به چه کسی ؟ باز فرمود: به مادرت .

و در چهارمین بار وقتی این سؤال را تکرار کرد گفت به پدرت))! <۲۴>

در حدیث دیگری آمده است که مردی مادر پیر و ناتوان خود را بر دوش گرفته بود، و به طواف مشغول بود، در همین هنگام خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) رسید عرض کرد: هل ادیت حقها: ((آیا حق مادرم را اینسان ادا کرده ام))؟!!

پیامبر در جواب فرمود: لا و لا بزفره واحده : ((نه حتی یک نفس او را

جبران نکردی)) . <۲۵>

۵- در آیات قرآن اهمیت زیادی به پیوند خانوادگی، و احترام و اکرام پدر و مادر، و نیز توجه به تربیت فرزندان، داده شده است که در آیات فوق به همه اشاره شده است، این بخاطر آن است که جامعه بزرگ انسانی از واحدهای کوچکتری به نام خانواده تشکیل می شود، همانگونه که یک ساختمان بزرگ از غرفه ها و سپس از سنگها و آجرها تشکیل می گردد.

بدیهی است هر قدر این واحدهای کوچک از انسجام و استحکام بیشتری برخوردار باشد استحکام اساس جامعه بیشتر خواهد بود، و یکی از علل نابسامانیهای اجتماعی جوامع صنعتی عصر ما متلاشی شدن نظام خانوادگی است که نه احترامی از سوی فرزندان وجود دارد، نه محبتی از سوی پدران و مادران، و نه پیوند مهر و عاطفه ای از سوی همسران.

منظره دردناک آسایشگاههای بزرگسالان در جوامع صنعتی امروز که مرکز پدران و مادران ناتوانی است که از کار افتاده اند و از خانواده طرد شده اند شاهد بسیار گویائی برای این حقیقت تلخ است.

مردان و زنانی که بعد از یک عمر خدمت، و تحویل فرزندان متعدد به جامعه در ایامی که نیاز شدیدی به عواطف فرزندان، و کمکهای آنها دارند، به کلی رانده می شوند، و در آنجا در انتظار مرگ روزشماری می کنند، و چشم به در دوخته اند که آشنائی از در درآید، انتظاری که شاید در سال یک یا دو بار بیشتر تکرار نمی شود! به راستی تصور چنین حالتی زندگی را برای انسان از همان آغازش تلخ

می کند و این است راه و رسم دنیای مادی و

تمدن منهای ایمان و مذهب .

۶ - جمله ((ان اعمل صالحا ترضاه)) بیانگر این واقعیت است که عمل صالح چیزی است که موجب خشنودی خدا می شود، و تعبیر ((احسن ما عملوا)) (بهترین کاری که انجام دادند) که در آیات متعددی از قرآن مجید آمده ، بیانگر فضل بی حساب خداوند است که در مقام اجر و پاداش بندگان ، بهترین اعمال آنها را معیار قرار می دهد و همه را به حساب آن می پذیرد. پایمال کنندگان حقوق پدر و مادر

در آیات قبل سخن از مؤمنانی در میان بود که در پرتو ایمان و عمل صالح و شکر نعمتهای حق ، و توجه به حقوق پدر و مادر و فرزندان ، به مقام قرب الهی راه می یابند، و مشمول الطاف خاص او می شوند.

اما در آیات مورد بحث سخن از کسانی است که در نقطه مقابل آنها قرار دارند، افرادی بی ایمان و حق شناس و عاق پدر و مادر، می فرماید:

((و آن کسی که به پدر و مادرش می گوید: اف بر شما! آیا به من وعده می دهید که من روز قیامت مبعوث می شوم؟ در حالی که قبل از من اقوام زیادی بودند و مردند و هرگز مبعوث نشدند))! (والذی قال لوالدیه اف لکما اتعداننی ان اخرج و قد خلت القرون من قبلی). <۲۶>

اما پدر و مادر مؤمن در مقابل این فرزند خیره سر تسلیم نمی شدند آنها فریاد می کشند و خدا را به یاری می طلبند که وای بر تو ای فرزند! ایمان بیاور

که وعده خدا حق است): (و هما

یستغیثان الله ویلک آمن ان وعد الله حق).

اما او همچنان به لجاجت و خیره سری خود ادامه می دهد، و با تکبر و بی اعتنائی می گوید: ((اینها چیزی جز افسانه های پیشینیان نیست))! (فیقول ما هذا الا اساطیر الاولین).

اینکه میگوئید معادی و حساب و کتابی در کار است از خرافات و داستانهای دروغین اقوام گذشته است، و من هرگز در برابر آن تسلیم نخواهم شد.

اوصافی که از این آیه درباره آن گروه استفاده می شود چند وصف است: بی احترامی و اسائه ادب نسبت به مقام پدر و مادر، زیرا ((اف)) در اصل به معنی هر چیز کثیف و آلوده است، و در مقام توهین و تحقیر گفته می شود. <۲۷>

بعضی نیز گفته اند به معنی چرکی است که در زیر ناخن جمع می شود که هم آلوده است و هم ناچیز. <۲۸>

دیگر اینکه نه تنها ایمانی به قیامت و روز رستاخیز ندارند بلکه آن را به باد مسخره گرفته، جزء افسانه ها و پندارهای خرافی می شمردند.

وصف دیگرشان این است گوش شنوا ندارند، تسلیم در برابر حق نیستند و روحشان از غرور و جهل و خودخواهی انباشته است.

آری پدر و مادر دلسوز او هر چه تلاش و کوشش می کنند که او را از گرداب جهل و بی خبری نجات دهند تا این فرزند دلبنده گرفتار عذاب دردناک الهی نشود او همچنان در کفر خود پافشاری می کند و اصرار می ورزد، و سرانجام ناچار او را رها می کنند.

همانگونه که در آیات گذشته یاداش مؤمنان صالح العمل بیان شده،

در اینجا سرانجام کار کافران جسور و خیره سر را نیز بیان کرده ، می فرماید:

((آنها کسانی هستند که فرمان عذاب الهی درباره آنان مسجل شده ، و همراه اقوام کافر از جن و انس که قبل از آنها بودند گرفتار مجازات دردناک می شوند و اهل دوزخند)) (اولئك الذين حق عليهم القول في امم قد خلت من قبلهم من الجن و الانس). <۲۹>

((چرا که آنها همه از زیانکاران بودند)) (انهم كانوا خاسرين).

چه زبانی از این بدتر که تمام سرمایه های وجود خود را از دست دادند و خشم و غضب خدا را برای خود خریدند.

در مقایسه این دو گروه دوزخی و بهشتی ، در این آیات به این امور برخورد می کنیم .

آنها مدارج رشد تکامل خود را طی می کنند در حالی که اینها همه سرمایه های خویش را از دست می دهند و زیانکارند.

آنها حقشناسند و شکرگزار، حتی در برابر پدر و مادر، اما اینها حق - نشناسند و جسور و بی ادب حتی نسبت به والدینشان .

آنها ((همراه مقربان خداوند)) در بهشتند، و اینها در زمره اقوام بی - ایمان در دوزخند، و هر یک به گروه همجنس خود ملحق می شوند.

آنها از لغزشهای خود توبه می کنند و در برابر حق تسلیمند، اما اینها طغیانگرند و سرکش ، و خودخواه و متکبر.

قابل توجه اینکه : این گروه لجوج در انحرافات خود بر وضع اقوام پیشین

تکیه می کنند، و در دوزخ نیز با همانها محشور خواهند بود.

در آخرین آیه مورد بحث ، نخست به تفاوت درجات و مراتب هر یک از این دو گروه اشاره کرده ، می

گوید: برای هر کدام از آنها درجاتی است بر طبق اعمالی که انجام داده اند (و لکل درجات مما عملوا). <۳۰>

چنان نیست که بهشتیان یا دوزخیان همه در یک درجه باشند، بلکه آنها نیز به تفاوت اعمالشان، و به تناسب خلوص نیت و میزان معرفتشان، مقامات متفاوتی دارند، و اصل عدالت، دقیقاً در اینجا حاکم است.

((درجات)) جمع ((درجه)) معمولاً به پله هائی گفته می شود که از آن به سمت بالا می روند و ((درکات)) جمع ((درک)) ((بر وزن مرگ)) به پله هائی گفته می شود، که از آن به طرف پائین حرکت می کنند، لذا در مورد بهشت، درجات، و در مورد دوزخ درکات گفته می شود، ولی در آیه مورد بحث که هر دو با هم ذکر شده با توجه به اهمیت مقام بهشتیان هر دو به عنوان درجات آمده و به اصطلاح از باب ((تغلیب)) است. <۳۱>

سپس می افزاید: ((هدف این است که خداوند اعمال آنها را بی کم و کاست به آنان تحویل دهد)) (و لیوفیهم اعمالهم).

این تعبیر اشاره دیگری است به مسأله تجسم اعمال که در آنجا اعمال آدمی با او خواهد بود، اعمال نیکش مایه رحمت، و آرامش او است، و اعمال

زشتش مایه بلا و ناراحتی و رنج و عذاب.

و در پایان به عنوان تاءکید می گوید: ((و به آنها هیچ ستمی نخواهد شد)) (و هم لایظلمون).

چرا که اعمال خودشان را دریافت میدارند، با این حال چگونه ظلم و ستم تصور می شود.

بعلاوه ((درجات)) و ((درکات)) آنها

دقیقا تعیین شده ، و حتی کمترین عمل خوب و بد در سرنوشت آنها مؤثر است ، با این شرایط، ظلم معنی ندارد.

چگونه این آیه از سوی بنی امیه تحریف شد؟

در حدیثی آمده است که ((معاویه)) نامه ای به ((مروان)) (والی مدینه) نوشت تا از مردم برای فرزندش ((یزید)) بیعت بگیرد، ((عبدالرحمن)) فرزند ((ابوبکر)) در مجلس حاضر بود، گفت : معاویه می خواهد این کار را همانند ((هرقل)) و ((کسری)) (پادشاهان روم و ایران) انجام دهد که پدران فرزندان خود را (هر چند نااهل و آلوده بودند) بجانشینی خود برمی گزیدند.

مروان از روی منبر فریاد زد خاموش باش ، تو همان کسی هستی که این آیه در حق تو آمده است : والذی قال لوالدیه اف لکما.

((عایشه)) حضور داشت رو به او کرد و گفت : دروغ می گوئی ، من می دانم این آیه در حق چه کسی نازل شده است ؟ اگر می خواهی تا نام و نسبش را بگویم ، ولی رسول خدا پدر تو را لعنت کرده در حالی که در پشت پدر بودی بنابراین تو نتیجه لعنت رسول خدائی)) . <۳۲>

آری گناه ((عبدالرحمن)) این بود که از یکسو به امیرمؤمنان علی (علیه السلام) عشق می ورزید کاری که برای بنی امیه بسیار ناخوشایند بود.

و از سوی دیگر با موروثی شدن خلافت ، و تبدیل آن به سلطنت ، شدیداً مخالف بود، و بیعت گرفتن برای یزید را نوعی حرکت کسروی و هرقلی می دانست .

لذا از طرف دشمنان قسم خورده اسلام ، یعنی آل امیه ، مورد

حمله واقع شد، و آیات قرآن مجید را در مورد او تحریف کردند

و چه پاسخ مناسبی عایشه به مروان داد که خداوند پدر تو را لعنت کرد در حالی که تو در پشت او بودی (اشاره به آیه ۶۰ سوره اسراء و الشجره الملعونه فی القرآن). <۳۳> زهد و ذخیره برای آخرت

این آیه همچنان بحث آیات گذشته را پیرامون مجازات کافران و مجرمان ادامه می دهد و گوشه هایی از عذابهای جسمانی و روحانی آنها را بازگو کرده، می فرماید:

((آن روز که کافران را به آتش دوزخ عرضه می کنند به آنها گفته می شود از طیبات و لذائذ در زندگی دنیا به قدر کافی استفاده کردید، و از آن بهره مند شدید، اما امروز عذاب ذلتبار به خاطر استکباری که در زمین به ناحق کردید

و به خاطر گناهانی که انجام می دادید جزای شما خواهد بود)) (و یوم یعرض الذین کفروا علی النار اذہبتم طیباتکم فی حیاتکم الدنیا و استمتعتم بها فالیوم تجزون عذاب الہون بما کنتم تستکبرون فی الارض بغير الحق و بما کنتم تفسقون). <۳۴>

آری شما غرق در لذات بودید، و جز تمتع از مواهب مادی این جهان چیزی نمی فهمیدید، و به خاطر آزادی بی قید و شرط در این قسمت معاد را انکار کردید تا دستتان کاملا باز باشد، و هر گونه ظلم و ستم برای بدست آوردن این مواهب بر دیگران روا داشتید، امروز کیفر آنهمه هوسبازیها، و هواپرستیها، و استکبار و فسق خود را می بینید.

۱- این آیه می گوید در قیامت کفار بر آتش عرضه می شوند و شبیه آن در آیه ۲۶

مؤ من درباره عذاب برزخی فرعونیان آمده است النار يعرضون عليها غدوا و عشيا: ((هر صبح و شام آنها بر آتش دوزخ عرضه می شوند)).

در حالی که در بعضی دیگر آیات قرآن می خوانیم که جهنم بر کافران عرضه می شود: و عرضنا جهنم للكافرين عرضا (در آن روز جهنم را به کافران عرضه می داریم) (کهف - ۱۰۰).

لذا بعضی از مفسران بزرگ گفته اند: در قیامت دو نوع عرضه است: پیش از حساب آتش را بر مجرمان عرضه می دارند تا وحشت و هراس سراسر وجودشان را فرا گیرد (و این خود یک مجازات روحانی است) و بعد از حساب و فرستادن

آنها به سوی دوزخ آنها را بر عذاب الهی عرضه می دارند. <۳۵>

بعضی نیز گفته اند در عبارت یکنوع قلب است و منظور از عرضه داشتن کافران بر آتش همان عرضه داشتن آتش بر کفار است، چرا که آتش عقل و شعوری ندارد تا کافران را به او عرضه کنند، در حالی که عرضه داشتن در مواردی است که طرف دارای درک و شعوری باشد.

ولی این ایراد را می توان پاسخ گفت چرا که در پاره ای از آیات قرآن یکنوع درک و شعور برای دوزخ بیان شده تا آنجا که خداوند با آن سخن می گوید، و او پاسخ می دهد: می فرماید: هل امتلات؟ ((ای دوزخ آیا پر شدی))؟ در پاسخ عرض می کند: هل من مزيد؟ ((آیا بیشتر از این هم وجود دارد))؟! (ق - ۳۰)

حق این است که حقیقت عرضه داشتن به معنی رفع موانع میان دو چیز است، تا آنجا

که یکی در اختیار دیگری قرار گیرد، و در مورد کافران و دوزخ مطلب چنان است که موانع در میان آن دو برطرف می شود، و در این صورت هم می توان گفت: آنها بر آتش عرضه می شوند، و هم آتش بر آنها، و هر دو تعبیر صحیح است.

و به هر حال نیازی نیست که عرضه داشتن را به معنی وارد شدن در آتش بگیریم آنچنانکه طبرسی در مجمع البیان آورده، بلکه این عرضه داشتن خود یکنوع عذاب دردناک و هولناک است که دوزخیان قبل از ورود در آتش تمام قسمت‌های جهنم را از بیرون با چشم خود می بینند و سرنوشت شوم خویش را مشاهده می کنند و زجر می کشند.

۲ - جمله ((اذهبتم طیباتکم)) به معنی بهره گیری از لذات دنیا است و تعبیر به ((اذهبتم)) (بردید) به خاطر آن است که این لذات و مواهب با

بهره گیری نابود می شوند و از بین می روند.

مسلمانان از مواهب الهی در این جهان کار نکوهیده ای نیست، آنچه نکوهیده است غرق شدن در لذات مادی و فراموش کردن یاد خدا و قیامت، یا بهره گیری گناه آلود و بی قید و شرط از این لذات و غضب حقوق دیگران در این رابطه است قابل توجه اینکه این تعبیر تنها در این آیه از قرآن مجید دیده می شود، اشاره به این است که گاه انسان از لذات دنیا چشم می پوشد، یا جز به مقدار لازم برای نیرو گرفتن در کارهای الهی از آنها بهره نمی گیرد، در این صورت گوئی این طیبات را ذخیره

برای آخرتش کرده است .

ولی بسیار می شود که همچون چهارپایان ، بدون قید و شرط از آنها بهره می گیرد و همه را به نابودی می کشاند، و نه تنها چیزی برای آخرت ذخیره نمی کند بلکه کوله باری از گناه نیز برای خود فراهم می سازد، قرآن درباره این گروه می گوید: اذهبتم طیباتکم فی حیاتکم الدنیا.

در بعضی از کتب لغت نقل شده است که منظور از جمله انفقتم طیبات ما رزقتم فی شهواتکم و فی ملاذ الدنیا، و لم تنفقوها فی مرضات الله : ((شما روزیهای پاکیزه ای را که داشتید در طریق شهوات خود مصرف کردید و در طریق خشنودی خداوند انفاق نکردید)). <۳۶>

۳- ((طیبات)) معنی وسیع و گسترده ای دارد و همه مواهب دنیا را شامل می شود هر چند بعضی از مفسران آن را فقط به معنی نیروی جوانی تفسیر کرده اند ولی حق این است که جوانی تنها یک مصداق می تواند باشد.

۴- تعبیر به ((عذاب الهون)) (مجازات توهین آمیز و تحقیر کننده) عکس - العملی است در مقابل استکبار آنها در زمین ، چرا که مجازات الهی کاملاً متناسب نوع گناه است ، آنها که بر خلق خدا و حتی بر انبیاء کبر فروختند و در برابر هیچ قانونی خضوع نکردند باید با ذلت و حقارت تمام کیفر بینند.

۵- در ذیل آیه دو گناه برای این دوزخیان ذکر شده نخست ((استکبار در زمین)) و دوم ((فسق)) ممکن است اولی اشاره به عدم ایمان به آیات الهی و بعثت انبیا و رستاخیز باشد، و دومی اشاره به انواع گناهان ،

یکی از ترک اصول دین سخن می گوید، و دیگری از پایمال کردن فروع دین . <۳۷>

۶- تعبیر به ((غیر الحق)) به این معنی نیست که استکبار دو گونه است ((حق)) و ((ناحق)) بلکه این تعبیرات معمولاً- برای تاءکید گفته می شود و نظائر فراوان دارد.

۷- زهد پیشوایان بزرگ

در منابع مختلف حدیث و تفسیر روایات فراوانی از زهد پیشوایان بزرگ اسلام آمده که مخصوصاً به آیه مورد بحث در آن استناد شده است ، از جمله :

در حدیثی آمده است که روزی عمر در ((مشر به ام ابراهیم)) (محلی در نزدیکی مدینه) خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آمد در حالی که بر حصیری از برگ خرما خوابیده بود و قسمتی از بدن مبارک او روی خاک قرار داشت ، و متکائی از الیاف درخت خرما زیر سر داشت ، سلام کرد و نشست ، گفت : تو پیامبر خدا و بهترین خلق او هستی ، کسری و قیصر بر تختهای طلا و فرشهای ابریشمین می خوابند، ولی

شما اینچنین ! پیامبر فرمود: اولئك قوم اجلت طبیاتهم ، و هی وشیکه الانقطاع و انما آخرت لنا طیباتنا: ((آنها گروهی هستند که طیباتشان در این دنیا به آنها داده شده ، و به زودی قطع می شود، ولی طیبات ما برای قیامت ذخیره شده است)). <۳۸>

در حدیث دیگری از امام باقر (علیه السلام) می خوانیم : روزی مقداری حلوی مخصوصی خدمتش آوردند، حضرت از خوردن آن امتناع فرمود، عرض کردند آیا آن را حرام می دانی؟! فرمود: نه ، ولکنی اخشی ان تتوق

الیه نفسی فاطلبه ثم تلاه هذه الآية : اذهبتم طبيباتكم في حياتكم الدنيا و استمتعتم بها: ((من از این می ترسم که نفسم به آن مشتاق گردد، و پیوسته به دنبال آن باشم ، سپس این آیه را تلاوت فرمود: اذهبتم طبيباتكم في حياتكم الدنيا <۳۹>

در حدیث دیگری آمده است : ان امیر المؤمنین (علیه السلام) اشتهی کبدا مشویه علی خبز لینه فاقام حولاً یشتهيها، ذکر ذلک للحسن (علیه السلام) و هو صائم یوما من الايام فصنعها له فلما اراد ان یفطر قربها الیه ، فوقف سائل بالباب ، فقال : یا بنی ! احملها الیه ، لا تقراء صحیفتنا غدا: اذهبتم طبيباتكم في حياتكم الدنيا و استمتعتم بها!:

((امیر مؤمنان علی (علیه السلام) تمایل به خوراکی از جگر بریان با نان نرم داشت یکسال گذشت و به این خواست خود ترتیب اثر نداد، روزی به امام حسن (علیه السلام) دستور تهیه آن را داد در حالی که حضرت صائم بود، خوراک برای افطار آماده شد، هنگامی که می خواست افطار فرماید سائلی بر در خانه آمد، امام (علیه السلام) فرمود: این غذا را به سائل ده مبادا هنگامی که نامه اعمال ما فردای قیامت خوانده می شود به ما بگویند: اذهبتم طبيباتكم في حياتكم الدنيا و استمتعتم بها: ((شما طبيبات خود را در دنیا گرفتید و به آن ممتع شدید)). <۴۰> قوم عاد و تندباد مرگبار!

از آنجا که قرآن مجید بعد از ذکر قضایای کلی به بیان مصداقهای قابل ملاحظه آن می پردازد تا آن کلیات را پیاده کند، در اینجا نیز بعد از شرح حال

مستکبران سرکش و هوسران به ذکر داستان قوم عاد که نمونه واضحی از آن است پرداخته ، می گوید: ((برای این مشرکان مکه سرگذشت هود برادر قوم عاد را یادآوری کن)) (و اذکر اخا عاد).

تعبیر به ((اخ)) (برادر) برای بیان نهایت دلسوزی و صفای این پیامبر بزرگ نسبت به قوم خویش است ، این تعبیر چنانکه می دانیم در مورد عده ای از پیامبران بزرگ در قرآن مجید آمده است ، آنها برادری دلسوز و مهربان برای اقوام خویش بودند که از هیچ نوع فداکاری مضایقه نکردند.

این تعبیر ممکن است در ضمن اشاره ای به ارتباط خویشاوندی میان این پیامبران و اقوامشان نیز باشد.

سپس می افزاید: در آن هنگام که قومش را در سرزمین ((احقاف)) انذار کرد، در حالی که پیامبران بسیاری قبل از او در گذشته های دور و نزدیک آمدند و به انذار این اقوام پرداختند)) (اذ انذر قومه بالاحقاف و قد خلت النذر من بین یدیه و من خلفه).

((احقاف)) چنانکه قبلا- هم گفته ایم به معنی شنهای روانی است که بر اثر وزش باد در بیابانها به صورت مستطیل و کج و معوج رویهم انباشته می گردد، و از این تعبیر روشن می شود که سرزمین قوم عاد ریگستان بزرگی بوده

بعضی آنها در قلب جزیره عربستان میان ((نجد)) و ((احساء)) و ((حضر موت)) و ((عمان)) دانسته اند. <۴۱>

ولی این معنی بعید به نظر می رسد، چرا که از آیات دیگر قرآن (در سوره شعرا) برمی آید که قوم عاد در جائی زندگی داشتند که آب فراوان داشت و درختان جالب ، و در قلب جزیره

چنین مطلبی بسیار بعید است .

جمعی دیگر از مفسران آنرا در قسمت جنوبی جزیره حوالی یمن ، یا در سواحل دریای عرب دانسته اند. <۴۲>

بعضی نیز احتمال داده اند که احقاف منطقه ای در سرزمین عراق ، در مناطق

کلده و بابل بوده . <۴۳>

و از ((طبری)) نقل شده که ((احقاف)) نام کوهی است در شام <۴۴>

ولی با تناسب به معنی لغوی ((احقاف)) و با توجه به اینکه سرزمین آنها در عین مصون نبودن از شنهای روان دارای آب و درخت بوده قول کسانی که می گویند این منطقه در جنوب جزیره عربستان و نزدیکی سرزمین یمن بوده است نزدیکتر به نظر می رسد.

جمله و قد خلت النذر من بین یدیه و من خلفه (پیامبران انذارکننده ای از پیش رو و پشت سر هود آمده بودند) اشاره به پیامبرانی است که قبل از او مبعوث شدند، گروهی با فاصله کم که قرآن از آنها تعبیر ((من بین یدیه)) کرده و گروهی با فاصله زیاد که از آنها تعبیر به ((من خلفه)) شده است .

اما اینکه بعضی احتمال داده اند که منظور از این جمله پیامبرانی است که قبل از هود و بعد از هود آمده اند بسیار بعید است و یا جمله ((و قد خلت)) که زمان گذشته را می رساند سازگار نیست .

اکنون بینیم محتوای دعوت این پیامبر بزرگ چه بود قرآن می افزاید ((به آنها گفت جز خداوند یگانه را نپرستید)) (الا تعبدوا الا الله).

سپس آنها را تهدید کرده گفت : ((من بر شما از عذاب روز بزرگی می ترسم)) (انی اخاف علیکم

عذاب یوم عظیم).

گر چه تعبیر به ((یوم عظیم)) غالباً به معنی روز قیامت آمده است ، ولی گاه در آیات قرآن به روزهای سخت و وحشتناکی که بر امتها گذشته نیز اطلاق شده است . و منظور در اینجا نیز همین معنی است چرا که در دنباله همین آیات می خوانیم ((سرانجام قوم عاد در روز سخت و وحشتناکی گرفتار عذاب الهی شدند

و بر باد رفتند)).

اما این قوم لجوج و سرکش در برابر این دعوت الهی ایستادگی کردند، و به هود گفتند: ((آیا تو آمده ای که ما را با دروغهایت از خدایانمان برگردانی)) (قالوا اءجئتنا لتافکنا عن آلہتنا). <۴۵>

((اگر راست می گوئی عذابی را که به ما وعده می دهی بیاور))! (فاتنا بما تعدنا ان کنت من الصادقین).

این دو جمله به خوبی بیانگر انحراف و لجاجت این قوم سرکش است ، چرا که در جمله اول می گویند چون دعوت تو برخلاف معبودانی است که ما به آن خو گرفته ایم و از نیاکانمان به ارث برده ایم دروغ و افترا است .

و در جمله دوم تقاضای عذاب می کنند، عذابی که اگر رخ دهد راه بازگشتی در آن مطلقاً نیست ، کدام عاقل تمنای چنین عذابی را می کند هر چند به آن یقین نداشته باشد؟

ولی ((هود)) در پاسخ این تقاضای نابخردانه چنین گفت : ((علم و آگاهی تنها نزد خداوند است)) (قال انما العلم عند الله).

او است که می داند در چه زمان ، و با چه شرائطی عذاب استیصال نازل می گردد؟ نه به تقاضای شما مربوط است ، و نه به

میل

و اراده من ، باید هدف که اتمام حجت است حاصل گردد، چرا که حکمتش چنین اقتضا می کند.

سپس افزود: ((وظیفه اصلی من این است که آنچه را به آن فرستاده شدم به شما ابلاغ کنم)) (و ابلغکم ما ارسلت به)

مسئولیت اصلی من همین است ، اما تصمیم گیری در مورد اطاعت پروردگار

با شما است ، و اراده و مشیت عذاب نیز با خود او است .

((ولی من شما را گروهی می بینم که پیوسته در جهل و نادانی اصرار دارید)) (و لکنی اریکم قوما تجهلون).

ریشه بدبختی شما نیز همین جهل است ، جهلی تواءم با لجاجت و کبر و غرور که به شما اجازه مطالعه دعوت فرستادگان خدا را نمی دهد، جهلی که شما را وادار به اصرار بر نزول عذاب الهی و نابودیتان می کند، اگر مختصر آگاهی داشتید حداقل احتمال می دادید که در برابر تمام احتمالات نفی یک احتمال اثبات نیز باشد که اگر صورت پذیرد چیزی از شما باقی نخواهد ماند.

سرانجام نصائح مؤثر و رهبریهای برادرانه ((هود)) در آن سنگدلان تاءثیر نگذاشت ، و بجای پذیرش حق سخت در عقیده باطل خود لجاجت کردند، و پافشاری نمودند، و حتی نوح را با این سخن تکذیب می کردند که اگر راست میگوئی پس عذاب موعودت چه شد؟

اکنون که اتمام حجت به قدر کافی شده و عدم شایستگی خود را برای ادامه حیات نشان داده اند حکمت الهی ایجاب می کند که عذاب استیصال همان عذاب ریشه کن کننده را بر آنها بفرستد.

ناگهان مشاهده کردند ابری در افق ظاهر گشت ، و در آسمان به سرعت گسترده شد.

((هنگامی

که این ابر را مشاهده کردند که به سوی درهها و آبگیرهای آنها رو می آورد خوشحال شدند، و گفتند این ابری است بارانزا!! (فلما راءوه عارضا مستقبل اوديتهم قالوا هذا عارض ممطرنا). <۴۶>

مفسران گفته اند مدتی باران برای قوم عاد نازل نشد، هوا گرم و خشک و خفه کننده شده بود، هنگامی که چشم قوم عاد به ابرهای تیره و تار و گسترده ای که از افقهای دور دست به سوی آسمان آنها در حرکت بود افتاد بسیار مسرور شدند و به استقبال آن شتافتند و در کنار درهها و سیلگیرها آمدند تا منظره نزول باران پر برکت را ببینند و روحی تازه کنند.

ولی به زودی به آنها گفته شد ((این ابر بارانزا نیست این همان عذاب وحشتناکی است که برای آمدنش شتاب می کردید)) (بل هو ما استعجلتم به).

((این تندباد شدیدی است که در آن عذاب دردناکی است)) (ریح فیها عذاب الیم).

ظاهرا گوینده این سخن خداوند بزرگ است، یا حضرت هود به هنگامی که فریادهای شوق و شادی آنها را شنید این سخن را به آنها گفت.

آری تندبادی است ویرانگر که ((همه چیز را به فرمان پروردگارش درهم می کوبد و نابود می کند)) (تدمر کل شیء بامر ربها)

بعضی از مفسران گفته اند: منظور از ((همه چیز)) انسانها و چهارپایان و اموال آنها است.

زیرا در جمله بعد می افزاید: ((آنها صبح کردند در حالی که چیزی جز مساکن و خانه های آنها به چشم نمی خورد)) (فاصبحوا لای الی مساکنهم).

و این نشان می دهد که مساکن آنها سالم بودند، اما خودشان هلاک شدند،

و اجساد و اموالشان نیز به وسیله تندباد به بیابانهای دور دست ، و یا در دریا افکنده شد.

بعضی گفته اند نخستین بار که متوجه شدند این ابر سیاه ، تندباد پر گرد و غباری است ، زمانی بود که به نزدیک سرزمین آنها رسید، و چهارپایان و چوپانهای

آنها را که در بیابانهای اطراف بود از زمین برداشت ، و به هوا برد، خیمه ها را از جا می کند و چنان بالا می برد که به صورت ملخی دیده می شد!

هنگامی که این صحنه را دیدند فرار کردند و به خانه های خود پناه بردند و درها را به روی خود بستند، اما باد درها را از جا می کند، و آنها را بر زمین می کوبید (یا با خود می برد) و ((احقاف)) همان شنهای روان را بر پیکر آنها گسترده.

در آیه ۷ سوره حاقه آمده است این تندباد هفت شب و هشت روز ادامه یافت))، آنها مرتباً زیر تلی از شن و ماسه ناله می کردند، سپس تندباد شنها را با خود برد و بار دیگر بدنهایشان نمایان گشت ، و آنها را برگرفت و به دریا ریخت .! <۴۷>

و در پایان به این حقیقت اشاره می کند که این سرنوشت مخصوص این قوم گمراه نبود، بلکه ((ما اینگونه قوم مجرم را کیفر می دهیم)) (كذلك نجزي القوم المجرمين).

این هشدار است به همه مجرمان و گنهکاران و کافران لجوج و خودخواه شما نیز اگر همین مسیر را طی کنید سرنوشتی بهتر از آن نخواهید داشت ، گاه بادهائی را که به گفته قرآن ((مبشرات بین یدی رحمته

((پیشقراولان باران رحمت او هستند) و کار آنها زنده کردن زمینهای مرده است ماءموریت مرگ - آفرینی می دهد.

گاه زمین را که مهد آرامش انسان است با یک زلزله شدید تبدیل به گورستان او می کند.

و گاه بارانی را که مایه حیات همه موجودات زنده است مبدل به سیلابی می گرداند و همه چیز را با آن غرق می کند.

آری ماءموران حیات او را عاملان مرگ او می سازد و چه دردناک است چنین مرگی که از دل عامل حیات برخیزد؟ به خصوص اینکه همانند قوم هود نشاط و سروری در آغاز بیافریند تا عذابش دردناکتر باشد!

و جالب اینکه می گوید: این باد، این امواج لطیف هوا، به فرمان پروردگار همه چیز را درهم می کوبید. <۴۸> شما هرگز از قوم عاد قویتر نیستید!

این آیات در حقیقت نتیجه گیری از آیات گذشته است که در مورد مجازات دردناک قوم عاد سخن می گفت .

مشرکان مکه را مخاطب ساخته ، می فرماید: ((ما قوم عاد را قوت و قدرتی دادیم که به شما ندادیم)) (و لقد مکناهم فیما ان مکناکم فیه). <۴۹>

هم از نظر قدرت جسمانی از شما نیرومندتر بودند، و هم از نظر مال و ثروت و امکانات مادی از شما تواناتر، اگر بنا بود قدرت جسمانی ، و مال و ثروت ، و تمدن مادی ، بتواند کسانی را از چنگال کیفر الهی رهائی بخشد نباید قوم عاد همچون خار و خاشاک در برابر تندباد به هر سو پرتاب شوند، و از آنها جز مساکن درهم ریخته چیزی باقی نماند!

این آیه در حقیقت شبیه همان چیزی است که

در سوره فجر درباره همین قوم عاد آمده است: الم تر كيف فعل ربك بعاد ارم ذات العماد التي لم يخلق مثلها في البلاد: ((آیا ندیدی پروردگار تو به قوم عاد چه کرد؟ آن قوم بلند قامت، و دارای عمارت‌های مرتفع، آن قوم و قبیله ای که مثل و مانند آنها در

شهرها آفریده نشده بود)) (سوره فجر ۶-۸).

و یا مانند آنچه در آیه ۳۶ سوره ق آمده است: و کم اهلکنا قبلهم من قرن هم اشد منهم بطشا: ((چه بسیار اقوامی را که قبل از آنها هلاک کردیم که از این گروه نیرومندتر و صاحب عده و عده بیشتر بودند)).

خلاصه اینکه از شما نیرومندترها در برابر طوفان مجازات الهی تاب مقاومت نیاوردند تا چه رسد به شما

سپس می افزاید: ((ما برای آنها گوش و چشم و قلب قرار دادیم)) (و جعلنا لهم سمعا و ابصارا و افئده). <۵۰>

آنها از نظر درک و دید و تشخیص واقعیتها نیز قوی و نیرومند بودند، مطالب را به خوبی درک می کردند، و از این وسائل خداداد در تاءمین مقاصد مادی خود کاملا بهره می گرفتند

((ولی نه گوش و نه چشم و نه عقولشان آنها را به هنگام نزول عذاب الهی به هیچوجه سودی نبخشید، چرا که آیات خدا را انکار می کردند)) (فما اغنی عنهم سمعهم و لا ابصارهم و لا افئدتهم من شیء اذ كانوا یجحدون بایات الله). <۵۱>

و سرانجام آنچه ((استهزا می کردند بر آنها وارد شد)) (و حاق بهم ما كانوا به یتهزؤن).

آری آنها هم مجهز به وسائل مادی بودند، و هم وسائل

درک حقیقت ، اما

چون از طریق لجاجت و استکبار با آیات الهی برخورد می کردند، و سخنان پیامبران را مورد سخریه قرار می دادند، نور حق به قلوب آنها نفوذ نکرد.

و همین کبر و غرور و دشمنی با حق سبب شد که از وسائل و ابزار هدایت و شناخت همچون چشم و گوش و عقل نتوانند بهره گیرند و راه نجات را باز یابند، و عاقبت به همان سرنوشت شومی که در آیات گذشته اشاره شد گرفتار شدند.

جائی که آنها با آنهمه قدرت و امکانات کاری از پیش نبردند و پیکرهای بیجانشان همچون پر کاه بر امواج تندباد قرار گرفت ، و با کمال حقارت به هر سو پرتاب شدند، شما که از آنها ضعیفتر و ناتوانترید.

برای خداوند مشکل نیست که شما را نیز به جرم اعمالتان به سختترین عذاب گرفتار کند، و عوامل حیاتتان را ماءمور مرگ و نابودیتان سازد، این خطابی است به مشرکان مکه ، و به همه انسانهای مغرور و ظالم و لجوج در طول همه قرون و اعصار.

به راستی همانگونه که قرآن می گوید ما اولین انسانهایی نیستیم که قدم روی زمین گذارده ایم ، قبل از ما اقوام بسیار دیگری زندگی می کردند که دارای امکانات و قدرت زیادی بودند، چه خوب است از تاریخ آنها آئینه عبرتی بسازیم و آینده و سرنوشت خویش را در آن تماشا کنیم .

سپس برای تاءکید بر این مطلب ، و پند و اندرز بیشتر، مشرکان مکه را مخاطب ساخته می گوید: نه تنها قوم عاد بلکه ما اقوام سرکشی را که در اطراف شما زندگی می کردند هلاک کردیم)) (و لقد اهلکنا

اقوامی که سرزمین آنها از شما چندان دور نیست و تقریباً در گرداگرد جزیره عرب جایگاهشان بود، اگر قوم ((عاد)) در سرزمین ((احقاف)) در جنوب جزیره زندگی می کردند، قوم ((ثمود)) در سرزمینی به نام ((حجر)) در شمال

جزیره ، و قوم ((سبأ)) با آن سرنوشت دردناکشان در سرزمین ((یمن))، و قوم ((شعیب)) در سرزمین ((مدین)) در مسیر شما به سوی شام ، و همچنین قوم ((لوط)) در همین منطقه زندگی داشتند و بر اثر کثرت گناه و عصیان و کفر به عذابهای گوناگون گرفتار شدند.

هر یک از اینها آئینه عبرتی بودند، و هر کدام شاهد و گواه گویائی ، چگونه با اینهمه وسائل بیداری باز بیدار نمی شوند؟

بعد اضافه می کند: ((ما آیات خود را به صورتهای گوناگون برای آنها بیان کردیم ، شاید باز گردند)) (و صرفنا الايات لعلمهم يرجعون)

گاه معجزات و خارق عادات را به آنها نشان دادیم ، گاه از طریق نعمت ، و گاه بلاء و مصیبت ، گاه از طریق توصیف نیکان ، و گاه توصیف مجرمان ، و گاه از طریق عذاب استیصال دیگران پند و اندرزها به آنها دادیم ، اما کبر و غرور و خودخواهی و لجاج مجال هدایت به آنها نداد!

در آخرین آیه مورد بحث آنها را مورد سرزنش قرار داده و با این بیان شدیداً محکوم می کند: ((پس چرا معبودانی را که غیر خدا برگزیدند به گمان اینکه آنها را به خدا نزدیک می کنند در آن لحظات سخت و حساس به یاری آنها نشنافتند))؟! (فلولا نصرهم الذين اتخذوا من دون الله قربانا الهه).

راستی اگر این معبودان بر حق بودند پس چرا پیروان خود را در آن مواقع حساس یاری نکردند، و از چنگال عذابهای هولناک نجاتشان ندادند؟! این خود دلیلی محکم بر بطلان عقیده آنها است که این معبودان ساختگی را پناهگاه روز بدبختی خود می پنداشتند.

سپس می افزاید: ((نه تنها به آنان کمکی نکردند، بلکه از میان آنها گم شدند)) (بل ضلوا عنهم).

موجوداتی اینچنین بی عرضه و بی ارزش که مبداء هیچ اثر، و مفید هیچ فایده ای نیستند، و به هنگام حادثه گم و گور می شوند، چگونه شایسته پرستش و عبودیتند؟!

و در پایان آیه می گوید: ((این بود نتیجه دروغ آنها، و آنچه را افترا میبستند))! (و ذلک افکهم و ما کانوا یفترون).

این هلاکت و بدبختی، این عذابهای دردناک، و این گم شدن معبودان در زمان حادثه، نتیجه دروغها و پندارها و افتراهای آنها بود. <۵۳> در شائن نزول این آیات روایات مختلفی آمده است، از جمله اینکه:

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) از مکه به سوی بازار عکاظ در طائف آمد، و ((زید بن حارثه)) با او بود، به این منظور که مردم را به سوی اسلام دعوت کند، اما احدی به دعوت او پاسخ نگفت، ناچار به سوی مکه بازگشت تا به محلی رسید که آنجا را وادی جن می نامیدند، در دل شب به تلاوت قرآن پرداخت، جمعی از طائفه جن از آنجا می گذشتند هنگامی که قرائت قرآن پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را شنیدند گوش فرا دادند، و به یکدیگر گفتند:

ساکت باشید، هنگامی که تلاوت حضرت پایان یافت آنها ایمان آوردند، و به عنوان مبلغانی به سوی قوم خود آمدند، و آنان را به سوی اسلام دعوت کردند، گروهی از آنها ایمان آوردند و با هم به محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) رسیدند، و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) تعلیمات اسلام را به آنها یاد داد، اینجا بود که آیات فوق و آیات سوره جن نازل گردید. <۵۴>

بعضی دیگر شاءن نزولی از ابن عباس نقل کرده اند که با شاءن نزول سابق شباهت دارد، با این تفاوت که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) مشغول نماز صبح بود، و در آن تلاوت قرآن می کرد، گروهی از جن که در حال تحقیق و جستجو بودند، و قطع اخبار آسمان آنان را به وحشت افکنده بود، صدای تلاوت قرآن پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را شنیدند و گفتند: علت قطع اخبار آسمان از ما همین است، اینجا بود که سوی قوم خود بازگشتند و آنها را به اسلام دعوت کردند. <۵۵>

مرحوم ((طبرسی)) در ((مجمع البیان)) شاءن نزول سومی در اینجا آورده که مساءله را با داستان سفر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به طائف مربوط می سازد و خلاصه آن چنین است :

((بعد از وفات ابوطالب کار بر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سخت شد به سوی طائف رفت شاید یارانی پیدا کند، اشراف طائف شدیداً از در تکذیب درآمدند، و آنقدر از پشت سر به پیامبر

سنگ زدند که خون از پاهای مبارکش جاری شد، خسته و ناراحت به کنار باغی آمد، و در سایه درخت نخلی نشست ، در حالی که خون از پاهای مبارکش می ریخت .

باغ متعلق به ((عتبه بن ربیعہ)) و ((شیبہ بن ربیعہ)) دو نفر از ثروتمندان قریش بود، پیامبر از مشاهده آنها ناراحت شد، چون دشمنی آنها را از قبل می دانست .

آن دو غلامشان ((عداس)) را که مردی مسیحی بود با طبقی از انگور خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرستادند پیغمبر به ((عداس)) فرمود: از کجائی؟ گفت: از نینوا! فرمود: از شهر بنده صالح خدا ((یونس))؟ ((عداس)) گفت: شما از کجا یونس را می شناسید فرمود: من رسول خدایم ، خداوند به من خبر داده ، ((عداس)) به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) پی برد، برای خدا سجده کرد و پای پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را بوسه داد.

هنگامی که برگشت ((عتبه)) و ((شیبہ)) او را سرزنش کردند که چرا این کار را کردی؟! گفت: این مرد صالحی است که مرا از اسرار ناشناخته مردم این سامان در مورد پیامبرمان یونس خبر داد، آنها خندیدند و گفتند: مبادا ترا از آئین نصرانیت فریب دهد که او مرد فریبکاری است!

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به سوی مکه بازگشت (در حالی که محصول این سفر تنها یک مرد مؤمن بود) تا به نزدیکی نخلی در دل شب رسید مشغول نماز

شد گروهی از جن از اهل ((نصیبین)) یا ((یمن)) از آنجا می گذشتند، صدای تلاوت قرآن او را در نماز صبح شنیدند و گوش فرا دادند و ایمان آوردند. <۵۶>

طائفه جن ایمان می آورند

در این آیات - چنانکه در شاءن نزول نیز اشاره شد - بحث فشرده ای پیرامون ایمان آوردن گروهی از طائفه جن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و کتاب آسمانی او آمده است، تا این حقیقت را بر مشرکان مکه بازگو کند که چگونه طائفه به ظاهر دور افتاده جن، به این پیامبری که از انس است و از میان شما برخاسته ایمان آوردند ولی شما همچنان بر کفر اصرار می ورزید و به مخالفت خود ادامه می دهید.

درباره موجودی به نام ((جن)) و خصوصیات آن بحث مشروحی در تفسیر سوره جن به خواست خدا خواهیم داشت، در اینجا فقط به تفسیر آیات مورد بحث می پردازیم:

در حقیقت داستان قوم عاد هشدار برای مشرکان مکه بود و داستان

ایمان طائفه ((جن)) هشدار دیگری است.

نخست می فرماید: ((به خاطر بیاور موقعی که گروهی از جن را به سوی تو متوجه ساختیم که به قرآن گوش فرا دهند)) (و اذ صرفنا الیک نفرا من الجن یستمعون القرآن).

تعبیر به ((صرفنا)) از ماده ((صرف)) که به معنی منتقل ساختن چیزی از حالتی به حالت دیگر است، ممکن است اشاره به این معنی باشد که طائفه جن قبلاً از طریق ((استراق سمع)) به اخبار آسمانها گوش فرا می دادند، با ظهور پیامبر اسلام از آن بازگردانده شدند و به

سوی قرآن روی آوردند.

((نفر)) چنانکه راغب در ((مفردات)) گفته به معنی گروهی از مردان است که می توانند به اتفاق یکدیگر کوچ کنند)).

و مشهور در میان ارباب لغت ، جماعتی است از سه تا ده نفر، و بعضی تا چهل نفر نیز گفته اند (هر چند این تعبیر در زبان فارسی بر یک فرد نیز اطلاق می شود).

سپس می افزاید: ((هنگامی که در برابر قرآن حضور یافتند و آیات روحپرور آن را شنیدند به یکدیگر گفتند خاموش باشید و بشنویید (فلما حضروه قالوا انصتوا)).

و این موقعی بود که پیامبر در دل شب یا به هنگام قرائت نماز صبح آیات قرآن را تلاوت می فرمود.

((انصتوا)) از ماده ((انصات)) به معنی ((سکوت تواءم با استماع و توجه)) است .

سرانجام نور ایمان در دل آنها تابیدن گرفت ، و حقانیت آیات قرآن را در درون جان خود لمس کردند، لذا هنگامی که تلاوت قرآن پایان یافت همچون مبلغانی به سوی قوم خود رفتند و آنها را انداز کردند)) و از حقیقتی که نصیبشان شده بود آگاه ساختند)) (فلما قضی ولوا الی قومهم منذرین).

و اینچنین است راه و رسم افراد با ایمان که پیوسته طالب آند دیگران را از حقایقی که خود آگاه شده اند آگاه سازند، و منابع ایمان خود را در اختیار آنها قرار دهند.

آیه بعد بیانگر چگونگی دعوت این گروه از قوم خود به هنگام بازگشت به سوی آنهاست ، دعوتی منسجم ، حساب شده ، کوتاه و پرمعنا، گفتند: ((ای قوم ! ما کتابی را استماع کردیم که بعد از موسی از آسمان نازل شده است)) (قالوا یا قومنا انا

سمعنا کتابا انزل من بعد موسی).

این کتاب اوصافی دارد، نخست اینکه: ((کتابهای آسمانی قبل از خود را تصدیق می کند و محتوای آن هماهنگ با محتوای آنهاست، و نشانه هائی که در کتب پیشین آمده است در آن به خوبی دیده می شود)) (مصدقا لما بین یدیه). <۵۷>

وصف دیگر اینکه همگان را به سوی حق هدایت می نماید (یهدی الی الحق).

به گونه ای که هر کس عقل و فطرت خویش را به کار گیرد نشانه های حقانیت را به روشنی در آن می یابد.

و آخرین وصف اینکه: ((به سوی راه مستقیم دعوت می کند)) (والی طریق مستقیم).

تفاوت دعوت به حق، با دعوت به راه مستقیم، ظاهرا در این است که اولی اشاره به اعتقادات حق است، و دومی به برنامه های عملی مستقیم و صحیح.

جمله ((انزل من بعد موسی)) و جمله ((مصدقا لما بین یدیه)) مؤید این مطلب است که این گروه به کتب آسمانی پیشین مخصوصا کتاب موسی ایمان داشتند

و در جستجوی حق بودند، و اگر می بینیم سخنی از کتاب عیسی که بعد از آن نازل شده به میان نیامده نه بخاطر چیزی است که ((ابن عباس)) گفته که جن مطلقا از نزول انجیل آگاه نبودند، چرا که طائفه جن از اخبار آسمانها با خبر بودند چگونه ممکن است از اخبار زمین تا این حد غافل بمانند؟!)

بلکه بخاطر این است که تورات کتاب اصلی بود که حتی مسیحیان احکام شرایع خود را از آن گرفته و می گیرند.

سپس افزودند: ((ای قوم ما! دعوت کننده الهی را اجابت

کنید، و به او ایمان آورید (یا قومنا اجیبوا داعی الله و آمنوا به).

که دو پاداش بزرگ به شما ارزانی می دارد: ((گناهانتان را می بخشد، و شما را از عذاب الیم پناه می دهد)) (یغفر لکم من ذنوبکم و یجرکم من عذاب الیم). <۵۸>

منظور از داعی الله (دعوت کننده الهی) پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) است که آنها را به سوی الله رهنمون می شد و از آنجا که بیشترین ترس و وحشت انسان از گناهان و عذاب دردناک قیامت است امنیت در برابر این دو امر را مطرح کردند تا بیش از همه جلب توجه کند.

جمعی از مفسران کلمه ((من)) در ((من ذنوبکم)) را ((زائده)) دانسته اند که تاء کیدی است بر آمرزش همه گناهان در سایه ایمان.

ولی بعضی آن را ((تبعیضیه)) و اشاره به آن دسته از گناهانی می دانند که قبل از ایمان آوردن انجام داده اند، یا گناهانی که جنبه حق الله دارد، و نه حق الناس.

ولی مناسبتر همان است که ((من)) زائده و برای تاء کید باشد و آیه شریفه

همه گناهان را شامل گردد.

در آخرین آیه مورد بحث آخرین سخن مبلغان جن را چنین بازگو می کند:

((آنها به قوم خود گفتند: هر کس دعوت داعی الهی را پاسخ نگوید نمی تواند از چنگال عذاب الهی در زمین فرار کند)) (و من لا یجب داعی الله فلیس بمعجز فی الارض).

((و یاور و سرپرستی غیر از خدا برای او نخواهد بود)) (و لیس له من دونه اولیاء).

و لذا ((این گروه در گمراهی آشکارند)) (اولئک فی

ضلال مبین).

چه گمراهی از این بدتر و آشکارتر که انسان به ستیزه جوئی با حق و پیامبر خدا، و حتی با خدا برخیزد که نه در تمام عالم هستی جز او پناهگاهی وجود دارد و نه انسان می تواند از محیط کشورش بگریزد و به جای دیگری فرار کند.

بارها گفته ایم: ((معجز)) (یا سایر مشتقات این کلمه) در اینگونه موارد به معنی عاجز نمودن از تعقیب و کیفر است، و یا به تعبیر دیگر فرار کردن از جنگال مجازات.

تعبیر به ((فی الارض)) (در زمین) اشاره به این است که هر جای زمین بروید ملک خدا است، و از حیظه قدرت او خارج نخواهد بود، و اگر سخنی از آسمان نمی گوید به خاطر این است که به هر حال جایگاه جن و انس هر دو روی زمین است.

۱ - تبلیغات مؤثر

چنانکه گفتیم بحث پیرامون جن و چگونگی حیات این موجود، و خصوصیات

دیگر مربوط به آن، به خواست خداوند در تفسیر سوره جن خواهد آمد، آنچه از آیات مورد بحث استفاده می شود این است که آنها موجوداتی عاقل و صاحب شعورند، و مکلف به تکلیفهای الهی، و دارای دو گروه مؤمن و کافرند، و آگاهی کافی از دعوتهای الهی دارند.

مسأله جالب در این آیات مورد بحث روشی است که آنها برای تبلیغ اسلام در میان قوم خود در پیش گرفتند.

آنها پس از حضور در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و شنیدن آیات قرآن، و پی بردن به محتوای آن، به سرعت به سراغ طائفه

خود آمدند و به تبلیغ آنها پرداختند.

آنها نخست از حقانیت قرآن سخن گفتند، و با سه دلیل این مطلب را اثبات کردند، سپس به تشویق آنها پرداخته، نجات و رهائی از چنگال عذاب آخرت را در سایه ایمان به این کتاب آسمانی به آنها بشارت دادند، که هم تاء کیدی بود بر مسأله معاد و هم توجهی به ارزشهای اصیل آخرت در برابر ارزشهای ناپایدار دنیا.

در سومین مرحله خطرات ترک ایمان را به آنها گوشزد کردند، و هشدار تواءم با استدلال و دلسوزی به آنها دادند، و سرانجام و عاقبت انحراف از این مسیر را که ضلال مبین و گمراهی آشکار است گوشزد کردند.

این شیوه تبلیغ شیوه ای است مؤثر برای هر کس و هر گروه .

۲ - بهترین دلیل عظمت قرآن محتوای آن است

از آیات فوق و همچنین از آیات سوره جن به خوبی برمی آید که این گروه از طائفه جن تنها با شنیدن آیات قرآن مجذوب آن شدند، و هیچ نشانه ای بر اینکه آنها تقاضای معجزه دیگری از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) کرده باشند در دست نیست .

آنها همین اندازه را که قرآن مجید هماهنگ با نشانه های کتب پیشین است، و از سوی دیگر دعوت به حق می کند، و از سوی سوم برنامه ریزی عملی

آن بر صراط مستقیم است، برای حقانیت آن کافی دانسته اند.

و به راستی مطلب همین است که بررسی محتوای قرآن ما را از هر گونه دلیل دیگر بی نیاز می کند.

کتابی که از سوی انسانی درس نخوانده، و در محیطی مملو از جهل و خرافات

عرضه شده ، دارای چنین محتوایی بلند، معارف و عقائدی پاک ، توحیدی خالص ، قوانینی محکم و منسجم ، استدلالهائی قوی و نیرومند، برنامه هائی متین و سازنده ، و مواعظ و اندرزهای روشنگر و عالی باشد آن هم با چنین جاذبه نیرومند و زیبایی خیره کننده ، خود بهترین دلیل بر حقانیت این کتاب آسمانی است که ((آفتاب آمد دلیل آفتاب)). <۵۹> همچون پیامبران اولوالعزم شکبیا باش

این آیات که آخرین آیات سوره ((احقاف)) است به بحث پیرامون ((معاد)) می پردازد، زیرا از یکسو در آخرین آیات گذشته که از زبان مبلغان جن نقل شد اشاره به مسأله ((معاد)) آمده بود.

و از سوی دیگر سوره ((احقاف)) در بخشهای نخست از مسأله توحید و عظمت قرآن مجید و اثبات نبوت پیامبر اسلام سخن می گوید.

و در آخرین بخش از این سوره مسأله معاد را پیش می کشد، و به این ترتیب اصول سه گانه اعتقادی را تکمیل می کند.

نخست می فرماید: ((آیا آنها نمی دانند خداوندی که آسمانها و زمین را آفریده ، و از آفرینش آنها هرگز خسته و ناتوان نشده ، قادر است که مردگان را زنده کند آری او بر هر چیز تواناست))؟! (او لم یروا ان الله الذی خلق السموات و الارض و لم یعی بخلقهن بقادر علی ان یحیی الموتی بلی انه علی کل شیء قدير)

آفرینش آسمانها و زمین با موجودات رنگارنگ و مختلفش نشانه قدرت او بر هر چیز است ، چرا که هر چیز به تصور آید او در این عالم آفریده است ، با این

حال چگونه ممکن است از تجدید حیات انسانها

عاجز باشد؟ این دلیلی است دندان شکن بر مسأله امکان معاد.

اصولا بهترین دلیل بر امکان هر چیز وقوع آن است ، ما که اینهمه پیدایش موجود زنده و جاندار را از موجودات بی جان می بینیم چگونه می توانیم در قدرت مطلقه او بر مسأله معاد تردید به خود راه دهیم ؟

این یکی از دلائل متعدد معاد است که قرآن مجید در آیات مختلف از جمله در آیه ۸۱ سوره یس روی آن تکیه کرده است .
<۶۰>

در آیه بعد صحنه ای از مجازات دردناک مجرمان و منکران معاد را مجسم کرده ، می فرماید: ((روزی را به خاطر بیاورید که کافران را بر آتش عرضه می کنند)) (و یوم يعرض الذین کفروا علی النار)

آری گاه دوزخ را بر کافران عرضه می کنند، و گاه کافران را بر دوزخ و هر کدام هدفی دارد که در چند آیه قبل به آن اشاره شد.

هنگامی که کافران را بر آتش عرضه می کنند و شعله های سوزان و کوه پیکر و وحشتناک آن را می بینند به آنها گفته می شود: ((آیا این حق نیست)) (الیس هذا بالحق).

آیا امروز هم می توانید رستاخیز و دادگاه عدل خدا و پاداش و کیفر او را انکار کنید، و بگوئید این از افسانه های خرافی پیشینیان است؟!.

آنها که چاره ای جز اعتراف ندارند می گویند: ((آری سوگند به پروردگاران که این حق است)) و جای شک و تردید در آن نیست ، ما گمراه بودیم که آن را ناحق می پنداشتیم (قالوا بلی و ربنا).

در این هنگام خداوند یا ماءموران عذاب الهی می گویند: ((پس

بچشید عذاب را به خاطر آنچه انکار می کردید)) (قال فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون).

و به این ترتیب در آن روز همه حقایق را با چشم خود می بینند و اعتراف می کنند، اعتراف و اقراری که سودی به حال آنها ندارد، و جز اندوه و حسرت و شکنجه وجدان و آزار روحی نتیجه ای نخواهد داشت .

در آخرین آیه مورد بحث که آخرین آیه سوره ((احقاف)) است با توجه به آنچه در مورد معاد و کیفر کافران در آیات قبل گذشت به پیامبر خود دستور می دهد که صبر کن همانگونه که پیامبران اولوالعزم صبر و شکیبائی کردند)). (فاصبر كما صبر اولوالعزم من الرسل).

تنها تو نیستی که با مخالفت و عداوت این قوم مواجه شده ای ، همه پیامبران اولوالعزم با این مشکلات روبرو بودند و استقامت کردند، نوح (علیه السلام) پیامبر بزرگ خدا ۹۵۰ سال دعوت کرد اما جز گروه اندکی به او ایمان نیاوردند، پیوسته آزارش می دادند و به سخریه اش می گرفتند.

((ابراهیم)) (علیه السلام) را به میان آتش افکندند و موسی (علیه السلام) را تهدید به مرگ نمودند، و قلبش از نافرمانیهای قومش پر خون بود، و عیسی مسیح (علیه السلام) را بعد از آزار بسیار می خواستند به قتل برسانند که خداوند نجاتش داد، خلاصه تا بوده دنیا چنین بوده است ، و جز با نیروی صبر و استقامت نمی توان بر مشکلات پیروز شد.

پیامبران اولوالعزم چه کسانی بودند؟

در این که منظور از پیامبران اولوالعزم چه کسانی هستند در میان مفسران گفتگو بسیار است ، و پیش از آنکه در

این باره تحقیق کنیم باید معنی ((عزم))

را بررسی کرد، زیرا ((اولوالعزم)) به معنای صاحبان ((عزم)) است .

((عزم)) به معنای اراده محکم و استوار است ، ((راغب)) در ((مفردات)) می گوید: عزم به معنی تصمیم گرفتن بر انجام کاری است (عقد القلب علی امضاء الامر).

در قرآن مجید گاهی ((عزم)) در مورد ((صبر)) به کار رفته ، مانند و لمن صبر و غفر ان ذلک لمن عزم الامور: ((کسی که صبر کند و عفو نماید این از عزم امور است)) (شوری ۴۳).

و گاه به معنی ((وفای به عهد)) مانند: و لقد عهدنا الی آدم من قبل فنسی و لم نجد له عزما: ((ما به آدم از قبل عهد کردیم ، اما او فراموش کرد و بر سر عهد خود نایستاد)) (طه ۱۱۵).

ولی با توجه به این که پیامبران صاحب شریعت جدید و آئین تازه با مشکلات و گرفتاریهای بیشتری روبرو بودند، و برای مقابله با آن عزم و اراده محکمتری لازم داشتند به این دسته از ((پیامبران))، ((اولوالعزم)) اطلاق شده است ، و آیه مورد بحث نیز ظاهرا اشاره به همین معنا است .

در ضمن اشاره ای است به این که پیغمبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز از همان پیامبران است ، زیرا می گوید ((تو هم شکیبائی کن آنگونه که پیامبران اولوالعزم شکیبائی کردند)).

و اگر بعضی ((عزم)) و ((عزیمت)) را به معنی ((حکم و شریعت)) تفسیر کرده اند به همین مناسبت است ، و گرنه ((عزم)) در لغت به معنی شریعت نیامده است .

به هر حال طبق

این معنی ((من)) در ((من الرسل)) ((تبعیضیه)) است ، و اشاره به گروه خاصی از پیامبران بزرگ است که صاحب شریعت بوده اند، همانها که در آیه ۷ سوره احزاب نیز به آنان اشاره شده : و اذ اخذنا من النبیین میثاقهم

و منک و من نوح و ابراهیم و موسی و عیسی بن مریم و اخذنا منهم میثاقا غلیظا: ((به خاطر بیاور هنگامی را که از پیامبران پیمان گرفتیم ، و از تو و از نوح و ابراهیم و موسی و عیسی بن مریم ، از همه آنها پیمان محکمی گرفتیم)) (احزاب - ۷).

در اینجا بعد از ذکر همه انبیاء به صورت جمع ، به این پنج پیامبر بزرگ اشاره می کند، و این دلیل بر ویژگی آنها است .

در آیه ۱۳ سوره شوری نیز از آنها سخن می گوید: شرع لکم من الدین ما وصی به نوحا والذی اوحینا الیک و ما وصینا به ابراهیم و موسی و عیسی :

((آئینی برای شما تشریح کرد که به نوح توصیه کرده بود و آنچه را بر تو وحی فرستادیم و بر ابراهیم و موسی و عیسی سفارش نمودیم)).

روایات فراوانی در منابع شیعه و اهل سنت نیز در این زمینه نقل شده است که پیامبران اولوالعزم همین پنج تن بودند، چنانکه در حدیثی از امام باقر و امام صادق (علیهما السلام) آمده است : منهم خمسة : اولهم نوح ، ثم ابراهیم ، ثم موسی ، ثم عیسی ، ثم محمد (صلی الله علیه و آله و سلم). <۶۱>

در حدیث دیگری از امام علی بن الحسین آمده است :

منهم خمسة اولوالعزم من المرسلين : نوح و ابراهيم و موسى و عيسى و محمد (صلى الله عليه و آله و سلم)، و هنگامی که راوی سؤال می کند: لم سموا اولوا العزم : ((چرا آنها اولوالعزم نامیده شدند))؟ امام در پاسخ می فرماید: لانهم بعثوا الى شرقها و غربها، و جنها و انسها: ((زیرا آنها مبعوث به شرق و غرب و جن و انس شدند)). <۶۲>

و باز در حدیثی از امام صادق (علیه السلام) آمده : ساده النبیین و المرسلین خمسة

و هم اولوالعزم من الرسل و علیهم داره الریحی نوح و ابراهیم و موسی و عیسی و محمد (صلی الله علیه و آله و سلم).

((بزرگ پیامبران و رسولان پنج نفرند، و آنها پیامبران اولوالعزم هستند و آسیای نبوت و رسالت بر محور وجود آنها دور می زند، آنها نوح و ابراهیم و موسی و عیسی و محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) بودند)). <۶۳>

در تفسیر ((در المثنور)) از ابن عباس نیز همین معنی نقل شده که پیامبران اولوالعزم همین پنج نفرند <۶۴>

ولی بعضی از مفسران اولوالعزم را اشاره به پیامبرانی می دانند که ماء مور به پیکار با دشمنان شدند.

بعضی عدد آنها را ۳۱۳ نفر دانسته <۶۵> و بعضی همه پیامبران را اولوالعزم (صاحبان اراده قوی) می دانند <۶۶> و مطابق این قول من در من الرسل بیانیه است نه تبعیضیه .

ولی تفسیر اول از همه صحیحتر است و روایات اسلامی آنرا تائید می کند.

سپس قرآن در دنبال این سخن می افزاید: ((درباره آنها (کافران) عجله و شتاب مکن)) (و لا تستعجل

لهم).

چرا که قیامت به زودی فرا می رسد و آنچه را درباره آن شتاب داشتند با چشم خود می بینند، سخت مجازات می شوند و به اشتباهات خود پی می برند.

به قدری عمر دنیا در برابر آخرت کوتاه است که ((هنگامی که آنها وعده هائی که به آنها داده می شد می بینند احساس می کنند که گویا در دنیا جز ساعتی از یک روز توقف نداشتند))! (کانهم یوم یرون ما یوعدون لم یلبثوا الا ساعه من نهار).

این احساس کمی عمر دنیا در برابر آخرت یا به خاطر آن است که واقعا این زندگی در برابر آن حیات جاویدان ساعتی بیش نیست، و یا به خاطر این است که دنیا چنان به سرعت بر آنها می گذرد که گوئی ساعتی بیش نبوده است، و یا از این جهت که آنها محصول تمام عمر خود را که از آن بهره برداری صحیح نکردند بیش از یک ساعت نمی بینند.

اینجا است که سیلاب حسرت بر قلب آنها جاری می شود، اما چه سود که راه بازگشت وجود ندارد.

لذا می بینیم هنگامی که از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فاصله دنیا و آخرت را سؤال می کنند و می گویند: کم ما بین الدنیا و الاخره؟ در پاسخ می فرماید: غمضه عین: ((یک چشم بر هم زدن))! سپس می گوید: خداوند فرموده کانهم یوم یرون ما یوعدون لم یلبثوا الا ساعه من نهار. <۶۷>

این نشان می دهد که تعبیر به ((ساعت)) نه به معنی مقدار ساعت معمولی است، بلکه اشاره به زمان کم و کوتاه

است .

بعد به عنوان هشدار به همه انسانها می افزاید: ((این ابلاغی است ، برای همه)) (بلاغ) . <۶۸>

برای تمام کسانی که از خط عبودیت پروردگار خارج شدند، برای کسانی که غرق در زندگی زودگذر دنیا و شهوات آن گشتند، و بالاخره ابلاغی است برای همه ساکنان این جهان ناپایدار.

و در آخرین جمله ضمن یک استفهام پر معنی و تهدیدآمیز می فرماید: ((آیا

جز قوم فاسق هلاک می شوند))؟ (فهل یهلك الا القوم الفاسقون).

پیامبر اسلام اسطوره صبر و استقامت بود

زندگی پیامبران بزرگ خدا مخصوصا پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) بیانگر مقاومت بی حد و حصر آنها در برابر حوادث سخت ، و طوفانهای شدید، و مشکلات طاقت فرسا است ، و با توجه به اینکه مسیر حق همیشه دارای اینگونه مشکلات است رهروان راه حق باید از آنها در این مسیر الهام بگیرند.

ما معمولا از نقطه روشن تاریخ اسلام به روزهای تاریک پیشین می نگریم و این نگرش که از آینده به گذشته است واقعیتها را طور دیگری مجسم می کند ما باید خود را در آن روز تصور کنیم که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) تک و تنها بود، هیچ نشانه ای از پیروزی در افق زندگی او به چشم نمی خورد.

دشمنان لجوج برای نابودی او کمر بسته بودند، و حتی خویشاوندان نزدیکش در صف اول این مبارزه قرار داشتند!

پیوسته به میان قبائل عرب می رفت ، و از آنها دعوت می کرد، اما کسی به دعوت او پاسخ نمی گفت .

سنگسارش می کردند آنچنان که از بدن مبارکش خون می ریخت ،

ولی دست از برنامه خود بر نمی داشت .

آنچنان او را در محاصره اجتماعی و اقتصادی و سیاسی قرار دادند که تمام راهها به روی او و پیروان اندکش بسته شد، بعضی از گرسنگی تلف شدند، و بعضی را بیماری از پای درآورد.

یاران اندکش را شکنجه می دادند، شکنجه هائی که بر جان و قلب او می نشست .

روزهائی بر پیامبر گذشت که توصیف آن با بیان و قلم مشکل است ، هنگامی که برای دعوت مردم به سوی اسلام به طائف آمد نه تنها دعوتش را اجابت نگفتند بلکه آنقدر سنگ بر او زدند که خون از پاهایش جاری شد.

افراد نادان را تحریک کردند که فریاد زنند و او را دشنام دهند، ناچار به باغی پناه برد در سایه درختی نشست ، و با خدای خودش این چنین راز و نیاز کرد: اللهم اليك اشكو ضعف قوتي ، و قله حيلتي ، و هو اني علي الناس ، يا ارحم الراحمين ! انت رب المستضعفين ، و انت ربي ، الي من تكلني ؟ الي بعيد يتجهمني ؟ ام الي عدو ملكته امري ؟ ان لم يكن بك علي غضب فلا ابالي ...:

((خداوندا! ناتوانی و نارسائی خودم و بی حرمتی مردم را به پیشگاه تو شکایت می کنم ، ای کسی که از همه رحیمان رحیمتری ، تو پروردگار مستضعفین و پروردگار منی ، مرا به که و ای می گذاری ؟ به افراد دور دست که با چهره درهم کشیده با من روبرو شوند؟ یا به دشمنانی که زمام امر مرا به دست گیرند؟ پروردگارا! همین اندازه که تو از من خشنود باشی مرا

گاه ساحرش خواندند، و گاه دیوانه اش خطاب کردند.

گاه خاکستر بر سرش ریختند، و گاه کمر به قتلش بستند و خانه اش را در میان شمشیرها محاصره نمودند.

اما با تمام این احوال همچنان به صبر و شکیبائی و استقامت ادامه داد.

و سرانجام میوه شیرین این درخت را چشید، آئین او نه تنها جزیره عربستان که شرق و غرب عالم را در بر گرفت، و امروز بانگ اذان که فریاد پیروزی او است هر صبح و شام از چهار گوشه دنیا، و در تمام پنج قاره جهان، به گوش می رسد.

و این است معنی ((فاصبر کما صبر اولوالعزم من الرسل)).

و این است راه و رسم مبارزه با شیاطین و اهریمنان و طریق پیروزی بر آنان و نیل به اهداف بزرگ الهی .

با اینحال چگونه عافیت طلبان می خواهند بدون شکیبائی و تحمل رنج و درد به اهداف بزرگ خود نائل شوند؟

چگونه مسلمانان امروز در برابر اینهمه دشمنانی که کمر به نابودی آنها بسته اند می خواهند بدون الهام گرفتن از مکتب اصیل پیغمبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) پیروز شوند؟

مخصوصا رهبران اسلامی بیش از همه مأمور به این برنامه اند چنانکه در حدیثی از امیر مؤمنان علی (علیه السلام) آمده است : ان الصبر علی و لاه الامر مفروض لقول الله عز و جل لنبيه : فاصبر کما صبر اولوا العزم من الرسل ، و ایجابہ مثل ذلک علی اولیائه و اهل طاعته ، بقوله : لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه :

((صبر و استقامت بر رهبران و زمامداران فریضه است ، زیرا

خداوند به پیامبرش فرموده: فاصبر كما صبر اولوا العزم من الرسل و همین معنی را بر دوستان و اهل طاعتش نیز فرض کرده است، چرا که می گوید: برای شما در زندگی پیامبر تاسی نیکوئی بود (و شما نیز باید همگی به او اقتدا کنید). <۷۰>

خداوند! این موهبت بزرگ، این عطیه آسمانی، این صبر و شکیبائی و استقامت در برابر مشکلات را به ما ارزانی فرما!

پروردگارا! به ما توفیق ده که این چراغ هدایتی را که پیامبران اولوالعزم مخصوصا خاتم پیامبران محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) با زحمات طاقت فرسا فرا راه بشریت قرار دادند همچنان فروزان نگهداریم و به شایستگی از آن پاسداری کنیم.

بارالها! می دانیم دشمنان حق متشکل و متحدند، و از هیچ جنایتی ابا ندارند، بیش از آنچه آنها در توان دارند به ما صبر و شکیبائی مرحمت فرما، تا هرگز در برابر انبوه مشکلات زانو نزنیم، و امواج و طوفانها را پشت سر بگذاریم، و این جز با امداد و لطف بی پایان تو ممکن نیست آمین یا رب العالمین.

پایان سوره احقاف

جمعه سوم رمضان ۱۴۰۵

مطابق ۳/۳/۱۳۶۴

تفسیر مجمع البیان

آشنایی با سوره احقاف

این سوره مبارکه، چهل و ششمین سوره قرآن شریف است، که پیش از پرداختن به ترجمه آیات و تفسیر آنها، به جاست که برای آشنایی با شناسنامه آن به این نکات بنگریم:

۱- فرودگاه این سوره به باور بیشتر مفسران پیشین همه آیات سی و پنج گانه این سوره مبارکه در مکه و در کنار خانه خدا بر جان نورانی پیامبر گرامی فرود آمده است، اما

به باور برخی یک آیه آن، در مدینه و در وصف حق‌پذیری و انصاف «عبدالله بن سلام» فرود آمده است، که می‌فرماید: قل
أرأيت إن كان من عند الله و كفرتم به و شهد شاهد من بنی اسرائیل علی مثله فامن و استکبرتم ان الله لا یهدی القوم الظالمین.
(۱۴۷)

هان ای پیامبر، بگو به من خبر دهید که اگر این کتاب پرشکوه از جانب خدای فرزانه باشد و شما به آن کفر ورزید و در همان
حال گواهی از فرزندان اسرائیل به همانندی آن با کتاب موسی گواهی دهد و به آن ایمان آورد و شما تکبر و حق‌ستیزی
پیشه سازید، آیا باز هم ستمکار نمی‌باشید؟

۲- نام این سوره واژه «احقاف» جمع «حقف»، به مفهوم شن‌های روانی است که بر اثر وزش تندباد بیابان به صورت مستطیلی
نامنظم روی هم انباشته می‌شود، و از آنجایی که سرزمین «عادیان» این گونه بود، با این نام خوانده شد؛ و بدان دلیل که در
این سوره پرتوی از سرگذشت آنان آمده است، این سوره را سوره «احقاف» خوانده‌اند. در این مورد آمده است که:

واذکر اخا عاد إذا أنذرتهم قومهم بالاحقاف... (۱۴۸)

و برادر «عادیان» را به یاد آور، آن گاه که جامعه و مردم خود را در آن ریگستان از شرک و بیداد هشدار داد و به توحید و
یکتاپرستی فرا خواند...

۳- شمار آیه‌ها و واژه‌های آن در مورد شمار آیات این سوره دو نظر آمده است:

۱- به باور قاریان پیشین کوفه این سوره دارای سی و پنج آیه است.

۲- اما دیگران آیات آن را سی و چهار آیه به حساب آورده‌اند، که دلیل

تفاوت این دیدگاه، آن است که گروه نخست حروف پر رمز و راز مقطعه در آغاز سوره را، آیه ای مستقل شمرده اند در حالی که دیگران آن را جداگانه به حساب نیاورده اند.

گفتنی است که این سوره مبارکه از ۶۴۴ واژه و از ۲۶۰۰ حرف پدید آمده است.

۴- پاداش تلاوت شایسته آن در مورد پاداش تلاوت شایسته و آیات این سوره و تدبیر در آنها، از پیشوایان نور روایاتی آمده است که به دو نمونه از آنها می نگریم.

۱- از پیامبر گرامی آورده اند که فرمود:

«من قراء سورها لاحقاف اعطى من الاجر بعدد كل رمل فى الدنيا عشر حسنات، و محى عنه عشر سيئات، و رفع له عشر درجات» (۱۴۹)

هرکس سوره احقاف را آن گونه که شایسته است تلاوت کند و با تدبیر به فرهنگ آن زندگی کند، در برابر هر شن و ریگ این جهان ده پاداش به او داده شده و ده لغزش از کارنامه او زدوده گردیده و ده درجه بر درجات و مراتب او افزون می گردد.

۲- و از ششمین امام نور آورده اند که فرمود:

«من قراء كل ليله او كل جمعه سورها لاحقاف لم يصبه الله بروعه فى الدنيا و آمنه من فرعه يوم القيامة» (۱۵۰)

هرکس سوره احقاف را هر شب، و هر شب جمعه بخواند خدا ترس و نگرانی این جهان را از زندگی او برمی دارد و از هراس روز رستاخیز نیز او را امنیت می بخشد.

۵- دورنمایی از محتوای آن همان گونه که گذشت، این سوره مبارکه در مکه و در اوج اختناق و استبداد شرک و جاهلیت و ددمنشی و آتش افروزی آنان بر ضد پیامبر و یارانش بر جان

نورانی آن حضرت فرود آمد؛ و درست بر این اساس است که آهنگ و محتوای سوره های مکی را دارد و بیشتر بحث های آن را مسائل و موضوعات زیربنایی و عقیدتی، همانند: توحید و توحیدگرایی و پیکار روشنگرانه با شرک و خرافات، دعوت به درست اندیشی و آزادمنشی و نجات از آفت زیانبار اوهام و پرستش های ذلت بار، ایمان عمیق به جهان پس از مرگ و رستاخیز انسانها برای حساب و کتاب و پاداش و کیفر، و مسئول بودن انسان در برابر گفتار و عملکردش و... تشکیل می دهد؛ چرا که محتوای آیات آن ناظر به عامل زمان و مکان و شرایط خاص دوران دعوت پیامبر در مکه است از این رو اگر بر آن باشیم که محورهای چندگانه بحث های این سوره را به صورت فشرده و کلی ترسیم کنید باید بر این باور باشیم که محتوای سوره حال و هوای این مفاهیم و معارف را دارد:

۱- ترسیم پرتوی از شکوه و عظمت قرآن.

۲- پدیده تعالی بخش وحی و رسالت.

۳- دعوت به یکتاگرایی و یکتاپرستی.

۴- مبارزه روشنگرانه و خیرخواهانه با آفت ویرانگر شرک و استبداد.

۵- دعوت به تفکر و تدبّر و آینده نگری.

۶- روشنگری در باره جهان پس از مرگ و روز رستاخیز و دادگاه عدل خدا.

۷- ترسیم گوشه هایی از تاریخ عبرت انگیز برخی جامعه های پیشین.

۸- پرتوی از رسالت جهانی پیامبر.

۹- فراخوان پیامبر به ایمان و پروا و هشدار از شرک و بیداد.

۱۰- دو اصل تشویق و انداز.

۱۱- دو اصل سازنده بیم و امید.

۱۲- سفارش پیامبر به شکیبایی و پایداری.

۱۳- اقتدا به سبک و سیره پیامبران بزرگ خدا.

ده ها نکته ظریف و دقیق و ارزشمندی که خواهد آمد. . حا، میم.

۲. فرو فرستادن این کتاب از سوی خداوند شکست ناپذیر و فرزانه است.

۳. ما آسمانها و زمین و آنچه را که میان آن دو است، جز به حق و [با] سرآمدی معینی نیافریدیم؛ و آن کسانی که کفر ورزیده اند از آنچه هشدار داده شده اند رویگردانند.

۴. [هان ای پیامبر، به شرک گرایان بگو: در مورد آنچه جز خدا [ای یکتا] می خوانید به من خبر دهید [و] به من بنمایانید که چه چیزی از زمین را آفریده اند؟! [و] آیا در [آفرینش] آسمان ها مشارکتی داشته اند؟! اگر راست می گوئید، [برای درستی این پندارتان] کتابی [آسمانی که پیش از این [قرآن آمده باشد]، یا [اثر و] بازمانده ای از دانشی [از پیشینیان برای من بیاورید.

۵. و چه کسی گمراه تر از آن کسی است که جز خدا کسی را می خواند که تا روز رستاخیز [هم به او پاسخ نمی دهد! و آنها [که پرستیده می شوند] از آنان بی خبرند.

تفسیر جلوه های زیبای حق و عدالت در آفرینش هستی این سوره مبارکه نیز که چهل و ششمین سوره قرآن به شمار می رود بسان دیگر سوره های چندگانه ای که گذشت، با حروف مقطعه آغاز می گردد و این کتاب پرمعنویت پس از توجه دادن دل ها و جان های حقجو به نام باعظمت و یاد الهام بخش آفریدگار هستی می فرماید:

حم تفسیر این حروف پراسرار در آغاز شماری از سوره ها از جمله در تفسیر آغازین آیات سوره های «جاثیه»، «فصّلت» و «غافر» گذشت.

پس از این حروف پر راز و رمز در ترسیم شکوه و عظمت کتاب حق می فرماید:

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنْ

اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ فرو فرستادن این کتاب پرمعنویت و انسان ساز از سوی خدای پیروزمند و فرزانه است.

این آیه مبارکه نشانگر پرتوی از قدرت بی کران و حکمت وصف ناپذیر خدای شکست ناپذیر و فرزانه ای است که کتاب بی نظیر و شکوهباری را با همین حروف، در اوج زیبایی واژه ها و آیات و مفاهیم و محتوای بلند و دقیق بر قلب پاک پیامبرش فرو فرستاده است، تا بسان خورشید جهان افروز دل ها و جان های حقیقت جو و کمال طلب را نورباران سازد و از آنان انسان پرورد.

هدفداری آفرینش آن گاه در ترسیم هدفداری آفرینش می فرماید:

مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا آسْمَانَهَا وَزَمِينِ وَآنچه را که میان آن دو است بیهوده و به باطل و بدون هدفی حکیمانه نیافریدیم؛ بلکه ما همه آنها را بدان جهت آفریدیم که ساکنان آنها را با بشارت و هشدار و دعوت به ارزش ها و شایستگی ها، و هشدار از منکرات و ضد ارزش ها به یکتاپرستی و شایسته کرداری فراخوانیم، تا بدین وسیله آنان در خور انواع نعمت ها و پاداش معنوی گردند و در سرای آخرت نیز به ثمره عملکرد خویش نایل آیند.

وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَ برای آن سرآمد معلوم و مقررری قرار دادیم.

به باور پاره ای از مفسران منظور از این سرآمد معین روز رستاخیز است و این روز بزرگ روزی است که درباره خدا مقرر و معلوم است، اما از نظر بندگان او نامعلوم و هنگامه فرارسیدن آن نهان است.

با این بیان هنگامی که جهان با فرا رسیدن این روز پایان یافت و همه چیز تمام شد، رستاخیز برپا می گردد.

اما به باور پاره ای

دیگر منظور از این سرآمد معلوم، برای فرشتگان است و در لوح محفوظ معین گردیده است.

در ادامه آیه شریفه می فرماید:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ و با اینکه قرآن از سوی خدا فرود آمده و کران تا کران آفرینش نیز براساس حق آفریده شده است، باز هم آن کسانی که کفر ورزیده اند، از آنچه هشدار داده شده اند رویگردانند.

به بیان دیگر منظور این است که: این کفرگرایان که از روز رستاخیز و کیفر عملکرد زشت و ظالمانه خود هشدار داده شده اند، از اندیشه و تفکر در این مورد رویگردانند و درباره آن نمی اندیشند.

* * *

در ادامه آیات، فروفرستنده قرآن روی سخن را به پیامبر می کند و می فرماید:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ هان ای پیامبر! به این کسانی که به خدا کفر ورزیده اند، بگو: به من خبر دهید آن معبودها و خدایان دروغینی را که به جای خدای یکتا می پرستید، چه چیزی از زمین را آفریده اند تا به وسیله این آفرینش در خور پرستش و شایسته ستایش و سپاس باشند.

أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ و آیا در آفرینش آسمانها مشارکتی داشته اند؟

إِنِّي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ آثَارِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ اگر بر این پندارید که خدا پیش از فرود این قرآن کتابی فرو فرستاده است که گفتار شما را گواهی می کند، و یا نوشته و اثر علمی از کتاب های پیشینیان در دست دارید که از آن، شرکت بت ها و خدایان دروغین در آفرینش دریافت می گردد، اگر راست می گوید آن را برای من بیاورید.

به باور «مجاهد» منظور

این است که: اگر شما شرک گرایان در گفتار خود راستگو هستید دلیل و برهان یا کتاب و نوشته خود را بیاورید.

به باور «عکرمه» و «مقاتل» منظور از «اثاره من علم» این است که اگر خبری از پیامبران در این مورد دارید بیاورید.

امّا به باور «ابن عباس» واژه «اثاره» به مفهوم خط آمده، و منظور این است که: آیا کتابی نگارش شده دارید که درستی این شرک گرایان شما را گواهی کند؟

«قتاده» می گوید: منظور این است که: آیا به شما بر درستی شرک و کفر و پرستش این بت ها دانش ویژه ای داده شده است؟

به بیان دیگر منظور آیه شریفه این است که شما شرک گرایان اگر راست می گوئید بر درستی شرک و کفرتان، یا دلیل خردپسند و حکیمانه عقلی بیاورید و یا نوشته و کتاب آسمانی، و یا روایت معتبر و دلیل نقلی متواتر؛ اینک که هیچ یک از این سه دلیل را بر درستی پرستش بت ها و گرفتن معبودها به جای خدا را نمی آورید، بدانید که پندارتان بی اساس و ادعای شما پوچ و بی خردانه است، و این نادرستی گفتارتان برای خردمندان روشن می گردد. (۱۵۱)

آن گاه در ترسیم عمق گمراهی و اصلاح ستیزی شرک گرایان می افزاید:

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

چه کسی گمراه تر از آن کسی است که جز خدای یکتا و به جای ذات پاک و بی همتای او کسی را می خواند و می پرستد که تا روز رستاخیز هم به او پاسخ نخواهد داد و هرچه او را به فریادرسی بطلبد به فریادش نخواهد رسید؟ راستی چه کسی از این نوع انسان نماها گمراه تر

است؟

وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ آری، آن معبودهای ساختگی و دروغین، نه تنها پاسخ شرک گرایان را نمی دهند که ندا و صدای آنان را نیز نمی شنوند و از حال و روز آنان بی خبرند.

در آخرین فراز آیه شریفه ضمیر جمع، که برای عقلا و خردمندان به کار می رود، به بت ها و معبودهای دروغین به کار رفته است، چرا که کار غفلت ورزیدن و بی خبر ماندن از حال و روز شرک گرایان - که کاری است عقلایی - به آنها نسبت داده شده است.

و این آیه در این مورد بسان آن آیه شریفه، در سوره یوسف است که می فرماید: «... رأیتهم هم لی مساجدین» و دیدم که ماه و خورشید و ستارگان، همگی بر من سجده می کردند. آری در این آیه نیز ضمیر جمع که در مورد عقلا به کار می رود، در مورد ماه و خورشید و ستارگان به کار رفته است، چرا که سجده گزاردن کار خردمندان است.

. و هنگامی که مردم [از گورها] برانگیخته شوند، [آن معبودهای دروغین دشمنان آنان هستند، و پرستش [و عبادت] آنان را انکار می ورزند.

۷. و آن گاه که آیات ما در حالی که روشن [و روشنگر] است بر آنان تلاوت می گردد، آنان که به حق - آن گاه که به سویشان آمد - کفر ورزیدند، می گویند: این [آیات و این کتاب] افسونی آشکار است!

۸. بلکه [فراتر از آن می گویند: این [کتاب را به دروغ] بربافته و [به خدا نسبت داده است. [هان ای پیامبر!] بگو: اگر من آن را بربافته باشم، [خدای توانا مرا کیفر می کند، و شما] در برابر خدا اختیار چیزی [و کاری

را] برای من ندارید؛ او به آنچه شما [با تمسخر و تعصب و گفتار ناروا] در آن فرو می روید، داناتر است. گواه بودن او میان من و شما بسنده است؛ و اوست آن بسیار آمرزنده مهربان.

۹. [هان ای پیامبر!] بگو: من نوآمده ای از پیامبران نیستم؛ و نمی دانم با من و شما چه خواهد شد؛ جز آنچه را که به من وحی می گردد پیروی نمی کنم؛ و من جز هشداردهنده آی روشنگر نیستم.

۱۰. بگو: به من خبر دهید، که اگر [این کتاب پرشکوه از نزد خدا باشد و] آن گاه شما به آن کفر بورزید و گواهی از بنی اسرائیل به مانند آن گواهی دهد و ایمان آورد و شما تکبر ورزید [و حق ناپذیری پیشه سازید، در آن صورت آیا شما ستمکارترین مردم نیستید]؟! بی گمان خدا گروه [اصلاح ناپذیران و] بیدادگران را راه نمی نماید.

نگرشی بر واژه ها

«آیاتنا»: واژه آیه عبارت از چیزی است که انسان را به پدیده و یا حقیقتی شگفت آور راه نماید.

«تفیضون»: این واژه از ریشه «افاضه» آمده است که در اصل به مفهوم دفع می باشد، اما در اینجا به مفهوم فرو رفتن در کاری آمده است؛ چرا که وقتی گفته می شود «افاض القوم فی الحدیث» یعنی آن گروه در گفتاری فرو رفته اند.

«بدعاً»: این واژه به مفهوم «نوظهور» و «نوآمده» و بدون سابقه پیشین آمده است، و واژه «بدع» و «بدیع» به یک مفهوم می باشد و منظور از آن نخستین فرد می باشد...

شأن نزول در شأن نزول و داستان فرود آخرین آیه مورد بحث آورده اند که: این آیه در باره «عبدالله بن سلام» فرود آمد. قرآن از او به عنوان گواهی

از بنی اسرائیل بر درستی دعوت پیامبر و آسمانی بودن قرآن شریف یاد می کند؛ چرا که نامبرده پس از شناخت حقانیت اسلام و پیامبر، اسلام آورد و به آن حضرت گفت: ای پیامبر خدا! من با آگاهی و شناخت، به راه و رسم و دین و کتاب شما ایمان آورده ام. شما در مورد موقعیت من می توانید از یهودیان پرس و جو کنید تا دریابید که آنان مرا داناترین دانشمند و دانشور قوم خویش می شناسند؛ و آن گاه وقتی آنان به آگاهی و دانایی من زبان به اعتراف گشودند، من در برابر آنان اعلام خواهم کرد که «تورات» روشنگر رسالت و پیامبری شماست، و نشانه و اوصاف شما در آن کتاب به روشنی آمده است.

«عبدالله» هنوز اسلام خویش را در میان بنی اسرائیل آشکار نساخته بود که پیامبر در مورد شخصیت و موقعیت او از آنان پرسید؛ و آنان پاسخ دادند که «عبدالله بن سلام» داناترین دانشمند جامعه و قوم ماست، و از همگان به تورات داناتر است.

درست پس از این اقرار بنی اسرائیل بود که «عبدالله سلام» اسلام خویش را آشکار ساخت و به رسالت پیامبر و آسمانی بودن دعوت او گواهی داد؛ امّا آن مردم تاریک اندیش و متعصب به جای ایمان و اسلام و پذیرش گواهی او، وی را دروغگو شمردند؛ و آن گاه بود که این آیه شریفه فرود آمد.

تفسیر شماری از خصلت های زشت حق ستیزان در آیات پیش سخن از زیانکاری شرک گرایان در روز رستاخیز و دشمنی معبودها و خدایان دروغین با پرستندگان گمراه بود؛ اینک در ادامه همان سخن و همان آیات می فرماید:

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً

و هنگامی که شرک گرایان در

روز رستاخیز از گورهای خویش برانگیخته می شوند، همان خدایان دروغینی را که در دنیا می پرستیدند، دشمن آنان می گردند. در آیه دیگری در ترسیم همین حقیقت می فرماید: و یكونون علیهم ضداً (۱۵۲)... و دشمن آنان می گردند.

وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ و خدای توانا، همان بت ها و خدایان دروغینی را که شرک گرایان می پرستیدند به سخن درمی آورد و آنها پرستش و عبادت خود به وسیله شرک گرایان را انکار می کنند.

* * *

آن گاه قرآن در حق ستیزی و لجاجت شرک گرایان در مورد دعوت پیامبر و آیات قرآن می فرماید:

وَإِذَا تُلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ و هنگامی که قرآن و آیات روشنگر و انسان ساز این کتاب پرشکوه بر آنان تلاوت می گردد، کفرگرایان که در برابر آیات و معجزه های پیامبر که بر ایشان پدیدار می گردد، به جای ایمان و اسلام و پذیرش حق، می گویند: این آیات و این معجزات افسونی آشکار و نیرنگی ظریف و باریک، و فریب و خدعه ای روشن است.

* * *

آنان ستیزه جویی و حق ناپذیری را به جایی می رسانند که با صراحت می گویند:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ نَه این محمد(ص) پیام آور خدا است، و نه این آیات و کتاب، پیام آسمان، بلکه او این آیه ها و سوره ها را خود ساخته و خود پرداخته و به خدا نسبت می دهد.

قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

هان ای پیامبر! به آنان بگو: اگر به راستی من قرآن را خود بربافته و به خدای توانا نسبت داده ام و اگر به پندار شما من دروغساز و افسونگرم، اینک اگر او بخواهد مرا به کیفر کردارم گرفتار سازد و عبرت

روزگارم گرداند، از شما که کاری ساخته نیست و نمی‌توانید در برابر او از من حمایت کنید، راستی اگر شما درست می‌گویید چرا خدا مرا کیفر نمی‌کند؟

به بیان دیگر چگونه من به خاطر شما به خود اجازه می‌دهم بر خدا دروغ ببندم، در حالی که می‌دانم اگر چنین کنم او مرا رسوا خواهد ساخت و کیفرم خواهد کرد و آن گاه نه شما، که هیچ کس نمی‌تواند عذاب خدا را از من دور سازد.

هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ ذَاتِ پَاكٍ وَ بِي هَمْتَايِ او به باطل و فتنه اى كه شما در آن فرو مى رويد و دروغ هاىي كه در مورد قرآن مى بافيد و آن را سحر و افسون مى خوانيد داناتر است.

كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ هَمِينَ بسنده است كه خدا گواه ميان من و شماست كه قرآن از بارگاه او فرود آمده است و وحى آسمانى است، نه ساخته و پرداخته من و يا ديگر انسان ها.

وَهُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ و اوست كه بسيار آمرزنده و مهربان است، و به همين جهت هم كيفر شما اصلاح ناپذيران و حق ستيزان را به تاخير مى افكند و به شما مهلت مى دهد.

زجاج بر اين باور است كه اين فراز از آيه شريفه نشان مى دهد كه پيامبر مهر آنان را به توبه و آمرزشخواهى فرا مى خواند و منظور او اين بود كه: هر كس بسان شما شرك گرايان كه به من تهمت بر بافتن قرآن و نسبت دادن آن به خدا را مى دهيد، به يكي از گناهان بزرگ دست يازد و آن گاه توبه كند، خدا او را مى بخشد؛ چرا كه او توبه پذير و مهربان است.

من نخستين پيام آور خدا

یا زیان؛ آری، من این ادعاها را ندارم بلکه همین را می دانم که به من وحی می گردد و من فرمان دارم تا مردم را به توحید و تقوا و عدل و داد و مقررات خدا دعوت کنم و پیام آسمان را به زمین و بندگان خدای فرزانه برسانم.

ضحاک می گوید: منظور این است که: من نمی دانم چه فرمانی از بارگاه او به من خواهد رسید و نیز نمی دانم به شما چه دستوری خواهد آمد.

امّا به باور برخی دیگر منظور این است که: من نمی دانم آیا در گرفتاری خواهم بود یا نجات خواهم یافت؛ نمی دانم فرمان هجرت خواهد رسید و از مکه خواهم رفت یا در همین جا باید بمانم و دعوت خویش را پی گیرم؟ نمی دانم آیا فرمان دفاع و جهاد خواهد رسید که در آن صورت باید با شما پیکار کنم یا باز هم سیاست نرمش و مدارا و مهر و شکیبایی را باید ادامه دهم؟ (۱۵۳)

نمی دانم در برابر این حق ستیزی و بیدادتان عذاب خدا بر سرتان خواهد بارید یا باز هم مهلت خواهید یافت؟

إِنْ أَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ فِي مَوَدِّعَةٍ بِصِلْحٍ وَ آسْتِي بِأَسْمَا يَا دَعْوَتَانِ بِحَقِّ وَ عَدَالَتِ وَ يَا هَشْدَارَتَانِ أَزْ كِنَاهِ وَ زَشْتِي جَزْ
از وحی و پیام خدا پیروی نمی کنم و تدبیر و عملکرد من براساس وحی است.

وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ وَ مِنْ تَنْهَا هَشْدَارِدَهْنَدِهْ اِي رُوشَنَكْرَمِ.

در آخرین آیه مورد بحث می افزاید:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَأَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ هَانِ اِي پيامبر! به

شرک گرایان بگو: به من خبر دهید که اگر این کتاب پرشکوه از سوی خدا بر من فرود آمده باشد و من پیام آور او باشم، و شما ناسپاسی کنید و به پیام آور خدا و قرآن او کفر ورزید و آن گاه گواهی، همانند «عبدالله بن سلام» با آگاهی از تورات، به رسالت پیامبر اسلام و آسمانی بودن قرآن گواهی دهد و ایمان آورد و شما از پذیرش حق سرباز زنید و تکبر ورزید، در آن صورت آیا شما از ستمکاران نخواهید بود؟

به باور مفسران منظور از این گواه «عبدالله بن سلام» دانشمند یهود است که به رسالت پیامبر گواهی داد و ایمان آورد که این کتاب از سوی خداست و به محمد(ص) وحی شده است.

امّا پاره ای می گویند: منظور این است که: گواهی از بنی اسرائیل طبق آیات و مفاهیم تورات بر درستی دعوت پیامبر و آسمانی بودن کتاب او و اوصاف ستوده اش گواهی می دهد.

و به باور برخی نیز منظور این است که: موسی بر آسمانی بودن تورات گواهی می دهد، درست همان گونه که پیامبر اسلام بر آسمانی بودن قرآن؛ چرا که این سوره در مکه فرود آمده و «عبداله بن سلام» در مدینه اسلام آورده است. (۱۵۴)

لازم به یادآوری است که آیه شریفه به صورت شرط است و جواب شرط حذف شده که تقدیر آن این گونه است:

هان ای شرک گرایان! اگر به راستی قرآن از سوی خدا باشد و گواهانی نیز این حقیقت را گواهی کنند و آن گاه شما که به آن کفر می ورزید، آیا شما از ستمکاران نخواهید بود؟

ادامه آیه شریفه نشانگر تقدیر آیه است که می فرماید:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

الظَّالِمِينَ بی گمان خدا مردم ستمکار را راه نمی نماید.

پاره ای تقدیر دیگری بر آیه تصور کرده اند، و می گویند: منظور این است که: اگر قرآن از سوی خدا باشد و گواهی بر آن گواهی دهد... در آن صورت چه کسی از شما گمراهتر خواهد بود؟

و پاره ای دیگر بر آنند که تقدیر آیه این گونه است: اگر این قرآن از سوی خدا باشد و گواهی به آسمانی بودن آن گواهی دهد... و شما انکار کنید و کفر ورزید، آیا پس از گواهی به آسمانی بودن آن ایمان خواهید آورد؟

. و آنان که کفر ورزیده اند، [بر اثر آفت کبر و غرور] در باره کسانی که ایمان آورده اند، گفتند: اگر [راه و رسم پیامبر اسلام چیز] خوبی بود اینان [در گرایش به آن بر ما پیشی نمی جستند. و آن گاه که به وسیله این [کتاب شکوهار] راه نیافتند، خواهند گفت که: این [کتاب، نه کتابی آسمانی که دروغی دیرینه است!

۱۲. و کتاب موسی که پیشوا و رحمتی [برای مردم حق طلب] بود، پیش از آن [فرو فرستاده شده بود؛ و این [قرآن زندگی بخش] کتابی است گواهی کننده [کتاب های آسمانی پیشین در حالی که به زبان عرب [فرو فرستاده شده است تا کسانی را که ستم پیشه اند هشدار دهد، و نویدی برای نیکوکرداران گردد.

۱۳. به یقین کسانی که گفتند: پروردگار ما، خدا [ی یکتا] است، آن گاه پایداری ورزیدند، بر آنان نه بیمی خواهد بود و نه اندوهگین خواهند شد.

۱۴. آنان به پاداش آنچه انجام می دادند اهل بهشت هستند [و] در آن جاودانه خواهند بود.

۱۵. و انسان را به نیکی نمودن نسبت به

پدر و مادرش سفارش نمودیم؛ مادرش او را به دشواری [و تحمل رنج در شکم] برداشت، و او را به دشواری [و رنج به دنیا آورد؛ و بار برداشتن به او و از شیر گرفتن وی سی ماه است؛ تا آن گاه که به اوج توانمندی [و رشد کامل خود نایل آمد و به چهل سالگی رسید، می گوید: پروردگارا، به من الهام نما تا نعمت تو را، که بر من و بر پدر و مادرم ارزانی داشته ای سپاس گذارم و کاری شایسته انجام دهم که از آن خشنود شوی؛ و در میان فرزندانم برای من شایستگی قرار ده؛ به یقین من به سوی تو بازگشتم و بی گمان من از تسلیم شدگان [بارگاہ تو] هستم.

نگرشی بر واژه ها

«قدیم»: به مفهوم دیرین و به چیزی که وجودش از پیش باشد گفته می شود. امّا در اصطلاح متکلمان این واژه در مورد حقیقتی که وجودش آغازی ندارد به کار می رود.

«اوزعنی»: واژه «ایزاع» در اصل به مفهوم بازداشتن از کاری با نرمش و لطف و مداراست.

تفسیر حق ستیزی و بهانه جویی ستمکاران در آیات پیش سخن از آفت شرک و بیداد و وصف حال کفرگرایان بود اینک در نخستین آیه مورد بحث نیز در ترسیم شگردهای آنان می فرماید:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَآنَ كَسَانِي كِه خدای یکتا را انکار کرده و راه کفر و ناسپاسی را پیش گرفته بودند در مورد ایمان آوردگان و ایمان آگاهانه و خالصانه آنان گفتند: اگر این برنامه ای که محمد(ص) مردم را به سوی آن فرا می خواند و از مردم می خواهد که به خدا

و پیامبرش ایمان آورند و کار شایسته انجام دهند، کار خوبی بود و اینک یا در آینده سودی داشت، این ایمان آوردگان نمی توانستند بر ما سبقت گیرند؛ چرا که ما در گزینش راه و کار خوب از آنان شایسته تریم! در این مورد که گوینده این سخن کیست، دیدگاه‌ها متفاوت است:

۱- به باور بیشتر مفسران این سخن ناروا از یهود است و آنان گفتند: اگر راه و رسم محمد و دین و آیین او شایسته بود، هرگز «عبدالله بن سلام» در گرایش به اسلام بر ما پیشی نمی گرفت. (۱۵۵)

۲- اما به باور «کلبی» این گفتار از گروه «بنی عامر» است و آنان در واکنش به اسلام آوردن شماری از نواندیشان و اسلام خواهان قبیله خویش به این منطقی سست تمسک جستند.

لازم به یادآوری است که سبک و سیاق سخن، نشانگر آن است که در آیه شریفه می باید به جای «ما سبقونا»، «ما سبقتمونا» می آمد، اما این شیوه از باب توجه از خطاب به غایب است که در فرهنگ قرآن و ادبیات عرب رایج است.

وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ و از آنجایی که آنان در قرآن و آیات آن نیندیشیده اند تا در پرتو روشنگری و فروغ تابناک آن راه حق را بیابند، به زودی خواهند گفت که این قرآن یک دروغ کهنه و دیرین است.

به عبارت دیگر آنان به این دروغ دست خواهند یازید که: این قرآن نه کتاب خدا و وحی آسمانی که از افسانه های پیشینیان است.

در دومین آیه مورد بحث در نفی دروغ پردازی بدخواهان و تأکید بر حقانیت دعوت پیامبر و آسمانی بودن قرآن می فرماید:

وَمِنْ قَوْلِهِ

كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً

و از نشانه های درستی و حقانیت این کتاب آسمانی این است که پیش از فرود آن، تورات موسی در حالی که پیشوای شما است و باید پیرو آن باشید و رحمتی است از سوی پروردگار برای مردم با ایمان نازل گردید و از آمدن پیامبر و وصف او و فرود قرآن نوید داد، اما شما شرک گرایان و بهانه جویان به رهنمود و روشننگری آن دل نسپردید و به وسیله آن راه حق را نجستید و نیافتید تا با اوصاف پیامبر اسلام آشنا گردید و او را بشناسید و هدایت گردید.

وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ و این قرآن کتابی است که گواهی کننده به حقانیت کتاب های پیشین آسمانی است و آنها را که پیش از آن آمده اند تصدیق می کند.

لِسَانًا عَرَبِيًّا

و این در حالی است که این کتاب پرشکوه به زبان عربی فصیح و گویا فرو فرستاده شده است.

در آیه مبارکه واژه «عربیًّا» کافی است تا نکته مورد نظر را برساند و واژه «لسانًا» برای تأکید آمده است؛ درست همان گونه که در عبارت «جائنی زید رجلاً صالحاً» واژه «رجلاً» برای تأکید در سخن آورده می شود.

لِيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا

هدف این بود که ای پیامبر ما! به وسیله این قرآن ستمکاران را هشدار دهی؛

وَبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ و نویدی برای نیکوکرداران باشد تا در کار خویش دلگرم تر و جدی تر و پرتلاش تر باشند.

پاره ای واژه «لتنذر» را که خطاب به پیامبر است «لینذر» خوانده اند، که در این صورت آن را به قرآن و کتاب پرشکوه خدا اسناد می دهند و در آن صورت معنای آیه این گونه است: هدف این است که قرآن، ستمکاران را

هشدار دهد و نویدی برای شایسته کرداران باشد.

در مورد واژه «بشری» نیز پاره ای برآند که تقدیر آیه، «و یبشّر بشری» می باشد که در این صورت واژه مورد نظر مصدر منصوب می باشد؛ اما پاره ای دیگر برآند که می توان «بشری» را در محل رفع و بنابر تقدیر، یک مبتدا گرفت و گفت در اصل این گونه است: و هو بشری للمحسنین. و آن قرآن مایه نوید و مژده ای است برای نیکوکاران.

دو اصل ایمان و پایداری در سؤمین آیه مورد بحث قرآن شریف به ترسیم دو اصل ایمان و پایداری در راه حق و عدالت و مبارزه با آفت شرک و استبداد پرداخته و می فرماید:

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَمَّا خُوفٌ عَلَيْهِمْ وَّلَمَّا هُمْ يَئِسُّونَ لَبِ كُفْرَانٍ مَا كَانُوا يَلْمِزُونَ
خداى یکتا است، آن گاه در این راه پایداری ورزیدند بر آنان نه بیم و ترسی از عذاب و کیفر سرای آخرت خواهد بود و نه اندوهی از روز سهمگین رستاخیز و پیامدهای آن. (۱۵۶)

و آن گاه در تفسیر این نوید و مژده به شایسته کرداران می افزاید:

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ

آنان اهل بهشت اند و به سوی آن جایگاه پرشکوه و پر نعمت و زیبا هدایت خواهند شد؛

خَالِدِينَ فِيهَا

و در آن برای همیشه ماندگار خواهند بود و از نعمت های بسیار خدا بهره ور خواهند گردید.

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ و این نعمت پرشکوه به پاداش عبادت و نیایش و در برابر کارهایی است که شایسته کرداران در زندگی خویش انجام می دادند.

نیکی به پدر و مادر یا پرتوی از حقوق آنان در آخرین آیه مورد بحث

در ترسیم پرتوی از حقوق پدر و مادر و نیکی و احسان به آنان می فرماید:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا

و ما به فرزندان انسان سفارش کردیم که در مورد پدر و مادر احسان و نیکی کنند، و آن دو آموزگار نخستین مرحله زندگی خویش را گرامی بدارند و از تلاش و کوشش آنان سپاسگزاری کنند. (۱۵۷)

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا

به باور گروهی از مفسران پیشین، همچون «حسن»، «قتاده» و «مجاهد» منظور این است که: مادرش او را با بی میلی و رنج در تالار وجود خود حمل کرد.

اما به باور پاره ای منظور این است که: هنگامی که مادرش به او باردار شد و او به تدریج رشد کرد و سنگین شد، مادرش او را با رنج و ناراحتی حمل می کرد.

وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا

و او را به دشواری و رنج به دنیا آورد.

از دیدگاه «ابن عباس» منظور آیه شریفه، اشاره به رنج و سختی مادر به هنگام به دنیا آوردن کودک است.

وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

و بار برداشتن مادر و به دنیا آوردن کودک و از شیر گرفتن او سی ماه به طول می انجامد، چرا که کمترین مدت بارداری مادر و دوران کامل شیرخوارگی کودک سی ماه است.

«ابن عباس» بر آن است که: هرگاه دوران بارداری زن نه ماه به طول انجامد، در آن صورت دوران شیرخوارگی کودک بیست و یک ماه خواهد بود؛ امّا اگر مادری شش ماهه کودک خویش را به دنیا آورد، کودک او بیست و چهار ماه شیر خواهد خورد.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ تَأَنَّنَ عَلَيْهِ وَأَحْسَبُ أَنَّ الْبُرْجَانَ يَأْتِيهِمْ فِي الْبُحْرِ مَعَهُ ابْنُ مَرْيَمَ مَدِينًا مِّنْ ذُرِّيَّتِهِ الْمُؤْمِنِينَ

از دیدگاه «قتاده» و «ابن عباس» دوران کمال انسان رسیدن به مرز سی و سه سالگی است، اما از دیدگاه «شعبی» منظور رسیدن به دوران جوانی است.

به باور «حسن» منظور از دوران رشد و کمال آن گاه می باشد که حجت بر او تمام شود و درست را از نادرست بازشناسد.

و به باور پاره ای دیگر منظور چهل سالگی است، و این همان اوج کمال و مرحله ای است که پیامبران به دریافت وحی و پیام خدا مفتخر شدند.

وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً

و به مرز چهل سالگی رسید. (۱۵۸)

با این بیان چنین دریافت می گردد که دوران کمال، رسیدن به چهل سالگی است و انسان در این مرحله به نعمت خرد و خردمندی و تجربه و آگاهی و قدرت مقایسه و انتخاب و رأی می رسد.

قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَتِي فِي مَرِحَةٍ مِنْهَا إِنَّ مِنْ نِعْمَتِكَ الْوَالِدَاتُ وَالْوَالِدِينَ الَّذِينَ لَا يَدْرُونَ فَاغْفِرْ لِي إِنَّ نِعْمَتَكَ كَثِيرَةٌ
بخش و توفیق ارزانی دار تا سپاس نعمتی را که به من و پدر و مادرم ارزانی داشتی بجا آورم؛

وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَيُرِيكَ كُنْ تَأْتِيكَ بِكُلِّ شَيْءٍ مُبِينٍ
وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ و یاریم کن تا کاری شایسته انجام دهم که تو از آن کار خوشنود گردی.

وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي وَتَوَّابٌ
وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي و تو ای پروردگار من! بر من منت گذار و درستکاری و صلاح و رستکاری و فلاح را در دودمان من قرار ده و برای من در آنها شایستگی و نام نیک گذار.

به باور «زجاج» منظور این است که: پروردگار! فرزندان مرا شایسته ساز و به راهی که خود می پسندی راه نما.

اما به باور پاره ای این جمله دعا می باشد و او از خدا

تقاضا می کند که فرزندانش را نسبت به او شایسته کردار و مهربان قرار دهد تا در زندگی فرمانبردارش باشند و به او نیکی کنند، چرا که می فرماید: و در میان فرزندانم برای من مایه شایستگی قرار ده. «و اصلح لی».

از دیدگاه برخی این فراز از آیه شریفه دعا می باشد که به منظور اصلاح و سازندگی آنان از بارگاه خدا خواسته می شود تا آنان در زندگی فرمان خدا را اطاعت و مقررات او را رعایت کنند و یکتاپرست باشند. به باور ما نیز این دیدگاه بهتر به نظر می رسد، چرا که اگر فرزندان انسان خدا را فرمان برند، در حقیقت به پدر و مادر نیز نیکی کرده اند. و واژه «ذریه» در دعا نشانگر آن است که او به نسل و تبار و دودمانش دعا می کند، چرا که این واژه در مورد فرزندانی که پس از انسان به دنیا می آیند، به کار می رود. «سهل بن عبدالله» در تفسیر این جمله می گوید: منظور این است که: پروردگارا! فرزندان مرا برای من نسلی شایسته و پرافتخار، و برای خودت بندگانی درستکار و شایسته کردار قرار ده.

إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ مِنْ أَزْوَاجِ الْغَنَاهِمْ وَ لَغْزِمْ هَيْمِمْ بِه سَوِيْ تُو بَازْمِيْ كَرْدَمِ.

وَإِنِّي مِنْ الْمُسْلِمِينَ وَ از اسلامگرایان واقعی و فرمانبرداران بارگاه تو هستم.

پرتوی از آیات در آیات انسان ساز و الهام بخشی که ترجمه و تفسیر آنها گذشت، نکات دیگری نیز به نظر می رسد که به پاره ای از آنها اشاره می کنیم:

۱- دور از پیروزی و سرفرازی در سومین آیه مورد بحث، قرآن دو اصل انسان ساز ایمان آگاهانه و خالصانه و عاشقانه و راستین، و آن گاه استقامت و پایداری

خردمندانه و شجاعانه در راه هدف های آن را، دو اصل مترقی و دو راز پیروزی و سرفرازی برای فرد و جامعه و حکومت عنوان می دهد، و روشنگری می کند که این از سنت های خداست و او چنین اراده فرموده است که هر فرد و جامعه و خانواده و مردمی که به راستی به ذات پاک و بی همتای آفریدگار هستی ایمان آورده و خالصانه و عاشقانه شایسته کرداری را پیشه ساختند و در راه آرمان های بلند ایمان و تقوا و توحید و آزادی پایداری ورزیدند و از موانع و مشکلات رشد و تعالی نهراسیدند و آنها را با سرپنجه تدبیر و خرد و دانش از سر راه خویش برداشتند، خدا پیروزی و رستگاری آنان را تضمین می کند.

این واقعیت و این راز پیروزی جامعه ها و تمدن ها در آیه دیگری نیز آمده است که می فرماید: انّ الذین قالوا ربنا ثم استقاموا تتنزل عليهم الملائکه الا تخافوا و لا تحزنوا و ابشرو بالجنه التي کنتم توعدون (۱۵۹)

به یقین آن کسانی که با همه وجود گفتند: پروردگار ما خداست، آن گاه در راه حق و عدالت پایداری ورزیدند، فرشتگان بر آنان فرود می آیند که: هان ای بندگان شایسته کردار خدا! در راه رشد و سرفرازی نه بیمی به دل راه بدهید و نه اندوهگین گردید و به بهشت پرتراوت و زیبایی که وعده داده شده اید شاد و شادمان باشید.

و در آیه دیگری به این صورت به تابلو رفته است:

و ان لو استقاموا علی الطریقه لآسقیناهم ماءً غدقاً (۱۶۰)

و اگر مردم توحیدگرا و عدالت خواه بر راه حق و عدالت پایداری ورزند آنها را از آب گوارا و سرشار زندگی و برکات آسمانی

و زمینی سیراب می‌سازیم.

با این بیان دو اصل ایمان خردمندانه و راستین و پایداری و تلاش در راه هدف‌ها و آرمان‌های متری و آزادی بخش و انسان‌پرور آن، دور از پیروزی و سرفرازی در زندگی است.

۲- فیلمی کوتاه از آغاز تا فرجام یک زندگی خداپسندانه در آخرین آیه مورد بحث قرآن از جمله این درس را می‌دهد که فیلمی کوتاه و گویا از آغاز زندگی یک انسان متری و شایسته کردار تا فرجام زندگی او، و نیز آرزوها و آرمان‌ها و خواسته‌ها و هدفها و سرانجام او را به تابلو می‌برد که راهگشا و راهنما و الهام بخش است که این گونه ترسیم می‌گردد:

۱- در مرحله نخست باید به سلامت جسم و رشد جسمی انسان اندیشید.

۲- در گام دوم، سخن از رشد فکری و عقلی و عاطفی و روحی و وجدانی انسان است، که در تربیت باید مورد نظر مربیان قرار گیرد.

۳- آن گاه است که انسان به مرحله سپاس آفریدگار خویش می‌رسد و راه بندگی و پروا و عدالت و آزادگی و رعایت حقوق انسانها و تضمین حقوق بشر را در دستور کار قرار می‌دهد.

۴- و نیز به سپاس‌گزاری از پدر و مادر و مربیان و آموزگاران و کسانی که در تربیت و سازندگی او کوشیده‌اند.

۵- این انسان در صورتی که دستخوش لغزش گردید، بی‌درنگ به بارگاه خدا بازمی‌گردد و توبه می‌کند.

۶- و نیز با همه وجود به انجام کار شایسته پای می‌فشارد.

۷- و نیز به تربیت نسل شایسته و فرزندان نیکوکردار همت می‌گمارد.

۸- و سرانجام هم به جایی اوج می‌گیرد که سراسر تسلیم خدا می‌شود.

آری، مریبان و آموزگاران و حکومت و جامعه باید در تربیت نسل ها این نکات و مراحل را در نظر داشته باشند. (۱۶۱)

۳- پاسداشت حرمت پدر و مادر

و نیز قرآن در همین آیه به پاسداشت حرمت پدر و مادر توجه می دهد، از فرزندان انسان می خواهد که آنان را سخت گرامی دارند و در مورد آنان احسان و نیکی کنند و با ترسیم محسوس و ملموس دردها و رنجها و گرفتاری های بیشتر مادر در به دنیا آوردن، شیر دادن و تربیت فرزندان، همه را به قدرشناسی و حق شناسی و سپاس برمی انگیزد و این روحیه عالی انسان را در کالبدها و در دلها و جانها می دمد تا گامی دیگر در راه احیا حقوق انسانها برداشته شود.

در روایت است که مردی به حضور پیامبر آمد و گفت: ای پیامبر! در حق چه کسی نیکی کنم؟ مَنْ ابر؟ پیامبر فرمود: مادرت. قال: امك، قال: ثم مَنْ؟ قال: امك، قال: ثم مَنْ؟ قال: اباك، آن مرد سه بار پرسید دیگر به چه کسی؟ فرمود مادرت، مادرت، و در چهارمین بار فرمود پدرت. (۱۶۲)

و نیز آورده اند که جوانی مادر سالخورده خویش را به دوش کشیده و طواف می داد، که به پیامبر رسید، و گفت: هل ادیت حقها؟ آیا حق مادرم را ادا کرده ام؟ پیامبر فرمود: لا، و لوبزفره واحده. نه، هرگز یک نفس او را که در راه کشیده است جبران نکرده ای! (۱۶۳)

. اینان کسانی هستند که نیکوترین آنچه را [در زندگی] انجام داده اند از آنان می پذیریم و از بدیهایشان [هم] درخواهیم گذشت؛ [این در حالی] است که آنان در [زمره] بهشتیانند؛ [این همان

و عده راستی است که [هماره] به آنان وعده داده می شد.

۱۷. و آن کسی که به پدر و مادر خویش گوید: اُف بر شما! آیا به من وعده می دهید که [زنده و از گور خویش بیرون آورده خواهم شد، در حالی که پیش از من نسل ها در گذشتند] و بازنگشتند؟! و آن دو خدا را به دادخواهی می طلبند [و می گویند: وای بر تو! دست از حق ناپذیری بردار و] ایمان آور؛ به یقین وعده [و هشدار] خدا حق است؛ اما او می گوید: اینها چیزی جز افسانه های پیشینان نیست.

۱۸. اینان کسانی هستند که گفتار [و وعده عذاب خدا] در موردشان - در حالی که در زمره جامعه هایی [ستمکار،] از پریان و آدمیان که پیش از آنان در گذشتند [و روزگارشان سپری گردید] - به حقیقت پیوست؛ به یقین [همگی آنان زیانکار بودند.

۱۹. و برای هریک از [حق گرایان و ستمکاران به خاطر آنچه انجام داده اند در جاتی است،] تا با آنان براساس عدل و داد رفتار گردد] و تا [خدای فرزانه پاداش و کیفر] کارهایشان را به طور کامل به آنان بدهد؛ و آنان مورد ستم قرار نخواهند گرفت.

۲۰. و روزی که آن کسانی را که کفر ورزیده اند، [همه را به کیفر ناسپاسی شان بر آتش عرضه می دارند،] به آنان ندا می رسد که: [شما نعمت های پاکیزه خود را در زندگی دنیایتان [با حق ستیزی و خودسری از میان بردید و از آنها] به گونه ای زشت و ظالمانه بهره جستید؛ اینک امروز به خاطر آن که در زمین به ناحق تکبر می ورزیدید و به سبب آنکه نافرمانی می کردید، به عذاب خفت بار کیفر می گردید.

تفسیر

پاداش حق شناسی و ناسپاسگزاری در آیات پیش از دو گروه از انسانها سخن رفت: از گروهی که درست اندیش و خیرخواه و توحیدگرا و آزادمش و نمک شناس و سپاسگزار و توبه کار و اصلاح طلب بودند؛ و گروهی دیگر که در اندیشه و رفتار از ناسپاسی و حق ستیزی و تاریک اندیشی پیروی می نمودند؛ اینک در این آیات ثمره اندیشه درست و یا نادرست و رفتار عادلانه و یا ظالمانه هر کدام را ترسیم می کند.

در نخستین آیه مورد بحث در اشاره به پاداش مردم درست اندیش و سپاسگزار و شایسته کردار می فرماید:

أُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا

آنان کسانی هستند که ما شایسته ترین کارهایشان را از آنان می پذیریم.

منظور از آنان همان کسانی هستند که در آیات گذشته از آنان سخن رفت و از ایمان و عمل شایسته، سپاس از نعمت های خدا و توبه و فرمانبرداری از ذات بی همتای او سخن می گفتند؛ و منظور از کارهای شایسته یا شایسته ترین کارها، عبادت های واجب و مستحب آنان است که برترین پاداش را دریافت می دارند.

وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ و از گناهان آنان نیز می گذریم.

فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ

این فراز از آیه شریفه در موضع نصب و حال می باشد، و منظور این است که: این در حالی است که آنان در زمره اهل بهشت هستند.

وَعَدَ الصَّدَقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ این همان وعده راست و درستی است که همواره به آنان وعده داده می شد.

منظور از این وعده راست، وعده خدا می باشد که به ایمان آوردگان وعده فرمود که کارهای شایسته شایسته کرداران را پذیرفته و لغزش ها و گناهانشان را می بخشاید و در پرتو فضل و کرم خویش اگر بخواهد عذاب را با

توبه و آمرزشخواهی یا بدون آن از آنان برخواهد داشت.

لازم به یادآوری است که این وعده، همواره از زبان پیام آوران خدا به مردم داده شده است.

در آیات پیش سخن از وصف ایمان آوردگان و شایسته کردارانی بود که از ویژگی های آنان سپاس گزاری و حق شناسی در برابر نعمت های بی کران خدا و زحمات پدر و مادر و احسان و نیکی در مورد آنان بود، اینک سخن از کسانی است که نه سپاس نعمت های خدا را می کنند و نه حقوق پدر و مادر را پاس می دارند.

در این مورد در دومین آیه مورد بحث می فرماید:

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا

و آن کسی که هرگاه پدر و مادرش از سر مسئولیت و دلسوزی و خیرخواهی او را به ایمان و پروا و انجام کارهای شایسته و آراستگی به اخلاق و ارزش های انسانی دعوت می کنند، به آنان پرخاشگرانه فریاد برمی آورد که: اف بر شما! این جمله نشان خشم و نفرت و حرمت شکنی و بی ادبی است و مفهوم آن این است که: «بعداً لکما» از رحمت خدا دور باشید؛ یا از برابر دیدگانم دور باشید تا شما را نبینم.

به باور پاره ای منظور این است که گستاخانه به آنان می گوید: کثافت ها! زباله ها! درست همان گونه که انسان به هنگامی که بوی نامطبوعی به مشامش برسد واکنش نشان می دهد و اظهار تنفر و انزجار می نماید.

أَتَعِدَّانِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلْتُ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي أَيَا بَهْ مِنْ وَعْدِهِ مِي دَهِيْدِ كِهْ دَرِ آسْتَانِهْ رَسْتَاخِيْزِ وَ رُوْزِ قِيَامَتِ اَزْ گُوْرِ خُوِيْشِ
زنده و برانگیخته خواهم شد، با اینکه جامعه ها و امت هایی پیش از من مرده اند و روزگارشان سپری گردیده و

هرگز بازنیامده اند و به زندگی بازنگشته اند؟!

به باور پاره ای از مفسران منظور این است که: آیا به من وعده زنده شدن در آستانه رستاخیز را می دهید در حالی که قرنهاست که این سخن و این دعوت و این وعده انکار می گردد و بسیاری نمی پذیرند که مردگان دگرباره زنده خواهند شد؟!

وَهُمَا يَسْتَعِينَانِ اللَّهُ أَمَا آن پدر و مادر با ایمان و درست اندیش در برابر این پرخاشجویی و خیره سری فرزند خویش به بارگاه خدا روی می آورند و در حالی که خدا را به فریادرسی می خوانند و از ذات پاک و بی همتای او می خواهند تا دست فرزندشان را با مهر و لطف و بخشایش خویش بگیرد و او را به سوی ایمان و پذیرش حق راه نماید، در همان شرایط به فرزند خویش می گویند:

وَيْلَكَ آمِنْ وای بر تو! وای... از روز رستاخیز و حساب خدا پروا کن و به آنچه پیامبر خدا آورده است و مردم را راه می نماید ایمان آور!

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ چرا که بی گمان وعده خدا در مورد برانگیخته شدن مردگان و حساب و کتاب و پاداش و کیفر روز رستاخیز حق است؛

فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أَمَا آن فرزند خیره سر با گستاخی و حق ناپذیری می گوید: این قرآن و آنچه که شما مرا به سوی آن فرا می خوانید، چیزی جز افسانه های پیشینیان نیست و هیچ کدام واقعیت ندارد!

از «ابن عباس» و گروهی دیگر از مفسران پیشین آورده اند که: این آیه در مورد «عبدالرحمن»، فرزند «ابوبکر» فرود آمده است؛ چرا که پدر و مادر نامبرده او را برای گرایش به اسلام و اعلان ایمان زیر فشار

می نهادند و با اصرار بسیار از او می خواستند که به خدا و پیامبر و قرآن ایمان آورد، اما او می گفت: شما، شماری از سران قریش را زنده کنید تا بر درستی و حقانیت این کتاب و این دعوت گواهی کنند و من در این مورد از آنان پرس و جو کنم تا آن گاه ایمان بیاورم!

در برابر دیدگاه فوق گروهی از جمله «حسن» و «زجاج» برآند که: پیام آیه جهانشمول و عام است و هر فرزند گستاخ و خیره سری را شامل می گردد که به جای حق پذیری و نمک شناسی، با پدر و مادر بدرفتاری کند و سخنان درست و سنجیده آنان را نپذیرد. این حقیقت از ادامه آیات نیز دریافت می گردد.

فرجام رسوای تاریک اندیشی و خیره سری در ادامه سخن در این مورد با اشاره ای روشنگر و هشداردهنده به سرانجام خیره سری و تاریک اندیشی و حق ناپذیری می فرماید:

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّ قَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ أَنَا كَسَانِي هَسْتَنْد كَه فَرْمَان عَذَابِ خِدا دَر مَوْرِد أَنَهَا ثَابِت شَدَه وَ دَر زَمْرَه جَامِعَه هَا وَ اَمْت هَايِي سَتْمَكَار اَز اَدْمِيَان وَ پَرِيَان كَه پِيَش اَز أَنَا بَوْدَنْد، كَرْفَتَار كِيْفَر بِيَدَادَشَان خَوَاهَنْد شَد، چَرَا كَه حَال وَ رُوْز وَ پَنْدَار وَ عَمَلْكَرْد نَاصَوَابَشَان هَمَانْد أَنَا بَوْدَه اسْت.

از «حسن» در این مورد آورده اند که می گفت: قانون مرگ شامل حال جنیان نمی گردد و آنان نمی میرند؛ اما آیه مورد بحث به خلاف این نظر راه می نماید.

در آخرین فراز آیه شریفه، قرآن در گزارشی از سرنوشت و فرجام کار آنان می فرماید:

إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ أَنَا هَمَه كَرْفَتَار كِيْفَر كَرْدَارَشَان مِي كَرْدَنْد چَرَا كَه هَمَه أَنَا اَز زِيَانْكَارَان بَوْدَنْد.

دریغ نخواهد شد.

در آخرین آیه مورد بحث می فرماید:

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ

و روزی که کفرگرایان را بر آتش عرضه می دارند...

به باور گروهی از مفسران منظور این است که: و روز رستاخیز که کفرگرایان وارد دوزخ خواهند شد... درست همان گونه که گفته می شود: عرض فلان علی السوط» فلانی را تازیانه زدند.

امّا به باور برخی منظور این است که: پیش از آنکه کفرگرایان را وارد دوزخ سازند، آتش شعله ور دوزخ بر آنان عرضه می گردد تا سختی عذاب آن را بچشند و بنگرند و همه دوزخ را با چشم خویش نظاره کنند.

أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا

آری، آن روز به آنان گفته می شود: شما نعمت ها و لذت های دنیا را بر نعمت ها و لذت های بهشت برگزیدید و چیزی فروگذار نکردید.

وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا

و در آن لذت های زودگذر و کامیابی های فناپذیر فرو رفتید و بهره خویش را گرفتید.

از دیدگاه پاره ای از مفسران منظور از لذت ها و کامیابی هایی که کفرگرایان و ظالمان از آن بهره برده اند، همان رزق و روزی نیکو می باشد که خدا به آنان ارزانی داشته، امّا آنان همه را در راه برآوردن خواسته های حیوانی و کشش های زودگذر و فناپذیر مادی صرف نموده و در راه حق و عدالت و تحصیل خشنودی خدا و خلق او سرمایه گذاری نکرده اند.

اصل پارسایی در زندگی رهبران راستین درست به همین جهت است که وقتی خدای فرزانه کفرگرایان و ظالمان را به خاطر بهره وری از نعمت ها و لذت های دنیا مورد نکوهش قرار داد، پیامبر و امیرمؤمنان راه زهد و پارسایی را پیش گرفتند و از ناز و نعمت حلال و

روای آن نیز جز به اندازه ناچیز دوری گزیدند.

در این مورد از عمر آورده اند که: روزی بر پیامبر گرامی وارد شدم و آن پیشوای بزرگ توحید را دیدم که بر روی قطعه ای از بوریا خوابیده است. به گونه ای فرش و زیرانداز ساده و ناچیز بود که بخشی از آن پیکر مبارک آن حضرت روی آن بود و بخشی بر روی شن ها و زیر سرش بالشی از لیف خرما قرار داشت.

بر او سلام کردم و نشستم و پس از پرس و جو از حال آن حضرت، گفتم: سرورم، شما پیام آور خدا هستید و بنده برگزیده و عزیز بارگاه او در میان انسانها؛ چرا در حالی که شاهان ایران و روم بر کرسی های زرنگار و فرش های زربفت و حریر پا می گذارند و تکیه می کنند، شما این گونه ساده و پارسایانه زندگی کنید و بسان مردم عادی از نعمت ها و امکانات زندگی محروم باشید؟

پیامبر گرامی فرمود: هان ای عمر، آنان مردمی هستند که نعمت ها و روزیهای خود را در همین زندگی زودگذر فناپذیر دنیا تحویل گرفته اند و عمر خویش را به کامیابی و لذت جویی و گناه سپری می کنند و دیری نخواهد پایید که همه امکاناتشان از آنان گرفته می شود، اما نعمت و شکوه ما در سرای آخرت و بهشت پرتراوت خدا خواهد بود. «اولئک قوم اجلت طیباتهم، و هی و شیکه الانقطاها، و انما اخرت لنا طیباتنا» (۱۶۴)

امیرمؤمنان در یکی از سخنان الهام بخش خویش می فرماید:

والله لقد رقت مدر عنی هذه حتی استحیت من راقعها... (۱۶۵)

به خدای سوگند آن قدر این لباس خود را تعمیر نموده و وصله کرده ام که دیگر از تعمیر کار آن خجالت می کشم. یکی

از بندگان خدا به من گفت: هان ای امیرمؤمنان! چرا آن را به دور نمی افکنی و جامه و جبه ای نو نمی پوشی؟ در پاسخ او گفتم: از من دور شو و بدان که فردا آن گاه که سپیده دمان رسید و خورشید زمین را روشن ساخت از مردم شب رو ستایش خواهند کرد.

از پنجمین امام نور آورده اند که فرمود:

والله ان كان علي(ع) لياكل اكله العبد و يجلس جلسه العبد... (۱۶۶)

به خدای سوگند که علی(ع) هم رنگ و همانند محرومان و بردگان غذا می خورد، و بسان آنان می نشست. هماره دو جامه می خرید و از کارگر خویش قنبر می خواست تا هر کدام بهتر است، آن را برای خود برگزیند و خودش جامه ساده تر و ارزانتر را می پوشید.

هرگاه آستین پیراهنش بلند بود، آن را کوتاه می کرد و هرگاه قد آن بلند بود آن را قیچی می نمود و از آن تکه پارچه ها کلاه و پوششی برای دیگران تهیه می کرد.

آن بزرگ پارسای تاریخ بشر، پنج سال حکومت کرد، اما در این مدت نه آجری برای خود روی آجر نهاد و نه خشتی روی خشت دیگر؛ نه نقره ای به ارث نهاد و نه طلایی؛ به مردم نان گندم و گوشت انفاق می کرد و خودش به منزل بازمی گشت و نان جو و روغن زیتون و سرکه می خورد. هیچ گاه با دو کار روبه رو نگردید که هردو در راه خشنودی خدا باشند، جز اینکه آن کاری را که سخت تر و طاقت فرساتر بود، آن را برمی گزید و برای خشنودی خدا و خدمت به بندگانش آن را به انجام می رساند.

آن حضرت هزار برده را از دست رنج خویش خرید و همه آنها را در پرتو تدبیر

و کرامت خویش تربیت فرمود و در راه خشنودی دوست آزاد ساخت و سیره و سبک و شیوه ای خداپسندانه و شگرف از خود به یادگار نهاد که کسی پس از او توان گام سپردن در آن و آفرینش شاهکار او را نداشت.

آن نیایشگر پراخلاص، شبانه روز هزار رکعت نماز می خواند و از دودمان او شبیه ترین انسان به آن بزرگوار امام سجاد بود که هیچ کس پس از او نیز توان انجام کار وی را نداشت.

و نیز آورده اند که امیر و الایها در بصره به دیدار «علاءبن زیاد» رفت و او ضمن گفتگو با آن حضرت از سبک و شیوه ناهنجار برادرش «عاصم» شکایت کرد و افزود که او زندگی و کار خویش را وانهاد و از همسر و فرزند دست شسته و با پوشیدن خرقة و عبایی به ریاضت و رهبانیت روی آورده است.

یا امیرالمؤمنین! اشکو الیک اخی عاصم لبس العبا و تخلی من الدنيا.

آن حضرت دستور داد او را آوردند. هنگامی که چشمش به «عاصم» افتاد بر او بانگ زد که:

یا عدی نفسه! لقد استهام بک الخیث، اما رحمت اهلک و ولدک؟ أتری الله احلّ لک الطیبات و هو یکره ان تأخذها؟ انت اهون علی الله من ذلک. (۱۶۷)

هان ای دشمن جان خویش! این چه راهی است که برگزیده و این چه قیافه ای است که برای خود ساخته ای؟

به چهره خویش بنگر که چگونه ژولیده و بهم ریخته و نامرتب است؛ آیا به خاندان و فرزندان رحم نمی کنی؟ آیا می پنداری خدای فرزانه نعمت های خویش را بر تو روا و حلال ساخته، آن گاه برای او خوشایند نیست که تو از آنها

بهره گیری؟ تو کوچک تر از آن هستی که در مورد او چنین پنداری.

«عاصم» گفت: سرورم شما چرا به لباس خشن و غذای اندک بسنده می کنی و زهد و پارسایی پیشه ساخته ای؟

حضرت فرمود:

و یک: انی لست کانت، لِأَنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَىٰ أئِمَّةِ الْعَدْلِ أَنْ يَقْدِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِضَعْفِ النَّاسِ كَيْلًا يَتَّبِعُ بِالْفَقِيرِ فَقْرَهُ. (۱۶۸)

وای بر تو! من بسان تو نیستم، شرایط و موقعیت من با تو یکسان نیست؛ چرا که من پیشوای مردم هستم و زمامدار آنان و خدای فرزانه بر رهبران راستین اسلام واجب ساخته است تا در زندگی مادی و امکانات زندگی، خود را با محرومان جامعه برابر سازند تا فقر و تنگدستی بر توده محروم فشار نیاورد و آنان از زندگی خسته و نومید نگردند.

بازگشت به تفسیر

در ادامه آیه شریفه می افزاید:

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ آن روز که کفرگرایان و ظالمان را به آتش شعله ور دوزخ عرضه می کنند، به آنان گفته می شود: شما از نعمت ها و لذت های زندگی به اندازه خویش برگرفتید و بهره ور شدید، اینک امروز - که روز رستاخیز و روز پاداش و کیفر است - شما به خاطر تکبر نمودنتان در برابر خدا و پیامبران و دعوت های آسمانی آنان، و به خاطر گناهانی که انجام می دادید و از قلمرو مقررات خدا خارج، و مرزهای قوانین او را می شکستید، عذابی خفت آور خواهید داشت.

. و [سرگذشت هود،] برادر «عادیان» را به یاد آور، آن گاه که جامعه [و مردم خود را در] آن ریگستان [از شرک و بیداد

[هشدار داد در حالی که] هم پیش

از [آمدن] او و [هم] پس از [آمدن او هشداردهندگان] [دلسوز و خیرخواهی برای هدایت مردم آمدند و] درگذشتند [و نخستین سخن آنان با مردم این بود:] که [هان ای مردم!] جز خدا را نپرستید؛ راستی که من از عذاب روزی سهمگین بر شما می ترسم.

۲۲. [آنان گفتند: آیا به سوی ما آمده ای تا ما را از [پرستش] خدایانمان برگردانی؟! پس اگر از راستگویی آنچه را به ما وعده می دهی [و ما را از آن می ترسانی، همان را] برای ما بیاور!

۲۳. گفت: آگاهی [از هنگامه فرود عذاب بر ستمکاران تنها نزد خداست؛ و من [همان چیزی را که به [خاطر] آن فرستاده شده ام، [آن را] به شما می رسانم، اما من شما را مردمی می نگرم که [در] نادانی [پافشاری می کنید].

۲۴. پس هنگامی که آن [عذاب سهمگین را بسان ابری گسترده] [بر فراز سرشان دیدند که به سوی دره هایشان روی آورده است، [با شور و شادمانی گفتند: این ابری است که برایمان باران خواهد آورد،] [اما پیامبرشان هود] گفت: [نه،] بلکه این همان چیزی است که به شتاب خواهانش بودید: تندبادی است که در آن عذابی دردناک [نهفته است؛

۲۵. [تندبادی که به دستور پروردگارش هر چیزی را [از بنیان می کند و] نابود می نماید! پس بامدادان به گونه ای شدند که جز سراهایشان [چیزی در شهر و دیارشان دیده نمی شد؛ [آری، ما] گروه گناهکاران را این گونه کیفر می دهیم.

نگرشی بر واژه ها

«احقاف»: این واژه جمع حقف، به مفهوم تپه های شنی بزرگ و طولانی است که از کوه کوچکتر است.

پاره ای نیز این واژه را،

توده های انباشته شن که بسیار بلند و کوه آسا و پر پیچ و خم می باشد، معنا کرده اند.

«عارض»: به ابری گفته می شود که در گوشه ای از آسمان سایه افکند و گسترش یابد و همه آسمان را بگیرد.

«تَدْمَرٌ»: از ریشه «تدمیر» به مفهوم نابود ساختن آمده است.

تفسیر کیفر جامعه سرکش «عاد»

در آیات پیش سخن از کفر گرایان و خصلت های نکوهیده آنان و ره آورد شوم حق ستیزیشان بود، اینک به ترسیم سرگذشت یک جامعه سرکش پرداخته و در نخستین آیه مورد بحث روی سخن را به پیامبر گرامی نموده و می فرماید:

وَإِذْ كُنَّا أَهْلَ عَادٍ

هان ای پیامبر! سرگذشت عبرت انگیز و تکاندهنده «هود»، برادر قوم «عاد» را به جامعه و مردم خودت در مکه و حجاز یادآوری کن.

إِذْ أَنْذَرْنَا قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ آن گاه که آن پیامبر خدا جامعه و مردم خویش را در آن ریگستان از شرک و بیداد و زشتی و گناه هشدار داد و به پرستش خدای یکتا و انجام کارهای شایسته و خداپسندانه دعوتشان کرد.

در مورد موقعیت جغرافیایی منطقه «احقاف» دیدگاه ها یکسان نیست، برای نمونه:

۱- به باور «ابن عباس» منظور صحرائی است میان «عمان» و «مهره».

۲- اما به باور ابن اسحاق «احقاف» به مفهوم توده های انباشته ریگ و شن می باشد که میان «عمان» و «حضر موت» قرار دارد.

۳- از دیدگاه «قتاده» منظور رشته ای از تپه های شنی در ساحل دریا است که میان «عمان» و «عدن» می باشد. (۱۶۹)

۴- و از دیدگاه حسن «احقاف» به سرزمینی گفته می شود که پوشیده از ریگ های انباشته و تپه هایی از شن است.

وَقَدْ خَلَّتِ النَّدْرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ آن گاه که مردم خویش

را در آن سرزمین هشدار داد، در حالی که هم پیش از آمدن او و هم پس از آمدنش پیام آوران بسیاری آمدند و مردم خود را به توحید و تقوا و عدالت و آزادی فرا خواندند.

با این بیان منظور از این جمله آن است که پیش از «هود» و پس از او پیامبران بی شماری آمدند و رسالت خویش را ابلاغ کردند و رفتند.

أَلَّا تَعْتَبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنَّ پیامبر بزرگ بسان همه آنان به مردم خویش هشدار داد که جز خدای یکتا را نپرستید و برای او همتا و نظیری نگیرید.

این فراز نشانگر آن است که همه پیامبران، دعوت خویش را از توحیدگرایی و یکتاپرستی آغاز کردند و سرلوحه دعوت آنان همین اصل بود و خدای فرزانه روشنگری می کند که من، هم پیش از آمدن «هود» و هم پس از رسالت او، هیچ پیامبری را به سوی مردمی نفرستادم، جز اینکه به او فرمان دادم که مردم را به پرستش خدای یکتا دعوت نماید.

در ادامه آیه شریفه سخن «هود» را در برابر جامعه و مردمش ترسیم می کند که فرمود:

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ من بر شما از عذاب روزی سهمگین می ترسم.

به باور گروهی از مفسران تقدیر آیه این گونه است که: اذ انذر قومه بالأحقاف فقال انی اخاف... آن گاه که آن حضرت قوم خویش را در آن ریگستانها هشدار داد و گفت: هان ای مردم! من از عذاب روزی سهمگین بر شما می ترسم.

اما آن جامعه و مردم حق ناپذیر دعوت او را ناشنیده گرفتند و به جای ایمان به خدا و گام سپردن

در راه او بر سرکشی خویش پای فشردند.

قَالُوا أَجِئْنَا لِنُفَكِّنَا عَنْ آلِهَتِنَا

و گفتند: هان ای هود! آیا تو آمده ای تا ما را از پرستش خدایانمان بازداري و از راه درست ما را به بیراهه بری؟!!

فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ پس اگر راست می گویی همان عذابی را که به ما وعده می دهی، آن را بر سرمان بیاور و درنگ مکن!

* * *

آن گاه قرآن به ترسیم پاسخ آن پیامبر دلسوز می پردازد که فرمود:

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا الْإِنسَانُ لِرَبِّهِ كَافٍ و آگاهی تنها نزد خداست و او می داند که چه هنگام آن عذاب بر سر شما فرود خواهد آمد، نه من.

وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَظِيفَهُ مِنْ أَيْنَ اسْتَأْذَنَ مِنْكُمْ لِيُخْبِرَكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ و شما برسانم.

وَلَكِنِّي أَرَأَيْتُمْ إِيَّاهُ إِذَا سَأَلْتَهُمْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ لِي وَلا لِحُكْمِهِ فَذُكِّرُوا و لکنی آراکم قومیا تجهلون امیا من شما را مردمی می نگرم که در نادانی خویش پافشاری می کنید، چرا که نه تنها به آنچه تضمین گر سعادت و رستگاری و نجات شماست پاسخ مثبت نمی دهید، که با شتاب احمقانه ای خواستار عذاب سهمگینی هستید که باعث نابودی شما خواهد شد؛ و چنین درخواست و چنین کاری جز از مردمی که رشد عقلی ندارند و سود و زیان و سقوط و کمال خویش را نمی دانند، سر نمی زند.

* * *

دعوت بشردوستانه «هود» ادامه یافت و آنان نیز بر سرکشی و حق ستیزی خویش افزودند و رسالت آن پیامبر بزرگ خدا را دروغ شمردند. درست در آن شرایط بود که نشانه های عذاب پدیدار شد.

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أُوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا

پس هنگامی

که نشانه های آن عذاب را دیدند و با چشم خود آن عذاب سهمگین را که به صورت ابری گسترده بر فراز سرشان پدیدار شده بود نظاره کردند، با شور و شادمانی گفتند: این ابری است باران زا و زندگی ساز، نه عذاب و کیفری نابودکننده!

لازم به یادآوری است که ضمیر در واژه «رأوه» به «بما تعدنا» برمی گردد؛ و «عارضاً» به ابری گفته می شود که نخست در گوشه ای از افق پدیدار می گردد و آنگاه همه آسمان را می پوشاند.

مفسران برآنند که مدتی بود که بر قوم «عاد» و در سرزمین و شهر و دیارشان باران نمی بارید، به همین جهت آن گاه که فرود عذاب بر آنان مقرر شد، خدای فرزانه ابری غلیظ و سیاه رنگ به سویشان گسیل داشت و آنان با دیدن آن ابر در گستره آسمان که به سوی شهر و دیارشان روی آورده است، غرق در شادی و شادمانی شدند و به یکدیگر مژده دادند که این ابر باران زا برای ما ارمغان آورده است و نه عذاب و کیفر.

اما پیامبرشان هود به آنان هشدار داد که نه، این گونه نیست بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ بَلَكه این همان عذاب سهمگینی است که من هشدارتان می دادم و شما برای آمدن آن شتاب می کردید.

آن گاه در تفسیر این عذاب می افزاید:

رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ این ابر، همان تندبادی است که در آن عذابی دردناک و مرگبار نهفته است.

پاره ای از مفسران برآنند که این فراز، آخر آیه است نه سخن پیامبر که از سوی خداست.

در آخرین آیه مورد بحث در وصف این تندباد سهمگین می فرماید:

تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا

تندبادی است که به دستور پروردگارش هر چیزی را از بنیان می کند و نابود می نماید.

به باور پاره ای از مفسران منظور از «همه چیز» انسانها و چارپایان و اموال و امکانات آنان است که به وسیله آن تندباد به کیفر گناهان مردم ناسپاس و اصلاح ناپذیر نابود می شود و از دست آنان می رود.

به هنگامه فرود آن عذاب و وزیدن گرفتن آن تندباد مرگبار، «هود» و ایمان آوردگان به او و دعوت توحیدی اش به بوستان رفتند و از مردم سرکش و طغیانگر کناره گرفتند و از آن تندباد ویرانگر و مرگبار آسیبی به آنان نرسید و به جای آن نسیمی روح انگیز بر آنان وزیدن گرفت.

از «عمر بن میمون» در این مورد آورده اند که: این تندباد به گونه ای ویرانگر و نابودکننده بود که شتران را با هودج بلند می کرد و به آسمان می برد، به گونه ای که آنها میان آسمان و زمین به اندازه یک ملخ دیده می شدند.

در ادامه آیه می افزاید:

فَأَصْبَحُوا لَمَّا يُزِي إِيَّاهُمْ إِلَّا مَسَاكِينُهُمْ پس بامدادان به گونه ای درآمدند که جز خانه ها و سرهایشان چیزی بر جای نماند و همه جانداران نابود شدند.

و این نشانگر آن است که خانه های قوم «عاد» از آسیب تندباد سالم ماند، اما خود آنان نابود شدند و اموال و دارایی هایشان نیز به بیابانها و یا دریاها افکنده گردید و پراکنده شد. (۱۷۰)

پاره ای واژه «لا یری» را به صورت فعل خطاب و «لاتری» قرائت کرده اند که در آن صورت مخاطب پیامبر گرامی می باشد و منظور این است که پس از آمدن آن تندباد سهمگین بر آنان، آنها به صورتی درآمدند که جز سرهایشان چیزی را در شهر و دیارشان نمی دیدی؛

چرا که همه آنان به کیفر کردار زشت و ظالمانه خویش نابود شدند.

كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ همان سان که جامعه سرکش «عاد» را به کیفر بیداد و گناهانشان نابود ساختیم، درست همین گونه هر جامعه و تمدن بیدادگر و حق ستیزی را که راه و رسم ظالمانه آنان را در پیش گیرد زیر تازیانه های کیفر خواهیم گرفت.

. و به راستی به آنان در چیزهایی، توانمندی [و امکاناتی] داده بودیم که در آنها به شما [آن توانایی را نداده ایم، و برای آنان گوشی و چشم ها و دل هایی [حساس تر و پرتوانتر از شما] اقرار دادیم [تا به وسیله آنها راه کمال را بجویند و بیابند]؛ اما آن گاه که آیات خدا را انکار نمودند، نه شنوایی آنان و نه چشم ها و نه دل هایشان هیچ گاه به دردشان نخورد، و آن [عذاب مرگباری را که به تمسخرش می گرفتند آنان را فرا گرفت.

۲۷. و به یقین [ساکنان شهرهایی را که پیرامون شما بودند نابود ساختیم؛ و آیات خود را [به صورت گوناگون بیان کردیم، امید که آنان از [کفر و بیداد خویش باز گردند.

۲۸. پس چرا آنهایی را که جز خدا، به عنوان خدایانی، برای تقرب [به ذات پاک و بی همتای خدای یکتا به پرستش برگرفتند، آنان را [در برابر عذاب یاری نکردند، بلکه [به هنگامه نیاز به یاری آنها از برابر دید] آنان گم [و گور] شدند؟! و این است دروغ پردازی آنان و آنچه برمی بافتند [و به خدا نسبت می دادند].

۲۹. و هنگامی را به یاد آور که شماری از پریان را - در حالی که [آیات قرآن

را می شنیدند - به سوی تو روانه ساختیم؛ پس آن گاه که بر آن حاضر شدند، [به یکدیگر] گفتند: خاموش باشید [و گوش فرا دهید]! و هنگامی که [تلاوت قرآن پایان یافت، در حالی که هشداردهنده بودند به سوی قوم خود بازگشتند.

۳۰. [و به آنان گفتند: هان ای قوم ما! بی گمان ما [آیات دلنواز] کتابی را شنیدیم که پس از موسی فرو فرستاده شده، و تصدیق کننده آن [کتابهایی است که پیش از آن بوده است؛ و به سوی حق و به راهی راست رهنمون می گردد.

نگرشی بر واژه ها

«تمکین»: این واژه مصدر باب تفعیل می باشد و به مفهوم دادن قدرت و امکانات و وسائلی است که انسان در انجام کاری به آنها نیازمند است تا بتواند آن کار را به انجام رساند.

پاره ای برآند که این واژه به مفهوم برطرف ساختن موانع از سر راه انجام دهنده کار است که این معنا در همان قالب و مفهوم گنجانیده شده است؛ چرا که فراهم آوردن قدرت و امکانات انجام کار، مفهوم گسترده ای دارد که برداشتن موانع جزئی از آن است.

«قرباناً»: به مفهوم هر عبادت و اطاعتی که انسان می تواند با انجام آن به بارگاه خدا نزدیک شود، و جمع این واژه «قربان» آمده است.

تفسیر تاریخ پیشینیان یا آینه عبرت در آیات پیش پرتوی از سرگذشت هود و کیفر دردناک قوم او به تابلو رفت تا آینه عبرت برای دیگران باشد و آنان آینده و سرنوشت خویش را در آن بنگرند؛ اینک در نخستین آیه مورد بحث با مخاطب ساختن شرک گرایان و حق ستیزان عصر پیامبر می فرماید:

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ

فیه و بی گمان ما به «عادیان» قدرت و امکاناتی ارزانی داشتیم که به شما آنها را نداده ایم.

به باور گروهی از مفسران پیشین از جمله «ابن عباس» منظور ایه این است که: ما به قوم «هود» از نظر توانایی جسمی و طول عمر و ثروت و دارایی، توانمندیها و امکاناتی دادیم که نظیر آنها را به شما نداده ایم.

امّا به باور پاره ای دیگر «ان» در آیه، زایده می باشد و منظور این است که: و ما به قوم «هود» در فرمانبرداری خدا و انجام کارهای شایسته و بیان دلیل و برهان بر درستی توحیدگرایی و یکتاپرستی و گام سپردن در راه آن، توانمندی و اقتدار بخشیدیم و آنان را ضمن تشویق به کارهای شایسته و عادلانه و انسانی، از ظلم و جور و ناسپاسی و حق کشی و دیگر کارهای زشت هشدار دادیم و ضمن ارزانی داشتن امکانات رشد و ترقی، موانع تکامل و هدایت را از سر راه آنان برداشتیم.

آن گاه می افزاید:

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً

و برای آنان قدرت شنوایی و چشم و قلب قرار دادیم.

در ادامه آیه شریفه روشننگری می گردد که با همه این ها، آن قوم سرکش و خودکامه از پذیرش آیات و نشانه های حق و برهان های روشن و روشنگر آن، و اندیشه در مفاهیم و معارفی که آنان را به سوی یکتاپرستی و حق پذیری راه می نمود، سرباز زده و در آنها نیندیشیدند و با اینکه خدا به آنان ابزارهای ظاهری و باطنی شناخت، هم چون: چشم و گوش و خرد و قدرت درک و دریافت درست ارزانی کرده بود و می توانستند به وسیله آنها به حق راه یابند، با

این وصف از آن همه نعمت گرانبهای بهره نگرفتند و به بیراهه رفتند.

و می افزاید:

فَمَا أَعْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ

امیانه گوش و نه چشم و نه خردهای آنان، سودشان نبخشید، چرا که با پافشاری در سرکشی و حق ستیزی، این نعمت ها و ابزارهای شناخت را وسیله راهیابی و هدایت قرار ندادند و از آن بهره نگرفتند؛

إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ چَرا که آنان آیات و نشانه های روشن و روشنگر خدا را انکار می کردند.

وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ و سرانجام هم همان کیفر و عذابی را که به مسخره می گرفتند آنان را فرا گرفت.

* * *

در ادامه سخن در همین مورد باز هم شرک گرایان عصر رسالت را مخاطب می سازد و می فرماید:

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ وَبِی گمان ما قوم «هود» را در «یمن»، جامعه صالح را در سرزمین و شهر و دیارشان، «حجر»، و قوم لوط را بر سر راه مکه به شام، به کیفر بیداد و گناهانشان به بوته هلاکت سپردیم و نابود ساختیم.

وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ مَا آيَاتِ و نشانه های یکتایی خود را به صورتهای گوناگون برای آنان بیان کردیم...

آری، ما این آیات و نشانه های روشن و روشنگر را در چهره ها و قالب های متنوع به تابلو می بریم: گاه در چهره معجزه، و گاهی به صورت نابود ساختن بیدادگران؛ زمانی با یادآوری نعمت ها و امکانات گوناگون، و زمانی دیگر با یادآوری بلاها و گرفتاریها؛ گاه در قالب وصف شایستگان و ترقی خواهان، تا دیگران از آنان درس گیرند و پیروی کنند، و گاهی دیگر در قالب نکوهش ظالمان و

زشتکاران تا انسان های حق طلب و کمال جو از سبک و سیره انحطاط آور و کارهای زیانبار آن دوری جویند.

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ بدان امید که کفر گرایان و حق ستیزان به سوی حق پذیری و ایمان باز گردند.

در سومین آیه مورد بحث در نکوهش شرک گرایان و ظالمان می فرماید:

فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنَ اللَّهِ قُربَانًا آلِهَةً

پس چرا خدایان دروغینی را که به جای خدای یکتا برگزیدند تا آنان را به بارگاه خدا نزدیک سازند، آن تیره بختان را در هنگامه های حساس و سرنوشت ساز یاری نکردند؟!

آیه شریفه با استفهام انکاری آغاز می گردد و منظور این است که: این بت ها و خدایان دروغین که مورد پرستش هلاک شدگان بودند، و آنان اینها را به پندار نزدیک شدن به خدای یکتا می پرستیدند، هرگز به هنگام فرود عذاب آنان را یاری نکردند؛

بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ بَلْكَه به جای یاری رساندن به آنان و جلوگیری از عذاب و نابودی شان، از برابر دیدگان آنان گم و گور شدند و در سخت ترین شرایط که آنان به یاری آنها نیازمند بودند، بی آنکه ذره ای به حال آنان سودبخش باشند، ناپدید شدند.

وَذَلِكَ إِنْكُفُّهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ و این بود ره آورد دروغپردازی آنان که به ناروا خدایان دروغین را خدا می پنداشتند و خدا می شمردند؛ آری، ره آورد زشت و ظالمانه آنان گریبانشان را گرفت و آنان را نابود ساخت.

ایمان گروهی از جنیان به وحی و رسالت در ادامه سخن از شرک و اخلاص و کفر و ایمان، فروفرستنده قرآن روشنگری می کند که در میان جنیان نیز بسان آدمیان هم توحید گرا و با ایمان هست و هم ناسپاس و حق ناپذیر؛ در این مورد می فرماید:

وَإِذْ صَيَّرْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَشِيْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ هَانِ اى محمد! هنگامى را به ياد آور كه شمارى از پريان را به سوى تو روانه ساختيم تا به آيات انسان ساز قرآن گوش فرا دهند.

به باور برخى از مفسران پيشين منظور اين است كه: ما پريان را با لطف و مهر و ارزانى داشتن توفيق اين موفقيت و كاميابى به آنان، از شهرهايشان بازگردانديم و براى شنيدن آيات قرآن به سوى تو گسيل داشتيم.

اما به باور برخى ديگر نظير «ابن عباس» و «سعيد بن جبير» منظور اين است كه: ما پريان را از «استراق سمع» به وسيله شهاب هاى آسمانى منصرف ساخته و به سوى تو فرستاديم. اين كار در حالى انجام گرفت كه آنان پس از رسالت مسيح (ع) از اين كار ممنوع نبودند؛ درست به همين جهت هم هنگامى كه از شنيدن اخبار آسمانها به صورت دزدانه بازداشته شدند، دريافتند كه در زمين رويدادى بزرگ روى داده است، از اين رو بى درنگ به زمين آمدند و در جستجوى اثرى از آن رخداد بزرگ بودند كه در نقطه اى به پيامبر گرامى برخوردند و او را در حال نماز بامدادى و تلاوت آياتى از قرآن زيارت كردند و در آن فرصت بود كه هم چگونگى نماز و نيايش پيامبر را به دقت نگرستند و هم تلاوت جانبخش قرآن را گوش سپردند. با اين بيان رانده شدن پريان از آسمانها و بازداشته شدن آنان از «استراق سمع» به وسيله تيرها و شهاب هاى آسمانى، نوعى مهر و لطف در حق آنان مى باشد.

در ادامه اين داستان شگفت مى افزايد:

فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا

پس هنگامى كه پريان براى شنيدن آيات

قرآن به حضور پیامبر رسیدند و آیات دلنواز قرآن را شنیدند، پاره ای از آنان به پاره ای دیگر گفتند: خاموش؛ سکوت کنید تا به تلاوت قرآن گوش سپاریم.

فَلَمَّا قُضِيَ وَلَوْ إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ سرانجام هنگامی که تلاوت قرآن به وسیله پیامبر گرامی پایان یافت، این گروه از پریان در حالی که نور ایمان و هدایت قرآن جانشان را روشنی بخشیده بود، به صورت هشدار دهندگان و دعوتگرانی به سوی قوم خود بازگشتند و رفتند تا آنان را به ایمان تشویق کنند و از شرک و کفر هشدار دهند.

* * *

در آخرین آیه مورد بحث در اشاره به سبک دعوت آنان می فرماید:

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَيِّئُونَ كِتَابًا أَنْزَلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ این ایمان آوردگان شایسته کردار هنگامی که به جامعه خویش بازگشتند رو به آنان کردند و گفتند: هان ای قوم! ما آیات جانبخش کتابی را شنیدیم که پس از رسالت موسی از آسمان فرود آمده است.

روشن است که منظور پریان از کتاب و آیات آن، قرآن شریف بود.

مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ از ویژگیهای این کتاب آن است که کتاب های آسمانی پیش از خود را تصدیق می کند.

يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ ویژگی دیگرش آن است که مردم را به سوی دین حق راه می نماید و به سوی خدا و فرهنگ و معارف او دعوت می کند.

وَالَّذِي طَرِيقٌ مُسْتَقِيمٌ و دیگر اینکه مردم را به راه و رسمی دعوت می کند که هرکس در آن راه گام سپارد، به بهشت پرتراوت و زیبای خدا می رسد.

داستان ایمان گروهی از جنیان در این مورد دیدگاه مفسران یکسان نیست، برای نمونه:

از زهری آورده اند که: پس از رحلت ابوطالب، کار پیام رسانی بر پیشوای بزرگ عدالت و آزادی در مکه سخت تر شد؛ چرا که آن بزرگوار پناهگاه و مدافع پرشکوه و سرسخت پیامبر خدا بود و با مرگ او در مکه احساس بی یابوری و تنهایی نمود؛ از این رو به امید پیدا کردن یاران و دوستانی در طائف به سوی آن شهر رفت.

در آنجا با سه تن از چهره های سرشناس به گفتگو نشست و دعوت آسمانی خویش را برای آنان بیان کرد و از آنان خواست تا او را در راه مبارزه با پرستش های ذلت بار و دعوت به سوی توحید و تقوا و عدالت و برابری انسانها و برچیدن بساط ظلم و بیداد پناه دهند و از او حمایت کنند، اما یکی از آنان گفت: هان ای محمد! پرده خانه خدا را به غارت برده باشم اگر تو پیامبر خدا باشی! و بدین گونه رسالت آن حضرت را دروغ شمرد! دیگری گفت: مگر خدا از گزینش دیگری به رسالت و پیامبری ناتوان بود که تو را برگزید! و سومی نیز با بافته ای نظیر آن دو، آن بزرگوار را مورد تمسخر قرار داد و رسالت و دعوتش را انکار کرد! آنان نه تنها به حمایت از آن حضرت برخاستند و ایمان نیاوردند، بلکه مردم نادان و تاریک اندیش را بر ضد آن بزرگوار شوراندند و بر سر راه او کمین کردند و آن پیشوای اصلاح طلب و انسان دوست را زیر بارانی از سنگ گرفتند به گونه ای که پاهای مبارکش بر اثر اصابت سنگ های کینه و جهالت زخمی شد و خون جاری گردید.

هنگامی که از هجوم آنان رست و از

شرارتشان نجات یافت، خسته و افسرده در حالی که خون از پاهای مبارکش می ریخت به باغی از باغ های طائف پناه برد و زیر یکی از درختان خرما نشست، اما به زودی دریافت که آن باغ از «عتبه» و «شبهه»، دو تن از دشمنان دعوت توحیدی اوست و خودشان نیز در آنجا هستند.

آن دو با دیدن پیامبر و تنهایی و بی یآوری او، غلام خویش «عداس» را با مقداری انگور به سوی آن حضرت گسیل داشتند. هنگامی که آن جوان نزد پیامبر آمد، آن بزرگوار از حال او جويا شد، و او پاسخ داد که پیرو آیین مسیح(ع) است و از نینوا به آنجا آمده است. پیامبر به او توجه داد که نینوا، شهر بنده شایسته خدا حضرت «یونس» است و او با شنیدن این سخن از پیامبر، دچار بهت و حیرت گردید و از پیامبر پرسید که از کجا «یونس» را می شناسد؟

پیامبر به او اعلام کرد که من پیامبر خدا هستم و از راه وحی و پیام آسمانی از سوی خدا، حضرت «یونس» را شناخته است. آن گاه فشرده ای از لوح دعوت خویش را به آن جوان آماده و جستجوگر بیان کرد و آنجا بود که «عداس» در مقابل آن حضرت سر فروتنی و ارادت فرود آورد و در برابر خدای محمد(ص) به سجده افتاد، و آنگاه به بوسیدن پاهای زخمی پیامبر - که از آنها خون می چکید - پرداخت.

«عتبه» و «شبهه» با دیدن آن منظره، غرق در خشم و حیرت شدند به همین جهت هنگامی که غلام به سوی آنان بازگشت بر سر او فریاد زدند که چرا در برابر محمد(ص) به

سجده افتادی و بر دست و پای او بوسه زدی؟ مگر از او چه دیدی؟

ما تاکنون از تو چنین رفتاری نسبت به هیچ کس، حتی در مورد - خود که سرور و صاحب تو هستیم - ندیده ایم، راستی چرا چنین کردی؟

«عداس» گفت: او بنده گرانقدر بارگاه خداست، چرا که در مورد شخصیت «یونس»، یکی از پیامبران خدا حقایقی را برایم بیان کرد که سراسر حقیقت است و نشان درستی دعوت او.

آنان خنده ای مستانه سر دادند و گفتند: غلام! مباد او تو را از دین و آیین ات به بیراهه برد که او مردی است سخت فریبکار!

پیامبر راه مکه را در پیش گرفت و بر سر راه خویش به درخت خرمایی رسید و آنجا به استراحت پرداخت. در دل شب برای عبادت و نیایش و خواندن نماز به پا خاست که گروهی از پریان عبورشان بر آن حضرت افتاد و او را در حال نماز و نیایش و تلاوت آیات جان بخش قرآن یافتند و گوش جان به تلاوت او سپردند و ایمان آوردند. (۱۷۱)

۲- آنچه آمده دیدگاه گروهی از مفسران پیشین، از جمله «سعید بن جبیر» بود، اما به باور پاره ای دیگر پیامبر گرامی از سوی خدا فرمان یافت تا جنیان را نیز بسان انسانها اندرز دهد، و با تلاوت آیات قرآن بر آنان، آنها را به راه و رسم خداپسندانه فرا خواند.

در راستای انجام این فرمان بود که خدا گروهی از پریان را به سوی آن حضرت فرستاد و او موضوع را با یاران خویش در میان نهاد و از آنان پرسید کدام یک از شما برای انجام فرمان خدا و رساندن

پیام او به جنیان به همراه من خواهد آمد؟

«عبدالله بن عباس» اعلان آمادگی کرد و به همراه آن حضرت رفت.

او در این مورد آورده است که:

آن شب من به همراه پیامبر بودم که از مکه بیرون رفتیم و به دره «جحون» رسیدیم. آن حضرت دایره ای بر روی زمین ترسیم کرد و به من دستور داد در میان آن بنشینم تا بازگردد.

من در آنجا نشستم و پیشوای بزرگ توحید رفت و در جایی ایستاد و در حالی که انبوهی از سایه ها و سیاهی ها گرداگرد آن حضرت را گرفته و میان من و او فاصله افکندند، به تلاوت قرآن پرداخت و پس از ساعتها با فرا رسیدن طلوع فجر بازگشت.

از من پرسید عبدالله! آیا چیزی دیدی؟

گفتم: آری، سرورم مردان سیاه پوستی که جامه های سپیدی داشتند به چشمم آمدند.

فرمود: آری، اینان گروهی از پریان «نصیبین» بودند.

۳- از عبدالله آورده اند که: من در شب دعوت جنیان به وسیله پیامبر به همراه آن حضرت نبودم، گرچه بسیار دوست داشتم که این افتخار روزیم گردد.

۴- از «ابن عباس» آورده اند که: شمار آن گروه از پریان که پیامبر از «نصیبین» آمده بودند و پس از ایمان و اسلام، از سوی پیامبر به سوی قوم خود روان شدند تا پیام قرآن و آورنده اش را به آنان برسانند.

۵- و از «جابر بن عبدالله» آورده اند که: وقتی پیامبر خدا سوره مبارکه الرحمن را بر مردم می خواند، آنان سراپا سکوت بودند و چیزی نمی گفتند، که آن بزرگوار فرمود: هنگامی که من بر پریان آیه «فبای آلاء ربکما تکذبان» را خواندم آنان بهتر از شما جواب می دادند و می گفتند:

«لا- و لا- بشی ء من آلائک ربنا نکذب» نه، چیزی از نعمت های پروردگاران را ناسپاسی نمی کنیم و دروغ نمی شماریم.
(۱۷۲)

. هان ای قوم ما! [این فراخواننده به سوی خدا را پاسخ دهید و به او ایمان آورید تا [خدا] برخی از گناهانتان را بر شما ببخشد و از عذابی دردناک شما را پناه دهد.

۳۲. و هرکس [این فراخواننده به سوی خدا را] آن گونه ای که باید [پاسخ مثبت ندهد، هرگز به ستوه آورنده [خدا] در زمین نخواهد بود، و جز او دوستانی نخواهد داشت؛ آنان در گمراهی آشکاری هستند.

۳۳. [آیا در قدرت بی کران خدا نیندیشیده اند؟! و آیا ندیده اند خدایی که آسمانها و زمین را آفریده و از آفرینش آنها درمانده نگردیده است، می تواند مردگان را زنده کند؟! آری، به یقین او بر هر چیزی تواناست.

۳۴. و روزی که کفرگرایان بر آتش عرضه می گردند، [به آنان گفته می شود:] آیا این [آتش شعله ور دوزخ راست نیست؟! [آنان] می گویند: چرا، به پروردگاران سوگند [که راست است!] [خدا] می فرماید: پس به کیفر آنکه [در دنیا] کفر می ورزیدند عذاب [دردناک را بچشید!

۳۵. [هان ای پیامبر] پس همان گونه که پیامبران نستوه، شکیبایی ورزیدند، تو نیز شکیبایی ورز، و خواهان شتاب [در فرود عذاب برای آنان مباش؛ روزی که آنچه را وعده داده می شوند بنگرند، چنان هستند که گویی جز ساعتی از روز [در این جهان درنگ نکرده اند؛ [این قرآن و آیات پرشکوه آن] پیامی است [به همه عصرها و نسل ها]؛ پس آیا جز مردم [سرکش و] نافرمان نابود خواهند شد؟!]

تفسیر پیامبر جنّ و انس در آیات پیش

سخن از ایمان آوردن گروهی از جنیان پس از شنیدن آیات قرآن از پیامبر گرامی، و رفتن آنان به سوی قوم خویش برای دعوت آنان به حق و عدالت، و هشدار آنان از کفر و شرک و ستم بود؛ در این آیات پرتوی از دعوت آنان به تابلو می رود. آنان ضمن دعوت شورانگیز و شعورآفرینی به سوی قرآن، به قوم خویش گفتند:

يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ هَانِ أَيُّ قَوْمٍ مَا! ندای دعوت کننده به سوی خدای یکتا را پاسخ دهید.

منظور آنان از دعوت کننده به سوی خدا، پیامبر گرامی اسلام است که همگان را به سوی یکتاپرستی و تقوا و دوری گزیدن از شرک و کفر و خدایان دروغین فرا می خواند.

وَأْمِنُوا بِهِ وَبِهِ أَوَّيْمَانٌ بِيَاوَرِيدُ،

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ که اگر چنین کنید، خدای فرزانه گناهانتان را خواهد بخشید؛

وَيُجِزْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ و از عذاب دردناک شما را پناه می دهد و نجاتتان می بخشد.

یکی از مفسران پیشین آورده است که: گروهی از جنیان به حضور پیامبر شرفیاب شدند و پس از شنیدن آیات قرآن ایمان آوردند و آن حضرت مفاهیم و مقررات اسلام را به آنان آموخت؛ آن گاه بود که خدای فرزانه این سوره را بر قلب مصفای پیامبر فرو فرستاد که:

قل اوحى الى انّه استمع نفر من الجن... (۱۷۳)

هان ای پیامبر! بگو: به من وحی شده است که شماری از پریان به آیات قرآن گوش فرا داشتند و گفتند: راستی که ما قرآنی شکفت آور شنیدیم...

از آن پس بود که پریان همواره به حضور پیامبر شرفیاب می شدند و فرهنگ و مفاهیم دین و مقررات

آن را از آن پیشوای جن و انس می آموختند. از اینجا روشن می شود که آن حضرت همان گونه که برای هدایت انسانها برانگیخته شده بود، برای دعوت پریان نیز آمده بود و پیش از آن بزرگوار خدا پیام آوری را به سوی جن و انس گسیل نداشت.

* * *

دومین آیه مورد بحث نیز بخش دیگری از دعوت توحیدی همان گروه از جنیان را ترسیم می کند که گفتند:

وَمَنْ لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَ هِرْكَسِ دَعْوَتِ اللَّهِ دَعْوَتِ كُنَّهْدَ بَه سَوِي خَدَا رَا اَن كُؤْه كَه شَايَسْتَه اَسْت پَاَسْخ نَدَهْد وَ بَه اَو اِيْمَاَن نِيَاوَرْد، هِرْكَزْ نَمِي تَوَاَنْد خَدَا رَا دَرْمَاَنْدَه سَاَزْد وَ اَز عَذَابِ دَرْدَنَاكْ اَو بَكْرِيَزْد.

وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ

و سررشته دار و یاوری جز خدا برای او نخواهد بود که او را از چنگال عذاب خدا و کیفر کارهایش نجات دهد.

أَوْلِيَّتْكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ بَه هَمِيَن جَهْت هَم اَن كَسَاَنِي كَه بَه دَعْوَتِ پِيَاْمَبْرِ پَاَسْخِ مَثَبْت نَدَهْنْد وَ اِيْمَاَن نِيَاوَرْنْد دَر كَمْرَاهِي اَشْكَارِي خَوَاَهْنْد بُوْد.

* * *

در سومین آیه مورد بحث قرآن روی سخن را به پیامبر می کند و در روشنگری آشکاری درباره آفرینش آسمانها و زمین و قدرت بی کران خدا و اصل معاد و زنده شدن مردگان به اراده او می فرماید:

أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْزِبْ عَنْهُمْ بِمَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى هَاَن اِي پِيَاْمَبْر! اِيَا اِيَن شَرْكْ كَرَايَاَن دَر قَدْرَتِ بِي كَرَاَن اَفْرِيْدْ كَارِ هَسْتِي نِيَنْدِيَشِيْدَه اَنْد؟ وَ اِيَا نَدِيْدَه اَنْد خَدَايِي كَه كَرَاَن تَا كَرَاَن اَسْمَاَنهَا وَ زَمِيْن رَا اَفْرِيْدَه وَ اَز اَفْرِيْنَشِ اَنهَا هِرْكَزْ خَسْتَه وَ نَا تَوَاَن نَشْدَه

است، می تواند مردگان را زنده کند؛ چرا که آفرینش آسمانها و زمین از زنده کردن مردگان شگفت آورتر است و آن آفریدگار توانایی که آن کارهای شگرف را انجام می دهد، چرا نتواند مردگان را در آستانه رستاخیز زنده کند؟!

بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

آری، او بر هر چیز تواناست.

در ادامه سخن در این مورد با اشاره به صحنه ای از عذاب روز رستاخیز می فرماید:

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ

و روزی را به یاد آور که کفرگرایان و ظالمان را بر آتش شعله ور دوزخ عرضه می کنند.

أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ و آن گاه در همان حال که آنان شعله های سوزان و سرکش آتش را در برابر خویش نظاره می کنند، به آنان گفته می شود: آیا این عذاب سهمگین و این آتش هولناکی که به خاطر کیفر شما آماده است و در انتظار شما می باشد حق نیست؟! و آیا می پذیرید که شما در خور این عذاب هستید و ذره ای در حق شما ستم نرفته است؟!

قَالُوا بَلَىٰ وَرَبَّنَا

آنان در پاسخ به این پرسش ها ضمن اعتراف به گناه خویش می گویند: آری، به پروردگاران سوگند که این آتش و این کیفر دردناک است، گرچه ما در دنیا آن را انکار می کردیم.

قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ در این شرایط است که ندا می رسد: پس به کیفر کفر و سرکشی و بیدادتان در دنیا، اینک طعم تلخ این عذاب خفت آور را بچشید.

پیام شکیبایی و پایداری در آخرین آیه مورد بحث که آخرین آیه این سوره مبارکه نیز می باشد فروفروستنده قرآن روی سخن را به پیامبر عدالت و آزادی می کند و

می فرماید:

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ هَانِ أَي پیامبر ما، همان گونه که پیامبران نستوه و توانمند ما در راه حق و عدالت و نجات و آزادی انسانها و اصلاح جامعه ها شکیبایی ورزیدند، تو نیز با همه وجود شکیبایی ورز.

در مورد «مِنْ» در آیه دو نظر است:

۱- به باور گروهی از مفسران پیشین واژه «مِنْ» در آیه شریفه برای بیان جنس آمده است، درست نظیر این آیه که می فرماید: «فاجتنبوا الرجس من الأوثان» (۱۷۴) پس از پلیدی بت ها دوری جوید. با این بیان باید گفت که همه پیامبران خدا صاحب عزم و تصمیم تزلزل ناپذیر و نستوه هستند، چرا که همه آنان عزم خویش را برای ابلاغ رسالت و تحمل رنجها و مشکلات این مسئولیت گران جزم نموده و تصمیم قهرمانانه خویش را گرفته اند.

۲- اما به باور بیشتر مفسران واژه «من» در آیه مبارکه بیانگر تبعیض است که در آن صورت برخی از پیامبران، «اولوالعزم» هستند، نه همه آنان؛ و از ظاهر روایات رسیده نیز این دیدگاه دریافت می گردد.

پیامبران اولوالعزم در مورد پیامبران «اولوالعزم» دیدگاه مفسران یکسان نیست، برای نمونه:

۱- برخی از روایات و نیز مفسرین بر آنند که پیامبران «اولوالعزم»، کسانی هستند که با شریعت جدید برانگیخته شده و شریعت پیامبر پیش از خود را نسخ نموده اند.

اینان پنج پیامبر بزرگ می باشند که عبارتند از: نوح، ابراهیم، موسی، عیسی، و محمد(ص).

۲- اما به باور برخی دیگر این پیامبران شش نفر هستند، که عبارتند از: نوح که بر اذیت و آزار جامعه اش شکیبایی ورزید، و ابراهیم که تا درون آتش هم پایداری و شکیبایی ورزید، و اسحاق که

می رسد که گویی نبوده است.

بَلَّغْ اِن قرآن و آیات پرشکوه و مفاهیم و معارف آن پیامی است از سوی خدا به همه شما انسانها.

به باور پاره ای منظور این است که: این مدت اقامت، پیام و هشدار است برای شما تا بدانید که دنیا فناپذیر و ناپایدار است.

فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ پس آیا عذاب خدا جز بر مردم گناهکار و زشت کردار فرود خواهد آمد و جز آنان نابود خواهند شد؟!!

به باور «قتاده» منظور این است که: مگر جز شرک گرایان و نفاق پیشگان - که با دین خدا پیکار کرده، و یا آن را به زبان گواهی نموده و در عمل به آن به ستیزه برخاسته اند - نابود خواهند شد؟!!

امّا از دیدگاه «زجاج» منظور این است که: با این مهر و رحکن بی کران خدا، جز زشت کرداران و تبهکاران کسی نابود نخواهد شد. و آن گاه یادآوری می کند که این آیه شریفه استوارترین آیه در رحمت بی کران خدا و امیدبخش ترین آیه در امید بستن به مهر و لطف اوست.

پرتوی از سوره مبارکه در پرتو مهر خدا و لطف او، اینک ترجمه آیات و تفسیر چهل و ششمین سوره، سوره های قرآن نیز به پایان رسید و ما با گذر علمی و فکری از این بوستان سرسبز و پرطراوت کتاب انسان ساز و روح پرور خدا در برابر سوره چهل و هفتم ایستاده ایم.

در سوره ای که گذشت از کنار مفاهیم جان بخش و معارف زندگی سازی عبور کردیم؛ معارف و موضوعات بلند و انسان پروری چون:

جلوه های زیبای حق و عدالت در آفرینش هستی،

هدفداری آفرینش،

شماری از خصلت های زشت حق ستیزان،

من نخستین پیام آور خدا نیستم،

حق ستیزی و بهانه جویی ستمکاران،

دو اصل ایمان و پایداری،

پرتوی از حقوق پدر و مادر،

دوری از پیروزی و سرفرازی،

فیلمی کوتاه از یک زندگی خداپسندانه،

پاسداشت کرامت و حرمت پدر و مادر یا دو آموزگار نخستین انسان،

پاداش حق شناسی و کیفر ناسپاسی،

فرجام رسوای تاریک اندیشی،

اصل پارسایی در زندگی رهبران راستین،

کیفر جامعه و حکومت سرکش «عاد»،

تاریخ پیشینیان یا آئینه عبرت،

ایمان گروهی از جنیان به پدیده وحی و رسالت،

داستان شنیدنی جنیان،

پیام آور جنیان و آدمیان،

پیام شکیبایی و پایداری برای حق و عدالت،

و نیز ده ها نکته ظریف و پیام انسان ساز و دلنواز دیگری که گذشت.

تفسیر اظیب البیان

سوره احقاف، غرض سوره: بیم دادن مشرکین، برهان بر توحید و نبوت، بیان هلاکت بعضی از مکذبان و قضیه ایمان آوردن بعضی از جنیان.

(۱) (حم): (حاء، میم)

(۲) (تنزیل الكتاب من الله العزيز الحكيم): (این کتابیست که از ناحیه خداوند عزیز و حکیم نازل شده) (حم) از حروف مقطعه و رموز قرآنیست و چنانچه گفتیم سوره هایی که با حروف مقطعه مشابه آغاز می شوند، مقاصد مشابهی دارند، می فرماید این

قرآن از جانب خداوندی نازل شده که غالب و قاهر مطلق است ، (لذا نزول آن به اجبار و قهر یک قدرت غالب و قاهر بر خداوند صورت نگرفته) و نیز حکیم است و خلقتش توأم با حکمت و اتقان می باشد و از کمال حکمت او، تنزیل کتاب برای هدایت بشر است .

(۳) (ما خلقنا السموات و الارض و ما بینهما الا بالحق و اجل مسمى والذین کفروا عما انذروا معرضون): (ما آسمان ها و زمین و آنچه میان آنهاست

را جز به حق و برای مدتی معین نیافریدیم و کسانی که کافر شدند از هر چه بیم داده شوند، اعراض می کنند) منظور از (آسمانها و زمین و مابین آندو) مجموعه عالم محسوس است. و مراد از (اجل مسمی) نقطه انتهای وجود هر چیزی که در اینجا منظور، روز قیامت (اجل مسمای مجموعه عالم) است. می فرماید ما عالم مشهود را با همه اجزای آن، چه آسمانی و چه زمینی، جز به حق نیافریدیم. یعنی آفرینش عالم دارای غایت و هدفی ثابت و معین است و نیز آنها را برای اجلی معین آفریدیم، پس از بعد از این عالم، عالم دیگری است که عالم بقاء و خلود است، اما کفار و مشرکین که منکر معادند از آنچه انذار می شوند، یعنی از روز قیامت و عذاب الیمی که در انتظار آنهاست، اعراض می کنند و غفلت می نمایند و روی برمی گردانند.

(۴) (قل ارایتم ما تدعون من دون الله ارونی ماذا خلقوا من الارض ام لهم شرك فی السموات ائتونی بكتاب من قبل هذا او اثاره من علم ان كنتم صادقین): (بگو به من خبر دهید و به من نشان دهید این خدایانی که به جای خدای پرستید از زمین چه موجودی را خلق کرده اند و یا در آسمانها چه شرکتهی دارند؟، مدرکی از کتب آسمانی قبل از قرآن و یا دلیلی علمی بیاورید، اگر راست می گوئید) در اینجا به رسول گرامی ص دستور می دهد که با مشرکان احتجاج کرده و بفرماید: اگر راست می گوئید که این معبودهای شما شریک خدایند، برای من از کتابهای آسمانی قبل از قرآن دلیلی بیاورید که دلالت

کند، بر اینکه این خدایان شما در خلقت بخشی از آسمانها یا زمین شرکت دارند و اگر نمی توانید، حداقل دلیل علمی منقول (و یا بقیه ای از علم موروثی خود) بیاورید که ادعای شما را ثابت کند. و حالا که خدایان شما در همه آسمانها و زمین هیچ موجودی را خلق نکرده اند و خلقت هم از تدبیر جدا نیست (و مدبر باید سهمی از خلقت هم داشته باشد) پس ادعای شما باطل است و خداوند هیچ شریکی در امر تدبیر عالم ندارد.

(۵) (و من اضل ممن یدعوا من دون الله من لا یتستجیب له الی یوم القیمه و هم عن دعائهم غافلون): (و چه کسی گمراهتر است از آنکه به غیر خدا چیزی را می خواند که تا روز قیامت ابد او را اجابت نمی کند و اصولاً آن معبودها از دعای پرستندگان خود بی خبرند) آیه به نحو استفهام انکاری می خواهد بفرماید این بتها و الهه ای که مشرکین به غیر خدا می پرستند، از آنجا که مالک پرستندگان خود و مالک چیزی از امور آنها نیستند، قادر بر استجابت دعای آنها نیز نمی باشند و اگر این مشرکین تا روز قیامت هم که اجل مسمی و تعیین شده دنیا است، آنها را عبادت کنند، آن آلهه قادر بر اجابت نیستند و اصولاً در این دنیا، آنها از دعای پرستندگان خود غافل و بی خبرند و در آخرت است که به آن آگاهی می یابند و از عبادت آنها برائت می جویند و با آنها اظهار دشمنی می کنند. پس عبادت چنین معبودهایی عین گمراهی و ضلالت بعید است.

(۶) (و اذا حشر الناس کانوا لهم اعداء و کانوا بعبادتهم کافرین): (و زمانی که مردم محشور شوند همان معبودها

دشمن آنها خواهند شد و به عبادتشان کفر می ورزند(حشر) یعنی آنکه چیزی را به زور از جای خود بیرون کنند که در اینجا منظور مبعوث کردن مردم از قبور آنها و سوق دادنشان به سوی محشر است. می فرماید در روز حشر که همه مردم از گورها برانگیخته می شوند، آلهه آنها با ایشان اظهار دشمنی می کنند و به شرک آنها کافر می شوند و از آنها بیزار می جویند چون عبادت این پرستندگان باعث وزر و وبال آنها شده است. و اینکه در این آیات به بتها و جمادات آثار حیاتی نسبت داده شده، به جهت آنست که همه موجودات دارای بهره ای از حیات و شعورند، اما در آخرت این آثار حیات از آنها بروز می کند و خداوند همه آنها را به نطق وامی دارد همچنانکه فرمود (قالوا انطقنا الله الذی انطق کل شیء) (۱۶) گفتند: خدایی ما را به نطق آورده که همه چیز را به نطق آورده است)

(۷) (و اذا تتلى عليهم اياتنا بينات قال الذين كفروا للحق لما جاءهم هذا سحر مبين): (و زمانیکه آیات آشکار ما برایشان تلاوت می شود، آنها که وقتی حق به نزدشان آمد به آن کافر شدند، می گویند: این سحری آشکار است) این آیه در مقام توییح مشرکان است که وقتی آیات قرآن که دارای دلالت آشکار بود، بر آنها تلاوت می شد، با آنکه می دانستند که قرآن به حق است، از روی استکبار و لجبازی، آن را سحر و جادوی آشکار می نامیدند.

(۸) (ام يقولون افتريه قل ان افتريته فلا تملكون لي من الله شيئا هو اعلم بما تفيضون فيه كفى به شهيدا بيني

و بینکم و هو الغفور الرحیم): (بلکه می گویند به دروغ آن را به خدا نسبت می دهد، بگو اگر آن را افتراء بسته باشم ، شما از ناحیه خدا هیچ کاری درباره من نمی توانید بکنید، او بهتر می داند که شما در چه اباطیلی فرو رفته اید و شهادت او بین من و شما مرا کفایت می کند و او آمرزنده مهربان است) در اینجا گفته دیگر مشرکان را در برابر قرآن نقل می کند و آن اینکه ، آنها می گفتند که رسول خدا ص این قرآن را از پیش خود به خدا نسبت داده و کلام خود را به خدا افتراء بسته ، و خداوند به پیامبر ص تعلیم می دهد که در جواب ایشان بگوید: اگر من به خاطر شما، قرآن را به خدا افتراء بسته باشم ، خدا مرا به عذاب خود دچار خواهد کرد و آنوقت شما نمی توانید عذاب خدا را از من دفع کنید و مانع از خواست او شوید، پس چگونه ممکن است من به خدا افتراء بزنم و به خاطر شما خود را در معرض عذاب و هلاکت قرار دهم؟ € پس من افتراء زننده به خدا نیستم ، خدای سبحان به مسأله تکذیب قرآن و یا خوض و فرو رفتن شما در این گونه سخنان داناتر است . و سپس در مقام احتجاج دوم می فرماید: شهادت دادن خدا در کلام خودش ، به اینکه این قرآن کلام اوست ، نه افتراء از جانب من ، در مفتری نبودن من کفایت می کند. همچنانکه فرموده (الله یشهد بما انزل الیک انزله بعلمه (۱۷) خدا شهادت می دهد به آنچه

که بر تو نازل کرده ، چون او به علم خود آن را بر تو فرو فرستاده است)و در انتها خداوند را با دو صفت آمرزنده و مهربان توصیف می کند تا بفهماند که ادعای رسالت پیامبر ص به حق است . چون خداوند غفور و رحیم ، با خلق خود بامغفرت و رحمت معامله می کند و مغفرت و رحمتش فقط شامل تائبانی که به سوی او بازگشته اند و صالحانی که عمل خود را اصلاح کرده اند، می گردد و سیل و طریق هدایت مردم و اصلاح آنها و وصول ایشان به مغفرت و رحمت حق ، همانا دعوت و رسالت است

(۹) (قل ما كنت بدعا من الرسل و ما ادری ما یفعل بی و لا بکم ان اتبع الا ما یوحی الی و ما انا الا نذیر مبین) : (بگو من از بین انبیاء پیامبری نوظهور نیستم و خبرندارم که با من و شما چه رفتاری می کنند، من فقط آنچه را که به من وحی شده ، پیروی می کنم و من جز بیم دهنده ای آشکار نیستم) (بدع) یعنی نوظهور و بی سابقه ، در اینجا خداوند به رسول گرامی خود تعلیم می دهد که در جواب ایشان بفرماید: من در میان انبیاء پیامبری نوظهور نیستم که سخنان و افعال مخالف با سایر انبیاء باشد، بلکه من نیز مانند آنها بشری هستم که به من وحی می رسد و من علم غیب ندارم و از آینده خودم و شما بی خبر هستم و آنچه واقع می شود خارج از اراده و اختیار من است و فقط خدای سبحان است که آن حوادث را

پیش می آورد و من تنها به آن چیزی آگاهی دارم که خداوند به من وحی نماید و فقط از همان وحی پیروی می کنم و سپس در مقام تأکید همه فرازهای سابق می فرماید: من فقط بیم دهنده ای آشکارم و اختیار و وظیفه دیگری ندارم .

(۱۰) (قل ارايتم ان كان من عند الله و كفرتم به و شهد شاهد من بنى اسرائيل على مثله فامن و استكبرتم ان الله لا يهدى القوم الظالمين): (بگو شما به من خبر دهید اگر این قرآن از ناحیه خدا باشد و شما به ناحق به آن کافر شده باشید، با اینکه شاهدی از بنی اسرائیل بر حقانیت مثل آن شهادت داده و ایمان آورده باشد، ولی شما استکبار کرده باشید، آیا شما گمراه و ظالم نیستید؟ همانا خدا گروه ستمکاران را هدایت نمی کند) مراد از (مثل قرآن) کتابی است که از حیث مضمون و معارف الهی شبیه به قرآن باشد و آن همان تورات حقیقی است که بر موسی ع نازل شد. در اینجا نیز به پیامبر ص تعلیم می دهد که به مشرکان بگوید: به من خبر دهید اگر این قرآن از ناحیه خدا باشد و در عین حال شما به کتاب خدا کفر ورزیده باشید، کتابی که شاهدی هم از بنی اسرائیل (عبدالله بن سلام) به مثل آن کتاب که معارف همان کتاب را دارد، شهادت داد و به آن ایمان آورد و با این حال شما از پذیرش آن سرپیچی و استکبار کردید، آیا شما مردمانی گمراه نیستید، به درستی که خدا مردم ستمکار و مستکبر را هدایت نمی کند.

(۱۱) (و قال الذين كفروا للذين امنوا لو كان خيرا ما سبقونا اليه و اذ لم يهتدوا به فسيقولون هذا افك قديم):

(و آنانکه کفر ورزیدند به کسانی که ایمان آوردند، گفتند: اگر اسلام خوب بود مؤمنین بر ما سبقت نمی گرفتند و چون کفار به آن راه نیافته اند به زودی خواهند گفت: این قرآن افتزایی قدیمی است) یعنی کافران درباره ایمان مومنان به قرآن گفتند: اگر ایمان به قرآن خیر بود، مؤمنان در ایمان آوردن به آن از ما پیشی نمی گرفتند و از آنجا که به جهت استکبارشان از ایمان به قرآن و هدایت آن بهره مند نشدند، به زودی خواهند گفت: این قرآن افتزایی قدیمی است یعنی همان افسانه های پیشینیان است که رسول خدا ص آن را به خدا افتزای بندد.

(۱۲) (و من قبله کتاب موسی اماما و رحمه و هذا کتاب مصدق لسانا عربیالینذر الذین ظلموا و بشری للمحسنین): (با اینکه قبل از قرآن کتاب موسی بود که راهبر و مایه رحمت بود و این قرآن تصدیق کننده تورات است، و به زبانی عربی می باشد، تا کسانی را که ستم کردند انذار نماید و نیکوکاران را بشارت باشد) یعنی اینها قرآن را افتزایی قدیمی نامیدند، در حالیکه کتاب موسی که پیشوایی برای بنی اسرائیل بود و به آن اقتداء می کردند و رحمتی برای مومنان صالح بود و قرآن هم آن را تصدیق می کند، قبل از آمدن قرآن از نزول آن خبر داده بود و این قرآن هم به زبان عربی نازل شده تا برای ستمکاران، بیم دهنده و برای نیکوکاران بشارت باشد، با این حال چگونه ممکن است قرآن افترا و افک باشد.

(۱۳) (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم و لا هم یحزنون

(همانا کسانی که گفتند: پروردگار ما الله است و سپس استقامت ورزیدند، نه ترسی دارند و نه اندوهگین می شوند) یعنی مؤمنانی که به انحصار ربوبیت در خدای سبحان و یگانگی او شهادت دادند و بر این شهادت استقامت نمودند یعنی از آن منحرف نشدند و رفتاری برخلاف آن و لوازم آن انجام ندادند، در مقابل، هیچ خطری یا عقابی در انتظارشان نیست و لذا خوفی ندارند و نیز هیچ امر ناپسند قطعی و محقق بر آنها واقع نمی شود و به همین جهت اندوهی نخواهند داشت، یعنی نه احتمال مکروه رامی دهند و نه مکروهی به آنها صابت می کند.

(۱۴) (اولئك اصحاب الجنة خالدین فیها جزاء بما كانوا یعملون): (آنها اهل بهشت هستند و در آن جاودانه خواهند بود، به سزای آن اعمالی که انجام داده اند) یعنی افراد فوق الذکر ملازم بهشت خواهند بود و در آن جاودانند و این بهشت جزای طاعتها و کارهایی است که در دنیا برای تقرب به خدا انجام می دادند.

(۱۵) (و وصینا الانسان بوالدیه احسانا حملته امه کرها و وضعته کرها و حمله و فصاله ثلثون شهرا حتی اذا بلغ اشد و بلغ اربعین سنه قال رب اوزعنی ان اشکر نعمتک الی انعمت علی و علی والدی و ان اعلم صالحا ترضیه و اصلح لی فی ذریتی انی تبت الیک و انی من المسلمین): (و ما به انسان سفارش پدر و مادرش را کردیم که به آنها نیکی کند، مادرش او را به حملی ناراحت کننده حمل نمود و به وضعی ناراحت کننده به دنیا آورد و حمل او تا روزی که از شیر گرفته شود سی ماه بطول می کشد و تا هنگامی که به

حد بلوغ و رشد عقلی برسد همچنان پدر و مادر مراقبش هستند تا وقتی که به حد چهل سالگی برسد، آنوقت می گوید: پروردگارا به من توفیق بده که شکر آن نعماتی که به من و پدر و مادرم بخشیدی به جا آورم و اعمال صالحی که موجب خشنودی تو باشد انجام دهم، و ذریه و فرزندان مرا نیز اصلاح فرما، بدرستی که من به درگاه تو رجوع می کنم و از تسلیم شدگان هستم) (توصیه) یعنی سفارش توأم با موعظه و خیرخواهی و (ایزاع) یعنی الهام عملی و دعوت باطنی. می فرماید: ما سفارش کردیم به انسان درباره پدر و مادرش که به آن دو احسان کند، به هر مقدار که بتواند و این سفارش مخصوص به شریعت اسلام نیست بلکه از احکام عمومی خداست که در همه شرایع الهی تشریح شده. آنگاه به ناراحتی هایی که مادرانسان در دوران حاملگی، وضع حمل و شیردادن تحمل می کند، اشاره نمود تا ملائک حکم را تبیین نماید و عواطف و رأفت و رحمت انسان را برانگیزد و اینکه فرمود حمل و شیردهی انسان سی ماه به طول می انجامد، در مقایسه با آیه (فصاله فی عامین، از شیرگرفتنش در دو سال است) معلوم می کند که کمترین مدت حاملگی ۶ ماه است که به اضافه دو سال شیردهی، مجموعاً سی ماه می شود. و (بلوغ اشد) به معنای رسیدن به زمانیست که انسان قوایش محکم می شود. و سن چهل سالگی هم کنایه از زمانیست که انسان به کمال عقل می رسد. و عادتاً ملازم با بلوغ و کمال عقلی

است. به هر حال انسان وقتی به کمال عقلی برسد از درگاه الهی استدعا می کند که شکر نعماتی را که به او و پدر و مادرش ارزانی نموده به او الهام کند، یعنی با دعوت باطنی و الهامی عملی او را به انجام عمل خیر و شکر نعمت و عمل صالح و ادار نماید و این نعمات شامل: نعمتهای ظاهری (حیات، رزق، شعور و اراده...) و نعمتهای باطنی (ایمان به خدا و اسلام و خشوع در برابر آن و توکل به خدا و...) می باشد. و نیز از خدا می خواهد که به او فعل صالح را الهام کند، که شکر ظاهر اعمال را زینت می دهد و صلاح، باطن آن را می آراید و شکر حقیقی باعث خلوص نیت و صلاح عمل است. سپس از خداوند درخواست می کند که ذریه او را اصلاح کند یعنی آنها را نیکوکار و اهل احسان قرار دهد و آنها را موفق به عمل صالح نماید، تا بعد از درگذشت او، بواسطه نیکی ذریه اش، او را به نیکی یاد کنند. و در انتها توبه و اسلام را با هم قرین نموده و می گوید: خدایا من به سوی تو توبه کردم و از کسانی هستم که همه امورشان را تسلیم تو کرده اند، و اجتماع توبه و تسلیم، باعث می شود که خدا آنچه را باعث خلوص اوست به وی الهام کند و در نتیجه هم ذاتا از مخلصین می شود و هم عملا از مخلصین می گردد. به دلیل آنکه عمل شایستگی و صلاحیت پذیرفته شدن در بارگاه الهی را نمی یابد و به سوی او بالا

نمی رود، مگر وقتی که خالص برای خدا باشد.

(۱۶) (اولئك الذين نتقبل عنهم احسن ما عملوا و نتجاوز عن سيئاتهم في اصحاب الجنة وعد الصدق الذي كانوا يوعدون):
(آنها کسانی هستند که ما بهترین اعمالشان را قبول می کنیم و از گناهان آنها در می گذریم ، همانطور که از گناهان اهل بهشت هم خواهیم گذشت و این وعده صدقی است که از ابتدای خلقت انسانها، به آن وعده داده شده اند) مراد از (احسن ما عملوا)، اطاعتهای واجب و مستحب است. می فرماید: این افرادی که ذکر نمودیم کسانی هستند که ما اعمال عبادی واجب و مستحب آنها را می پذیریم و از گناهان و سیئاتشان نیز در جمله کسانی که گناهانشان بخشوده می شود و اهل بهشت می گردند، در می گذریم . و بهشت متعلق به آنهاست و هرگز از آن جدا نمی شوند و این پاداشی در برابر حسن ایمان و عقیده آنهاست . در انتهای فرماید: این امر وعده ای صادق و منجز است که تاکنون از زبان انبیاء و رسل وعده داده می شدند و یا شاید مراد این باشد که در قیامت با این تقبل و تجاوز، آن وعده صدقی که در دنیا به آنها داده شده بود، منجز و محقق می شود.

(۱۷) (و الذی قال لوالدیه اف لکما اتعداننی ان اخرج و قد خلت القرون من قبلی و هما یستغیثان الله ویلک امن ان وعد الله حق فبقول ما هذا الا اساطیر الاولین): (و آنکه به پدر و مادرش گفت ، اف بر شما، تا کی مرا می ترسانید از اینکه دوباره زنده شوم ؟ این همه مردم در گذشته مردند، کدامشان باز گشتند؟

و پدر و مادرش به خدا پناه می برند و به فرزند می گویند: وای بر تو، ایمان بیاور، همانا وعده خدا حق است ولی او می گوید: اینها خرافات و افسانه های قدیمی است (اف) کلامی حاکی از خشم و ملال است. در مقابله با وضع انسان توبه کار و تسلیم به خدا که به پدر و مادرش نیکی می نماید و عمل صالح و خالصانه بجا می آورد، در اینجا وضع انسان دیگری را ذکر می کند که به خدا و رسول و مسأله معاد کفر می ورزد و دعوت پدر و مادرش را رد می کند و با آنها بدرفتاری می نماید. می فرماید: آن کس که از روی خشم و خستگی به پدر و مادرش گفت: آیا باز هم مرا تهدید می کنید که از قبر بیرون آورده می شوم و به اعمالم حسابرسی می گردد، باینکه امتهای قبل از من که هلاک شدند، احدی از آنها زنده و مبعوث نشده؟ (و این سخن او در حکم حجتی بر علیه معاد است غافل از اینکه وعده خدای سبحان این نیست که بعضی از مردگان در دنیا زنده شوند، بلکه زنده شدن مردگان بطور دسته جمعی، درنشأت آخرت است نه در دنیا). و وقتی پدر و مادرش این سخنان را از او می شنوند با حالت استغاثه به درگاه خدا پناه می برند و از او می خواهند که فرزندشان را هدایت کند و برای هدایت فرزند به او می گویند: وای بر تو، به خدا و رسولش و وعده معاد ایمان بیاور و مطمئن باش که وعده معاد که خدا توسط

پیامبرانش داده به حق است و تخلف نمی پذیرد. اما او به آنها می گوید: این وعده ها و تهدیدهایی که مرا با آن می ترسانید، چیزی جز خرافات مردم گذشته نیست. (۱۸)

(۱۸) (اولئك الذين حق عليهم القول في امم قد خلت من قبلهم من الجن والانس انهم كانوا خاسرين): (آنها کسانی هستند که عذاب خدا بر آنها حتمی شده و در زمره امتهای گذشته از جن و انس هستند که زیانکار شدند) یعنی این چنین افرادی مصداق کلمه عذاب الهی شده اند و مانند امتهای جنی و انسی گذشته که کلمه عذاب درباره آنها تحقق یافته، زیانکار می شوند چون هر کس که به ایمان کفر بورزد عمل او بی اجر و حابط می شود و این نهایت خسارت است.

(۱۹) (و لكل درجات مما عملوا وليو فيهم اعمالهم وهم لا يظلمون): (برای هریک از ایشان درجاتی از پاداش و کیفر اعمالشان هست، تا پروردگار اعمالشان را بطور کامل به آنها برگرداند و ایشان ستم کرده نمی شوند) یعنی برای مؤمنان نیکوکار و کافران بدکار منازل و مراتب مختلفی از نظر بلندی و پستی هست، چون هم بهشت درجاتی دارد و هم برای دوزخ درجاتی هست و این اختلاف براساس اختلافی است که در نفوس آنان وجود دارد پس منشأ آن درجات، اعمال آنهاست که نفوسشان را جلوه گر می سازد. به هر جهت می فرماید این درجه بندی آنها مقاصدی داشته که از جمله آن اهداف این بوده که عین اعمالشان تمام و کامل به آنها برسد (۱۹) و مورد ستم قرار نگیرند. پس حساب براساس عدل است و جزاء به حق می باشد.

(۲۰) (و یوم

يعرض الذین کفروا علی النار اذہبتم طیباتکم فی حیاتکم الدنیا و استمتعتم بها فالیوم تجزون عذاب الہون بما کنتم تستکبرون فی الارض بغير الحق و بما کنتم تفسقون): (روزی کہ کفار بر آتش عرضه می شوند بہ آنها گفته می شود: ہر سرمایہ خیری کہ داشتید در دنیا از دست دادید و از آن بہرہ بردید، در نتیجہ امروز در برابر استکباری کہ بدون حق در زمین ورزیدید و بہ خاطر فسقی کہ مرتکب می شدید بہ عذاب خواری دچار می شوید) (عرضہ) عبارتست از اظہار نمودن چیزی بدون مانع. لذا اینکہ می فرماید کفار بر آتش عرضه می شوند، یعنی در مجاورت عذاب و آتش قرار می گیرند و آنها عمل صالح یا شفیعہ ہم ندارند کہ مانع از دخول ایشان در آتش شود و عرضه کفار بر جہنم ہنگامی است کہ بہ حسابہای آنها رسیدگی شدہ و می خواہند آنها را وارد در آتش دوزخ نمایند، بہ ہر جہت در آن ہنگام بہ آنها گفته می شود: طیبات خود را در دنیا از بین بردید، یعنی شما در دنیا ہمہ آن امور پاکیزہ و ملائم با طمع خود را کہ باید امروز از آن لذت ببرید، از بین بردید و ہمانجا از آنها بہرہ مند شدید و دیگر چیزی نماندہ کہ امروز در این عالم از آن لذت ببرید، پس امروز عذاب توأم با خواری و مذلت سزای شماست کہ خواری آن در مقابل آن استکباریست کہ در دنیا می کردید و زیر بار حق نمی رفتید، و عذاب آن در مقابل فسق و اعراض از طاعات است و این دو گناہ (استکبار و فسق) یکی مربوط بہ عقیدہ است

و دیگری مربوط به عمل (۲۰).

(۲۱) (و اذکر اخاعاد اذ انذر قومه بالاحقاف و قد خلت النذر من بین یدیه و من خلفه الا تعبدوا الا الله انی اخاف علیکم عذاب یوم عظیم): (و به یاد آر، برادر عاد را که در احقاف قوم خود را بیم می داد، در حالیکه پیامبران زیادی قبل از او یا بعد از او در گذشته های دور و نزدیک آمده بودند و همه گفتند غیر خدا را نپرستید که من از عذاب روزی بزرگ بر شما بیمناکم) مراد از (برادر عاد) حضرت هودع است که هم نسب و خویشانند قوم خود بوده. و مراد از (احقاف) سرزمینی در جنوب شبه جزیره عربستان است که مأوای قوم عاد بوده. ولی امروزه هیچ اثری از آن باقی نمانده. به هر جهت می فرماید حضرت هود برای انذار قوم عاد در سرزمین احقاف ارسال شده بود در حالیکه پیامبران بیم رسانی در زمان او و یا قبل از او یا بعد از او نیز بسوی مردم گسیل شده بودند و دعوت و انذار همه آنها این بود که به مردم می گفتند: غیر خدا را نپرستید، همانا من از عذاب دنیوی استیصال که روزی عظیم است بر شما می ترسم. لذا اساس همه ادیان الهی بر مبنای توحید است

(۲۲) (قالوا اجئتنا لتنافکنا عن الهتنا فاتنا بما تعدنا ان کنت من الصادقین): (گفتند: آیا به نزد ما آمده ای تا با دروغهایت ما را از خدایانمان منصرف کنی؟ اگر راست می گویی، آن عذابی را که به ما وعده می دهی، و ما را از آن می

ترسانی ، بیاور) این جمله حکایت پاسخ قوم آن حضرت در برابر انذار اوست که گفته اند: آیا تو به نزد ما آمده ای تا ما را به دروغ و افتراء از الهه و خدایانمان منحرف کنی ، بعد در مقام تعجیز و استهزاء گفته اند: اگر راست می گویی آن عذابی را که به ما وعده کرده ای بیاور. یعنی خواسته اند بگویند، تواز آوردن آن عاجز هستی و در تهدید و انذار دروغگومی باشی .

(۲۳) (قال انما العلم عند الله و ابلغکم ما ارسلت به و لکنی اریکم قوما تجهلون): (هود گفت : علم تنها نزد خداست و آنچه من می گویم ، فقط رسالتی است که مأمورم به شما ابلاغ کنم ولیکن من شما را مردمی جاهل می دانم) هود ع در پاسخ ایشان می فرماید: من علمی به زمان نزول عذاب و چگونگی آن ندارم ، چون این از علوم غیبی است که اختصاص به خدای متعال دارد و من فقط برای ابلاغ رسالت مأمور هستم و تنها غایت دعوت من بیم دادن شما و ابلاغ رسالت است و هیچ علم یا قدرتی درباره عذاب ندارم . اما این مقدار می دانم که شما مردم جاهلی هستید که نفع و ضرر خود را تشخیص نمی دهید، چون دعوت خدا را رد کرده و در نزول و عذاب تعجیل می کنید و آن را مسخره می نمایید.

(۲۴) (فلما راوه عارضا مستقبل اودیتهم قالوا هذا عارض ممطرنا بل هو ما استعجلتم به ریح فیها عذاب الیم): (و وقتی آن عذاب را دیدند که از کرانه افق نزدیک می شود گفتند: این ابريست که می خواهد بر ما ببارد، هود گفت : بلکه این همان عذابی است

که در آمدنش شتاب می کردید و بادبست که در آن عذاب دزداناک است (یعنی قوم عاد وقتی ابری را که ناگهان در کرانه افق ظاهر شد و از نشانه های عذاب بود، دیدند به یکدیگر بشارت دادند و گفتند: این ابربست که بر ما خواهد بارید، اما هود در رد کلام آنها فرمود: این همان عذاببست که درباره اش تعجیل می کردید و حقیقت آن بادبست که عذاب دزداناک به همراه دارد.

(۲۵) (تدمر کل شیء بامر ربها فاصبحوا لا یری الا مساکنهم کذلک نجزی القوم المجرمین): (هر چه سر راه آن باشد به اذن پروردگارش ویران می کند، پس صبح کردند در حالیکه جز خانه هایشان چیزی به چشم نمی خورد و همه هلاک شده بودند، ماینچنین گروه گنه کار و مجرم را کیفر می دهیم) هود ع در ادامه می فرماید: این باد هر چیزی را که در سر راهش قرار بگیرد، به اذن خدا هلاک می کند، چه انسان، چه جنبنده و چه اموال. و نتیجه نزول عذاب این شد که همه آنها هلاک شدند و جز خانه هایشان چیزی از سرزمینشان باقی نماند و سنت ما در مجازات مجرمین همین است یعنی آنها را بشدت کیفر می دهیم

(۲۶) (و لقد مکناهم فیما ان مکناکم فیه وجعلنا لهم سمعا و ابصارا و افئده فما اغنی عنهم سمعهم و لا ابصارهم ولا افئدتهم من شیء اذ کانوا یجحدون بایات الله و حاق بهم ما کانوا به یستهزؤن): (با اینکه ما به آنها مال و مکتی داده بودیم که به شما نداده ایم، و به آنها گوش و چشم

و قلب داده بودیم اما نه گوش و نه چشم و نه قلبشان کمترین بهره ای برایشان نداشت ، چون آیات خدا را انکار کردند و همان عذابى که آن را مسخره می کردند، بر سرشان آمد) در این آیه کفار مکه را با نتیجه گیری از سرنوشت آنها، نصیحت می کند و می فرماید: قوم عاد از نظر تمکن و قدرت تصرف در وضعی بودند که شما نیستید و همچنین به وسائل درک و تشخیص مجهز بودند و می توانستند با استفاده درست از آنها خود را از ناملایمات و مضار برهانند و نفع و ضررشان را تشخیص دهند. اما هیچکدام از آنها بدردشان نخورد چون با آیات خدا مجاهده کردند و آنها را انکار نمودند، در نتیجه عذابى که آن را مسخره می کردند به آنها اصابت کرد. با این حال شما اگر به جرم انکار آیات الهی گرفتار حوادث شوید، چه چیزی دارید که شما را از عذاب خدا ایمن کند؟

(۲۷) (و لقد اهلکنا ما حولکم من القرى و صرفنا الایات لعلهم یرجعون): (و به تحقیق ما آبادیهایی را که در اطراف شما بودند هلاک کردیم و آیات خود را برایشان نشان دادیم تا شاید برگردند) در اینجا نیز هلاکت اقوام گذشته را تذکر می دهد و می فرماید ما به دهکده های اطراف شما آیات مختلف خود را نمایانیم ، یعنی معجزات گوناگون به آنها ارائه کردیم ، یا نعمات مختلف به آنان ارزانی داشتیم و آنها را از عذاب امتهای سابق بیم دادیم ، تا شاید از ظلم خود برگردند و توبه کنند و به عبادت خدا پردازند، اما آنها متذکر نشدند و ما هم آنها

را هلاک کردیم .

(۲۸) (فلو لا- نصرهم الذین اتخذوا من دون الله قربانا الهه بل ضلوا عنهم وذلک افکهم و ما کانوا یفترون): (پس چرا آن خدایانی که به جای خدای تعالی معبود خود گرفته بودند تا آنها را به خدا نزدیک سازند، یاریشان نکردند، بلکه در روز گرفتاری غیبتشان زد و این بود نتیجه افک و افترای آنها) این کلام در مقام طعنه و تحکم است ، می فرماید: چرا آن معبودهایی که به غیر خدا آنها را به خدایی گرفته بودند، یاریشان نکردند، با اینکه اینها یک عمر آنها را عبادت کردند تا شاید به پندار خامشان آن معبودها ایشان را به درگاه خدا نزدیک کنند. بلکه امیدشان قطع شد و رابطه الوهیت و عبودیتی که می پنداشتند بریده شد، و در هنگام نزول عذاب خبری و اثری از آن آلهه نبود و این گم کردن آلهه اثر افترا بی است که به خدا می بستند و یا عذابی که به آنها رسید نتیجه همان افترا تاتی است که به خدا نسبت می دادند و افتراء هلاکت بدنبال دارد، همانطور که آتش سوزاندن به همراه می آورد.

(۲۹) (و اذ صرفنا الیک نفرا من الجن یستمعون القرآن فلما حضروه قالوا انصتوا فلما قضی و لوا الی قومهم منذرین): (به یاد آر زمانی را که عده ای از جنیان را متوجه تو کردیم تا صدای قرآن را بشنوند، همینکه حاضر شدند گفتند: ساکت باشید و گوش کنید و زمانی که تمام شد به سوی قوم خود برگشتند تا آنها را انداز کنند) (صرف) برگرداندن از حالی به حالی و یا از جایی به جای دیگر است . (نفر) عده ای از افرادند که کوچ کردن

برایشان ممکن باشد و (انصاف) به معنای سکوت برای گوش دادن است و (جن) مخلوقاتی هستند که اصل وجودشان از آتش است و مانند انسانها قابلیت ایمان و کفر یا هدایت و ضلالت را دارند. می فرماید: به یاد آر زمانی که ما عده ای از جنیان را به سوی تو متوجه کردیم ، عده ای که قرآن را می شنیدند و وقتی که در مجلسی که قرآن تلاوت می شد، حاضر شدند، به یکدیگر گفتند: ساکت باشید تا خوب بشنویم و وقتی قرائت قرآن تمام شد، آنها به سوی قوم خود بازگشتند در حالی که بیم دهنده ایشان از عذاب الهی بودند.

(۳۰) (قالوا یا قومنا انا سمعنا کتابا انزل من بعد موسی مصدقا لما بین یدیہ یهدی الی الحق و الی طریق مستقیم): (گفتند: ای قوم ما، براستی ما کتابی را شنیدیم که بعد از موسی نازل شده و کتب آسمانی قبلی را تصدیق می کند و به سوی حق و راه مستقیم هدایت می نماید) این کلام ، حکایت دعوت جنیان در برابر قومشان است . که آنها را به اسلام فرامی خواندند، و از ظاهر کلام استفاده می شود این گروه از جنیان پیرو دین موسی ع و کتاب او بوده اند، به هر جهت در مقام دعوت قومشان گفته اند، ما آیات کتاب قرآن را شنیده ایم ، که این کتاب بعد از موسی نازل شده و ادیان الهی قبلی و کتب سماوی را تأیید می کند و به سوی حق هدایت نموده و به راه مستقیمی که سالکانش در مرحله اعتقاد و عمل هرگز گمراه نمی شوند راهنمایی می کند.

(۳۱) (یا قومنا اجیبوا داعی الله

و امنوا به يغفرلكم من ذنوبكم و يجرکم من عذاب اليم): (ای قوم ما دعوت این دعوت کننده به سوی خدا را اجابت کنید و به او ایمان بیاورید تا خداوند گناهانتان را بیامرزد و از عذابی دردناک پناهتان دهد) منظور از (داعی الله) حضرت رسول اکرم ص است. پس در مقام دعوت، قوم خود را تشویق می کنند تا به حضرت محمد ص ایمان بیاورند و دین او را بپذیرند و به آنها وعده می دهند که در این صورت خداوند گناهی را که قبل از ایمان داشتید می آمرزد و شما را از عذاب دردناک پناه می دهد، پس اسلام همه گناهان قبلی را محو می کند.

(۳۲) (و من لا- يجب داعی الله فليس بمعجز في الارض و ليس له من دونه اولياء اولئك في ضلال مبين): (و هر کس دعوت داعی بسوی خدا را اجابت نکند، نمی تواند خدا را در زمین به عجز آورد و برای او به جز خدا ولی و سرپرستی نخواهد بود و آنان در گمراهی آشکارند) یعنی کسی که دعوت رسول خدا ص را نپذیرد و به او ایمان نیاورد ابتدا خدا را به ستوه و عجز در نیاورده و به غیر خدا اولیائی ندارد تا او را یاری کنند، پس در واقع با رد دعوت حق به خودش ظلم کرده، چون به عوض هدایت، گمراهی را برای خود اختیار نموده است

(۳۳) (اولم یروا ان الله الذی خلق السموات و الارض و لم یعی بخلقهن بقادر علی ان یحیی الموتی بلی انه علی کل شیء قدير): (آیا نمی بینند که خدایی که آسمانها و زمین را آفرید و از خلقت

آنها خسته نشد، قادر است که مردگان را زنده سازد؟ آری او به هر چیزی قادر است) می فرماید: آیا هنوز نفهمیده اند و بصیرت نیافته اند که آن خدایی که آسمانها و زمین به این عظمت را خلق کرد و از خلقت آنها عاجز یا خسته نشد، قادر است که مردگان را زنده کند؟ چون او مبدأ هستی و حیات هر چیز است و او قادر مطلق است لذا بر هر امری تواناست .

(۳۴) (و یوم یعرض الذین کفروا علی النار الیس هذا بالحق قالوا بلی و ربنا قال فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون): (روزی که کفار بر آتش عرضه می شوند و به آنها گفته شود آیا این که می بینید وعده اش به حق نبود؟ گویند: آری به پروردگاران سوگند به حق بود. خطاب رسد: پس بچشید عذاب را به سبب کفری که می ورزیدید) یعنی در روز قیامت وقتی کافران در مجاورت آتش دوزخ قرار می گیرند و آن را به چشم خود می بینند، از آنها پرسش می شود: که آیا این آتش جهنم که شما را از آن انذار می کردند، به حق نبود؟ پس از سر ناچاری و استیصال اعتراف می کنند و آن وقت خطاب می رسد که بچشید این عذاب را به سبب کفرتان و انکاری که در دنیا نسبت به معاد داشتید.

(۳۵) (فاصبر کما صبر اولوا العزم من الرسل و لا تستعجل لهم کانهم یوم یرون ما یوعدون لم یلبثوا الا ساعه من نهار بلاغ فهل یهلك الا القوم الفاسقون): (پس تو نیز صبر کن همانطور که پیامبران اولوالعزم صبر کردند، و در امر عذاب آنها عجله نکن

. چون آنقدر وعده خدا نزدیک است که وقتی فرارسد به نظرشان می رسد که گویا پیش از یک ساعت از روز در دنیا نبوده اند، این قرآن بلاغ است و آیا جز مردم تبه کار کسی هلاک می شود؟ در اینجا در مقام تسلیت و دلگرمی دادن به رسول خدا ص می فرماید: تو در برابر انکار این کفار صبر کن و از انکار آنها نسبت به معاد دلتنگ مشو همانطور که رسولان اولوالعزم چنین کردند و در برابر امتشان حوصله به خرج دادند، و در طلب عذاب برای آنان عجله نکن ، چون قیامت آنقدر نزدیک است که وقتی آن روز سر برسد، می پندارند گویا بیش از ساعتی از یک روز در زمین درنگ نکرده اند و این قرآن با بیاناتی که دارد تبلیغی از جانب خدا، از طریق نبوت است و با این حال آیا تصور می شود که با هلاکتی که قرآن خبر داده غیر از فاسقان که از روش بندگی خارجند، کس دیگری هلاک شود؟ این آیه اشعار دارد که رسول خدا ص از پیامبران اولوالعزم است و عزم در این کلمه بر معنای صبر یا عزم بر وفای به عهد و یا عزیمت به معنای حکم و شریعت می باشد اما بنا بر مبنای اخیر (که حق همانست) پیامبران صاحب حکم و شریعت مطابق روایات ائمه علیهم السلام پنج نفر هستند که عبارتند از: نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی و محمد ص و در سوره شوری آیه ۱۳ به شرح آن پرداختیم . به هر جهت برای اقامه احکام الهی و محکم کردن پایه های دولت اسلام خداوند پیامبر را سفارش به صبر می نماید. همانطور که نوح ع

سالیان سال در برابر آزار و اذیت قومش صبر نمود، یا ابراهیم ع که در برابر افکنده شدن در آتش و ذبح فرزند صبر کرد، و اسماعیل که در برابر ذبح خویشنداری نمود، یا ایوب نبی ع که در برابر انواع مصایب و شداید صبر به خرج داد و...، پس سنت آزمایش همواره در دین پابرجا بوده و خدای سبحان میان ثبات ایمان و ثبات در برابر آزمایش و فتنه، ارتباط برقرار کرده و فرموده (آیا مردم پنداشتند که همین که بگویند ایمان آوردیم رها می گردند و آزمایش نمی شوند؟ هر آینه ما قبل از اینها امتهای سابق را آزمودیم تا خدا افراد صادق را از دروغگویان ممتاز کند) (۲۱).

تفسیر نور

سرآغاز هفت سوره ی غافر، فصیلت، شوری، زخرف، دخان، جاثیه و احقاف، حروف مقطعه ی «حم» است که به حوامیم سبعة معروف است.

از تکرار آیه «حم، تنزیل الكتاب...» در چند سوره پشت سر هم، می توان فهمید که مسائل مهم و اساسی را باید تکرار کرد.

عزت، از اوصاف و کمالاتی است که هم برای خدا آمده، «من الله العزیز»، هم برای کتاب خدا، «أنه لكتاب عزیز» <۹> هم برای پیامبر خدا و مؤمنان به خدا آمده است. «انّ العزّه لله و لرسوله و للمؤمنین» <۱۰>

آفرینش هستی، حکیمانه و بر اساس حقّ است. اگر در هستی با چیزی برخورد کردیم که اسرار وجودی آن را نفهمیدیم، به آفریدگار آن خدشه ای وارد نیست، بلکه مشکل محدودیت علمی ما می باشد، چنانکه در آیه ای دیگر می خوانیم: «و ما خلقنا السموات و الارض و ما بینهما لاعن، ما خلقناهما الاّ بالحقّ و لکن اکثرهم لا یعلمون» <۱۱>

با کمی دقت در آیاتی که پس از حروف مقطعه

«حم» آمده، نتیجه می گیریم که قرآن:

از سرچشمه علم و عزّت خداوند است. «تنزیل الكتاب من الله العزيز العليم» <۱۲>

از سرچشمه رحمت و محبت اوست. «تنزیل من الرحمن الرحيم» <۱۳>

از سرچشمه قدرت و حکمت اوست. «كذلك يوحى... الله العزيز الحكيم» <۱۴>

کتابی روشن و روشنگر و مایه ی تعقل است. «الكتاب المبين... قرآناً عربياً لعلكم تعقلون» <۱۵>

مایه ی برکت است. «أنا انزلناه فى ليله مبارکه» <۱۶>

یکی از عوامل اساسی انحراف انسان، عدم توجه به محدود بودن و فانی بودن دنیا و توهم جاودانه بودن خود است، لذا به فرموده قرآن:

گاهی انسان به جمع مال و ثروت و شمارش آن می پردازد و توفیق هیچ انفاقی ندارد. «الذی جمع مالا و عدده يحسب ان ماله اخلده» <۱۷>

گاهی به ساختن بناهایی محکم می پردازد. «و تتخذون مصانع لعلكم تخلدون» <۱۸>

گاهی به زورگویی و لشکرکشی و قدرت طلبی روی می آورد. «واستکبر هو و جنوده فى الارض بغير الحق و ظنوا انهم الينا لا يرجعون» <۱۹>

و گاهی به پندار خود، در صدد مقابله با مرگ و قهر برمی آید. «وظنوا انهم مانعتهم حصونهم» <۲۰>

غافل از آنکه محدودیت عمر، حقیقتی است که در مورد همه جریان دارد. «اینما تکنونوا یدرککم الموت و لو کنتم فى بروج مشیده» <۲۱> و قرآن همواره خطر غفلت را به انسان تذکر داده است. «ما خلقنا السموات و الارض و ما بینهما الا بالحق و اجل مسمى» ۱- نزول قرآن، تنها از جانب خداوند عزیز و حکیم مقدور است و از عهده بشر خارج است. «تنزیل الكتاب من الله العزيز الحكيم»

۲- برنامه های قرآن، هر چند آسمانی و متعالی است، اما در حد فکر و توان محدود بشر، نازل شده است. «تنزیل الكتاب»

۳- چون نزول قرآن از سوی خداوندی است که سرچشمه عزّت و حکمت

است، لذا برنامه‌ها و دستورات آن، جامعه را به سوی عزّت و استواری سوق می‌دهد. «من الله العزيز الحكيم»

۴- عزّت و قدرت خداوند، آمیخته با حکمت و کاردانی است. «العزيز الحكيم»

۵- نظام هدفدار، بدون برنامه نمی‌شود. تکوین و تشریح، بر اساس حق و حکمت است. «الكتاب... الحكيم - خلقنا... بالحق»

۶- در نظام آفرینش، کژی، انحراف، سستی و پستی و نادرستی و بیهودگی جایی ندارد. «ما خلقنا السموات والارض و ما بينهما الا بالحق»

۷- آسمان‌ها و زمین و تمام هستی، زمان و فرجامی حساب شده و سنجیده دارند و اتفاقی و بی حساب نیستند. «خلقنا... بالحق و اجل مسمی»

۸- لازمه ی حقانیت آفرینش، وجود جهانی پس از آن است. (اگر معاد نباشد، بسیاری از نابرابری‌ها و بی عدالتی‌ها جبران نشده و موجه نخواهد بود.) «ما خلقنا... الا بالحق و اجل مسمی»

۹- تمام پدیده‌ها از آغاز تا پایان، حساب شده و زیر نظر هستند. «اجل مسمی»

۱۰- توجه به محدودیت دنیا و ناپایداری نعمت‌ها و پدیده‌ها، زمینه حق‌گرایی و دل‌ن بستن به دنیا و هشدار برای انسان است. «اجل مسمی»

۱۱- نظام تکوین و تشریح برای هدایت و کمال انسان است، با این حال، برخی ناسپاسی کرده و کفر می‌ورزند. «والذین كفروا عما انذروا معرضون»

۱۲- تمام هستی در مسیر حق حرکت می‌کند و این انسان است که می‌تواند با انتخاب مسیری ناحق، منحرف شود. «والذین كفروا عما انذروا معرضون»

۱۳- در نظام تعلیم و تربیت و تبلیغ، هشدار و تهدید لازم است. «انذروا»

۱۴- اعراض از حق، نشانه ی اراده و اختیار انسان است. «معرضون» «أثارة» به معنای آثار باقیمانده و نشانه‌های وجود چیزی است.

مشركان نیز قبول داشتند که آفریدگار آسمان‌ها و زمین

خداوند است. «و لئن سئلتهم من خلق السموات والارض ليقولن الله» <۲۲> لذا خداوند آنها را توییخ می کند که چرا به سراغ بت ها و دیگران می روند و به جای خدا، آنها را می پرستند و از آنان کمک می خواهند.

منطق توحید به قدری قوی و مستدل است که می توان با آن به مجادله با مشرکان پرداخت و آنان را محکوم کرد.

امام باقر علیه السلام فرمود: مراد از «کتاب» در این آیه، تورات و انجیل و مراد از «علم»، سخنان جانشینان انبیاست. <۲۳>

۱- پیامبر در تمام شئون رسالت، حتی شیوه ی مجادله با مخالفان، گوش به فرمان خداوند است. «قل...»

۲- در تبلیغ و ارشاد، می توان با سؤال و پرسش، فطرت دیگران را بیدار کرد و آنان را به تفکر و اندیشه واداشت. «أرأیتم... ماذا خلقوا»

۳- استقامت و پایداری، شرط اساسی تبلیغ است، حتی پس از اعراض کفار دست از تبلیغ برندارید. «معرضون قل أرأیتم...»

۴- در پذیرش اعتقادات، به گفته دیگران اکتفا نکنید. آنچه را خود دیده اید و فهمیده اید، قبول کنید. «أرأیتم... ارونی»

۵- موجودی صلاحیت خوانده شدن دارد که قدرت آفرینش داشته باشد. ریشه توحید در عبادت، توحید در خالقیت است. «ما تدعون... ماذا خلقوا»

۶- بت ها و معبودهای خیالی، از هر جهت عاجزند؛ نه نقشی در آفرینش زمین دارند، «ماذا خلقوا من الارض» و نه سهمی در برپایی آسمان ها. «ام لهم شرك في السموات»

۷- در مجادله و گفتگو با مخالفان، باید روی مشترکات تکیه کرد. (مشرکان، خالقیت خدا را قبول داشتند.) «ام لهم شرك في السموات»

۸- کتاب های آسمانی قبل از قرآن، شایسته احترام و اعتماد می باشند. «ایتونی بکتاب من قبل هذا»

۹- در مجادله و استدلال، دلیل یا

باید فطری و شهودی باشد، «أرأیتم» یا نقلی، «بکتاب» یا عقلی، «اثاره من علم» و شرک هیچ دلیلی ندارد.

۱۰- طرح هر ادعا و پذیرش آن، باید منطقی و بر اساس علم و استدلال باشد. «ایتونی بکتاب... او اثاره من علم»

۱۱- یادها و یادگارها، آثار گذشتگان و میراث فرهنگی، آنجایی ارزش دارد که نشانه ای از علم و رشد در آنها باشد. «اثاره من علم» بالاترین گمراهی، انحراف در شناخت است و کسی که خدای علیم و قدیر و سمیع و بصیر را رها کرده و به سراغ غیر او می رود، گرفتار چنین گمراهی شده است، زیرا غیر خدا توان انجام هیچ کاری را ندارد.

مشابه آیه ۵، آیه ۲۹ سوره یونس است که می فرماید: معبودهای مشرکان در قیامت به آنها می گویند: «فکفی بالله شهیداً بیننا و بینکم ان کنا عن عبادتکم لغافلین» خداوند میان ما و شما گواه است که ما از عبادت شما بی خبر بودیم.

چقدر تفاوت است میان معبودی که دعا را می شنود و مستجاب می کند، «أدعونی استجب لکم» <۲۴> و معبودی که هرگز نمی شنود و پاسخ نمی دهد. «من لا یتستجیب له» و یا اگر بشنود، توان پاسخگویی ندارد! «ان تدعوهم لا یسمعوا دعائکم و لو سمعوا ما استجابوا لکم» <۲۵> تفاوت نقش خدا و غیر خدا در زندگی انسان

الف: نقش خدا در زندگی انسان

۱- آفریدگار اوست. «خلق الانسان» <۲۶>

۲- پروردگار او و همه جهانیان است. «رب العالمین» <۲۷>

۳- او را بسیار دوست دارد. «بالناس لرؤف» <۲۸>

۴- دعای او را می شنود. «سمیع الدعاء» <۲۹>

۵- فریادرس اوست. «یجیب المضطر» <۳۰>

۶- او را به خوبی راهنمایی می کند. «الذین جاهدوا فینا لنهدیئهم سبلنا» <۳۱>

۷- او را حمایت و سرپرستی می کند. «و هو یتولّی الصالحین» <۳۲>

او رشد و تکامل می دهد. «یهدی الی الرشد» <۳۳>

۹- به او آرامش و اطمینان می دهد. «ألا بذکر الله تطمئن القلوب» <۳۴>

۱۰- به او آموزش می دهد. «الذی علم بالقلم» <۳۵>

۱۱- به او وسعت و فزونی می دهد. «لئن شکرتم لازیدنکم» <۳۶>

۱۲- بیماریش را شفا می دهد. «و اذا مرضت فهو یشفین» <۳۷>

۱۳- امید آینده ی اوست. «والذی أطمع أن یغفرلی خطیئی یوم الدین» <۳۸>

ب: نقش غیر خدا در زندگی انسان

۱- قدرتی در آفرینش ندارند. «لن یخلقوا ذباباً» <۳۹>

۲- از خواسته های انسان بی خبرند. «و هم عن دعائهم غافلون» <۴۰>

۳- دعای او را نمی شنوند. «لا یسمعوا دعائکم» <۴۱>

۴- توان پاسخگویی ندارند. «یدعون من دون الله من لا یتجیب له» (آیه ۵)

۵- دشمن انسان اند. «کانوا لهم اعداء» (آیه ۶)

۶- در برابر حوادث ناتوان اند. «لا یملکون کشف الضر عنکم» <۴۲>

۷- نه قدرت نفع رسانی دارند و نه از ضرر جلوگیری می کنند. «ما لا یضرهم و لا ینفعهم» <۴۳>

و خلاصه به قول حضرت یوسف علیه السلام: «أرباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار» <۴۴> آیا خدایان پراکنده و گوناگون بهترند یا خدای یگانه مقتدر؟ ۱- انحرافات فکری و اعتقادی، بالاترین انحرافات بشر است. «من أضلّ

۲- هر راهی غیر از راه خداوند، گمراهی است. «من أضلّ ممّن یدعوا من دون الله»

۳- مردم، برای دنیا سراغ غیر خدا می روند، در حالی که آنها نه تنها در دنیا کمکی نمی کنند، بلکه در قیامت هم دشمن می شوند. «لا یتجیب له... کانوا لهم اعداء»

۴- پیوندهای غیر الهی و شرک آلود دنیوی، به عناد و روابط خصمانه در قیامت تبدیل خواهد شد. «اذا حشر الناس کانوا لهم اعداء»

۵- درخواست از دیگران، اگر به جای خداوند باشد، نوعی عبادت و پرستش است که با توحید سازگار نیست. «دعائهم...
عبادتهم»

۶- معبودهای خیالی، از

عبادت مریدانشان در دنیا، غافل و در قیامت آن را انکار می کنند. «عن دعائهم غافلون، بعبادتهم کافرین» کلمه «مبین»، بیانگر تأثیر فوق العاده کلام و معجزات انبیاست، تا آنجا که مردم آن را همچون سحر و جادو می پندارند.

منکران، هنگام شنیدن آیات قرآن، گفتارها و برخوردهای گوناگونی داشتند، از جمله:

۱- اینها را قبلاً شنیده ایم، اگر بخواهیم مثل آن را می گوئیم. «اذا تتلى عليهم آياتنا قالوا قد سمعنا و لو نشاء لقلنا مثل هذا» <۴۵>

۲- آیاتِ نفیِ بت ها را، حذف یا تغییر بده تا قرآن را بپذیریم. «ائت بقرآن غیر هذا او بدله» <۴۶>

۳- مهم، ثروت و دارایی است نه چیز دیگر. «قال الذین كفروا ایّ الفریقین خیرٌ مقاماً» <۴۷>

۴- متکبرانه پشت می کردند. «قد کانت آیاتی تتلى علیکم و کنتم علی اعقابکم تنکصون» <۴۸>

۵- آن را تکذیب می کردند. «ألم تکن آیاتی تتلى علیکم فکنتم بها تکذّبون» <۴۹>

۶- خود را به کری و ناشنوایی می زدند. «اذا تتلى علیه آیاتنا ولیّ مستکبراً کأن لم یسمعها» <۵۰>

۷- آن را افترا و بدعت می دانستند. «قالوا ما هذا الاّ- رجل یرید ان یصدّکم عما کان یعبد آباءکم و قالوا ما هذا الاّ افک مفتری» <۵۱>

۸- جز تعصّبی غلط، دلیلی نداشتند. «ما کان حجّتهم الاّ أن قالوا ائتوا بآبائنا» <۵۲>

۹- مدعی می شدند که آیات قرآن افسانه است و واقعیت ندارد. «اذا تتلى علیه آیاتنا قال اساطیر الاولین» <۵۳>

۱۰- پیام و پیامبر خدا را، جادو و جادوگر می نامیدند. «قال الذین كفروا للحقّ لَمّا جائهم هذا سحر مبین» (همین آیه) ۱- اگر روح لجاجت غالب شد، نشانه های روشن هم انکار می گردد. «و اذا تتلى عليهم آیاتنا بینات قال الذین كفروا»

۲- آیات قرآن کریم، روشن و روشنگر است. «آیاتنا بینات»

۳- معجزات انبیا، برای

تیره دلان، غیر قابل باور، ولی جالب توجه و غیر عادی بود. «هذا سحر مبین» «تفیضون» از «افاضه» به معنای ورود و داخل شدن و طغیان و سرازیر شدن است.

اگر کسی به دروغ ادعای پیامبری کند، بر خداست که او را رسوا کند و هیچ کس نمی تواند مانع رسوایی او شود و در برابر خداوند از او دفاع کند. ۱- لجاجت و بی تقوایی، سبب انواع برخوردهای متضاد و گفته های متناقض می شود. (در آیه قبل، قرآن را سحر و در این آیه پیامبر را دروغ زن می خوانند). «هذا سحر... افتراه»

۲- افترا بر خداوند، کیفر و هلاکتی دارد که هیچ چیز مانع آن نیست. «ان افتربته فلا تملکون لی من اللّٰه شیئاً»

۳- شبهات را بی پاسخ نگذارید و پاسخ دهید. «يقولون... قل»

۴- دشمن هر حرفی می زند با انگیزه فساد است. «يقولون افتراه... تفیضون فیه»

۵- ایمان به حضور خداوند، هم می تواند بهترین وسیله خودداری از خلاف باشد و هم می تواند پشتوانه و امید اهل ایمان باشد. «کفی به شهیدا»

۶- در تربیت، راه اعتدال را بیمائیم و بیم و امید را در کنار هم مطرح کنیم. «هو اعلم بما تفیضون... و هو الغفور الرحیم»

۷- صلابت در کنار محبت ارزش دارد. «فلا تملکون لی من اللّٰه... و هو الغفور الرحیم»

۸- حتی برای کفار و منکران رسالت نیز راه توبه باز است. «هو اعلم بما تفیضون... و هو الغفور الرحیم» «بِطَع» به معنای پدیده نوظهور و بی سابقه است. مخالفان به گونه ای با پیامبر برخورد می کردند که گویا تا به حال هیچ پیامبری نیامده و این امری نوظهور است.

پیامبر، آنچه را از غیب مطلع است که خداوند به او عطا کند، «تلک

من انباء الغیب نوحیها الیک» <۵۴> و بدون عطا و وحی و تعلیم الهی، هیچ کس از غیب و آینده خبر ندارد. چنانکه قرآن می فرماید: «فلا یظهر علی غیبه احداً الا من ارتضى من رسول» <۵۵>

پیامبر، در سخن جز وحی نمی گوید، «ما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی» <۵۶> و در عمل جز از وحی پیروی نمی کند، «ان اتبع الا ما یوحی الی» بنابراین کلام و سیره پیامبر برای مردم حجت و الگو است.

۱- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مأمور پاسخ گویی به شبهات است. «قل...»

۲- رهبران الهی، حتی در شیوه دفاع از حقایق خود، طبق دستور خدا عمل می کنند. «قل ما کنت...»

۳- بعثت پیامبران و رسالت آنان، یک جریان مستمر در طول تاریخ بوده است. «ما کنت بدعاً من الرسل»

۴- باید پاسخ شبهات را با مدارا داد. مخالفان می گفتند: «سحر مبین... افتراه» ولی پیامبر می فرمود: «کفی باللّه شهیداً... ما کنت بدعاً من الرسل»

۵- چون مردم در برابر مسائل جدید و نوظهور حساسیت نشان می دهند، بیان سابقه و تاریخ گذشته لازم است. «قل ما کنت بدعاً من الرسل»

۶- لازمه ی رسالت، دانستن همه چیز نیست. «ما ادری»

۷- رهبر باید با مردم صادقانه سخن بگوید. «و ما ادری ما یفعل بی ولا بکم»

۸- در بیان مشترکات، اول از خود شروع کنید بعد دیگران. «ما یفعل بی ولا بکم»

۹- وظیفه پیامبر، اجبار مردم به ایمان آوردن نیست، وظیفه او هشدار و اعلام خطر است. «ما أنا الا نذیر مبین»

۱۰- برای مردم غافل، هشدار دادن از امید دادن لازم تر است. «ما أنا الا نذیر مبین» غرورزدایی در بسیاری از موارد، لازم است. چنانکه قرآن

در جایی خطاب به مؤمنان می فرماید: هر کس از شما از دین خود برگردد، خداوند دیگرانی را که از شما بهترند خواهد آورد. «یا ایها الذین آمنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبّهم و یحبّونه» <۷> و در جای دیگر خطاب به زنان پیامبر می فرماید: بهانه گیری نکنید، اگر پیامبر شما را طلاق دهد بهتر از شما نصیب او می شود. «عسی ربّه ان ینزلکم من السماء حذیبا منکم» <۵۸>

در این آیه نیز خطاب به مشرکان مکه می فرماید: پیش از شما، بنی اسرائیل بر حقایق تورات گواهی دادند و به آن ایمان آورده اند، اگر شما کفر ورزید و از پذیرش آن سر باز زنید، به قرآن ضربه ای نمی خورد، شما به فکر عاقبت کار خودتان باشید.

اکثر مفسران گفته اند که مراد از شاهد در «شاهد شاهد»، دانشمند معروف یهود، عبدالله بن سلام می باشد که در جمع یهودیان به حقایق اسلام و پیامبر اسلام شهادت داد. ۱- انسان باید گاهی در روش و موضع گیری های خود اندیشه کند. اگر ندای حقی را نپذیرفته است، برای استکبار خود چه پاسخی خواهد داشت. «أرأیتم»

۲- در گفتگو با مخالفان، بر عقاید خود تعصب نشان ندهید تا زمینه برای بحث آزاد فراهم شود. با آنکه پیامبر یقین دارد که قرآن از سوی خداست، باز هم می فرماید: «ان کان من عند اللّٰه»

۳- از افرادی که در محیط انحرافی، خطشکن هستند تجلیل کنیم. «و شاهد شاهد»

۴- ریشه کفر، استکبار است. «آمن و استکبرتم» (بجای «کفرتم» می فرماید: «استکبرتم»)

۵- ایجاد رقابت سالم میان افراد و گروه ها در جهت رشد، یک ارزش است. «فآمن و استکبرتم»

۶- استکبار در برابر حق، ظلم است. «استکبرتم... القوم الظالمین»

۷- ظلم، مانع

بصیرت و سبب محروم شدن از الطاف الهی است. «انّ الله لا یهدی القوم الظالمین» کفار گمان می کنند تنها آنان می فهمند و اگر امر مفید و خوبی باشد، آنان پیش از دیگران به آن دست می یابند. پس چون آنان ایمان نیاورده اند، لابد، ایمان امر خوبی نیست!

پس از آنکه پیامبر فرمود: «ما کنت بدعاً من الرسل» رسالت، چیز جدیدی نیست و من پیامبری نوظهور نیستم، دشمنان، دست به تخریب اصل نبوت زدند و گفتند: «هذا افک قدیم» این دروغی قدیمی و نیرنگی کهن است. ۱- کفار، خود را زیرک تر از مسلمین می پندارند. «لو کان خیراً ما سبقونا الیه»

۲- دشمن، همیشه از یک راه وارد نمی شود و یک حرف و منطق ندارد. گاهی می گوید: اسلام ارزشی ندارد و گرنه ما قبل از همه می پذیرفتیم، «لو کان خیراً ما سبقونا» و گاهی می گوید: این مطالب، دروغ کهن و سابقه داری بیش نیست. «فسیقولون هذا افک قدیم»

۳- تبلیغات تحقیر آمیز علیه اسلام و مسلمانان همیشه بوده است. «لو کان خیراً ما سبقونا...»

۴- در هدایت قرآن شکی نیست، ولی افراد لجوج و متکبر آن را نمی پذیرند. «و اذ لم یهتدوا»

۵- گاهی باید مرّبی، افراد تحت تربیت خود را با آشنا کردن به انواع ادعاهای و گرایش ها و سخنان یاوه و مسموم و دادن پاسخ به آنها، بیمه کند. «قال الذین کفروا... فسیقولون...»

۶- رهبر و مردم باید یاوه سرایی های مخالفان را پیش بینی بکنند. «فسیقولون»

۷- مخالفان به قدری لجوجند که هم محتوای قرآن را دروغ می پندارند و هم تاریخ مصرف آن را تمام شده می دانند. «هذا افک قدیم»

۸- اینکه قرآن مربوط به زمان پیامبر بوده و به درد امروز نمی خورد، حرف جدیدی نیست. مخالفان مدعی

فکر و اندیشه نیز در زمان پیامبر، این حرف ها را می گفتند. «هذا... قدیم»

۹- زشت بودن افترا و دروغ بستن، امری فطری است. حتی کفار برای شکستن اسلام، آن را افک و افترا می نامیدند. «افک قدیم» در آیه ی ۹، از قول پیامبر صلی الله علیه وآله خواندیم که فرمود: پیامبری من، نوظهور و بی سابقه نیست، این آیه همان مطلب را دنبال می کند و می فرماید: قبل از قرآن، کتاب موسی، امام بود.

البته قبل از قرآن، انجیل کتاب حضرت عیسی مطرح بوده و شاید علت اینکه از تورات نام برده شده، این است که بیشتر مخالفان پیامبر در مدینه، یهودیان بودند. علاوه بر آنکه شریعت حضرت عیسی، استمرار شریعت حضرت موسی بوده و انجیل، مکمل تورات است.

در قرآن، حضرت ابراهیم به عنوان امام مطرح شده، «انی جاعلک للناس اماماً» <۵۹> و کتاب حضرت موسی، امام دانسته شده، «کتاب موسی اماماً و رحمه» و سیره و روش پیامبر اسلام الگو معرفی شده است، «و لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه» <۶۰> مؤمنان نیز از خداوندشوایی متقین را خواهانند. «و اجعلنا للمتقین اماماً» <۶۱>

آیه ی ۹، پیامبر را «نذیر» خواند و این آیه، قرآن را «نذیر» می خواند. «لینذر الذین...» همان گونه که خداوند، پیامبر را بشیر نامیده، «رسلاً مبشّرين و منذرین» <۶۲> و این آیه، قرآن را نیز بشیر می نامد. «بشیر للمحسنین» ۱- فرستادن کتاب آسمانی، از سنت های الهی است. «و من قبله کتاب موسی»

۲- مردم نیاز به الگو و راهبر دارند و کتاب های آسمانی که جلوه ای از رحمت الهی می باشند، امام مردم هستند. «کتاب موسی اماماً و رحمه»

۳- بر خلاف حکومت سلاطین که غالباً با سلطه و ضلالت همراه است، امامت دینی،

آمیخته با هدایت و رحمت است. «اماماً و رحمه»

۴- در تجلیل از حاضرین، قبلی ها را فراموش نکنید. «و من قبله... و هذا کتاب...»

۵- همسویی میان کتب آسمانی، دلیلی بر حقانیت آنهاست. «و من قبله کتاب موسی... و هذا کتاب مصدق»

۶- در برابر تخریب و تهمت، تجلیل و تأیید لازم است. «هذا افک قدیم... هذا کتاب مصدق»

۷- قرآن با تصدیق کتب آسمانی پیشین، حق بزرگی بر آنان دارد. «مصدق»

۸- کتاب آسمانی، وسیله ی هشدار ستمگران و بشارت نیکوکاران است. «لینذر... و بشری»

۹- پذیرش حق، احسان و انکار آن، ظلم به خویش است. «ظلموا... محسنین» مراد از گفتن «رَبَّنَا اللَّهُ» تنها لفظ نیست، بلکه انتخاب راه حق و پایداری بر آن است. در واقع مهم تر از اظهار ایمان و اقرار به توحید، استقامت و پایداری است. «قالوا... ثم استقاموا»

«خوف» نسبت به آینده است و «حزن» مربوط به گذشته است.

سخن حق، باید اظهار شود، «قالوا رَبَّنَا اللَّهُ» استمرار و پایداری بر آن باشد، «ثم استقاموا» و همراه با عمل باشد. «بما كانوا يعملون»

انسان به طور طبیعی، خواهان آرامش و رفاه و زندگی جاوید است و خداوند، راه رسیدن به تمام این خواسته ها را در گرو ایمان پایدار و عمل صالح می داند.

پایداری بر حق مشکل است، ولی با پاداش بزرگی مثل بهشت پر نعمت و دور از حزن و اندوه، آسان می شود. لذا باید کارهای سخت را با پاداش های بزرگ جبران کرد. ۱- به موقعیت فعلی خود مغرور نشویم و صرف اظهار ایمان را کافی ندانیم، بلکه سرانجام کار و آینده را در نظر بگیریم. «قالوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ استقاموا» (چنانکه یوسف پس از نجات از سختی ها و رسیدن به پادشاهی،

فرمود: «توفنی مسلماً و الحقنی بالصالحین» <۶۳> ایا مرا مسلمان بمیران و با نیکان محشور گردان).

۲- خوف از خدا، خوف از دیگران را از بین می برد. «ربنا الله... لاخوف علیهم»

۳- تنها کسانی از گذشته خود پشیمان نمی شوند، که همواره در راه خدا حرکت می کنند. «ربنا الله ثم استقاموا... لا هم یحزنون»

۴- جزای استمرار بر نیکی ها، جاودانی در بهشت و نعمت های بهشتی است. «استقاموا... خالدین فیها»

۵- بهشت، پاداش اهل عمل است، نه اهل سخن. «جزاء بما كانوا یعملون» «کره» به معنای سختی درونی است و «کره»، سختی از بیرون است. <۶۴> «أوزعنی» به معنای ایجاد علاقه و عشق برای انجام کاری است که به آن توفیق الهی گویند.

احسان به والدین از جایگاه ویژه ای نزد خداوند برخوردار است. در قرآن، پنج بار کلمه «وصینا» بکار رفته که سه بار آن مربوط به والدین است. <۶۵>

در این آیه به دوران جنینی و نوزادی انسان تا سن چهل سالگی اشاره شده و این سن، اوج کمال جسمی انسان شمرده شده است. «بلغ اشدّه و بلغ اربعین سنه»

از این آیه معلوم می شود که کوتاه ترین مدّت حاملگی، شش ماه است، چون دو سال شیردهی، اگر از سی ماه که در آیه آمده است کم شود، حداقل مدت حمل شش ماه می شود. «و حمله و فصاله ثلثون شهرا»

مادر به دلیل دشواری بارداری و زایمان و شیردهی، حق ویژه داشته و باید نسبت به او بیشتر احسان کرد. ۱- سفارش احسان به والدین در تمام ادیان بوده است. («وصینا» در قالب ماضی آمده است)

۲- احسان به والدین، از حقوق انسانی است که هر پدر و مادری بر گردن فرزندشان دارند. «وصینا الانسان» (نفرمود: «وصینا الذین آمنوا»)

در احسان به والدین، مسلمان بودن آنان شرط نیست. «وَصَيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ»

۴- استحکام بنیاد خانواده و حفظ جایگاه والدین، مورد توجه خاص خداوند است. «وَصَيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ احْسَانًا»

۵- نه تنها انفاق و امداد و احترام، بلکه هر نوع نیکی نسبت به والدین لازم است. («احساناً» به صورت نکره آمده که شامل هر نوع احسانی شود).

۶- احسان به والدین باید برجسته باشد، نه به مقدار ضرورت. (تنوین در «احساناً» نشانه ی عظمت و برجستگی است).

۷- توجه به زحمات گذشته والدین، خدمت کردن به آنان را بر انسان آسان می کند. «وَصَيْنَا الْإِنْسَانَ... حَمَلْتَهُ أُمَّهُ»

۸- کمال احسان به والدین، در آن است که بی واسطه انجام گیرد. «بالوالدین» (حرف «ب» در «بالوالدین» نشانه آن است که احسان با دست خود باشد).

۹- یاد رنج های مادران، در برانگیختن عاطفه فرزندان مؤثر است. «حملته امه کرها... کرها...»

۱۰- حق مادر بیش از پدر است. پس از کلمه «والدین»، سخن از رنجهای مادر است. «حملته امه کرها...»

۱۱- تمام دستورات و اوامر و نواهی دینی، دلیل و فلسفه دارند. ولی دلیل بعضی از آنها مانند احسان به والدین، بیان شده است. «وَصَيْنَا... حَمَلْتَهُ أُمَّهُ كُرْهًا...»

۱۲- چهل سالگی قله توانمندی و رشد انسان است. «بلغ اشدّه و بلغ اربعین سنه»

۱۳- شکر الهی، به استمداد و توفیق خداوند نیاز دارد. «أَوْزَعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ»

۱۴- بخشی از نعمت های انسان، از طریق والدین و نیاکان است. «انعمت علیّ و علی والدی»

۱۵- بلوغ جسمی، بستر بلوغ معنوی است. «بلغ اربعین سنه قال ربّ...»

۱۶- تشکر فرزندان از نعمت هایی که خداوند به والدین او داده، نوعی احسان به والدین است. «اشکر نعمتك... علی والدی»

۱۷- بهترین راه تشکر از نعمت های

خداوند، انجام کار نیک است. «اشکر نعمتك... اعمل صالحاً»

۱۸- ارزش عمل صالح به آن است که پیوسته و دائمی باشد. «ان اعمل صالحاً» (فعل مضارع «اعمل»، نشانه دوام و استمرار است)

۱۹- عمل صالحی ارزشمند است که خالصانه بوده و مورد قبول و رضای خدا قرار گیرد. «اعمل صالحاً ترضاه»

۲۰- نسل صالح، افتخاری برای والدین است. «اصلح لی فی ذریتی»

۲۱- بهترین دعا آن است که انسان، هم به والدین و هم به فرزندان توجه داشته باشد. «علی والدی... اصلح لی فی ذریتی»

۲۲- در برابر ناسپاسی هایی که نسبت به خدا و والدین داشته ایم، توبه و جبران کنیم. «و علی والدی... انی تُبْتُ الیک»

۲۳- مسلمان بودن و مسلمان مردن، دعای پاکان و صالحان است. «انی تُبْتُ الیک و انی من المسلمین» قبولی اعمال دارای مراتبی است:

الف) قبول عادی. «انما یتقبل الله من المتقين» <۶۶> فقط از اهل تقوا می پذیریم.

ب) قبول نیکو. «تقبلها ربها بقبول حسن» <۶۷> پروردگار، مریم را به خوبی پذیرفت.

ج) بهترین قبول. «نتقبل عنهم احسن ما عملوا» و در دعا می خوانیم: خدایا به بهترین نوع ما را قبول کن. «باحسن قبولک»

اگر کارهای انسان مورد قبول حق واقع نشود، حتی ساختن کعبه هم بی فایده است. هنگامی که حضرت ابراهیم پایه های کعبه را بالا می برد، به خود و کار خود مباحثات نکرد، بلکه گفت: «ربنا تقبل منا» <۶۸>

اعمال انسان، مراتب و درجاتی دارد: واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح. در قیامت، خداوند در میان این پنج نوع عمل، بهترین ها را که واجبات و مستحبات باشند، از مؤمنان می پذیرد و از بدی های آنان، چه مکروهات و چه محرمات در می گذرد و مباحات، مشمول ردّ و قبول نی. <۶۹>

کسی از وعده ی خود تخلف می کند

که یا هنگام وعده دادن توجه نداشته و عجلانه قول داده و یا پس از آن، ناتوان و پشیمان شده است و هیچ یک از این نقایص و اوصاف درباره خداوند صحیح نیست. ۱- ارزش عمل، به قبول شدن آن است. «اولئک الذین نتقبل عنهم...»

۲- احسان به والدین و تشکر از خداوند، زمینه قبولی اعمال صالح انسان است. «بوالدیه احساناً... اشکر نعمتک... اولئک الذین نتقبل عنهم»

۳- در بارگاه الهی، گناهکار هم مورد پذیرش قرار می گیرد. «نتقبل عنهم... و نتجاوز عن سیئاتهم»

۴- احسان به والدین و شکر الهی، زمینه برخورداری از عفو الهی است. «احساناً... اشکر نعمتک... نتجاوز عن سیئاتهم»

۵- احسان به والدین و شکر الهی، کلید بهشت است. «احساناً... اشکر نعمتک... فی اصحاب الجنة»

۶- وعده های الهی تخلف ناپذیر است. «وعد الصدق»

۷- انبیا و جانشینان آنان، همواره پیام ها و وعده های الهی را به گوش مردم می رسانند. «کانوا یوعدون»

«أف» به معنای اعلام بیزاری و ابراز ناخشنودی است.

در آیه قبل، آثار احسان به والدین و ایمان به خدا و شکر در برابر نعمت های الهی مطرح شد، در این آیه چهره ی فرزند ناهل ترسیم می شود تا شیوه سخن و رفتار دو نوع فرزند، با یکدیگر مقایسه شود.

مقصود از حشر مردم در جهان آخرت، محشور شدن همه مردم در یک زمان و مکان است، نه آنکه هر چند صباحی گروهی از مردگان زنده شوند که این فرزند ناهل به والدین خود می گوید: چرا گروه های قبلی زنده نشده اند؟

کسی که ایمان به معاد ندارد، هستی و استعدادها و نعمت های خود را با بهای ناچیز و اهداف زود گذر معامله می کند و در قیامت دست خالی مانده و سرمایه اش هدر رفته و

اهل حسرت و خسارت است. ۱- فرزند ناهل به والدین خود بدگویی می کند: «أفّ لكما» ولی والدین با ایمان و دلسوز، برای هدایت فرزند خود، هم از خدا استمداد می کنند و هم او را به خوبی ها امر و از بدی ها نهی می کنند. «یستغیثان الله ویلک آمن»

۲- معمولاً منکر معاد، نه استدلال دارد نه ادب. «أفّ لكما أتعذانی»

۳- فرزند، آزاد و مستقل و مسئول اعمال خود است و نباید انحرافات او را مربوط به والدین دانست. «اتعدانی ان اخرج... ویلک آمن»

۴- والدین در قبال ارشاد و هدایت فرزندان خود مسئول هستند، گرچه پاسخ مثبت نگیرند. «أتعذانی ان اخرج... ویلک آمن»

۵- والدین، در کنار رشد و تغذیه جسمی فرزند، مسئول رشد معنوی او نیز هستند. «حملته... بلغ اشدّه... هما یستغیثان... ویلک آمن»

۶- والدین، با یادآوری معاد و عاقبت اندیشی، فرزندان خود را تربیت کنند. «آمن انّ وعد الله حق»

۷- ایمان نداشتن به معاد، سبب بی تعهدی فرزند حتی در برابر والدین می شود. «أفّ لكما... ما هذا الا اساطیر الاولین»

۸- منکران معاد، مؤمنان را مرتجع و متحجر می دانند و خود را نواندیش. «ما هذا الا اساطیر الاولین»

۹- کفر به معاد و گستاخی در برابر والدین، عذاب قطعی را به دنبال دارد. «قال لوالدیه افّ... اولئک الذین حقّ علیهم القول»

۱۰- کفر و انکار معاد، در میان جن و انس سابقه طولانی دارد. «أمم قد خلت من قبلهم من الجن و الانس»

۱۱- لجاجت فرزندان در کفر، مانع استجابت دعای والدین در حق آنان می شود. «و هما یستغیثان الله... حقّ علیهم القول»

۱۲- سنت خداوند نسبت به همه منحرفان یکسان است. «حقّ علیهم القول فی امم قد خلت من قبلهم»

۱۳- جن

نیز موجودی مثل انسان؛ دارای تکلیف، تمدن، مرگ و میر، حساب و کتاب و دریافت کیفر و پاداش است. «امم... من الجن و الانس»

۱۴- انکار معاد و انحراف فکری، خسارت سنگین است. «انهم كانوا خاسرين»

۱۵- گستاخی در برابر والدین، حتی با گفتن کلمه ای کوتاه، جرمی بزرگ و مورد نکوهش قرآن و مایه ی خسارت انسان است. «أَفْ لَكُمَا... كانوا خاسرين» «لیوفیهم» از «وفی» به معنای دریافت کامل است. یعنی کیفر و پاداش و درجات افراد در قیامت به طور کامل داده می شود.

در دنیا، امکان کیفر و پاداش کامل و تمام وجود ندارد، زیرا این دنیا هم بسیار کوچک و محدود است و هم آثار و تبعات جزای دنیوی به دیگران سرایت می کند و موجب اذیت و آزار آنان می شود. برای پیامبرانی که میلیون ها انسان را از جهل، شرک، تفرقه، فساد و انواع انحفات نجات داده اند، چه پاداشی داریم؛ بهترین نعمت های دنیا از قبیل خوردنی ها، پوشیدنی ها و وسایل رفاهی هم که باشد، چیزی نیست، زیرا برای طاغوت ها نیز وجود دارد. چنانکه برای مجرمان و جلادانی که هزاران نفر را کشته یا مجروح کرده اند، چه مجازاتی داریم جز آذانی را اعدام کنیم که کیفری بسیار ناچیز و ناعادلانه است. ۱- درجات الهی بر اساس عملکرد انسان است. «لکل درجات مما عملوا»

۲- ملاک تعیین درجه و رتبه در قیامت، عمل است. «لکل درجات مما عملوا»

۳- یکی از اهداف برپایی قیامت، رسیدگی به اعمال مردم است. «و لیوفیهم اعمالهم»

۴- قیامت، پاداشی برای مؤمنان و کیفری برای تبهاران است. «لیوفیهم اعمالهم»

۵- با گذشت زمان، اعمال انسان محو و نابود نمی شود و در قیامت به طور کامل مجسم می گردد. «لیوفیهم اعمالهم»

از دست دادن امکانات و نعمت‌ها و حسرت خوردن بر آنها از لحظه مرگ آغاز می‌شود. حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه درباره نحوه ی جان دادن می‌فرماید: انسان در لحظه آخر فکر می‌کند که با عمرش چه کرده است. «فیما افنی عمره» <۷۰>

در قرآن، آیاتی این حالت را ترسیم می‌کند و می‌فرماید: انسان به هنگام مرگ می‌گوید: «ما اغنی عَنّی مالیه هَلْکَ عَنّی سلطانیه» <۷۱> ثروتم برای من مفید واقع نشد، توان و قدرتم از دست رفت.

در این آیه نیز به انسان‌ها گفته می‌شود طیبات را از دست دادید و ذخیره ای نکردید.

در قیامت، گاهی مجرمان بر دوزخ عرضه می‌شوند «یعرض الّذین کفروا علی النار» و گاهی دوزخ را بر آنان عرضه می‌کنند. «و عرضنا جهنم یومئذ للکافرین» <۷۲> و در مرحله ای دیگر مجرمان را در آن پرتاب می‌کنند. «خذوه فغَلّوه ثمّ الجحیم صلّوه» <۷۳> ۱- در قیامت انواع شکنجه‌های جسمی و روحی برای مجرمان است. «یعرض الّذین کفروا علی النار اذهبتم» (عذاب مجرمان، همراه با توبیخ و سرزنش و تحقیر آنان است).

۲- طیبات برای انسان حلال است، «أحلّ لکم الطیبات» <۷۴> لکن از دست دادن آنها در راه هوس‌ها، خسارت است. «اذهبتم طیباتکم»

۳- کیفر تکبر در دنیا، خواری در قیامت است. «عذاب الهون بما کنتم تستکبرون»

۴- استکبار، مقدمه فسق و خروج از مدار حق است. «تستکبرون... تفسقون»

۵- تکبر درونی، سبب عملکرد بد بیرونی است. «تستکبرون... تفسقون» «احقاف» از «حقف» به معنای شن روان، نام منطقه ای رمل خیز در جنوب عربستان بین یمن، عمان و عدن است که محل سکونت قوم عاد بوده است. <۷۵>

تعبیر به برادر در مورد حضرت هود «اخا عاد»، یا به خاطر وابستگی فامیلی این پیامبر

با قوم عاد بوده و یا به خاطر انگیزه و سوز برادرانه پیامبران برای هدایت مردم است.

در تفسیر نورالثقلین می خوانیم: در زمان معتصم عباسی، برای دسترسی به آب، چاهی را در منطقه بطائیه عراق حفر کردند. با آنکه چاه عمیقی کردند اما به آب نرسید و آن را رها کردند. در زمان متوکل باز به حفر چاه پرداختند تا به تخته سنگی سخت رسیدند. هنگامی که آنها شکستند ناگهان باد سردی وزید و عده ای را هلاک کرد. این حادثه عجیب را از امام هادی علیه السلام سؤال کردند، آن حضرت فرمود: آنجا سرزمین احقاف و قوم مشرک هود بوده که با وزیدن باد سردی به هلاکت رسیدند. ۱- آشنایی با تاریخ گذشتگان و یادآوری حوادث مهم تاریخی، مایه ی درس و عبرت است. «واذکر...»

۲- انبیا با مردم برخورد برادرانه داشتند. «اخا عاد»

۳- در بیان تاریخ، مقدمات بیهوده را حذف و راز و رمز حرکت ها و رشدها و سقوطها را مطرح کنیم. «اذ انذر...»

۴- شیوه انبیا در برابر منحرفان، هشدار است. «اذ انذر»

۵- اولین مخاطب انبیا، اطرافیان و قوم خودشان بودند. «قومه»

۶- شرایط سخت جغرافیایی و محیطی، مانع کار انبیا نبوده است. «بالاحقاف»

۷- از سنت های خداوند، فرستادن پیامبران متعدّد بوده است. «خلت النذر من بین یدیه و من خلفه»

۸- سرلوحه ی کار انبیا، دعوت به یکتاپرستی است. «الّا تعبدوا الاّ الله»

۹- بهترین راه دعوت، تذکر به پیامد اعمال و آینده نگری است. «انی اخاف علیکم عذاب یوم عظیم» مراد از «عارض» توده ابری است که در آسمان پیدا شود و گستردگی آن تمام افق را پوشانند. «أودیه» جمع «وادی» به معنای درّه و سرزمین محل سکونت است.

«تدمر» از

«تدمیر» به معنای هلاک و نابود کردن است.

قوم عاد که با بی آبی و خشکسالی شدیدی روبرو شده و مدت ها منتظر باران بودند، ابتدا با دیدن توده ابر خوشحال شدند، ولی بعد فهمیدند که این ابر نعمت نیست، بلکه ابر نعمت و همان عذابی است که خواهانش بودند و برای آمدنش عجله می کردند. ۱- نزول قهر خداوند پس از اتمام حجت است. «ابلاغکم... ریح فیها عذاب»

۲- برخی ابرها، باران را نیستند، بلکه سبب وزش طوفان های سخت و هولناک می شوند. مشرکان با دیدن ابرها گفتند: «هذا عارض ممطرنا» اما حضرت هود فرمود: «بل هو... ریح فیها عذاب»

۳- طبیعت، هم مسیر لطف خداست، «ارسلنا الریاح لواقح» <۷۶> و هم می تواند وسیله قهر خداوند باشد. «ریح فیها عذاب الیم»

۴- عذاب الیم، مخصوص آخرت نیست، در دنیا نیز ممکن است رخ دهد. «ریح فیها عذاب الیم»

۵- اگر قهر خدا فرارسد هیچ چیز مانع آن نیست. «تدمر کل شیء»

۶- حرکت بادهای تصادفی نیست، بلکه با فرمان الهی است. «بامر ربها»

۷- آثار بجا مانده از مجرمان، نمایشگاه عبرت است. «لایری الا مساکنهم»

۸- قلع و قمع مجرمان، سنت الهی است. «کذلك»

۹- عامل هلاکت مردم، رفتار خودشان است. «نجزی المجرمین» آشنایی با قرآن، افق دید انسان را باز و وسیع می کند. قرآن می گوید: موجود صاحب شعور و اراده تنها انسان نیست، بلکه موجودات دیگر به نام جنّ، با داشتن همان شرایط، توان بیشتری دارند.

شاید در این آیه تعریضی به انسان های مشرک و منحرف باشد که خود را عقل کل می دانند که اگر شما با شنیدن این همه آیات ایمان نیاوردید، اما جنیان با شنیدن چند آیه، هم ایمان آوردند و هم مبلغ آن شدند.

- ۱- اداره هستی به دست خداوند است. (آنجا که خداوند اراده کند، مسیر حرکت ها عوض می شود.) «صرفنا»
- ۲- جن همانند انسان دارای عقل و تکلیف و مسئولیت و قدرت انتخاب و ارشاد هم‌نوع خود است. «یستمعون القرآن...»
- ۳- جن نیز می فهمد که به هنگام استماع قرآن، باید سکوت کرد. «یستمعون القرآن... قالوا انصتوا»
- ۴- پس از شناخت حق، حرکت لازم است. «یستمعون القرآن... ولّوا الی قومهم»
- ۵- در تبلیغ باید از آشنایان و نزدیکان شروع کرد. «الی قومهم»
- ۶- هر جا استعداد و آمادگی باشد، چند آیه و چند تذکر کارساز است. «یستمعون القرآن... ولّوا الی قومهم منذرین»
- ۷- جن نیز دارای زندگی اجتماعی است. «نفرأ من الجنّ... ولّوا الی قومهم منذرین» در قرآن، ایمان، استغفار، قرض الحسنه و تقوی، از عوامل جلب مغفرت الهی است.
- در این آیه به تمام اصول عقاید اسلامی اشاره شده است: توحید: «آمنوا به»، نبوت: «داعی الله» و معاد: «یجرکم من عذاب الیم»
- ۱- در تبلیغ دین، از عنصر عاطفه و پیوندهای اجتماعی بهره بگیریم. «یا قومنا» دوبار تکرار شده است.
- ۲- انبیا مردم را به خدا دعوت می کنند نه به سوی خود. «داعی الله»
- ۳- در تبلیغ و امر به معروف آثار اعمال را بیان کنیم. «اجیبوا... یغفر لکم»
- ۴- ایمان، بعضی گناهان مانند کفر و شرک را برطرف می کند، اما برخی گناهان مانند تزییع حق مردم، حساب دیگری دارد. «من ذنوبکم» (کلمه «من»، یعنی بخشی از گناهانتان بخشیده می شود.)
- ۵- جنّ نیز همانند انسان مکلف است و در صورت نافرمانی، گنهکار محسوب شده و مورد قهر و کیفر قرار می گیرد. «ذنوبکم... عذاب الیم» «لم یعی» از «عی» به معنای ناتوانی است.

اگر این آیه را ادامه سخن

جَنِّیان بدانیم، معلوم می شود که بحث انکار معاد در میان آنان نیز وجود دارد. ۱- برای امکان معاد، به قدرت نمایی خداوند در هستی بنگریم. «اولم یروا... انه علی کل شی قدیر»

۲- قدرت خداوند مطلق و نامحدود است. «و لم یعی بخلقهن»

۳- آیا منکران معاد، زنده کردن مردگان را از آفرینش آسمان ها و زمین سخت تر می بینند که آن را نمی پذیرند؟ «خلق السموات و الارض... بقادر علی ان یحیی الموتی» در آیه ۲۰ نیز مسئله عرضه کفار بر آتش بیان شد. در آنجا توبیخ شدند: «اذهبتم طیباتکم فی الحیاه الدنیا» که شما نعمت هایتان را در دنیا از دست دادید و ذخیره ای برنداشتید، ولی در این آیه از آنها سؤال می شود: «ألیس هذا بالحق» آیا قیامت حق نبود؟

کافران، در قیامت به ربوبیت خداوند و حقایق قیامت اعتراف می کنند. «بلی و ربنا» ۱- در قیامت عذاب جسمی و روانی، در کنار هم است. «یعرض... ألیس هذا بالحق»

۲- در قیامت، اقرار و اعتراف سودی ندارد. «قالوا بلی و ربنا... فذوقوا...»

«عزم»، هم به معنای اراده و تصمیم است و هم به معنای عزمه و شریعت و مراد از «اولوا العزم»، پیامبران صاحب شریعت است.

قرآن درباره صبر انبیا آیات فراوانی را ذکر فرموده است، از جمله:

«و لقد کذبت رسل من قبلک فصبروا علی ما کذبوا و اوذوا حتی اتاهم نصرنا» <۷۷> همانا پیامبران قبل از تو مورد آزار و تکذیب واقع شدند ولی صبر کردند تا نصرت الهی فرارسید.

آیه ای دیگر، تمام پیامبران را از صابران می داند. «کلُّ من الصابرين» <۷۸> ۱- لجاجت و اذیت و آزار کفار، نسبت به پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله به قدری بود که پیامبر به دلداری

و تسلی و سفارش خداوند نیاز دارد. «فاصبر كما صبر...»

۲- توجه به کیفر کفار، زمینه ساز صبر و استقامت مؤمنان است. «و یوم یعرض... فاصبر»

۳- انسان نیاز به الگو دارد و الگوها در رشد و سازندگی او نقشی مؤثر دارند. «فاصبر كما صبر اولوا العزم»

۴- همه ی انبیا در یک درجه نیستند، «اولوا العزم من الرسل» و صبر همه ی آنها یکسان نبوده است. «كما صبر اولوا العزم»

۵- پیامبر اسلام نیز از انبیای اولوا العزم است و گرنه تکلیف به صبری همچون صبر آن پیامبران، بر حضرت روا نبود. «فاصبر كما صبر اولوا العزم»

۶- لجاجت و سرسختی کافران به قدری بود که صاحب «خلق عظیم» و «رحمه للعالمین» را به درخواست عذاب وادار می کرد. (هر چند به این درخواست تصریح نشده است.) «لا تستعجل لهم»

۷- رهبر باید سعه صدر داشته باشد. «فاصبر... ولا تستعجل لهم»

۸- سنت خداوند بر مهلت دادن به مردم است. «ولا تستعجل لهم»

۹- عمر دنیا در مقایسه با آخرت، همچون ساعتی از یک روز است. «لم یلبثوا الا ساعه من نهار»

۱۰- قرآن بهترین وسیله تبلیغ، بلکه عین بلاغ و اوج آن است. «بلاغ»

۱۱- فسق، سبب تباهی و مایه هلاکت فرد و جامعه است. «فهل یهلك الا القوم الفاسقون» «والحمد لله رب العالمین»

تفسیر انگلیسی

۱. Refer to the commentary of Baqarah: ۱

۴ to ۲; Zukhruf: ۲ and ۱; Zumar: ۱

۲. Refer to Ibrahim: ۲

Everything made by Allah has a just purpose to be fulfilled. Nothing is permanent in this world. Everything is for an appointed term and to pass away after it has fulfilled its purpose, but disbelievers turn away from what they are

.warned

:Aqa Mahdi Puya says

In the beginning of surah al Jathiyah man has been invited to reflect on the signs found in creation and in this surah the purposefulness of the creation has been .asserted

.Refer to Fatir: ۴۰

The false gods the polytheists worship either do not exist, or they are ordinary mortals. They neither create or originate anything on earth, nor have they a share in the creation and working of the universe, nor do they have a book from the supreme Lord to guide mankind. The prophets or messengers of Allah have such authority, and .they bring evidence of the true God

.The fact is that falsehood is delusion

As the polytheists worship false gods, a large majority of Muslims follow false leaders, though the true guides have been identified by Allah and the Holy Prophet. See "Essential for the readers of the Quran", commentary of al Fatihah: ۶ and ۷; Baqarah: ۲ to ۵, ۳۰ to ۳۹, ۴۸, ۱۲۴, ۱۴۳, Ali Imran: ۱۰۱ to ۱۱۵, ۶۱; Bara-at (introduction), Yunus: ۳۵; Rad: ۷; Sad: ۶۷ to ۷۹, ۸۶; Shura: ۲۳; Saba: ۴۷; Furqan ۵۷; Ahzab: ۳۳ and many other verses

If man worships his own self, his faculties will bear witness against him (Ha Mim: ۲۰ to ۲۲), if he worships men of God like Isa, they will disown him (Ma-idah: ۱۱ and ۱۱۷), if he worships angels, they will disown him (Saba ۴۰ and ۴۱); and even Shaytan will refuse .to accept that it was he who led them astray

(see commentary for verse ۵)

Refer to the commentary

.of Anam ٧ to ١٠ Hud: ٧; Anbiya: ٤١; Saba: ٤; Saffat: ١٢ to ١٥

.All impostors come to an evil end

The Holy Prophet taught and preached the unity of Allah to mankind. All other prophets had also brought the same eternal truth

"I follow not anything but that which is revealed to me" confirms that every word and deed of the Holy Prophet was in strict compliance of Allah's will

Refer to the commentary of Baqarah: ٤٠ and ٢٥٣ for the references in the Bible concerning the advent of the Holy Prophet

:Aqa Mahdi Puya says

As said in Araf: ١٨٨ and other verses the prophets of Allah did not receive information or knowledge from any worldly source. They were endowed with divine wisdom

:Aqa Mahdi Puya says

This verse refers to Musa, as a witness of the Holy Prophets' divine mission, who gave the glad tidings of the advent of the Holy Prophet, also confirmed by Isa. Refer to the commentary of Baqarah: ٤٠ and ٢٥٣ for their testimony

A great many of the early Muslims were mostly poor. The spiritually blind disbelievers despised them; and out of self-conceit rejected the truth on the foolish argument that if Islam had any good they would have been the first to embrace it

The last revealed book which was a code of life (shari-ah) was the book of Musa, Tawrat; for the Injil was not a code, but merely precepts to wipe out the corruption that had crept in

:Isa said

"Think not that I have come to destroy the law or the prophets. I have"

(not come to destroy, but to fulfil." (Matthew 5: 17

.All the prophets of Allah preached the unity of Allah

.The Quran confirms the law of Musa in Arabic language

Refer to the commentary of Baqarah: 255 for the references from the Old and the New
.Testaments

To say "Our Lord is Allah" means that Allah will have our exclusive devotion. To put
into practice the verbal declaration confirms the faith. In every walk of life it should be
.proved by righteous deeds, attachment with the truth and the truthful

The greatest example of remaining steadfast on the right path in the hour of most
.arduous trial was set by Imam Husayn and his comrades in Karbala

(no commentary available for this verse)

.Refer to the commentary of Ankabut: 8; Luqman: 14; and Baqarah: 233

The maximum period of breast-feeding is 2 years by which time the first dentition is
ordinarily completed in a human child. The minimum period of human gestation is 9
months. After deducting 9 months from the 30 months mentioned in this verse 21
.months remain as the time of weaning at the age of 2 years

.Ihsan is not repayment. It implies initiative in doing good without expecting a return
is the normal age of the maturity of intellectual faculties. At this age man begins to 30
look to his growing children, and, if he is a believer, present them to the Lord with
.confidence

.Refer to Ankabut: 7

.See commentary of An-am: 25

(see commentary for verse 17)

.Refer to Qasas: ۸۴

The return of evil will be exactly according to the degree of

evil, neither less nor more; but the reward of good deeds will be far more than their
.merits, on account of the unbounded mercy of the Lord

The disbelievers grabbed at the good things in the life of the world, being greedy of them, seeking them as end in itself, sacrificing good for evil. On the day of judgement they will be told: "You took your choice, and you must pay the price. You did wrong in a rebellious spirit and prided yourselves on your evildoing, not unintentionally or out of ignorance, but constantly and with a determined purpose. Now you will be humbled and disgraced as a fitting punishment." The Holy Prophet, Imam Ali, Bibi Fatimah and their progeny, the divinely chosen guides of the believers, on the other hand, have set exemplary life style in the light of Baqarah: ۲ to ۵ and ۱۷۷, so that their followers may achieve success in the life of hereafter. Their life accounts show us that whatever possessions they had were spent in the cause of Allah for the welfare of the people. They made a willing choice of simple and austere life style because the pleasures of
.the world had no attraction for them at all

.Refer to the commentary of Araf: ۶۵ to ۷۲; Hud: ۵۰ to ۶۰; Shu-ara: ۱۲۳ to ۱۴۰

Ahqaf, plural of hiqf (a heap of sand), refers to the long and winding tracts of sandhills
.adjoining Hadhramawt and Yaman

Prophet Hud who was raised among the people of Ad was not a stranger but one

of their own brethren, as the Holy Prophet was to the Quraysh. The people of Ad were too much involved in their evil ways and worshipped false gods. Therefore they belied the messenger of Allah who told them not to worship any one other than Allah. Mockingly they challenged him to bring on the threatened punishment. It was not for the messenger, but for Allah, to bring on the punishment. The punishment at last came. They wanted rain. There was a cloud in the sky. They thought it would rain and irrigate their land. But no! It was a tremendous hurricane. Its fury destroyed everything in its path. They were wiped out. Nothing was to be seen—the ruins of their habitations were covered by the heaps of sand, and their dead bodies buried under them.

(see commentary for verse ٢١)

(see commentary for verse ٢١)

(see commentary for verse ٢١)

(see commentary for verse ٢١)

The people of Ad, Thamud and other settlements in the Arabian peninsula were more advanced in science and culture than the Makkans, but were destroyed when they belied the messengers of Allah and the message, because the false gods they worshipped could not protect them as they were figments of their imagination.

(see commentary for verse ٢٤)

(see commentary for verse ٢٤)

Refer to An-am: ١٣١ and Baqarah: ٣٠ on page ٤٣ for the jinn, and An-am: ١٠١ for those who worship the jinn.

When the Holy Prophet lost Abu Talib, his most ardent protector, the pagans of Makka began to harass and persecute him more often with severe

measures. In one of such days he went to Taif where the people of the town mocked at him and threw stones on him. While returning from Taif he sat under a palm tree and saw two men coming with some fruits. They were Christians. They offered him the fruits to eat. He recited bismillah before eating them, which prompted the curiosity of the two Christians. Then the Holy Prophet told them many events pertaining to Isa and his disciples. They became Muslims. After their departure the Holy Prophet offered his midnight prayer. At that time a group of jinn, passing by, heard him reciting the Quran. Verse ۳۰ shows that they knew about the book of Musa, but they were impressed with the message of Islam and went back to their people to
.announce the good news

The Holy Prophet invited all created beings to the worship of Allah. If any refuses to believe the truth, or opposes it, he will be deprived of His grace, mercy and protection, and will be left to go astray and wander in wilderness, helpless and disgraced. The opposition of the disbelievers has not the least effect on Allahs holy plan which goes on to its completion. It is stated in the Minhaj al Sadiqin that once the Holy Prophet took Ibn Masud with him to a cave where he recited surah al Falaq to the jinn. Ibn Masud saw a large gathering of huge birds and serpents. The Holy Prophet told him
that nearly ten thousand jinn were

.there to listen to his recitation

(see commentary for verse ۲۹)

(see commentary for verse ۲۹)

(see commentary for verse ۲۹)

.Refer to the commentary of Baqarah: ۲۵۵

He whose power is constant and unwearied in creating and preserving all things in
.heavens and earth can surely give life to the dead at the resurrection

(no commentary available for this verse)

The duty of the messenger of Allah is to proclaim and preach the message in
unmistakable terms. Those who accept and believe in the truth will be rewarded.
Those who come in his way, rebel or transgress will be punished. There is always
.hope of forgiveness for those who repent and amend

:Aqa Mahdi Puya says

In "as the messengers who were constant", according to the Ahl ul Bayt, the prophets
who are referred to are Nuh, Ibrahim, Musa, Isa and the Holy Prophet, the foremost
among the messengers and prophets of Allah, being the axis on which the
.prophethood remains in motion

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

خانه کتاب

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

